

שער התיקון

שו"ת ובירורים חדשים בפסקי ומנהגי
אדוננו רבי יצחק לוריא זיע"א
האר"י ז"ל

זית"א לכיא

קונטרס
נקמת היכל ה'
תיקון מנהגי הספר 'חמדת ימים'

נדפס פה **ירושלים** תובב"א

אדר ב' התשפ"ד
ה' יקום דמם של הרוגי ונרצחי עם ישראל
ה' יגאל אותנו בנסים ונפלאות וישמיד עמלק וערב רב בדין ומשפט

לעילוי נר"ן
א"מ מליחא ארנסטין בת שרה
אסתר קלוד בת ת'פחה לאה
רות עדני בת שרה
ג'קלין בת ת'פחה לאה
רולנד רחמים ודניאל ולוסיאן בני שרה

כל הזכויות שמורות למחבר
אברהם בן מכלוף זיתון

וניסיתי לתקן פגישות כתיב כפי כוחי ויכולתי

מפתח הספר

דף ד'	הקדמה
דף ה'	מפתח שו"ת
דף כ"ו	שער התיקון
דף צ"ח	השכמה
דף ק"ה	ברכות השחר
דף קי"ז	תיקון חצות
דף קי"ג	ציצית
דף ק"ד	תפילין
דף קכ"ח	תפלה
דף קל"ב	קדיש
דף קל"ג	יוצר וק"ש
דף קל"ה	עמידה
דף קמ"ז	וידוי ונפילת אפיים
דף קנ"ב	קריאת התורה
דף קנ"ה	סוף שחרית
דף קנ"ט	נטילה והמוציא
דף קס"ט	מים אחרונים וברכה"מז
דף קע"ח	לימוד תורה
דף ק"ף	מנחה וערבית
סדר לילה	דף כ"ח
מקווה	דף ל"ג
ערב שבת	דף ל"ה
קבלת וליל שבת	דף מ"ה
קידוש ליל שבת	דף נ"ז
קריה"ת וקידושא רבה	דף ס"ז
ערבית מוצ"ש והבדלה	דף ס"ט
ר"ח וברכת הלבנה	דף ע"ג
חג פסח	דף ע"ו
ספירת העומר	דף פ'
חג שבועות	דף פ"א
בין המצרים	דף פ"ג
ימים נוראים	דף פ"ד
חג סוכות	דף פ"ז
חנוכה ופורים	דף צ"א
שונות	דף צ"ג

שער התיקונים

דף קפ"ה קונטרס נקמת היכל ה' על מנהגי ספר ח"י

דף קצ"ה סיכום

הקדמה

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

ספר 'שער התיקון' סוגר סידרה של חיבורים במנהגי ופסקי האר"י ז"ל, ע"פ כתבי יד קודשו של רבי חיים וויטאל זצוק"ל.

סולפה תורת עלמא דאתיה, כלשון מוהרר"ו, ביודעין ובלא יודעין. פגעו בכבוד ובתורת רבינו האר"י ז"ל, שתישמר רק ואך בין אנ"ש, למצניעין, בשליטתם כדי לנהלה כפי שאיפותם ולעבד אותה. ולא נמנעו מלפגוע בתורת האר"י ז"ל עד היום. אף שכת"ק מוהרר"ו נדפסו (חלקית), ויכלו לתקן ולברר.

אם כך סבלה תורת משיח בן יוסף, מי מעיז לדמיין מה יעבור משיח בן דוד. גם ירדנו אף במעמקים ללקוט שושנים, והשתדלנו ליישב בסוף ספרנו זה, בקונטרס **נקמת היכל** ה', חלק ממנהגי הספר חמדת ימים, כשמקור הדין או המנהג, קדום לאותו מחבר מעזה, לאפשר לעם ישראל להמשיך לנהוג מנהגים מקוריים. ומשלמים כיום את אותה קליפה מעזה, שלא תיקנו 300 שנה האחרונות.

מי דואג להדפיס את הקדמת מרן השו"ע בראש ספרו? כיום, הקדמת השו"ע, מגולגלת 40 דפי הסטוריית החיבור השו"ע. מי יתקן את העיוות שנעשה לתורת האר"י ז"ל, בסילוף דבריו והנהגותיו? ולתורת השו"ע, שהכתירו אותו מרא דאתרא, אלא חולקים עליו שמאל וימין? מי קם לערוך ולהדפיס סידורי כתי"ק **הבעש"ט** זיע"א? במקום להתפלל בנוסח ספרד העקום? במה מסורת שאינה מקורית, קשורה למסורת התורה וחכמיה? בשם מי ושם מה, יש ללכת אחרי רב, פוסק, מקובל, צדיק בעיורון מוחלט, כשתורתו לא מבוררת? ויאמינו במשה עבדו? כן, ה' קרא משה רבינו בשם עבד נאמן. כל השאלות האלו יצרו המצב שאנו בו כיום, בנוסף סבל העם מחמת חוסר תפקוד ויושרה של המנהיגים. ומה הוא המצב?

ממשיכים עסקים כרגיל, מחלוקות וגידופים וקומבינות, לימוד תורה הרגילה מימות הגלות, משפחות רבות מתקשות לשרוד ויוקר יאמיר, ואין מי שישט ליבו לכלל זה, ולדיכאון הדור, בקרב הצעירים, שכבר מאסו מחיי עבדות וקושי, ומבוגרים שאינם מייקרים את הקרבת הבנים ללימוד תורה וקיום מצוותיה, ואחד אוכל את השני, ואין מציל כי עדיין בן דוד מתדחה להתגלות. אין דבר חדש תחת השמש. מה שחדש הוא שכל יום כמעט חייל יהודי נרצח, שחצי עם ישראל בארצו, גולה בין מקום למקום, אלו אנשי הגבולות. ואין הדרשות והדורשים למיניהם משתנים לפי המצב שלנו, אלא מתנצרים לדת חדשה שהכל 'בסדר' ותעשה 'חיוך'. ועוד, מתחצפים לדון העם בכף חובה לחזור בתשובה! לא די בכך כל הטיבחה, השואות ופגורומים, וכל האכזריות שסבלנו.

הגיע זמן כי צעירי הדור האמיצים, יקחו את המושכות, ויבררו את המקורות, הלכה וקבלה ביחד, כפי מסורת ברורה ממושה רבינו ע"ה עד ימינו, בביעור כל מקור טומאה וגלותי, ברוח ארץ ישראל המלחמתי וכובשני, **ברגש אחדות בין אחים אמיתי**, ובקיום המצוות בארץ ישראל טהורות מכל דייקנות הגלות.

הגיע זמן שכל בן ישראל, יקיים מצוה ולימוד, בליווי המשכות רוחניות וייחודים לדביקות ה'. וב"ה, השפע והגאולה יציצו כהרף עין. כי אין מנוס, אלא להיגאל, בנסים גדולים ובנפלאות אדירים. בני ישראל רוצים את גאולת עולם בלי שום תנאים. וחז"ל מסכמים בעיקבתיה דמשיחיה שאין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים.

זית"א דכ"א, כ"ז אדר א' בית שמש

מפתח שו"ת

לא תמצא שם הספר 'שער התפלה' מרוב הפניות אליו, ולכן ציינו אותו רק פעם אחת בהתחלה. לרוב, מוזכר באופן זה [דפ"א], פירוש: [דף פ"א] בלי ציון המקור

דף כ"ו אם צריך לומר 'לייחדא' (לשם יחוד) קודם כל מצוה, תפילה או צדקה? אין צורך וחייב ע"פ האר"י ז"ל לומר 'לייחדא' [שער רוח הקודש דף קנ"א]

דף כ"ז מקור נוסח לשם יחוד

🌀 השכמה

דף כ"ח אם יש ליטול ידיים בשחרית סמוך למוטה? הרוצה לנהוג כך, הרשות בידו, אך אין זו הנהגת האר"י ז"ל מוזכרת

דף כ"ט סדר השכמת הבוקר נטילת ידיים בראש ובראשונה [שער התפלה דף ל"ו]

דף כ"ט מקור ליטול נט"י שחרית דווקא בסירוגין [דף ל"ו]

דף כ"ט ושמרתם מאוד לנפשותיכם – נפש, לא גוף

דף ל' יאמר 'כבדו מכובדים' קודם כניסתו לבית הכסא? אין לומר 'כבדו מכובדים' לפי האר"י ז"ל וגם לפי השו"ע, והוא בגדר מנהג

דף ל' אופן נטילת ידיים ביציאה מהשירותים יש ליטול ידיים ג' פעמים בסירוגין ביציאה מבית הכסא [שער ההקדמות דף רמ"ג]

דף ל"א איך לקשור נעליים? ינעל ימין ואח"כ שמאל, יקשור ימין בתחילה, ואח"כ בסוף, יקשור שמאל [דף ל"ח]

🌀 ברכות השחר

דף ל"ג איזה ברכה לברך בלילה? לברך כל ברכות השחר בלילה [דף ל"ח]

דף ל"ג סדר ברכות השחר [דף ל"ח]

דף ל"ג ברכת 'המחזיר נשמות' היא הברכה הראשונה מבין י"ח ברכות [דף ל"ח]

דף ל"ה סדר ח"י ברכות השחר לפי האר"י ז"ל [דף ל"ח]

דף ל"ה י"ח ברכות השחר לא כוללות ברכת נט"י וברכת אשר יצר [דף ל"ו]

דף ל"ו מאיזה עת אנחנו מחוייבים בברכות השחר? מעת שיקום ממיטתו [דף ל"ו]

דף ל"ו מתי יש לברך ברכת 'הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה'? יש לברך גם ברכת 'הנותן לשכוי בינה' בלילה, קודם אשמורת הבוקר [דף ל"ז]

דף ל"ז האם יש לספרדים לברך ברכת 'הנותן לייעף כח'? כן, גם ע"פ הפשט [דף ל"ז/דרוש תיקון תפלה דף ק"ה-קפ"ה]

דף ל"ז למה האר"י ז"ל היה עונה 'אמן' בין זערב נא' לברכת 'על דברי תורה'? כי הוא הדין לענות 'אמן' על ב' או ג' ברכות זו אחר זו [דרוש תיקון תפלה]

נוסח ברכת המעביר
בברכות השחר יש לומר 'המעביר שינה' בלי תיבת 'חבלי' [דף ס"ב]

נוסח מעינינו ומעפעפינו בלשון רבים [שער רוח הקודש דף ס"ה]

ו'הערב נא [דרוש תיקון תפלה]

נוסח 'על דברי תורה' ולא 'לעסוק בתורה' [דרוש תיקון תפלה]

תיקון הצות

מתי יש לקום לומר תיקון הצות?
מה העיקר? לקום בחצות או לומר ה'תיקון' בחצות?
יש לקום אחרי הצות לילה [דף קצ"ד]
העיקר הוא לקום מהמיטה בחצי הלילה, ולא דווקא אמירת התיקון בחצות לילה [דף קצ"ז]

מה הוא זמן הצות לילה?
זמן הצות לילה הוא מחצות לילה עד אשמורת הבוקר [דף ל"ז]

מה עדיף, תיקון הצות או לימוד תורה בלילה?
אמירת תיקון הצות עדיף [דף ר"א]

מוותר לאכול בלילה?
יש צד להתיר, כל עוד לא הגיע זמן תפילין ותפילה

מקור מנהג הנחת אפר על המצח [דף קצ"ז]

לבכות חצי שעה בתיקון הצות?
בתיקון הצות לילה דווקא [דף ר']

יש לומר תיקון הצות בימי העומר ובשנת שביעית?
כן. בין בימי העומר, בין בשנה שביעית [דף ר"ד]

מה יעשה בליל הקיץ הקצרים?
יאמר תיקון הצות וידלג על לימוד תורה אם אין זמן [דף ר"א]

אומרים תיקון הצות בליל שבת?
לא. אין לומר תיקון הצות בליל שבת [דף ר"ג/ד]

למה לשנות מקום לימוד התורה ממקום שקרא בו תיקון הצות?

נטילת ידים לפי הרש"ש

ציצית

לעשות 2 נקבים בצורת ציר"י בטלית קטן?
כן. ברור כי יש גם לספרדים לנהוג כפשט האר"י ז"ל, ולא לפי מקובלים החולקים עליו [דף י"ד]

מה הוא סדר הכריכות? [דף ד/י"ד]

אם יש להטיל פתיל תכלת בכנף אחד או בארבעתם?
יש להטיל פתיל תכלת בכל ד' הכנפות [דף י"ב דף י"ז לדפוס השני]

אם להטיל פתיל תכלת בטלית בזמננו?
אין חובה וצורך בתכלת בזמננו. והרוצה, הרשות בידו. [דף י"ב]

מי צריך ללבוש טלית קטן?
יש ללבוש טלית קטן, בין ת"ח בין המון העם

- דף מ"ז מברכים על מנהג ?
כן. גם לדעת האר"י ז"ל, גם לדעת השו"ע והרמב"ם, במקום שמברכים
- דף מ"ח יקצה טלית קטן מיוחד ללילה ?
טלית קטן גם ללילה, וא' גם ליום ?
טלית קטן של לילה הוא זה שלובש ביום
- דף מ"ט מתי ילבש טליתו הקטן ?
יש ללבוש טלית קטן קודם טלית גדול
- דף מ"ט יברך על טלית קטן גם בלילה ?
אין לברך על טלית קטן בלילה [דף קפ"ה]
- דף מ"ט ילבש טלית קטן בשעת תשמיש ?
לפי התלמוד והוזהר, הלוּבש טלית בשעת התשמיש, ילבושו סביב הגרון
- דף נ' להיכנס בבית הכסא (שירותים) בטלית קטן ?
לכסות ציציות הטלית קטן בכניסתו לבית הכסא ?
עדיף לכסות את הפתילים בכניסתו לבית הכסא [ד"ד]
- דף נ' סוג טלית קטן
- דף נ"א איך ילבש טלית קטן ? מתחת או מעל בגדיו ?
ללבוש הטלית קטן תחת בגדיו [ד"מג]
- דף נ"א אם יש להוציא ציציות הטלית קטן לחוץ ?
גם לספרדים יש להוציא הציציות לחוץ [ד"כ"ד ע"ב]
- דף נ"ב איך ללבוש טלית גדול ?
יש לכסות כל הגוף בטלית גדול [ד"ג]
- דף נ"ג מה הוא שיעור הטלית גדול ?
שיעור שיכסה הראש, החזה והגב העליון. [ד"ג/ו]
- דף נ"ג יברך וילבוש טליתו או ילבש ויברך קודם ?
לעטוף ראשו ואח"כ לברך, וכפסק מורן השו"ע [ד"ד]
- דף נ"ג ברכה על טלית גדול פוטרת ברכה על טלית קטן ?
לא. לדעת האר"י ז"ל יש לברך 'להתעטף' על טלית קטן, ואח"כ יברך על טלית גדול [ד"מג]
- דף נ"ד מה הוא נוסח הנכון 'בציצית' בשו"א או בפת"ח ?
נוסח 'להתעטף בציצית' שו"א תחת הבי"ת, ולא בפת"ח
- דף נ"ד טלית או תפילין קודם ?
להניח תפילין קודם טלית גדול הוא טעות [ד"ו]
- דף נ"ד מה הוא הסדר לעיטוף הטלית והנחת התפילין ?
לעטוף קודם טלית גדול ואח"כ התפילין, ובבית [ד"ו]
- דף נ"ה מה עדיף ? לצאת מביטו בטלית ותפילין או להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת ?
עדיף לצאת ביום מוכתר בטלית ותפילין [ד"לב]
- דף נ"ה אם יש לעטוף הטלית גדול בבית הכנסת ?
לא. יש להתעטף בבית, קודם הנחת תפילין.

דה נ"ה להתעטף בטלית גדול בבית הכנסת גם בשבת ?
 אין מקור ללבוש טלית גדול בביתו בשחרית שבת. והרשות בידו. [ד"רכז]

תפילין

דה נ"ו צורת אות י - הארוכה [שער הפסוקים דרע"ה מזולתו]

מה אורך רצועות הראש ?

דה נ"ו בימין המניח, ארוכה, ובשמאלו, קצרה עד החזה בלבד [שער המאמרים דף א' /קנה]

דה נ"ו יברך על תפילין בעמידה או בישיבה ?
 מפשט מזהרה"ו, יש לברך בישיבה [ד"כז]

דה נ"ו מתי לכסות תפילין של יד ?
 יש לכסות את היד בשעת הנחת תפילין בלבד [ד"כז]

דה נ"ו רצועות התפילין שחורות פנים וחוץ [ד"כב]

דה נ"ו מותר להשאיר רצועות התפילין על הרצפה ?
 לא. זו אזהרת האר"י ז"ל למוהרה"ו [ד"כ"א] (ספר ההוינות ח"ד דת"ח)

דה נ"ו מי יניח תפילין של רבינו ת"ם ?
 כל מי שחפץ להניח שתי הזוגות, מותר לו.

דה נ"ח איך יניח תפילין ?

דה נ"ט אם יקשור ויברך או יברך ויקשור עובר לעשייתו ?
 משמע מישער התפלה ויעולת תמיד כי יש לברך בשעת הקשירה, בשעת עשייתו [ד"כ"א] [ד"כ"ב]

דה ס' ז' כריכות הזרוע הן בעלמא או ממש ממצות הנחת תפילין ?
 ז' כריכות הן חלק ממצות הנחת תפילין לדעת האר"י ז"ל [ד"כ"ב]

דה ס' כמה כריכות סביב הזרוע ?
 יש לכרוך ז' כריכות דוקא [ד"כ"ב]

דה ס"א לקשור ג' כריכות בקיבורת או כריכה אחת בלבד ?
 לדעת האר"י ז"ל, יש לכרוך רק כריכה אחת בלבד [דף כז]

דה ס"א יש לברך גם על תפילין של ראש ?
 דעת האר"י ז"ל כמנהג הספרדים - אולם, האר"י ז"ל לא פסל מנהג האשכנזים (ד"מוד)

דה ס"ב אם יש לשבת או לעמוד בכריכות האצבע ?
 יש לכרוך ג' כריכות האמה בעמידה, בעקבות הנחת תפילין של ראש שבעמידה [ד"כ"ב]

דה ס"ב יכרוך הרצועה גם ביד, להשלים שם שד"י ?
 לא. אין שום צורך בדבר ואינו ע"פ האר"י ז"ל [תקכ"א דפוס שני]

דה ס"ג רצועות ארוכות או קצרות ?
 רצועות הראש צריכות להיות קצרות ובאכנט, על מנת שלא יגעו בקרקע [שער המאמרים ד"קנה]

דה ס"ג איך יניח תפילין של רש"י ור"ת ?
 יניח תפילין דרש"י ודר"ת ביהוד [ד"כ"ח]

דה ס"ד מתי יחלוץ תפילין ?
 האר"י ז"ל היה חוזר לביתו בלי טלית ותפילין. היה ז"ל חולץ בבית הכנסת אחר עלינו לשבחה. [דף כ"ח]

דף ס"ד יחלוץ קודם היד או הראש ?
יחלוץ תפילה של ראש בתחילה ובעמידה [דרוש תקון תפילה דף ק"ף/קפ"ה]

דף ס"ה יחלוץ כריכות האמה בעמידה או בישיבה ?
אין קפידה איך לחלוץ כריכות האמה

☞ בית כנסת

דף ס"ו מתי לומר פסוק 'ואני ברוב חסדך' וגו'
יש לאומרו קודם שייכנס לפני בית הכנסת [דף ל"ב/ל"ג]

דף ס"ז אם יש להקיף התיבה קודם התפילה ?
האר"י ז"ל לא היה מקיף בין בחול בין בשבת [דף ל"ב]

☞ תפילה

דף ס"ח נוסחאות שונות

דף ס"ט אם מותר להתקדם בתפילה בציבור ?
כן, מותר, ואין חשש, ודלא כמי שמחמיר היום [ד"לה]

דף ע"א אם מותר לומר פרשת המן ופרשת יי הדברות בסדר תפילת שחרית ?
אין לאומרו, בין ביחיד בין בציבור [ד"לה]

דף ע"ב אם פיוטים בתפילה הוי הפסק ?
לדעת האר"י ז"ל אין שום הפסק בתפילה, אף בעמידה [דק"ף]

דף ע"ג להתפלל בלחש או בקול רם ?
יש לשמור על מנהג הקדום והנהגת האר"י ז"ל, להתפלל בלחש [ד"לה]

☞ קדיש

דף ע"ד סוגי הקדיש השונים

דף ע"ה אם יש לעמוד באורך כל הקדיש
לא. יש לשבת אחרי שענה והגיע ל'בעלמא'. [ד"נה]

דף ע"ו אם יש לומר ז'לעלמי בוי"ו או לעלמי בלי וי"ו ?
ולעלמי עם וי"ו (דק"פ-דקפ"ה)

דף ע"ז יש לומר 'מכל' ברכתא ולא 'מן כל' ברכתא (דק"פ-דקפ"ה)

דף ע"ח איך לספור את כ"ח אותיות של הקדיש לפי האר"י ז"ל ? [דמ"ט] [דנ"ו]. [דר"ו]

דף ע"ט מזה הן כ"ח תיבות שבקדיש ? [דנ"ד]

דף ע"י יש לומר נוסח 'שמיה' ולא 'שמה' עם מפיך בה"א (דק"פ-דקפ"ה)
גם לומר די ברא, ולא דיברא במילה אחת (דק"פ-דקפ"ה)

דף ע"י אם יש לענות לקדיש מי'אמן יהא שמיה רבא' או מ'יהא בלבד ?
יש לענות, בין הש"ן, בין הציבור, מתיבתא 'אמן' [דמ"ט] [דנ"ו]. [דר"ו]

דף ע"ב אם צריך לעמוד כדי לתת צדקה ?
כן. כל פעם שנתן צדקה. [דס"ד]

☞ יוצר וק"ש

דף ע"ג אם יש לעמוד בעניית 'ברכו' ?
מנהג לקום בעניית 'ברכו' הוא קדום, ומקורו במדרש עצמו.

- דף ע"ג מתני לומר אותם פסוקים בעניית 'ברכו' ?
יש לומר בלחש ידו שם ה' מבורך וכו' בכל עניית ברכו (דק"פ-דקפ"ה) (ד"סה)
- דף ע"ד האם יש למשמש גם בתפילין של ראש, בתחילת ברכת היוצר או קודם העמידה ?
לא. לפי האר"י ז"ל יש לגעת בתפילין של יד בלבד (ד"ס)
- דף ע"ד מי יכול להתפלל וותיקין ואם האר"י ז"ל היה מתפלל וותיקין
האר"י ז"ל לא היה מתפלל באופן תדיר בוותיקין, גם לא מוהר"ו
רק צדיק גמור יכול להתפלל בוותיקין [דע"א]
- דף ע"ד אם לומר העמידה קודם או אחרי הנץ ?
עיקר תפילה בנין החמה או קודם לו, הוא קריאת שמע [דע"א]
- דף ע"ה המתפלל ביחיד יכפול גם ה' אלהיכם אמת: (נ"מ לק"ש על המיטה) ?
בין ביחיד, בין בציבור, יאמר לבד "ה' אלהיכם אמת" [דקנ"ב דפוס ב]
- סוד הגר"ן
- דף ע"ה צריך להתחיל מ'אמת ויציב' או מ'ויציב' ?
יש להתחיל מ'אמת ויציב' בין בציבור בין ביחיד, להשלים ה' פעמים 'אמת' (ד"ק)
- דף ע"ה מתני לקום לקראת תפילת העמידה ?
בשחרית כשאומרים 'תהילות' (ד"קא)
במנחה אחרי חצי קדיש שקודם תפילת י"ח
בערבית אחרי חצי קדיש שקודם תפילת י"ח [דר"ן דפוס ב]
- תפילת העמידה**
- דף ע"ו בסוף תפילת העמידה שבלחש, יש לשבת או להישאר מעומד ?
אין הכרח בכתבי מוהר"ו.
- דף ע"ו אם יש ליישר הזרועות אורך צדדי הגוף בשעת תפילת י"ח בלחש ?
זו טעות, ויש להניח יד ימין על יד שמאל על הלב.
- דף ע"ו אם יש לעשות ג' פסיעות קדימה קודם להתפלל העמידה ?
כך משמע מדברי מוהר"ו [דקמ"א]
- דף ע"ז להתפלל בלחש או להשמיע לאוזניו ? (דיוק ע"פ בדוק הבית למרן הב"י)
אין כלל להשמיע לאוזניו בתפילת לחש [דקל"ט ודקפ"ב]
- דף ע"ז לכרוע ברכיים בעמידה ?
אין לכרוע ברכיים ע"פ האר"י ז"ל [דקצ"ח דפוס ב]
- דף ע"ז אם יש לפרט חטאים ב'שמע קולנו' ?
מותר לפרט חטאיו בוודוי שב'שמע קולנו' (דק"פ-דקפ"ה)
- דף ע"ח אם יכרע ג' כריעות בפסיעות בסוף העמידה ?
לא. יכרע קדימה כל עוד שפוסע ג' פסיעות (ד"קלה)
- דף ע"ח אם יש לענות ברוך הוא וברוך שמו ובאיזה ברכות ?
לפי השו"ע והאר"י ז"ל, יש לענות בכל הברכות 'ברוך הוא וברוך שמו' (ד"קמט)
- דף ע"ט איך לכרוע ב'מודים דרבנן' ?
יש להרכין רק את הראש בלבד, כשאומר מודים דרבנן, וכך הוא בשו"ע. [דק"ל/קל"א]

דף ע"ט מי מתחיל בתיבת 'ברכך' בברכת כהנים? הכהנים או המקריא?
הכהנים יתחילו לכד בתיבת 'ברכך', ובתיבת שם הוי"ה והלאה, הש"ן יקריא להם [דקמ"ז]

✿ וידוי ונפילת אפיים

דף ה' אם היחיד יאמר סדר ויעבור וי"ג מידות כמו הציבור או בא"ת ב"ש מצפ"ן?
המתפלל ביחיד יאמר גם כן וידוי ונפילת אפיים כמו הציבור [דקנ"ד]

דף ה' איך ליפול בנפילת אפיים?
יניח ראשו על זרוע שמאל בנפילת אפיים?
יש לשבת על הקרקע וליפול פניו בקרקע (ד"קעא) (דק"פ-דקפ"ה)

✿ עליית וקריאת ספר תורה

דף פ"א אם סומא (עיוור) יכול לעלות לספר תורה?
אין שום איסור לאדם עיוור לעלות לתורה, מותר ואף מצוה

דף פ"א תיק או קופסה לס"ת?
העיקר ע"פ האר"י ז"ל הוא לאחוז ביריעות הס"ת במטפחת (ד"קעד)

דף פ"ב בשעת ברכות לס"ת, יפתח או יסגור את הספר?
לדעת האר"י ז"ל יש לסגור את הס"ת בשעת ברכות ראשונות ואחרונות. (ד"קעגד)

דף פ"ב טעם הגבהת הס"ת?
לקבל אור כתב הספר תורה, אבל אין המטרה להסתכל באותיות [דקע"ב]

דף פ"ב מתי יש לומר חצי קדיש? אחרי קריאת התורה או אחרי חזרת ס"ת להיכל?
יש לומר חצי קדיש אחרי חזרת הס"ת להיכל (מיד אחרי עליית ישראל) (ד"קעד) (דק"פ-דקפ"ה)
בשבת, על כרחך, שיאמר קדיש קודם קריאת ההפטרה

✿ סוף שחרית

דף פ"ג אם יש לומר מזמור יענך ביום שאין בו תחנון ונ"א?
אין לומר מזמור 'יענך' ביום שאין בו תחנון, בין בשחרית בין בתיקון הצות [דר"ה] (דרי"ה)

דף פ"ג יש לומר שיר "של יום שהיו אומרים הלויים על הדוכן"?
אף שהמנהג קדום, מוהר"ח"ו לא מזכיר ע"פ רבו ז"ל. ואין חשש לאומרו

דף פ"ד מה הוא נקרא 'קדיש יתום'?
הוא הקדיש קודם עלינו לשבח. והוא נקרא קדיש בתרא (אחרון) [דקע"ז]

דף פ"ד ילמד מיד אחרי תפילת שחרית או אכילת פת שחרית קודם?
יש לאכול פת שחרית בבית קודם הלימוד, וכך נהג האר"י ז"ל (שער המצות ואתחנן דפ"ז)

✿ נטילה להמוציא ואכילה

דף פ"ד מתי יש להזכיר חורבן הבית? בשעת אכילה או בברכת המזון?
הזכרת החורבן בסעודת חול בלבד

דף פ"ה אם להניח אוזב על השולחן לפי האר"י ז"ל?
אין זה מהאר"י ז"ל וגם לא מהזהר הקדוש

דף פ"ה מה הוא שיעור נטילת ידים לסעודה?
יש ליטול עד פרק הזרוע [שער המצות דצ"ד]

דף פ"ה כמה שפיכות על הידיים בנטילה לסעודה?
יש לשפוך ברצף על כל יד פעמיים בלבד (שער המצות פר' עקב).

- דף פ"ה מתני יגביה ידיו בנטילת ידים לסעודה ?
בשעת הברכה. [שער המצות דצ"ה]
- דף פ"ו ישפשף את ידיו אחרי השפיכות על ידיו ?
כן. ישפשף ידיו אחרי השפיכות קודם שיגביה את ידיו ויברך. [שער המצות דקנ"ט מזולתו]
- דף פ"ו יגביה הלחם בשעת ברכת המוציא ?
בין בשבת, בין בחול, יש להגביה הלחם שבין אצבעותיו [שער המצות דצ"ו]
- דף פ"ז לטבול פרוסת המוציא ג' פעמים במלח ?
יש לטבול הפרוסה רק פעם א' [שער המצות דק"ס מזולתו]
- דף פ"ז יניח מלח על השולחן קודם המוציא
כן. ומנהג ישראל הוא, שיש להניח מלח תמיד על השולחן
- דף פ"ז על פרי אדמה או פרי העץ שגדל ע"י אדם, מה יברך ?
יברך את הברכה הראויה למין הזה, ולא ברכת 'שהכל' משום ספק. [שער המצות דק"א]
- מ"ם אחרונים וברכה"מז אם יש לסלק את הסכין מעל השולחן קודם ברכת המזון ?
יש לסלק את הסכין לגמרי [שער רוח הקודש דנ"ה אהרות לשורש קין] [שער הגלגול ד"קמט]
- דף פ"ח לומר 'הב לן ונברך' קודם או אחרי מים אחרונים ?
הראוי הוא לומר 'הב לן ונברך' קודם מים אחרונים [שער המצות דק"ט]
- דף פ"ח אם לומר 'הב לן ונברך' בזימון ?
אין לומר 'הב לן ונברך' בזימון, ואינו בכלל מנוסת הזימון [שער המצות דק"ט]
- דף פ"ט גם היחיד יאמר 'הב לן ונברך' ?
כן. גם המברך ביחיד או בכ' אנשים, יאמרו 'הב לן ונברך' קודם מים אחרונים [שער המצות דק"ח]
- דף פ"ט מתני יברך על כוס יין בברכת המזון ?
יש לברך על כוס בשלושה בלבד, ולא ביחיד [שער המצות דק"ט]
- דף פ"ט מה הוא נוסח הנכון ברצה והחליצנו בשבת ?
יש לסיים 'רצה והחליצנו' בתיבות 'בעל הנחמות' ולא יותר
- דף צ' מה הוא הנוסח בייעלה ויבוא ?
יש לגרוס 'ראש החודש' עם ה"ה [דף רע"ט]
- דף צ' יחתום 'האל הזון את הכל' ?
לא. יחתום 'הזון את הכל' בלבד, בלי תיבת 'האל'. [שער המצות ק"ז]
- דף צ' איך לגרוס מיטיב, יטיב, הטיב לנו ?
יש לומר הוא מטיב הוא הטיב הוא יטיב לנו. [שער המצות פ' עקב דק"י]
- דף צ' מה הוא נוסח 'על הנסים' ?
יש לגרוס 'על הנסים'. ולא 'ועל הנסים'. (ד"ת יח מזולתו)
- דף צ' נוסח מגדיל ומגדול
אין מקור בח' שערים למוהר"ח ז"ל.
- לימוד תורה מה שיעור אורך לימוד תורה הבסיסי ?
אין ללמוד פחות משעה אחת [דרי"ד]

- דף צ"א קריאת שמו"ת בשבוע היא למטרת סיום הפרשה ?
לא. ולכן, ע"פ האר"י ז"ל יש לקרוא הפרשה ביום ששי במלואה [שער המצות ואתחנן דפ"ז]
- דף צ"א הקורא שמו"ת ביום שבת אחרי מוסף, אם צריך לסיים קודם שיקדש קידושא רבה ?
כן. צריך לקרותה קודם הקידוש (ד"ר"ה)
- דף צ"ב מותר לישון ולאכול בבית הכנסת ?
עדיף בעזרת נשים. וחמור יותר בבית המדרש.
- דף צ"ב אם דברי תורה מקבלים טומאה ?
אין דברי תורה מקבלים טומאה, גם לא של הזב [שער כתבי מורי דקע"א]
- דף צ"ג **תפילת מנחה וערבית של חול**
אם לא אומרים 'אשרי' בתפילת מנחה, היש לומר חצי קדיש בכל זאת ?
כן, יש לומר קדיש בכל זאת. [דקפ"ז]
- דף צ"ג מה הוא זמן תפילת מנחה בחול ובשבת ?
ביום חול, זמן תפילת מנחה הוא בדמדומי שמש [דקצ"א]
- דף צ"ד אם יש להניח תפילין בתפילת מנחה ? גם בערב שבת ?
כן. ואף בערב שבת, אלא אם הוא קרוב לשקיעת החמה [דקצ"א] [דכ"ח]
- דף צ"ד מותר לומר וידוי ותחנון אחרי השקיעה ?
אפשר לומר וידוי בלילה.
- דף צ"ה אם יש להתפלל ערבית סמוך למנחה, וקודם צאת הכוכבים ?
לא. יש להתפלל ערבית דווקא בלילה. [דקט"ו דפוס ב']
- דף צ"ה אפשר לתת צדקה בלילה ?
כן, ובלי שום חשש
- דף צ"ו אם לומר תהלים קודם ערבית, בין חול בין מוצ"ש ?
לדעת האר"י ז"ל אין לומר שום מזמור קודם ערבית, בחול ובשבת [דקצ"א]
- דף צ"ו אם לומר פסוקים בליל שבת קודם חצי קדיש דברכו הראשון כמנהג החדש ?
לא. הוא שיבוש מנהגים
- דף צ"ו אם לומר חצי קדיש קודם ברכו של ברכת מעריב ערבים
יש לומר חצי קדיש זה בכל אופן [דקצ"א]
- דף צ"ו אם יש לקום בהשכיבנו ?
אם יש לעמוד בליל שבת באמירת 'פרוס עלינו סוכת וכו' והגן בעדנו' ?
יש לומר 'השכיבנו' במוישוב, בין בחול בין בשבת [דר"ץ דפוס ב']
- דף צ"ח אמירת 'יראו ענינו' היא הפסק ?
לא. ומנהג הקדום הוקבע ע"פ הגאונים, ומובא בפשט מרן השו"ע !
- דף צ"ח **סדר הלילה**
אם יש איסור לקרוא מקרא (תנ"ך) בלילה ?
אין לקרוא תנ"ך בחצי הלילה הא', קודם הצות הנקרא 'ליל', חוץ מתהילים שתמיד מותר
- דף צ"ט יאמר השכיבנו בק"ש שעל המיטה ?
לא לפי האר"י ז"ל
- דף צ"ט איך יסדר מיטתו ?
יסדר מיטתו באופן כי ראש המיטה לצפון ורגליה לדרום (שער המצות בראשית ד"י)

- דף ק' יברך ברכת המפיל אף אחרי חצות לילה ?
לא, אך ק"ש בלי ברכה, אפשר
- דף ק' יברך ברכת המפיל גם בליל שבת ?
בליל פסח בלבד, אין לומר ברכת המפיל, כפי שאין לומר ברכת מעין ז' בליל פסח שחל בשבת.
- דף ק' בקשת הריני מוחל וסולח
- דף ק"א יקרא ק"ש על המיטה קודם או אחרי התשמיש ?
מותר אף אחרי התשמיש (שער המצות בראשית ד"י)
- דף ק"א האם יכוון שם אלו"ה בקימה מן המיטה ?
לא. יכוון שם זה דווקא בק"ש של המיטה לפני לישון [דברי"ז דפוס ב']
- דף ק"ב אל מלך נאמן או ה' אלהיכם אמת ?
הבוחר יבחר מנהג אבותיו [דרי"א]
- דף ק"ג תשמיש קודם חצות לילה ?
ידוע כי אף לעם הארץ יש לקיים תשמיש אחרי חצות לילה.
- דף ק"ד זמני איסור הזיווג
- דף ק"ד אם יש לפרוש באבר מות ?
כן, כי אין מגווס שהאבר ימות כל הזמן שצריך לשהות על הבטן [שער המצות ד"יב]
- דף ק"ה אם יש ליטול ידים אחרי התשמיש
אין מקור באר"י ז"ל.
- טבילה במקווה
- דף ק"ה אם יש לטבול כל בוקר קודם התפילה ?
יש לטבול כל יום, וקל וחומר אחרי תשמיש או קרי
- דף ק"ה אם יש מקור לנטיילת ידיים 40 פעם במקום טבילה במקווה ?
אין מקור באר"י ז"ל וגם לא במקובלים קדמונים
- דף ק"ו חייב לטבול במקווה קודם תפילה או לימוד ?
משמע כי יש לטבול קודם התפילה
- דף ק"ו מה הוא תיקון האמייתי לעוון חילול הברית [קרי, שז"ל] ?
תיקון העיקרי הוא בק"ש על המיטה בכוונת פסוק שמע וגו' [דרי"ז] [שער רוח הקודש ד"סא]
- דף ק"ו שילוב אצבעות הוא איסור או מידת חסידות ?
הוא איסור ממש, ולא כשאר אזהרות האר"י ז"ל [שער המצות דק"מט]
- ערב שבת
- דף ק"ו מתי יקרא כ"ו פסוקים בליל ו' ?
לכתחילה, יקרא כ"ו פסוקים אלו אחרי חצות לילה [שער המצות דפ"ז]
- דף ק"ו אם יש לקרוא כ"ו פסוקים בליל ששי עם התרגום ?
כן. יש לקרותם ב' מקרא וא' תרגום
- דף ק"ה מתי יקנה קניות שבת ?
יש לקנות דווקא ביום ששי ערב שבת ולא ביום המשי [ד"רכה]

- דף ק"ה מה הוא זמן קריאת שנייה מ'קרא ואחד"ת' רגום ערב שבת ?
יש לקרוא שמו"ת מיד אחרי שהרית, קודם טבילות מקווה לשבת (ד"רכה)
- דף ק"ה סדר הכנות צרכי שבת ערב שבת ע"פ האר"י ז"ל
- דף ק"ה מתי יש לגלח ראשו ?
צריך לגלח קודם חצות היום. ואין גילוח הזקן כידוע (שער המצות קדושים ד"ט)
- דף ק"ט מאיזה שעה יש לטבול ערב שבת ?
יש לטבול אחר שעה המישית ואחרי שקרא שמו"ת, ודלא כהמקובלים האחרונים (ד"רכה)
- דף ק"ט אם יש לטבול פעם נוספת, בהתחלה, להיטהר מטומאת קרי או שז"ל ?
אם כבר טבל קודם התפילה, אין צורך לחזור אלא ב' טבילות בלבד לכבוד שבת
- דף ק"ט כמה טבילות בערב שבת, יום שבת וחגים ?
יש לטבול תמיד ב' טבילות בלבד (ד"רכו) (ד"רפב/רפג)
- דף ק"י מותר ליטול חפץ במקום שאין בו עירוב ?
האר"י ז"ל היה נוטל סידורו וטליתו בעירוב שיתופי מבוואות שהיה מערב בעצמו (ד"רכז)
- דף ק"י אם יתפלל מנחה ערב שבת בטלית ותפילין ?
אם מתפלל מנחה גדולה, כן
- דף קי"א אם לקצוץ ציפורניים כדעת האבודרהם ?
לא. אלא יכלול השמאל בימין ויטול צפורניו בסדר נטילת שחרית. ימין ואז שמאל (ד"רכז)
- דף קי"א מקור לבישת בגדים שחורים בארץ ישראל
- דף קי"ב מותר ללבוש בגדים צבעוניים בשבת ?
אסור ללבוש בגד שחור. ויש להימנע מבגד צבעוני [דרכ"ט]
- דף קי"ב הלוכש בגדים לבנים בשבת עובר על 'יוהרא' ?
בהחלט לא. רק רבני טורקיה, ובעקבותיו, רבני הגלות, דחו את מנהג המקורי בארץ ישראל
- קבלת וליל שבת**
- דף קי"ג השקיעה היא צאת הכוכבים ?
לא. השקיעה היא קודם צאת הכוכבים
- דף קי"ג מתי יש לקבל את השבת בשדה ?
בשקיעה ממש. [דרי"ד/ה]
- דף קי"ג כמה הקפות סביב השולחן בקבלת שבת בבית ?
יקיף השולחן כל עוד לא סיים סדר קבלת שבת (ד"רמד)
- דף קי"ד אם צריך להתפלל ערבית של שבת בעיניים פתוחות ?
יש להתפלל כל תפילת ערבית בעיניים סגורות
- דף קי"ד מזמורי לנו נרננה קודם קבלת שבת
- דף קי"ד יש לשיר 'לכה דודי' בקבלת שבת ?
מוהר"ח ז"ל בעצמו היה שר אותו וכך התקבל בעם ישראל
- דף קי"ד יאמר 'בשמחה' בנוסח לכה דודי ?
תיבת 'בשמחה' היא הוספה שאינה מקורית

- דף קי"ה יכרע באומרו 'בואי בשלום ג' פעמים ?
לא. אין שום זכר בדברי מוהרר"ז לכוונת בקבלת שבת
- דף קי"ה יפנה פניו קודם לשמאל או לימין ?
הרשות בידו. ואין זו הנהגת האר"י ז"ל [דת"ט מה ששמע מוולתו]
- דף קט"ז בעת קבלת שבת בבית, אם יש להקיף את השולחן, ועליו החלות/לחמים מסודרים ?
כן. צריך להקיף סביב שולחן ערוך, ובפרט שעליו מונחים החלות (ד"רסא)
- דף קט"ז באיזה בית כנסת היה מתפלל האר"י ז"ל בליל שבת ?
האר"י ז"ל היה מתפלל בבית הכנסת הספרדי (יוצאי צפון אפריקה)
- דף קט"ז אם יש לקום לענות חצי קדיש קודם ברכו הראשון ?
לא. אין בכלל לקום בשום קדיש, ואין שום קבלת שבת או תוספת שבת בחצי קדיש זה
- דף קי"ז קבלת/ המשכת תוספות קדושת שבת
- דף קי"ח בירור נוסף בענין המנהג הרע לקום בחצי קדיש, קודם ברכו הראשון בליל שבת
- דף קי"ח המפסיד 'ברכו' הראשון בערבית ליל שבת, איך יקבל תוספת רוח דנוקבא ?
יכוון לקבל רוח דנוקבא בעת ברכת 'מעריב ערבים'
- דף קי"ט המתפלל יחיד איך יקבל ביום שבת תוספת נשמה דכורא ?
'ברכו' אחרון קודם עלינו לשבח, ככליל שבת או בקידושא רבה
- דף קי"ט אם יש שנוי בין תפילת ערבית של חול לזה של שבת ?
אין הבדל אלא בקבלת תוספות קדושת שבת ועליית הנשמות והעולמות [דשע"ח דפוס ב]
- דף קי"ט נוסח 'זכר למעשה בראשית'
מדברי מוהרר"ז, יש לומר 'זכר למעשה בראשית' דווקא במוסף, ולא מוזכר לאומרו בערבית ושחרית
- דף ק"ד לברך מעין ז' במקום לא קבוע או במקום שאין בו ס"ת ?
יש לברך מעין ז' בכל מקום ובכל מצב, חוץ מליל פסח, ובבית התנים, ובית אכלים (בר מינן)
- דף ק"ד מקור אמירת מוזמור לדוד ה' רועי בתפילת ערבית דליל שבת
- דף ק"ד **☞ קידוש ליל שבת**
איזה יד האימא יש לנשק בלי שבת ?
יש לנשק את ב' ידיה. (ד"רנוא)
- דף ק"ד כמה הקפות סביב השולחן קודם קידוש ליל שבת ?
יש להקיף בלחש ב' הקפות בלבד, בכל א' משלושת סעודות השבת. (ד"רנו)
- דף קכ"א כמה הדסים יש להחזיק ביד בשבת ?
יש להחזיק ו' עלי הדס, כל ג' מאוגדים, הרי ב' אגודות של ג' עלי הדס (ד"רנו/ח) (ד"ריט)
- דף קכ"א מי שאין לו הדסים, יברך ברכת הריח על מין אחר ?
כן. העיקר לברך על הריח
- דף קכ"א אמירת 'אתקינו סעודתיה' אינו ע"פ האר"י ז"ל
- דף קכ"ב 'אומר בשבחין' או 'אסדר בשבחין' ? לשיר פיוט זה קודם או אחרי הקידוש ?
נוסח המדויק להאר"י ז"ל הוא 'אסדר בשבחין', ויש לשירו אחר אכילת סעודת ליל שבת (ד"רסב)
- דף קכ"ג אם יש לשיר פיוט 'למבצע על ריפתא' בין נטילת ידיים לברכת המוציא
אין פיוט זה קיים, והוא חלק בלתי נפרד מפיוט 'אסדר בשבחין', לסעודת ליל שבת בלבד

- דף קב"ג סדר שיעשה בכל הסעודות כדברי מוהר"ח"ו
- דף קב"ג אם יש לומר 'מזמור לדוד' בג' סעודות השבת ?
יש לאומרו קודם קידוש יום שבת בלבד [דע"ה]
- דף קב"ג אם יש למזוג כוס הקידוש ?
כן. ראוי [שער המצות דק"סא מוולתו]
- דף קב"ד ימזוג דווקא ג' טיפות מים ?
ימזוג רק טיפה א', ואין שיעור בטיפות מים, בין א' ובין יותר
- דף קב"ד איך לאחוז כוס הקידוש, בכל הקידושים ?
תחתית הכוס צריכה לשבת על קצי החמישה אצבעות יד ימין [שער המצות דק"ט] [שער כתבי מורי ד"כה]
- דף קב"ד טעימת הכוס בישיבה ?
מלשון מוהר"ח, נראה הפוך מהפע"ח, שע"פ האר"י ז"ל יש לשתות דווקא בעמידה
- דף קב"ד אם כל המסובין צריכים לשתות מן הכוס ?
המנהג הקדום והמובא בשו"ע הוא שכל א' יטעם.
אולם, מדברי מוהר"ח"ו משמע כי רק המקדש ישתה
- דף קב"ה י"ב כיכרות או מספיק בד' כיכרות (חלות של שבת) ?
לדעת האר"י ז"ל, יש לערוך י"ב כיכרות עגולים לכל סעודות השבת [דרס"א]
- דף קב"ו בוצעים מהלחם משנה על הכיכר התחתון או על העליון ?
יהחזיק ביד ימין כיכר א' וביד שמאל כיכר א', וידבק אותם, ויבצע בכיכר הימין. (דרס"ב)
- דף קב"ו יש לבצוע את הלחם ביד או לחתוך בסכין ?
מוזכר "לכצוע", משמע מדברי מוהר"ח"ו ביד, ולא "לחתוך" בסכין. (דרס"ב)
- דף קב"ו לאכול דגים בסעודה או דווקא בסעודה שלישית ?
אינו מהאר"י ז"ל. אמנם יש מקור למנהג כבר בתלמוד
- דף קב"ו קריאת כ"ד פרקי מסכת שבת בשולחן ?
האר"י ז"ל לא היה מקפיד להשלים כל הכ"ד פרקים לאורך ג' סעודות שבת [דרס"ג]
- דף קב"ו איזה מזמור לומר קודם ברהמ"ז, בחול ובשבת ?
משמע כי גם בשבת יש לומר מזמור אלה"ם יחנו כביום חול [שער המצות דק"ט]
- דף קב"ו איזה כוס להשאיר על השולחן אחרי ברהמ"ז ?
כוס ברכת המזון הוא אותו כוס של הקידוש, ויש להשאירו בשולחן כל ליל שבת (דרס"ד)
- דף קב"ו ללבוש כובע על ראשו בשעת ברכת המזון ?
אין חיוב לכסות את הראש בכובע בברכת המזון
- דף קב"ה אם מותר להזכיר חטאים וחורבן בתפילה בשבת ובימים שאין בהם תחנון
יש להימנע מהזכרת חטאים וחורבן הבית בשבת וימים טובים ובברכת המזון בכלל בתור בקשה.
ובתור תפילה או קריאה, אין חשש.
- דף קב"ה ❧ קריאת התורה בשבת וקידושא רבה
אמירת 'ברוך שמייה' בכל פתיחת היכל או בשחרית שבת בלבד ?
יש לומר 'ברוך שמייה' אך ורק בשחרית שבת [דרס"ז]
- דף קב"ט מתי יש לומר 'ברוך שמייה' ?
יאמר 'ברוך שמייה' כשהוציאו את הס"ת מההיכל, ולא כשהס"ת עדיין מונח בהיכל [דרס"ז]

- דף קכ"ט למה אין להשתחוות בתיבות 'דסגידנא קמיה' ?
המשתחוה בתיבות 'דסגידנא קמיה', ישתחוה בכל הזכרת השתחווייה, וגם ב'ויברך דוד'
- דף קכ"ט מי אמור לעלות שלישי וששי בשבת ?
דווקא אנשים היותר גבוהים בחכמה וביראת ה' צריכים לעלות [דקע"ג]
- דף ק"ל סדר קידושא רבה להאר"י ז"ל
- דף ק"ל מקור סדר קידושא רבה כמנהג הספרדים
- דף ק"ל לשיר 'למבצע על ריפתא' בכל סעודות השבת, יום טוב ובסעודת שמחה
מנהג טעות הוא, ואין לו שום בסיס ושורש
- דף קל"א אם מותר ללמוד גמרא בשבת ? אם מותר לחזור על לימודו של חול בשבת ?
עיקר לימוד תורה בשבת הוא המדרש והקבלה, והשו"ע השמיט לימוד העיון בשבת
- ☞ ערבית מוצ"ש והבדלה
יאמר 'ויהי נועם' ו'יושב בסתר' עליון במוצ"ש בשבוע שחל בו יום טוב ?
לא. יתחיל רק מ'זאתה קדוש' או מ'אראהו בישועתי'
- דף קל"ב מותר לשתות מים קודם הבדלה ?
כן, ואין שום חשש
- דף קל"ב שם 'דונג' בהדלקת נר הבדלה
- דף קל"ג על איזה נר להבדיל במוצ"ש ?
יש להבדיל על נר שעווה [אבוקה] השמור דווקא להבדלה [דר"ט]
- דף קל"ג סעודה רביעית על ב' כיכרות ?
יש לבצוע על כיכר א' בלבד, ואין דין לחם משנה במוצ"ש
- ☞ ראש חודש וברכת הלבנה
סדר משמרות ערב ראש חודש ומנהג להתענות ערב ר"ח
- דף קל"ג סעודת ראש חודש וסיום מסכת
- דף קל"ג מנהג הדלקת נר ליל ר"ח ובגדי ר"ח
- דף קל"ד סדר תיקון הצות בליל ראש חודש [דר"ד]
- דף קל"ד אם יש לברך ברכת ההלל בראש חודש
ומה הדין בברכת הרב את ריבנו אחרי קריאת המגילה לדעת הרמב"ם ?
הדבר תלוי במנהג הקהילה ולא ע"פ מנהג המדינה, היות שבאותו עיר קיימים קהילות שונות
- דף קל"ה מתי יחלוץ תפילין בתפילת ר"ח בשחרית ?
יחלוץ תפילין קודם מוסף בלחש, אחר ההחצי קדיש (ד"רעה)
- דף קל"ה להניח תפילין או לא, ביום ר"ח אחרי תפילת מוסף ?
אין שום זכר בכתבי מוהר"ח להימנע מלהניח תפילין בשאר היום בר"ח
- דף קל"ז אמירת ג' פעמים 'שלום עליכם' [ד"ריט]
- דף קל"ז מתי יש לברך ברכת הלבנה ?
יש לברך כפי פסק השו"ע, ביום הז' לחודש משעת המולד, ויברך אותה במוצ"ש דווקא

- דף קל"ו מזמור 'הללויה הללו את ה' מן השמים' עד 'חק נתן ולא יעבור' דילוג וריקוד בתיבות 'כשם שאנו מרקדין כנגדיך' (או בלשון יחיד) לנער שלוי בגדיו אחרי 'שלום עליכם' ג' פעמים
- דף קל"ז חודש ניסן וחג פסח לברך ברכת האילנות בשבת ? אין איסור לברך בשבת אלא שאין זה ממנהג ישראל מקור ליבון כלים הוא בגוף כתבי מוהר"ח"ו [שער המצות דק"סד]
- דף קל"ח אם יש להחמיר בפסח ? אין להחמיר כלל בפסח אלא כמה שנהגו כבר בזמן השו"ע והאר"י ז"ל, משפחה ומשפחה
- דף קל"ט מה הוא נוסח כל חמירא ? לפי האר"י ז"ל, יש לגרוס המיעא וחמירא
- דף ק"ם י' פתיתים בבדיקת חמין היה נהוג אצל האר"י ז"ל ? אין ראיה. המנהג קשור למוהר"ח"ו
- דף ק"ם מי מחביא את החתיכות אלו ? האישה מחביאה הפתיתים
- דף ק"ם אם יש לצייר אותיות במצות ? יש לבונן הציורים במצות ומי שרוצה לחרות, הרשות בידו
- דף קמ"א יש לברך מעין ז' בליל פסח שחל בשבת ? לא. בין ע"פ השו"ע בין ע"פ האר"י ז"ל
- דף קמ"ב מה היא הכנת החרוסת לפי האר"י ז"ל מנהג האר"י ז"ל שורשו במנהג ספרדי ומנהג אשכנזי ביהד (ד"ש) אופן הכנת חרוסת כפי מנהג אשכנזים (ד"ש)
- דף קמ"ב אם יש אכילת חזרת בליל סדר הפסח ? החזרת בסדר הפסח אינו מהאר"י ז"ל
- דף קמ"ג לברך על כל כוס מארבעת כוסות יין ליל הסדר ? אפשר כי מדברי מוהר"ח"ו, יש לברך על כל כוס וכוס לפי האר"י ז"ל וכדעת הרי"ף.
- דף קמ"ג אם סדר קערת ליל פסח היא ע"פ האר"י ז"ל ? לא. ומה שכתוב בפרי עץ חיים הוא שיבוש והוספה שאין לה מקור
- דף קמ"ד מנהג הכוס והקערה השבורה ב"י מכות אינו כלל וכלל מהאר"י ז"ל, ובספק, שפיכות בלי ממוהר"ח"ו-ואין מקור לכלי שבור
- דף קמ"ד אם יש להגביה המצה הפרוסה (חצי מצה) באמירת 'הא לחמא עניא' ? אין להגביה החצי מצה ב'הא לחמא עניא' ע"פ האר"י ז"ל
- דף קמ"ה אם יש לומר 'הא' בצירי בדברי החיד"א ? יש לשמור נוסח הקדמון לספרדים לתימנים ולאשכנזים לומר 'הא' בפת"ח או בקמ"ץ
- דף קמ"ה יש לומר אפיקומן (קמ"ץ תחת המ"ם) או אפיקומין (חיריק או ציר"י) ? מפורש כותב מוהר"ח"ו אפיקומין עם יו"ד, וכדעת שמואל בתלמוד שאין לאכול אחרי 'צפון'
- דף קמ"ה יטול ב' מצות או ג' בברכת המוציא בליל הסדר ? מפשט לשון מוהר"ח"ו, יש ליטול ולהברך רק המצה השלימה העליונה עם המצה השניה הפרוסה, ואז לבצוע עליהם [דרצ"ט]

דף קמ"ה כמה כזיתים יש לאכול בסדר ?
 ד' לא יותר. ושיעורו בנפח, לא במשקל. [דרצ"ט] [התרכ"ט מוזלתו דפוס ב]

דף קמ"ה להיות ניעור כל ליל פסח או עד שתחטפנה שינה ?
 כך הוא לפי התלמוד. ומובא בשו"ע. והחמיר, יחמיר לעצמו [דרצ"ה]

דף קמ"ו ללמוד כל ליל שביעי של פסח או עד חצות לילה ?
 עיקר ליל ז' של פסח הוא צורך וחיוב היווג למי שמותר [דש"ט] [דש"ב]

דף קמ"ו לקום באשמורת הבוקר ליל שביעי של פסח לקרוא סדר קריעת ים סוף והשירה.

דף קמ"ו קידוש בעמידה גם בליל יום טוב ?
 כך נהגו הספרדים עוד לפני האר"י ז"ל, ואין הכרעה בכתבי מוהר"ו

☞ ספירת העומר ול"ג לעומר

דף קמ"ז יגלח ראשו במ"ח לעומר או במ"ט ?
 יגלח ראשו ביום מ"ט לעומר, לא בליל מ"ט ולא במ"ח (ד"שיב)

דף קמ"ח ערב שבועות שחל בשבת, אם יש לגלח ראשו ביום מ"ח ?
 יגלח ראשו ערב שבת שהוא יום המ"ח

דף קמ"ח מתי יברך על ספירת העומר בחו"ל ?
 יברך ספירת העומר בליל ב' דגלויות אחרי תפילת ערבית בניכור

דף קמ"ט מה הוא נוסח האר"י ז"ל : 'לעומר' או 'בעומר' ?
 'לעומר' – והוא נוסח בכתבי מוהר"ו [דש"ז] [דהס"ג דפוס ב]

דף קמ"ט מקור מנהג לספור ספירת העומר קודם עלינו לשבח

דף ק"ץ ימי העומר הם ימי אבילות ?
 ימי העומר הם ימי דין (ומותקים אחרי ל"ג לעומר), אבל אינם ימי אבל

דף קנ"א מה טעם ל"ג לעומר ?
 ל"ג (ב) לעומר הוא יום סמיכתו [דש"ב]

☞ חג שבועות

דף קנ"ב מתי יש לקדש בליל שבועות ?
 אין להחמיר לקדש משעת צאת הכוכבים

דף קנ"ג תיקון כרת בליל שבועות

דף קנ"ג מה הוא סדר הנכון בליל שבועות לדעת האר"י ז"ל ?
 לקרוא בסדר תורה, נביאים וכתובים בלבד [דש"ט"ז]

דף קנ"ג אם מהרח"ו סידר קריאת התנ"ך לפי הכוונה [קובו"ץ/קמ"ץ] המוזכרת במחזור רבו ז"ל ?
 לא. אדרבה קיבל בערבון מאוד מוגבל מזה שהעתיק וקיבץ בשער 'כתבי מורי'

דף קנ"ד כוונת שם קובו"ץ וקמ"ץ המוזכרת בשער כתבי מורי' ובשער הכוונות' בדרוש לימוד ליל שבועות

דף קנ"ה יקרא באדרא בלילי שבועות וליל הושענא רבה ?
 הרשות בידו, אבל אינו מהאר"י ז"ל, וטוב שילמד בעצמו מה שמושך לבו בתורת הסוד

☞ בין המצרים

דף קנ"ה מתי אי אפשר לברך ברכת שהחיינו בבין המצרים ?
 כל ג' השבועות שבין המצרים, בין בחול בין בשבת. (ד"שיח)

- דף קנ"ו אם מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ ובט"ב אין לברך מי שיהף או מרגיש אי נוחות בנעלי בד או גומי ואחרים (ד"לה)
- דף קנ"ז כמה לבכות בחצות היום בבין המצרים לבכות חצי שעה הוא בתיקון לילה. ביום, לא הוקבע שיעור לבכי [דף שי"ז]
- דף קנ"ז יקרא סדר תיקון חצות בימי בין המצרים ? הרשות בידו. העיקר הוא הבכיה. מוהר"ח"ו לא הביא שיש לומר סדר מיוחד. [דף שי"ז]
- דף קנ"ח יניח תפילין בשחרית ט"ב או במנחה ? מנהג צפת, ירושלים ושאר קהילות הספרדים השומרים מנהג אבותיו, להניח במנחה עד היום
- דף קנ"ח אמירת נחם בכל התפילות בט"ב ? מנהג ארץ ישראל האמיתי ע"פ השו"ע ומוהר"ח"ו הוא לאומרו בכל התפילות
- ימים נוראים יש לצום בערב ראש השנה ? אין המנהג מהאר"י ז"ל, אמנם כן מוהר"ח"ו נהג
- דף קנ"ט איך מוהר"ח"ו ז"ל אמר פיוטי הראשונים נגד דעת רבו האר"י ז"ל ?
- דף ק"ס מתי לומר תפילת הפרנסה בימים הנוראים ? אין תפילת הפרנסה אלא מזמור, ויש לאומרו בליל א' דראש השנה ובליל הכיפורים בלבד
- דף קס"א יש להתחיל סדר הסימנים באכילת תפוח בדבש ? כן. יש להתחיל בתפוח כמנהג הגאונים והראשונים. וכך הוא מנהג ספרדי, ולא בתמר
- דף קס"א איך להחזיק את השופר ? פיו הצר למעלה בפה התוקע, וצד הרחב של השופר לכיוון מטה. [דתק"ו דפוס ב]
- קס"ב סדר התקיעות וזמנן
- דף קס"ב אם יש לתקוע גם בעמידה של מוסף בלחש ? כן. והוא מנהג קדום להאר"י ז"ל. [דתקל"א] [דתקל"ב לדפוס ב]
- דף קס"ב תפילה בקול או בלחש ביוה"כ ? אף שהמנהג להתפלל בקול בימים נוראים מוזכר בשו"ע, מ"מ דעת השו"ע להתפלל בלחש
- דף קס"ג מתי לומר וידוי בתקיעות ? לפי האר"י ז"ל, יש לומר וידוי בלחש בשעת התקיעה דווקא, ולא בן התקיעות (ד"שיט)
- דף קס"ד אם מותר לישון בראש השנה ? מותר לישון אחרי חצות היום בלי שום חשש. (ד"שיט)
- דף קס"ד לומר תשליך ביום א' או ביום השני של ר"ה ? כשיום א' דראש השנה חל בשבת, מתי יש לאומרו ? יש לומר תשליך ביום ראשון של ראש השנה, בין בחול בין בשבת, עדיף מוחזן לעיר (ד"שיט)
- דף קס"ה יקרא ג' פעמים פסוק 'מי אל כמורך' בתשליך ? לא. יקרא רק פעם אחת פסוק זה, בלי שום קריאת מאמרי הוזהר, ובלוי שום בקשות. (ד"שיט)
- דף קס"ה אם ינער בגדיו בתשליך ? לא ע"פ האר"י ז"ל
- דף קס"ה יעשה כפרות במטבעות או בעופות ? מנהג המקורי הוא בעופות. ובמקום שיש לחץ אנשים, טוב יותר במטבעות

- דף קס"ז זמן מנהג הכפרות הוא באשמורת הבוקר ולא ימים קודם או בבוקר יוה"כ (ד"שנב)
- דף קס"ז יברך על טלית גדול אחרי השקיעה בליל כיפור ? אין לברך על טלית גדול אחרי השקיעה, בכל ימות השנה (ד"תיז מזולתו) (ד"שנב)
- דף קס"ז מה הוא זמן יכל נדרי ? יש לומר כל נדרי בלילה (ד"שנב)
- דף קס"ז מה טעם החזקת ס"ת בכל נדרי ? הוא לתיקון הברית (ד"שנב)
- דף קס"ז ד' מזמורי תהלים בסוף ערבית ליל יום הכיפורים זו הנהגת ר"א הלוי ברוכים. ואפשר כי לא קיבל מהאר"י ז"ל בעל קרי ח"ו בליל יוה"כ
- דף קס"ז אם מותר לטבול במקוה ביוה"כ ? לא. כי איסור טבילה כאיסור רחיצה ביום הכיפורים
- דף קס"ח אם מותר להריח בשמים ביוה"כ ? הריח אינו מן המושט העינויים ביום הכפורים, ומותר
- דף קס"ח יאמר בסוף הנעילה ה' הוא האלהים פעם א', או יכפול ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים: לפי האר"י ז"ל, יכפול [דתקמ"ה דפוס ב]
- דף קס"ח להתפלל ערבית מוצאי יום הכיפורים עם הטלית שלבש במשך כל יום כיפור ? אף שמוהר"ח"ו החמיר להוריד טליתו קודם ערבית כמוצאי יוה"כ, יש מקור למנהג
- חג סוכות**
- דף קס"ט יקבל האושפיזין קודם ברכת לישב בסוכה או אחריה ? מהוץ לסוכה, בפתח או בפנים ? יעמוד ויקבל את האושפיזין אחרי הברכה, כשהוא נמצא בתוך הסוכה
- דף ק"ע מה הוא נוסח הזמנת האושפיזין הנכון ? יש לומר 'תיבו, 'שבו' – ולא עולו, 'כנסו'
- דף ק"ע אם יש לסדר כסא מיוחד בסוכה או לתלותה ? זהו מנהג בעלמא ואינו מהאר"י ז"ל
- דף קע"א ידליק נרות בסוכה וכמה ? מנהג זה, בשם רבי ישראל סרוק להדליק ז' נרות
- דף קע"א איך לאגוד הלולב ומיניו ? יש לאגוד ג' הדסים בצד ימין, וב' ערבות בצד שמאל כמנהג הקדמונים.
- דף קע"ב יש לקשור ח"י קשרים בלולב ? לא. אלא כמנהג הפשוט ע"פ הבית יוסף והוא ב' קשרים
- דף קע"ב מנהג הידור הלולב בסרט משי ? כן, והוא מנהג קדמון ואין בזה שום חשש הפסק בין הנוטל לבין הלוב עצמו
- דף קע"ג טוב להתפלל בסוכה ביחיד ? מלשון השו"ע. ומלשון מוהר"ח"ו, יש ליטול הלולב בסוכה קודם שיתפלל, והתפילה במנין. (ד"שסה)
- דף קע"ג מה מקום חיבור האתרוג עם הלולב ? המקום מדוייק הוא בסיומו, במקום אחיזתו מלמטה. (דשע"ב) (ד"שסה)

- דף קע"ד כמה נענועים יש לנענע ומתי ?
יש לנענע ה' פעמים, בברכה נענוע א', ואח"כ ד' נענועים בהלל [ד"ס"ה]
- דף קע"ד מי שאין לא לולב, גם יקיף את התיבה ?
וודאי שיקיף, בין ע"פ האר"י ז"ל בין ע"פ השו"ע [ד"ק"ס דפוס ב']
- דף קע"ה אם יש להקיף בשבת חול המועד סוכות ?
כן יקיף, אך בלי לולב כמובן
- דף קע"ה אם יש חיוב לסיים קריאת ספר דברים קודם חצות לילה ?
לא. במקרה שיסיים קודם חצות, אי יעסוק בוהר ובסתרי תורה כפי יכולתו ושכלו (ד"ש"ה)
- דף קע"ה מקור לומר 'נשמת כל חי' קודם חצי קדיש דברכות היוצר בשחרית הושענא רבה
- דף קע"ו יחבוט הערבות בכוח או בנחת ?
בכוח, אך בלוי ביזיון וצחוק והוללות (ד"שפ"א"ב)
- דף קע"ו אמירת י"ג מידות בימים טובים בעת פתיחת ההיכל
עדיף להימנע מלאומרו, מחמת הסתייגות מוהר"ו מדברי האר"י ז"ל ב'שער כתבי מורי'
- דף קע"ז מקור מנהג לעשות סעודה גדולה בשמחה תורה
- דף קע"ז אמירת פיוטי הזכרת הגשמים בשמיני עצרת
משמע כי לפי האר"י ז"ל, אין לומר שום פיוט
- דף קע"ז הקפות שמחה תורה
ביום ובמוצאי יום טוב – לא מוזכר בליל שמחה תורה (ד"ש"ו)
- 🌀 חנוכה ופורים**
- דף קע"ה כוונת שם 'בי"ט' בשפיכת השמן לנר חנוכה אינו מהאר"י ז"ל
- דף קע"ה יברך קודם ההדלקה או בשעת ההדלקה ?
לשו"ע, יש לברך ואח"כ להדליק. לדעת האר"י ז"ל, אפשר שיש להדליק בברכה [ד"שפ"ג]
- דף קע"ה מנהג מחצית השקל
לא מוזכר ב'שער התפלה' וגם לא בשו"ע.
- דף קע"ט יתחיל הסעודה בבוקר או אחרי מנחה גדולה ?
ע"פ השו"ע, הוא קרוב לשקיעה
- דף קע"ט להשתכר מאוד בפורים עד דלא ידע ?
דרוש זה אינו מהאר"י ז"ל וגם לא ממוהר"ו
- 🌀 שונות**
- דף ק"ף אם יש לגדל פירות הראש הארוכות ?
כן. גם לפי הפשט, וגם למנהג הספרדים הקדום, ואף לעדות המזרח [דקס"ה] [דקס"ג]
- גידול ואורך הפירות הם יאותן ויופייזן [שער כתבי מורי ד"ק"ח]
- דף קפ"א מה ההבדל בין מילוי בשר למילוי פת ?
הפת סופגת את מי הבשר או דם הבשר אם יש – לא כן הבשר עצמו (שער המצות אחרי מות דני')
- דף קפ"א מותר או אסור לאכול כבד בהמה או כבד עוף ובשר מנוקד
מותר ע"פ האר"י ז"ל בלי שום חשש

דף קפ"א

אסור לאכול פת פלטר ?
לא. מותר ע"פ האר"י ז"ל. והמהמיר להיות חסיד, יחמיר לעצמו
[שער המצות דע"ה] [שער המצות דף קנ"ב בחומרות למי שרוצה להיות חסיד]

דף קפ"ב

שיעורים לפי רבי שמואל ויטאל

דף קפ"ב

ברכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו קודם המילה

דף קפ"ג

תיקון פ"ד תעניות לשו"ל [דר"ז] [שער רוח הקודש ד"סא]

דף קפ"ד

להיות חסיד אינו תנאי ללימוד הקבלה או ללמוד תורת האר"י ז"ל

דף קפ"ד

אם האבל והמצטער פטורים מתפילין ?
רק ביום הראשון לאבלותו, פטורים ממצות תפילין [שער המצות ד"כו]

דף קפ"ה

שער התיקונים

דף קצ"ה

קונטרס נקמת היכל ה'

לעילוי נר"ן כל הרוגי ונרצחי
עמנו ישראל דור דור
ובפרט אחינו החיילים ז"ל הי"ד המוסרים נפשם וגופם למען אחיהם
ישראל

לחיסול כל מנהגי ורבני הערב רב
המעכבים את הגאולה כבר אלפי שנה
וכל מרעין בישין וסייעתן

לחזרת בתשובת כל המנהיגים
המחטיאים את הדור ומבזים את זרע ישראל סבא
לכפרת פשעי הדור ברחמים מרובים וכפולים
לנחמת מדוכאי ישראל השרויים בצרות באבילות וביאוש
הקב"ה יחדש להם רעותא דליבא ומזלא טבא

ויזכה כל עם ישראל באשר הם
בגאולה שלמה בנסים ונפלאות
ובגילוי משיח גואל צדק האמיתי ע"י אליהו הנביא ז"ל
לאור כל עיני עולם הזה ועולם הבא

לשמירה להצלחה ולהצללת

כל אחינו החיילים חיילי צה"ל הקרביים והתומכים

ולפדיון כל החטופים

ולרפואת כל הפצועים

ולישועת כל המפונים

עם ישראל כולו רוצה ודורש מאת קודשא בריך הוא

גאולה שלמה ומתוקה מיד בלי שום דחייה ותנאי

אם צריך לומר 'לייחדא' (לשם יחוד) קודם כל מצוה, תפילה או צדקה?¹ 1 אין צורך וחייב ע"פ האר"י ז"ל לומר 'לייחדא'

¹ וקודם שהאדם יעשה המצוה או הצדקה ההיא יאמר לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, וכיון לחבר יה שהם דחילו ורחימו עם זה שהם קב"ה ושכינתיה. [שער הקד"קנא – יחודים שמסר לזולתי כפי שורש נשמתם – מה שמוהר"ו שמע מתלמידים ולא מרבו האר"י ז"ל ישירות. מוהר"ו העתיק כאן מקונטרס רבי משה יונה]

א. מוהר"ו קיבל קונטרס רבי משה יונה אחרי הסתלקות האר"י ז"ל-רק אז מודע שיש לומר 'לייחדא' – עובדא שלא שמע זאת מרבו ז"ל, כי אם כן, היה מזכיר כבר בגוף ספרו 'שער התפלה'.

ב. מקור לייחדא נמצא בספר הזוהר ב' קי"ט א: - ז' בזהר ג' רמ"ו ב: - כ' תקוני זוהר ג' א:א- זהר ג' רמ"ו ב:י"ט - זהר ג' פ"ג א:ה' - זהר א' ק"נ א:י"ז - תקוני זוהר צ"ו ב:ו' - זוהר חדש, תקונא קדמאה ל"ו.

ג. בכל מקום שמוהר"ו מזכיר 'לייחדא', נמצא כי אין לאמר י"ה בוי"ה אלא לכיון [הקדמות ודרושים לשער המצות ד"ג] [שער כתבי מורי ד"קסח]. [שער התפלה תי"ז מוולתו] מוהר"ו לא הביא בשער התפלה ולא בשער המצות לומר 'לייחדא קב"ה'. אמנם מזכיר בהקדמתו לשער המצות ולשער כתבי מורי את ענין לכיון לייחד קב"ה ושכינתיה במצוות ובלמוד תורה. וכך הוא בזהר הקדוש.

ד. גם בשערי קדושה (חלק ב' ג:י"ז) מוהר"ו מביא את ענין לייחד קב"ה לשכינתיה אך אינו מזכיר שיש לאומרו וז"ל: מאן דמיחד לקודשא בריך הוא בשכינתיה קודשא בריך הוא מווג ליה בבת זוגיה בההוא עלמא, מאן דקריב בשכינתיה לגביה, הכי שמקיים כל מצוותיו האלה. כאשר היא עולה למעלה. עכ"ל מוהר"ו.

ה. הנוסח שמוזכר מוהר"ו בשם רבי משה יונה, נמצא בשער רוח הקודש בנספח 'יחודים שמסר לזולתי כפי שורש נשמתם'. ואינו מגוף הספר 'שער רוח הקודש' שבידו וחיבר מוהר"ו. והוא כעין נספח 'מה ששמעתי מוולתו הקיים בכל אחד משאר השערים (חוץ משער כתבי מורי).

גם, אין תפילה או בקשה אחת שנכתבו ע"י האר"י ז"ל או ע"י מוהר"ו, שמתחילות ב'לייחדא' או 'לשם יחוד'. גם אין היפוך 'ברחימו ודחילו' בכל הזוהר אלא רק פעם א' (לעומת עשרות פעמים שהזוהר מזכיר בדחילו ורחימו) בתקוני זוהר כ"ה ב' [בד"ה ז' דא אורייתא דשריא בפומא]. ואינו קיים בכתבי מוהר"ו אלא 'בדחילו ורחימו' בלבד.

ו. גם נוסח לייחדא שמא קב"ה ושכינתיה, מקורו בהקדמת 'קול ברמה' לר"י צמח

ז. בשער רוח הקודש הנדפס, עיוותו וסילפו לגמרי דברי מוהר"ו:

<p>גם אמר לי מורי ז"ל הקדמה אחת טובה [...] גם אמר לי כונת הצדקה והתפלה. והוא לייחד שם י"ה הנפרד מן ו"ה. וקודם שהאדם יעשה איוו מצוה. או צדקה. יאמר לייחדא שמא דקב"ה ושכינתיה. בדחילו ורחימו. ורחימו ודחילו. בשם כל ישראל. וכיון לחבר שם י"ה שהם דחילו ורחימו. עם ו"ה שהם קב"ה ושכינתיה: [שער רוח הקודש שער ז' דף י"ב ע"ב דפוס ירושלים לרבי ישראל ב"ק]</p>	<p>ענין הצדקה והתפלה הוא לייחד שם י"ה הנפרד מן ו"ה, וקודם שהאדם יעשה המצוה או הצדקה ההיא יאמר לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, וכיון לחבר יה שהם דחילו ורחימו עם זה שהם קב"ה ושכינתיה. [שער רוח הקודש כתי"ק למוהר"ו דף קנא, דפוס אהבת שלום – יחודים שמסר לזולתי כפי שורש נשמתם – תיקונים להרב משה יונה]</p>
--	---

הרי, הראת לדעת, כי הוספות אלו, כמו 'אמר לי מורי ז"ל' או 'גם אמר לי' אינם מקוריים, ואינם קיימים כלל בכתב יד קודשו של מוהר"ו, היות שדווקא ענין אמירת 'לייחדא' מופיע בקונטרס אחד התלמידים, הוא רבי משה יונה, ומוהר"ו לא קיבלו מהאר"י ז"ל [במשך קצת יותר משנה וחצי, לא שמע פעם א' רבינו האר"י ז"ל לאומרו]?. גם הוסיפו 'שמא' ו'רחימו ודחילו' שאינם קיימים במקור.

2 מקור נוסח לשם יחוד

2 נוסח לשם יחוד

- א. הראשון שמזכיר נוסח 'לשם יחוד' במקום 'לייחדא' הוא הרמ"ק בפירושו לזוהר אור יקר על זוהר חדש, בדרישות בעניני המלאכים, ריש דרישה שישית, וז"ל: "לכן צריך להיות כל מעשיו לשם שמים (...) ובדיבור יזכיר בו לשם יחוד קב"ה ושכינתיה. עכ"ל הרמ"ק.
- ב. ובעקבותיו, גם תלמידו המובהק, רבי אליהו דא וידאש בעל ה'ראשית חכמה' בשער הקדושה (ט"ז:ל"ד) דווקא בענין תשמיש המיטה, ובתוצאות חיים מרבה להביא אמירת 'לשם יחוד', ואף מזכיר את רבו הרמ"ק, שכן יש לומר 'לשם יחוד' קודם התשמיש.
- ג. השל"ה הקדוש עיבד את נוסח לשם יחוד ע"פ הזוהר הרמ"ק והראשית חכמה, והוסיף בסוף 'ההוא טמיר ונעלם' לרוב, וזה נוסחתו: לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם. ממשיך אה"כ לפרט את מצוה שעומד לקיים. תולדות אדם, הקדמה א'-ווי העמודים, הקדמה ד'-מסכת יומא, דרך חיים ע"ג-מסכת שבת, דרך חיים ה'-מסכת שבועות, נר מצוה ק"ט-מסכת פסחים, נר מצוה קפ"ד-מסכת חולין, תורה אור מ'-מסכת חולין, נר מצוה ס"ה-מסכת תענית, נר מצוה ל'-מסכת חולין, דרך חיים א':י"ח-מסכת תמיד, נר מצוה קס"ו-מסכת חולין, נר מצוה צ"ו-מסכת פסחים, מצה שמורה י"א-שער האותיות, אות א' אמת ואמונה ס"ז-שער האותיות, קדושת האכילה, מאכלות אסורות ח'י'-שער האותיות, הלכות ביאה ג'ט"ז
- ד. אמירת פסוק 'ויהי נועם' קודם כל מצוה וניתוסף אה"כ לנוסח לשם יחוד, מקורו בעותקים אחרים, ועיין ב'כנף רננים' לר"א אזולאי [כנף ב' בדה"מ "ואח"כ יאמר הרי קבלתי עלי עול]

סיכום:

מוהרח"ו לא קיבל מרבו האר"י ז"ל לומר לפני קיום מצוה, צדקה או תפילה הנוסח 'לייחדא קב"ה ושכינתיה'.

אין מקום אחד בכל חלקי 'עץ חיים' כפי כתי"ק למוהרח"ו שבו מופיע לומר 'לייחדא', אלא פעם אחת, בנספח 'מה ששמעתי מזולתו' בסוף שער רוח הקודש, מקונטרס רבי משה יונה.

אף שמוהרח"ו היה נוכח בכל תפילות שהתפלל רבו האר"י ז"ל (הקדמתו לעץ חיים), הוא לא רשם נוסח זה, לא בקונטרס המנהגות, ולא בשום עריכה שערך בה ספרו הגדול 'עץ חיים', ובשום אחד משערי. גם האר"י ז"ל עצמו לא גרס נוסח זה בשום א' מתפילות הנמצאות ב'שער כתבי מורי'.

לא די בכך, מוהרח"ו מזכיר נוסח 'לייחדא' [ואף פעם גרס נוסח לשם יחוד או 'לייחדא שמא'] כמה פעמים בתוך שערי, אך מתייחס אליו תמיד כמונהג בלבד, ואף פעם באמירה בפה. סוף דבר, נוסח 'שער רוח הקודש' הנדפס, הוא מזויף ומסולף, כפי שצינו לעיל.

לכן, הרוצה לומר נוסח 'לייחדא', ידייק לאומרו כנוסח הזוהר והאר"י ז"ל (והוא: לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל ולא יותר. והרוצה להוסיף יזהר לא לטרוח את הציבור (ובני בית) באריכות הנוסח). אמנם, לפי האר"י ז"ל ותלמידו המובהק מוהרח"ו ז"ל, העיקר לכוון בנוסח זה וגם לכוון לייחד ו"ה ב"ה, ואין שום צורך או חיוב לאומרו בפה.

ונסיים כאן בהערה קטנה אבל חשובה: נוסח 'לייחדא' לא מופיעה ב'נוסח התפילה שקיבל מוהרח"ו מפי רבו האר"י ז"ל, כפי שמובא בסוף ענין תפילת שחרית ב'שער התפלה', אלא ע"י תלמיד אחד (רבי משה יונה). הרי, מנהג כל כך נפוץ כמו אמירת הקדיש, מוזכר כמה פעמים ב'שער התפלה'. גם מנהג אמירת 'לייחדא' או 'לשם יחוד', היה אמור להופיע כמה פעמים בח' שערים למוהרח"ו, ואינו כן. ודו"ק.

אם יש ליטול ידים בשחרית סמוך למיטה ?
3 הרוצה לנהוג כך, הרשות בידו, אך אין זו הנהגת האר"י ז"ל מוזכרת, וגם לא של מוהר"ח, ונזכור שאנו, בחיבור זה הנוכחי, עוסקים בבירור פסקי ומנהגי האר"י ז"ל דווקא, ולא בשאר מנהגי המקובלים.

3 נטילת ידיים בשחרית סמוך למיטה

א. מה שהביאו מקור [קול הרמ"ז י' ספר הכונות מאורות נתן] מספר 'אדם ישר' ומי'פע"ח' (אדם ישר ע' פ', פע"ח שער הנהגת הלימוד פה ב), שאלו מכתבי הגניזה כידוע, ולא נחפצו בידי מוהר"ח ז"ל, הרי שלא מובא ענין נטילת ידים או הליכה ד' אמות בלי נטילה, אלא איסור הליכת ד' אמות אחרי אישה. ובעקבות זה, המציאו סמך בדברי האר"י ז"ל, כשכל הנושא אינו אלא גרמא דהמצאה. ואין לו שום שורש.

ב. מקור ליטול ידים סמוך למיטתו עם נטלה וכלי, ואיסור הליכת ד' אמות בלי נטילה, מופיע בספר תולעת יעקב לרבי מאיר אבן גבאי בשם הזוהר. גם בסדר היום. ומביאו הראשית חכמה בקונטרס תוצאות חיים. וכך הגיה ר"א אזולאי בספרו 'אור הלבנה', השמטות ונוסח הזוהר [לספר בראשית. וב"ה אני הכותב, מצאתי עותק כת"י של החיבור 'אור הלבנה' בשלימותו]. עולת תמיד [מג] מ'כתבי הגניזה' למוהר"ח ז"ל בפרק שער התפלה. היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז [פ"ח עו], תק"ן ליקוטם להרמ"ע מפאנו [קפ"ה. ס' תם - האר"י ז"ל], כנף רננים לרבי אברהם אזולאי [ח"א. כנף א-קימת חצות], אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [ס"ד ג, דפוס אהבת שלום]

ג. אף שמובא ב'עולת תמיד', כי אסור ללכת ד' אמות בלי נטילת ידים, לא מובא כי הוא חייב מיתה (וכך הסיק הרב 'אבן השוהם'). לא זו בלבד, אלא שמוהר"ח ז"ל לא הזכיר דבריו ב'עולת תמיד' בספרו 'שער התפלה' או 'שער המצות', וכדוגמה, ג' כריכות רצועת תפילין של יד סביב הקיבורת המובא ב'עולת תמיד' אך הושמט 'בח' שערים למוהר"ח ז"ל. וגם כאן, אין איזכור של איסור ד' אמות בלי נטילת ידים. גם לא שהוא חייב מיתה, בכל ח' שערים של מוהר"ח ז"ל. ולכן, מוהר"ח ז"ל בירר ובהר"ח לא להביא חומרה זאת מהוספות לזוהר חדש, ולפי דברי בעל 'אבן השוהם' שכנראה בעיני האר"י ז"ל, השמטה זאת אינו מהזוהר חדש עצמו, וכך דעתנו.

סדר השכמת הבוקר 4 נטילת ידיים בראש ובראשונה

5 מקור ליטול נט"י שחרית דווקא בסירוגין

6 ושמרתם מאוד לנפשותיכם – נפש, לא גוף

4 הנה, עיקר הנטילה הזאת היא להעביר רוח רעה. השו"ע מזהיר שם, שלא יגע בשום מקום בגופו או בדבר אכילה ומשקין. הרי, הטומאה יכולה לפגוע, ולכן פשוט שיש קודם כל ליטול ידיו. שער התפלה דף ל"ו. סדר הכוונות לרבי משה טרינקי (ע"ג) הפך את סדר קימה מהמיטה המופיע בישער התפלה.

5 שער התפלה דף ל"ו ודף מ"ג.

א. לפי הדין, וכמובא בשו"ע, יש ליטול ידיים בשחרית באופן נטילת ידיים לסעודה, ואין ענין ליטול בסירוגין, וכפי שמובא בתק"ן ליקוטם להרמ"ע מפאנו בשם ר"י סרוק ז"ל. [רצ"ז. ס' תקמוז - ר"י סרוק].

ב. מקור נטילת ידיים בשחרית ג' פעמים בסירוגין נמצא ב**זוהר חדש** [המכונה בפיו של מוהרח"ו "זוהר כתב יד"] על רות.

ג. בעל **אור החמה** (ר"א אזולאי ז"ל) על פרשת וישב מביא מקור בסירוגין, מרעיא מהימנא כתיבת יד. גם כן מביא ה**מקור חיים** לר"ח הכהן מדמשק תלמיד מוהרח"ו בשם הזוהר.

6 "שאסור לאדם לשהות את נקביו וכו' (...). ולכן המשהה המותר והקליפה היא מלדחותה, אחר שנגמר בירורה ועוכלה, הנה הוא משקץ את נפשו ממש, יותר ממה שמשקץ את גופו. ונודע כי בכל דרכיך דעהו, ולכן צריך שיכוין האדם כוונה זו בלכתו לבית הכסא לפנות נקביו טרם שיכנס בו כי שם ההרהור אסור". עכ"ל מוהרח"ו. [שער המצות דף נב]

עובדה כי נפש אינו גוף, ושמרתם מאוד לנפשותיכם אינו חל על הגוף כפי שפירשו בעל המוסר והפשט. אלא על נפש האדם, והוא פשיטא, אחרי שהפסוק אומר 'כי הדם הוא הנפש' ו'נפש חיה', ולא הגוף ממש. וזו חיות הגוף שהוא חלק סמיך ועבה מכלל הדם שבגוף, ולא רוב הדם שיש בו כידוע. עיין בתלמוד בבלי שכן הבינו את הפסוק, שאין הנפש הוא הגוף אלא הדם, וכפסוק "אך את דמכם, לנפשותיכם אדרוש", וכנזכר במס' סנהדרין (נו ע"ב), בבא קמא (צא ע"ב), ברכות (לב ע"ב).

האמת היא, שכבר התורה עוסקת בענין שמירת הגוף, באיסור לא לחבול את גופו. ומה גם באיסור להרעיב ולסגף (בעניינים) את גופו באיסור 'דורש אל המתים'.

ובענין זה, חייב להדגיש דברי הרמ"א, שמביא רבי יהודה פתייה זצוק"ל בספרו הנפלא 'מנחת יהודה', והוא איסור דורש למתים, באופן כי המענה את גופו על ידי סיגופים, כמנהג הטמאים בהודו ובאפריקה. אמנם, לדעת הרמ"א, וכך נראה לדעת ר"י פתייה, אין איסור מוחלט לדורש אל המתים אם אינו מענה את גופו. אלא שסכנת 'דורש אל המתים' נמצאים בטקסים שכמה מבלבלים עורכים, ע"פ תקן ומנהג הגויים, וכל ההתגלויות שם אינם רוחות או נשמות, אלא שדים המתענגים מהפחד שגורמים לנוכחים בטקס הזה, וכבר מוסבר כל זה בספר 'מנחת יהודה' עד כמה שדים יכולים להזיק בין בחלום בין בהקיץ, יודעים סתרי בני אדם ואף מתחלפים בדמות אנשים מפורסמים. וידוע ליחיד סגולה עד כמה שד יכול להזיק לבן אדם, בפרט בטקסים האלו, הנקראים 'סייאנס'.

7 יאמר 'כבדו מכובדים' קודם כניסתו לבית הכסא ?
אין לומר 'כבדו מכובדים' לפי האר"י ז"ל וגם לפי השו"ע, והוא בגדר מנהג

8 אופן נטילת ידים ביציאה מהשירותים
יש ליטול ידים ג' פעמים בסירוגין ביציאה מבית הכסא

9 הכלל הוא לכלול שמאל בימין תמיד

7 כבר הבאנו כי מקורו בתק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו ע"פ ר"י סרוק, וממנו העתיק רבי מאיר פאפיראש בספרו 'אור צדיקים', ואינו מהאר"י ז"ל.

8 מוהרח"ו ב'שער ההקדמות' דף רמג טור א: בדיבור המתחיל 'אבל סוד הענין הוא', וז"ל: "כי רוח רעה שורה על הידים, ולכן צריכים נטילה בכל בוקר, ובכל עת סעודה, וכן כשיצא מבית הכסא". עכ"ל.
א. משמע כי בכל השלושת הנטילות האלו [שחרית, סעודה, יציאה מבית הכסא] יש ליטול באותה צורה: ג"פ בסירוגין.

ב. מוהרח"ו מסביר ב'שער המצות' איך ליטול ידים לסעודה, והוא ליטול על כל יד, רצוף ולא בסירוגין, ב' פעמים בלבד, ובנטלה (כלי).

הראת לדעת כי נטילת ידים לסעודה אינה דומה לנט"י של שחרית, או זאת ביציאה מבית הכסא, ומכיוון שמוהרח"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל, לא הבחין בין נטילת ידים של שחרית לשל יציאה מבית הכסא, על כורחך שהן דומות. ודו"ק.

9 ותמיד יכוין לכלול הכל בימין ואח"כ הימין נותנו אל השמאל. ועיין במה שנבאר בענין לבישת המנעלים.
שער התפלה [דל"ח]
מבואר בדברי האר"י ז"ל, שבין לבישת הבגדים, בין לנעילת נעלים וקשירתן, יש לנהוג באותה צורה.
פירוש:

א. מחזיק הבגד ביד ימין – לנעול נעל ימין

ב. יד שמאל מחזיקה בצד שמאל של הבגד – נועל נעל שמאל

ג. מלביש יד ימין – קושר נעל ימין

ד. מלביש יד שמאל בסוף – קושר נעל שמאל בסוף

לדעת האר"י ז"ל, המצוה מתחילה ביד ימין, וגמר המצוה הוא ביד שמאל. וכך בנטילת ידים, שמעביר מימין לשמאל וכהנה רבות.

באופן, כי אין טעות סופר בדברי מוהרח"ו, ודלא כהגהת בנו, רבי שמואל ויטאל.
סיכום: יש לקשור קודם נעל ימין ואח"כ נעל שמאל, כדרך לבישת הבגדים. ולכן, כותב מוהרח"ו שיש תמיד לכוון לכלול בימין ואח"כ בשמאל, בין לבישת הבגדים, בין בנעילת נעלים עם קשירה, בין בנעילת נעלים בלי קשירה, כמופיע להלן.

איך לקשור נעליים? 10 ינעל ימין ואח"כ שמאל, יקשור ימין בתחילה, ובסוף, יקשור שמאל

10 לשון מוהר"ח"ו: ואח"כ יקשור של ימין ואח"כ יקשור של שמאל. שער התפלה [דל"ח] וכך הוא בעולת תמיד [ט"ו], זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח [שער התפלה פ"ג], וכן בספר הכונות מאורות נתן לרבי נתן שפירא והרמ"ז, וכך העתיק רבי שמואל ויטאל בשער הכונות שלו כתי"ק.

א. איך רבי שמואל ויטאל לא העיד על אביו מוהר"ח"ו, אחרי שראה אביו כ"ב שנה?

ב. יש להבין, כי אלמלא רבי שמואל לא היה כותב כי יש כאן טעות סופר, כל העולם היה מקבל דברי האר"י ז"ל כפשט לשון מוהר"ח"ו, שיש לקשור ימין ואח"כ שמאל. כך גם בענין סדר המיטה, גם בענין ב' חורים בטלית קטן ועוד. אמנם, קצת תמוה, כי גם ב'עולת תמיד' מכתבי הגניזה, מובא כנוסח שער התפלה, שיש לקשור קודם בימין. אף בשער הכונות כתי"ק לרבי שמואל ויטאל, העתיק כפשט דברי אביו, לקשור בימין ואחרי, בשמאל. ורק העיר על זה. וכמדומני, גם סופר הרש"ש (רבי אדרי) בספר הכונות שלו, גורס כשער התפלה, קודם קשירת ימין ואח"כ קשירת השמאל.

ג. הגהת ר"י צמח ב'עולת תמיד' [ז"ט], מוגיעה בעקבות דברי רבי שמואל ויטאל, ואחריהם הלך רבי נתן שפירא בספר הכונות שלו.

ד. בשער הכונות המודפס, שינו נוסח מוהר"ח"ו לטובת סברת רבי שמואל ויטאל ור"י צמח, באופן כי רוב שער הכונות הנדפסים אינם נאמנים לכתי"ק של מוהר"ח"ו, אלא לפי סברות רבי שמואל ויטאל או/ו של ר"י צמח

ה. נראה כי הסוגייה הזאת, קדומה לרבי שמואל ויטאל ולר"י צמח, שכן מובא בספר תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו [ס"ח/ט"ו רב] בשם ר"י סרוק, שיש לקשור שמאל קודם, היפך דברי מוהר"ח"ו.

ו. הרמ"ז [בהגהתו לספר הכונות שלו] עצמו מצא סברא, כי אין הדין ערוך בתלמוד, ולכן האר"י ז"ל פסק אחרת

ז. מהדרוש הקודם [המתחיל במילים: כאשר האדם לובש מלבושיו וכו' דף ס' לשער התפלה דפוס חדש] ברור שיש קודם לכלול הכל בימין, ואח"כ הימין נותנו אל השמאל. וראייה מזה ממה שנכתב כמה פרקים אח"כ [דף ס"ב] וז"ל: ונבאר עתה ענין המחלוקת הנ"ל (... נמצא כי מנעל ימין שהוא הזכר ננעל תחלה (... ולכן תיקנו התקנה הנזכרת שינעול תחלה הימין ולא יקשרנו וכו' כנ"ל. עכ"ל מוהר"ח"ו.

ח. אם מוהר"ח"ו היה גורס כשאר ראשונים והשו"ע, [נעילת ימין, נעילת שמאל וקשירת שמאל, קשירת ימין בסוף], היה שונה את הנוסח בקשירת שמאל או ימין, ואז היה אפשר להבין שהוא טעות סופר. אבל אין מקום לטעות בדברי מוהר"ח"ו, כי בניית המשפט היא באופן שדחק את ענין הקשירה בסוף, דלא כגירסת הפוסקים. עיין מה שכתב מוהר"ח"ו במשקל הבא:

גירסת מוהר"ח"ו בשער התפלה כתי"ק	גירסת הפוסקים ושאר המקובלים
נעילה ימין – נעילת שמאל	נעילת ימין
קשירת ימין – קשירת שמאל	נעילת שמאל וקשירת שמאל
	קשירת ימין

ט. והרי, אם לא היה שינוי, למה היה גורס אחרת ממה שמקובל בספרי הפוסקים [ראשונים, ואף אצל המקובלים, והשו"ע]? על כרחך ששינה את הנוסח, וסדר הדברים [נעילת ימין, נעילת שמאל, קשירת שמאל וקשירת ימין] ככוונה, הפוך המקובל בפוסקים. וכך הגיה הרמ"ז בספר הכונות שלו.

סיכום:

ענין נעילת וקשירת המנעל בא אחרי ענין לבישת הבגדים. שם כותב מוהרר"ו הכלל לכלול תמיד השמאל בימין. באופן כי הלוּבש בגדו יחזיק קודם בימין, ואח"כ צד השמאל בידו השמאלית. אח"כ מלביש ידו הימנית, ובסוף ידו השמאלית. ובאותו משקל יש לנעול נעל ימין, ואח"כ נעל שמאל, ואז לקשור נעל ימין כפי שלבש ידו הימנית קודם ללבוש ידו השמאלית, ובסוף לקשור נעל שמאל, והוא לכלול שמאל בימין. וכך גרס מוהרר"ו בשער התפלה במפורש, לקשור בסוף נעל שמאל, ואינו טעות כתיב (טעות סופר) כדברי בנו, רבי שמואל וויטאל.

11 איזה ברכה לברך בלילה ? לברך כל ברכות השחר בלילה

12 סדר ברכות השחר

11 ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה, אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה [שער התפלה דף ל"ה]

כל ה"ח ברכות שיש מן על נטילת ידים עד סוף ברכת התורה חייב אדם לסדרם ולברכם בכל יום אעפ"י שלא נתחייב הוא בהם (...) לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו (...) וגם חוץ מברכת על נטילת ידים ומברכת אשר יצר, ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם, אין לו לברך עליהם. (שם)

יש לסדר את כל ברכות השחר בביתו בקומו ממיטתו (שם)
מפורש כי האר"י ז"ל היה מברך כל ברכות שחר עד סוף ברכות התורה בלילה, ולא היה ממתין עד אור היום.

א. תמוה שבגליא עמיקתא' [קצ"ו] לר"א פנציירי ז"ל, מי שהוא היה קרוב מאוד ממוהרח"ו בדמשק, למצוא הנהגה החולקת על האר"י ז"ל, לברך בלילה בקומו ממיטתו, רק על נט"י וברכת 'אשר יצר' וברכות התורה, ולא שאר ברכות. יש לציין כי גליא עמיקתא' חובר אחרי 'סדר הכוונות' (הישן) לר"א פנציירי.

ב. גם תמיהה על תק"ן ליקוטים להרמ"ע (קפ"ו ס' תם) הגורס מילה מילה דברי גליא עמיקתא'. יש לזכור כי תק"ן ליקוטים הוא שידרוג ספר 'כנפי יונה' שהיה בידי הרמ"ע מפאנו, ושורשו בקונטרס 'כנפי יונה' לרבי משה יונה, שכבר קיים עוד טרם הסתלקות האר"י ז"ל !

12 ויסדר ברכותיו על סדר הגמרא וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהל' תפלה. [שער התפלה דף רי"ג]

א. מפורש בשער התפלה (דף ל"ד) כי יש לברך כל ברכות השחר אחרי שטיהר גופו ולבש בגדיו.
ב. לדעת האר"י ז"ל יוצאים לכולי עלמא, כי הוא הוא סדר העולם הנהוג, ליטול ידים בשחרית, לנקות ולטהר את גופו, ואז להתלבש, ולברך ברכות השחר אח"כ.
ג. כל סדר קימה מן המיטה, מסתיים עם התחלת התפילה, או התיקון חצות, או הלימוד, או הליכה לבית הכנסת.
סדר זה הוא מנהג העולם, ואין בו כדי הסיח דעת. לכן, פעולות טיהור, ניקוי הגוף והלבשה, מתמשכות עד לפעולה הבא. כך, שאמירת ברכות השחר וברכות התורה במקשה אחת, הוא המשך סדר ומנהג העולם בקומם ממיטתם.

הרי שיש לברך ברכות השחר כשהאדם כבר לבוש ומוכן, ודלא כפי מנהג העולם בזמן הקדמון, שהיו מברכים עדיין במיטתם בלי לבוש [עיין גמרא וב"י], אלא מכוסים בסדינים.

לשון מרן השו"ע ברור:

אם לא נתחייב באיזה מהן, כגון שלא שמע קול התפילה - אמנם, ברור שאין קול תרנגול בלילה, ואם כן, גם לדעת השו"ע הקם בלילה, פטור מלשמוע קול תרנגול ומותר לברך. ומה גם במקום שמאוכלס כעירות גדולים בזמננו, אין מי שישמע קול תרנגול.
או שלא תלך - שעדיין במיטתו, ואין כן מי שקם ממיטתו כפשוט הדיבור (הקם ממיטתו)

13 ברכת 'המחזיר נשמות' היא הברכה הראשונה מבין י"ח ברכות

או לא לָבַשׁ - ברור כי עדיין ממיטתו, שבזמן הקדמון היו שוכבים עירומים כידוע, או עדיין במלבוש השינה, משמע כי הלוּבש בגדיו כדרך העולם, כן יברך
או לא חָגַר - ככתוב לעיל

וקצת קשה מדברי הר"ן ע"פ הרמב"ם:

- א. הוא מנהגו של עולם
- ב. מנהגן של ישראל תורה היא
- ג. כך דעת הרמב"ן בליקוטיו
- ד. הר"ן חולק על הרמב"ן, אמנם, הפלוגתא כדברי הב"י חלה על ברכות השחרית בבית הכנסת, לא כשהוא מברך בביתו.

ה. כמו שכתבנו, אף לדברי הרמב"ם והר"ן, רק מי שנתחייב בברכות השחר יברכן. הרי, שכל הקם ממיטתו, כבר מתחייב בכל הברכות האלו, ואם לא נתחייב בברכה, או שאין זמן חיוב ברכות אלו לא הגיע, כמי שקם בלילה קודם קול תרנגול, או כמי שקם בלילה ואין זמן תפילין בלילה, ואינו מתחייב בברכות האלו. אמנם, אין זמן גרמא חלה על ברכות השבחה, וכפי שכתב הר"ן המובא בב"י (שם), כי כל ברכות השחר האלו, הן ברכות השבחה. יוצא, כי אף שלא מתחייב, מותר לו לברך, וכדברי הרמ"א בהגהתו לסעיף זה.

ו. מה גם שהשו"ע [מ"ז סי"ג] פוסק, כי מי שקם בלילה ללמוד (קודם אור היום כלשונו), יברך כל ברכות השחר (חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה) כולן. יוצא, כי פלוגתא בין הפוסקים, היא דווקא אם מברך ביום ובבית הכנסת.

ז. לשו"ע ולהאר"י ז"ל, יברך כל ברכות השחר בקומו ממיטתו, בין ביום ובין בלילה, בשם ומלכות, ולדעת השו"ע ברכת השכוי בינה יברכה באור היום.

13 שער התפלה [דל"ז]

חתימתה היא ברכת 'המחזיר נשמות לפגרים מתים'. להורות לנו כי ברכה זו, מתחילה ב'אלהי נשמה' וחותמת ב'המחזיר נשמות לפגרים מתים'. הרי ברכה א' היא, וראשונה של ח"י ברכות. ומוכן כי הרש"ש ז"ל לא חישבן אותה בח"י ברכות, אלא התחיל את ח"י ברכות ב'הנותן לשכוי בינה'. לשיטתו, יש לקום קודם חצות לילה, על מנת שלא יטעום טעם מיתה. ולדעת האר"י ז"ל, יש להתחיל ח"י ברכות ב'המחזיר נשמות', היות כי אף קודם חצות לילה נקרא דינים תקיפים, וזו עיקר טעם המיתה וטומאת הזוהמא, שממנה כן טועמים בזמן שינה. על כן, יש ליטול ידיים להעביר טומאה זו, כמובא בכמה דוכתי בכתבי מוהר"ח ז"ל.

ולסברת הרש"ש, ברכת 'אלהי נשמה' היא מהג' ברכות הראשונות [נט"י-אשר יצר-המחזיר נשמות] שאין חובה לאומרו כל יום, אלא אם נתחייב בהם. דלא כהאר"י ז"ל, שכן יש חיוב לברך ברכת 'המחזיר נשמות' כל יום.

סדר ח"י ברכות השחר לפי האר"י ז"ל

1-אלהי נשמה וחתימתה ברכת 'לפגרים מתים'/ 2- הנותן לשכוי בינה /3- פוקח עורים /4- מתיר אסורים /5- זוקף כפופים /6- מלביש ערומים /7- הנותן ליעף כח /8- רוקע הארץ /9- המכין מצעדי גבר /10- שעשה לי כל צרכי /11- אוזר ישראל בגבורה /12- עוטר ישראל בתפארה /13- שלא עשאני גוי /14- שלא עשני עבד /15- שלא עשני אשה /16- 'המעביר שינה' וחתימתה 'על דברי תורה' /17- המלמד תורה לעמו ישראל /18- נותן התורה.

14 י"ח ברכות השחר לא כוללות ברכת נט"י וברכת אשר יצר

14 כל הי"ח ברכות שיש מן 'על נטילת ידים' עד סוף ברכות התורה. [שער התפלה דף ל"ה ענין ברכות השחר] חוץ מברכת על נטילת ידים ומברכת אשר יצר ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לו לברך עליהם. [שער התפלה דף ל"ה] מפורש כי ברכת נטילת ידים וברכת אשר יצר, אינם מח"י ברכות השחר, כי אם לא נתחייב האדם בהם, אין לברכן.

א. על כרחך, כי ח"י ברכות מתחילות מברכת 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', ולא מברכת 'הנותן לשכוי בינה'. והרי כותב מוהר"ח ח"י ברכות מנטילת ידים עד ברכות התורה. אם ב' ברכות הראשונות (נט"י ואשר יצר) אינן מחשבון הח"י ברכות, הברכה הראשונה שמיד אחרי ברכת 'אשר יצר', אינה 'הנותן לשכוי בינה' אלא 'המחזיר נשמות'.

ב. שיטה האומרת כי ח"י ברכות השחר מתחילות מברכת 'הנותן לשכוי בינה', אינה מהרש"ש אלא מעולת תמיד מכתבי 'הגניזה'. אלא, שדיוק זה, אינו מוזכר כלל ב'שער התפלה'.

ג. חידוש זה שבספר עולת תמיד, אם בכלל מקורו בדברי האר"י ז"ל, סותר דברי מוהר"ח ע"פ רבו ז"ל:

- ברכת אלהי נשמה היא חלק מג' הברכות הראשונות, ואינה מח"י ברכות, כמובא מפורש ב'עולת תמיד'.

- ברכת 'נטילת ידים' ו'אשר יצר' הם היחידות שאינן מכלל הי"ח ברכות שחובה לאומרם כל יום, כמובא ב'שער התפלה'.

- אם כן, לפי 'עולת תמיד' (וההולכים אחריו), אין חובה לומר כל יום ברכת 'אלהי נשמה', כי אינה בכלל הי"ח ברכות השחר !

- גם, כל דברי עולת תמיד מסברה אחת, והיא מובאה ב'שער התפלה' ענין ברכות השחר דף נ"ח (דפוס תש"פ) טור א', והיא 'ברכה זו סמוכה לחברתה' לפי שהיא כנגד אימא דעשיה המחוברת תדיר עם אבא. עכ"ל מוהר"ח. ומוסבר קודם לכן, כי ברכת 'אשר יצר' הוא אבא דעשיה. אמנם, ודאי כי אין 'סמוכה לחברתה' מתכוון לברכת 'אשר יצר', אלא לחתימה שלה שהיא ברכת 'המחזיר נשמות'. כי אם לאו, היינו צריכים כל פעם, בין ביום בין בלילה, שיוצאים מבית הכסא, לברך ברכת 'אשר יצר' [אבא דעשיה] ומיד אחריה 'אלהי נשמה' [אמא דעשיה]. וזה אינו.

- ברכת 'אלהי נשמה' סמוכה לחברתה, באופן שהיא משלימה לכד את כל בחינותיה בלי ברכת 'אשר יצר', כמובא ב'שער התפלה' דף נ"ח טור א' וב'.

מאיזה עת אנחנו מחוייבים בברכות השחר ?
15 מי שלא נתחייב בברכות השחר, לא יברך אותם עד שיקום ממיטתו, ובקומו ממיטתו, בהכרח מתחייב בהן בין בלילה בין ביום, חוץ מברכת לשכוי בינה לדעת השו"ע.

מתי יש לברך ברכת הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה?
16 יש לברך ברכת הנותן לשכוי בינה גם בלילה, קודם אשמוורת הבוקר

ד. מוהרר"ו כותב בשער התפלה, כמה פעמים, כי י"ח ברכות השחר מתחילות מנט"י עד סוף ברכות התורה. ומכיון שמוהרר"ו כותב זה כמה פעמים [שער התפלה דפוס תש"פ עם הגהות רבי שמואל ויטאל, אהבת שלום: דף נ"ד טור א' - נ"ה טור א' - ס"ג טור א' - ס"ד טור א' - ס"ט טור א'], אין כאן טעות סופר (ודלא כדברי הרש"ש ז"ל בנהר שלום מ"ו ע"א). וכבר כתב במפורש מוהרר"ו, כי ברכת נט"י ואשר יצר אינן מ"ח ברכות.

סיכום: ברכת 'אלהי נשמה' היא הראשונה מבין י"ח ברכות השחר, וכך מונה אותה מוהרר"ו, מחוץ לב' ברכות הראשונות, שאין חיוב לברכה כל יום, לעומת הי"ח ברכות.

נמצא כי כן גנו מוהרר"ו את 'עולת תמיד' ותיקן בשער התפלה שהוא הבתרא האמיתית.

ה' הרש"ש העתיק מספר כונות ישן לרבי משה טרינקי או גליא עמיקתא, וכך מובא גם בפע"ח, שהנוסח בענין ח"י ברכות, הוא ברכת התורה 'ברכת' בלשון יחיד, כשהרש"ש עצמו משתמש בדרך כלל ב'ברכות התורה' בלשון רבים, וכנוסח 'שער התפלה' כתי"ק למוהרר"ו

ו' המעשה שהביא הרש"ש שם מוזהר ויקהל קצ"ה, עם רבי אלעזר רבי יוסי, הוא דווקא חיזוק דברי האר"י ז"ל לברך ברכת הנותן לשכוי בינה בלילה, שהמעשה התרחש דוקא אחרי חצות לילה, לומר שזו זמנה של ברכה זו.

15 איך יברך כל הברכות? הלוא בס' מ"ו ס"ח כתב השו"ע הפוך. אלא הדבר פשוט: כמובא בב"י, היו נוהגים לברך את הברכות עוד שוכבים במיטה. והרי, כותב כאן, לברך את כל ברכות השחר קודם אור היום, למי שמשכים. והיא דעת האר"י ז"ל: בקומו בלילה, בהכרח מן המיטה, אחרי נטילת ידים, סדר ניקיון והלבשה כמובא בשער התפלה: והנה בתחלה נוטל האדם ידיו בשחרית (...) ואח"כ יפנה ויעשה צרכיו (...) ואמנם ע"י שתי הברכות שמברכין על נטילת ידים כשנוטל ידיו וברכת אשר יצר כאשר נפנה. [שער התפלה דמ"ג]. חילוק דעותם רק בברכת 'לשכוי בינה' אם לברכה בלילה. וברכת 'הנותן לייעף כח', אם לברכה בכלל או לא.

16 כבר הודעתין, ליל הוא קודם חצות, ולילה הוא אחר חצות, ועל כן אנו מברכין ברכה זו אחר חצות לילה ואילך. [ד"לז] ועל כן אנו מברכין ברכה זו אחר חצות לילה ואילך. [שם] הרי, כי נוסח ברכה זו אינו להבחין בין יום ובין לילה, אלא 'לילה', ומטבע ברכה זו מורה על לברך אותה בלילה, קריא, אחרי חצות, והוא פשוט.

האם יש לספרדים לברך ברכת 'הנותן לייעף כח' ?
17 יש לברך ברכת 'הנותן לייעף כח' גם ע"פ הפשט

למה האר"י ז"ל היה עונה 'אמן' בין 'וערב נא' לברכת 'על דברי תורה' ?
18 כי דין הוא לענות אמן על ב' או ג' ברכות זו אחר זו

19 נוסח ברכת המעביר
בברכות השחר יש לומר 'המעביר שינה' בלי תיבת 'הבלי'

17 ברכת הנותן לייעף כח נכון לאומרה, והיא אחת מן י"ח ברכות האלו שתיקנו קודם התפלה. [שער התפלה דל"ז] ואעפ"י שיש מוחין בדבר הזה, עם כל זאת ראוי הוא לאומרה על כל פנים. [שם דנ"ח] היה הוא (האר"י) ז"ל נוהג לאומרה שלא כדברי בעל ספר שלהן ערוך ז"ל. (שם דק"פ-דקפ"ה)

א. מרן בב"י מסיים שאין מנהגם לברך ברכה זאת. אמנם בשו"ע, אינו פוסל לברכה, ובוהירות רבה כותב "שדבריהן (של אותם גדולים המברכים ברכה זו) לא נראין".

ב. מקור הברכה בגאוני אשכנז הקדמונים, ונוסח התלמוד שלהם (ב"ח). והרי, המעיין ימצא כי הברכה מופיעה בסידור רפ"ד (1524) נוסח הספרדים, עוד לפני שהבית יוסף נכתב. ולכן, גם חלק מהספרדים נהגו לברכה, עוד לפני האר"י ז"ל והשו"ע. וכך מעיד האבודרהם (סי' כ"ח פרק ברכות השחר) כי בכמה מקומות כן מברכים ברכה זו. ואין ראייה שהרד"א התכוון לקהילות אשכנז, אלא דווקא לקהילות ספרד. וכבר מוזכר כמה פעמים בבראשית רבה.

18 גם ראיתיו עונה אמן באמצע שתי ברכות של 'אשר קדשנו על דברי תורה' ובין 'ברכת והערב נא ה' אלהינו' וכו'. כנראה שהם שתי ברכות וכמו שכתב בעל הטורים כי 'והערב נא' היא ברכה שניה בפני עצמה, ואינה סיום ברכה ראשונה. [שער התפלה דק"פ נוסח התפלה]

חתימות ברכת 'המעביר שינה', היא ברכת 'על דברי תורה'. עובדה כי לדעת האר"י ז"ל, יש לענות 'אמן' אחרי ברכת 'על דברי תורה', ואין עניית 'אמן' לברכת עצמו אלא על ב' או ג' ברכות. במקרה זה, על ג' ברכות. כי אם על ב' ברכות, כבר היה ז"ל עונה 'אמן' על ברכת 'גומל חסדים טובים לעמו ישראל', האמורה לחתום ברכת 'המעביר שינה'.

ומכיוון שהאר"י ז"ל עונה על ברכת 'על דברי תורה', על כורחך כי עניית 'אמן' זאת, היא אחרי ג' ברכות רצופות, שהם 'המעביר שינה' – 'גומל חסדים טובים לעמו ישראל' – 'על דברי תורה'. ודו"ק.

19 בברכת המעביר שינה מעיני וכו' תכוין הפך ממה שביארנו ככוונת ברכת המפיל 'הבלי' שינה על עיני. שער התפלה [דס"ב] [דק"פ נוסח התפלה]
כך נוסח השו"ע, 'המעביר שינה' בשחרית, ו'המעביר חבלי שינה' בברכת המפיל לק"ש על המיטה.

20 נוסח מעיינינו ומעפעפינו בלשון רבים

21 ו'הערב נא

22 נוסח 'על דברי תורה' ולא 'לעסוק בתורה'

מתי יש לקום לומר תיקון חצות ?
מה העיקר ? לקום בחצות או לומר ה'תיקון' בחצות ?
23 יש לקום אחרי חצות לילה

20 הרבו הפוסקים למצוא סמך בדברי המ"א, בענין חשיבות זכות הרבים ועיקרו, להתפלל בציבור. עם זאת, נוסח זה בלשון רבים, כבר מובא בספר התשב"ץ להרשב"ץ ח"ג ענין כ"ז [רבי שמעון בן צמח דוראן מממורקה וכתב שו"ת אלו באלג'יר, אחרי גירוש ספרד הראשון במאה ה-14 למנין] וז"ל: "וכן אני אומר שברכת גומל חסדים לעמו ישראל היא בחתימת ברכת המעביר חבלי שינה מעיינינו ותנומה מעפעפינו".

21 גם ראיתיו עונה אמן באמצע שתי ברכות, של אשר קדשנו 'על דברי תורה' ובין 'ברכת והערב נא ה' אלהינו' וכו' כנראה שהם שתי ברכות וכמו שכתב בעל הטורים כי 'הערב נא היא ברכה שניה בפני עצמה ואינה סיום ברכה ראשונה. שער התפלה [דק"פ נוסח התפלה]
יש לומר והערב נא עם ו"ו, וכך הוא נוסח השו"ע.
ולא 'הערב' בלי ו"ו כגירסת סדר המנוות לר"מטרינקני ("ב) וכדעת ר"י צמח בזר זהב (ק"ד) והרמ"ז ורבי נתן שפירא הלכו אחרי ר"י צמח, היפך דברי מוהר"ח"ו הפורשים.

22 וכך מופיע בשער התפלה [דק"פ נוסח התפלה] ע"פ האר"י ז"ל וכך הנוסח בשו"ע. ודלא 'לעסוק' כנוסח האשכנזים.

23 כותב מוהר"ח"ו בשער התפלה (דף קצ"ז) וז"ל: "סוד חיוב האדם לקום בכל חצות הלילה להורות ענין הזרת המוחין וצריך להודרו בכל יכלתו לקום בחצות לילה ממש". עכ"ל
דלא כדעת הרש"ש, שיש לקום קודם חצות לילה, על מנת לומר התיקון דווקא בחצות (מה שנקרא נקודת חצות).

²⁴ העיקר הוא לקום מהמיטה בחצי הלילה, ולא דווקא אמירת התיקון בחצות לילה

מה הוא זמן חצות לילה ?

²⁵ זמן חצות לילה הוא מחצות לילה עד אשמורת הבוקר

²⁴ לדעת האר"י ז"ל, אין אמירת התיקון בחצות לילה הוא העיקר, אלא דווקא לקום מהמיטה בחצות. "סוד חיוב האדם לקום בכל חצות הלילה להורות ענין הזרת המוחין וצריך להזדרז בכל יכלתו לקום בחצות לילה ממש" שער התפלה (דף קצ"ז) נראה לפי האר"י ז"ל:

א. עיקר חצות לילה אינו התיקון עצמו אלא קימת המיטה

ב. אין הקפד לומר התיקון בחצות לילה המדוייקת, מכיוון שהוא צריך קודם לכן להכין ולטהר את גופו, וגם לברך את כל ברכות השחר וברכות התורה. ובוודאי, שאם קם בחצות לילה, לא יוכל לקרוא תיקון חצות ממש בחצות, אלא לאחר מכן. ואפשר כי הרש"ש הקפיד דווקא לומר התיקון בחצות לילה, ולכן כל הדיוקים על נטילת ידים והקימה קודם חצות לילה, וגם לברך רק חלק מברכות השחר, על מנת לא לאחר ולהפסיד זמן חצות לילה. אמנם, אין כן דעת האר"י ז"ל.

²⁵ "אבל אם אין באדם כח ויכולת להיותו ניעור כל חצות הלילה כנזכר, אז תקום ממש בחצות לילה ותבכה על החרבן כמו חצי שעה כנ"ל. ואח"כ תעסוק בתורה שעה אחרת". [שער התפלה דרי"ד] מלשון מוהר"ח"ו, הרי שכל פרק זמן שבין חצות לילה עד אשמורת הבוקר, נקרא 'חצות לילה'.

מה עדיף, תיקון חצות או לימוד תורה בלילה ?

²⁶ אמירת תיקון חצות עדיף

מותר לאכול בלילה ?

²⁷ יש צד להתיר, כל עוד לא הגיע זמן תפילין ותפילה

²⁶ מפורש בשער התפלה [ד"ר/דר"א] כי עדיף לתיקון חצות, אם צריך לבחור.

²⁷ כאמור בזוהר ויקהל (ר"ט"ו ע"ב) אסור לאכול עד שיתפלל שחרית. כך גם כתוב במס' ברכות (י"ע"ב). דנו הפוסקים בענין שתיית מים (או קפה, עם סוכר בלי סוכר), ומי שחולה, כמבואר בב"י ס' פ"ט, ולא נדון כאן במקרים האלו.

- הזוהר לא הזכיר ענין שתייה בכלל, אלא רק אכילה, והוא כדין התלמוד.
- לא מובא בזוהר שום פרט נוסף, אלא דרך כללות. איסור אכילה אפילו מחצות לילה (הקם בחצות), הוא מוהר"ח"ו בפירושו על הזוהר, ומובא גם ביאור החמה' לר"א אזולאי ז"ל. וידוע שמוהר"ח"ו כתב פירושים אלו עוד לפני שלמד לפני רבו האר"י ז"ל.

בכל זאת, צריך ביאור:

- כל חומרת הזוהר הוא במי שאוכל בלא תפילה.
- בהמשך, עוסק הזוהר במי שקם בלילה ואף עוסק בתורה, עדיין לא מיישב את כח נשמתו וכח דמו, אלא רק בתפילתו.
- גם מפורש בזוהר "ועל כן, מי שמתפלל תפילה עד שלא יאכל, מעמיד עצמו כמו שצריך וגו'". עיי"ש.

- עיקר דברי הזוהר הוא במי שאוכל בזמן התפילה קודם שיתפלל. ולא במי שקם ואוכל, אף שזמן תפלה לא הגיע. כי כל האיסור, בין בתלמוד בין בזוהר, הוא במי שמתפלל לדמו קודם שיתפלל לקב"ה, והוא חוטא בגאוה, ומחדש כוחו באכילתו, כנחש, ועובר על איסור מעונן ומנחש.

- אף ללמוד תורה בלילה, לפי דברי הזוהר (וכך פירש מוהר"ח"ו), אין כח לחדש את כוח נשמתו וליישב את דמו, אלא רק ע"י התפילה, בסוד, חדשים לבקרים. דוקא בשעת התפילה, ולא קודם לה.

- האוכל בלילה אף מחצות, אינו מחדש כלל דמו ולא מיישב כוח נשמתו, כי אינו דומה למי שמתפלל לדמו, כאילו עובד ע"ז. הרי, שעת התפילה לא הגיעה, ואין לו שום חובה להתפלל כלל. ואם לימוד תורה לא מחדש כוח דמו וכוח נשמתו, כדברי הזוהר ומוהר"ח"ו, ק"ו דק"ו, אכילה או טעימה בעלמא.

- וסימוכין לזה, כי עיקר תיקון חצות הוא דווקא להיות ניעור חצי שעה קודם אשמורת הבוקר, וכמובא בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל [ענין שכיבה].

- ועוד סימוכין לדברינו, בדברי רבי שמואל ויטאל [חיים שנים ישלם דף נב, סימן מז] הכותב על "אלו שנעורים באותו הלילה במשתאות וכיוצא בהם ואינם עוסקים בתורה, ולמחר, משכימים לתפילתם", אם צריכים לברך ברכת התורה או לא. הרי, רבי שמואל ויטאל לא העיר מאומה על איסור אכילה או שתייה בלילה !

28 מקור מנהג הנחת אפר על המצח

לבכות חצי שעה בתיקון חצות ?
29 בתיקון חצות לילה דוקא

נמצא, כי האוכל בקומו בלילה, אינו עובר על איסור עונן ומנחש, ודלא כפירוש מוהרח"ו שהוסיף על דברי הזוהר. אלא כשמגיע זמן להתפלל, ולהאר"ז ז"ל, חצי שעה קודם אשמורת הבוקר, יפסיק מיד. ובירור זה, הוא דוקא נ"מ ללילה שקודם תענית.

ברם, כבר מקובל בעם ישראל לא לאכול קודם התפילה, בין ביום בין בלילה, אלא לשתות קפה [ולא עסקנו כאן במי שחולה או חלש או רעב], ואם אין להחמיר, ודאי שאין להתיר, על מנת להחליש דור האמיצים שלנו. ועץ חיים היא למחזקים בה.

28 ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת תפילין, גם תכוף ראשך ותחבק פניך בקרקע ממש, ותכוין בזה על שריפת התורה שנעשית אפר. [דקצ"ז] [שער רוח הקודש ד"פא] יש לבדוק מה טעם לשים אפר על המצח במקום הנחת תפילין, שהרי זמן תיקון חצות בלילה הוא, ואין תפילין בלילה. וכבר ידוע מנהג הקדמונים לשים אפר על מצח החתן ביום חתונתו, לזכר החרבן, וכדברי רש"י, אפ"ר במקום פא"ר שהוא התפילין. ומ"מ, דבר זה מחזק את מנהגנו להניח אפר במצח בט"ב, במקום התפילין.

29 מוהרח"ו ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוד רחל וגירושיה וגלותיה ועל חרבן בית המקדש [שער התפלה ד"ר] השתבש נוסחאת מוהרח"ו בעותקים שונים, בענין לבכות חצי שעה על חרבן הבית אחרי חצות היום בזמן בין המצרים. דבר שאינו מופיע כלל ב"שער התפלה" אלא רק לבכות, ובבין המצרים אין שיעור קבוע לבכייה זו.

- א. לבכות לפחות חצי שעה בתיקון חצות בלילה
- ב. לבכות כפי כוחו בחצות היום, בתקופת ימי בין המצרים
- ג. אין הכרח לומר סדר תיקון חצות בימי בין המצרים

יש לומר תיקון חצות בימי העומר ובשנת שביעית ?
30 כן. בין בימי העומר, בין בשנה שביעית

מה יעשה בליל הקיץ הקצרים ?
31 יאמר תיקון חצות וידלג על לימוד תורה אם אין זמן

30 לשון שער התפלה [דרוש תיקון חצות דר"ה]: "ואח"כ מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כלו. והענין כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל ואח"כ ענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה, אז אנו שואלים על עצמנו אלהי"ם יחננו ויברכנו לנו אנהנו ישראל התחתונים. ודע כי אם הוא באיזי לילה שבין פסח לעצרת שהם ימי הספירה, תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה במספר ימי העומר, כנו' שם בדרוש ספירת העומר וע"ש". עכ"ל.

א. מפורש בדברי מוהר"ח שיש לומר תיקון חצות אף בימי ספירת העומר, ודלא כדברי רבי יעקב שאלתיאל ניניו ז"ל ע"פ הרש"ש.

ב. יש גם לכוון בתיקון חצות, כשאומרים מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו, באותה כוונה שכיוון בעת ספירת העומר באותו לילה.

ג. בענין שנה שביעית היא השמיטה, בחינתה היא תוספת קדושת מוצאי שבת אחרי חצות, והיא המושכת קדושת סעודות שבת לסעודות חול, וכעין קדושת אכילת פירות ארץ ישראל בשנת השמיטה. אמנם, כמו במוצ"ש עד חצות, שאסור לומר סדר תיקון חצות מפני קדושת שבת, כך אסור לעבוד את האדמה.

ד. אמנם, אף בשנת השמיטה, אין המלאכה אסורה, כעין בחינת תוספת שבת השנייה (ע"י סעודה רביעית), וכמו שהאר"י ז"ל היה אומר תיקון חצות בליל מוצ"ש אחר חצות, ובלי ריבוי בכיות, כך בשנת השמיטה, שיש בה תחנון ונפילת אפים, ובחינתה פחותה מבחינת ר"ח או יום שאין בהם נפילת אפיים, יש לומר תיקון חצות בלי ריבוי בכיה.

31 בלילי קיץ הקצרים, לקום, אף קרוב לעמוד השחר, ואין ללמוד אלא לומר תיקון חצות. אם נשאר זמן, ילמד עד עמוד השחר. אין לבטל לקום בחצות לילה אחת. עיין שער התפלה [ד"ר/דר"א]

אומרים תיקון חצות בליל שבת ? 32 לא. אין לומר תיקון חצות בליל שבת

32 לשונות מוהר"ח"ו:

- גם בלילי ימים טובים וראשי חדשים דינם כלילי שבתות, ואף ת"ח מותר בהם אחר חצות לילה אעפ"י שאין בהם כ"כ קדושה כמו בליל שבת. [בענין תשמיש המיטה - שער המצות ד"י]
- בלילי ר"ח או ימים שאין בהם נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל על החרבן ח"ו, וגם אין לומר כל המזמורים והפסוקים הנ"ל, זולתי יתחיל ויאמר אלו המזמורים שסימנם כלא"ה בלבד [כאיל תערוג, לה' הארץ ומלואה, אלהים יחנו, הללויה אודה ה' בכל לבב] ולא עוד. ואח"כ יעסוק בתורה. עכ"ל שער התפלה [דף רי"ד רט"ו].
- הרי כי מלשון הקודם 'בלילי ר"ח או ימים שאין בהם נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל על החרבן ח"ו', אפשר שיש להשמיט, במוסף של שבת, חלקי הנוסח המזכירים חרבן הבית ואבלו. ומה מצאו לקבוע נוסח זה בשבת, כשבראש חודש בחול, אין תזכורת בכלל. ואשרי המעיין ומברר. מב' לשונות האלה, אפשר להבין:
- א. ליל ראש חודש וימין שאין בהם נפילת אפים, כולל ימים טובים, אף שדינם כליל שבת בענין התשמיש, מ"מ אין כ"כ קדושה כמו ליל שבת
- ב. מוהר"ח"ו לא הזכיר ליל שבת [בלשון השני: "בלילי ר"ח או ימים שאין בהם נ"א], כי קדושתה מבטלת כל איזכור חרבן הבית. אמנם, היה אפשר להבין, כי כמו בליל (ביום) שאין בהם נפילת אפים, אף בליל שבת יש לומר אותם ארבעת המזמורים שסימנם כלא"ה. אלא, דווקא כי אין קדושה כ"כ בליל ר"ח וימים שאין בהם נ"א, אז הורשה לומר רק ד' מזמורים. ברם, בליל שבת, אין לומר שום מזמור של תיקון רחל או תיקון לאה. וכך מחזק דברי מוהר"ח"ו הבאים לדברינו, וז"ל:
- גם דע כי במוצאי שבת קודם חצות לילה, אסור להתאבל ולבכות על החרבן, שלא כדברי אותם הנוהגים הפך מזה לומר קינות אחר תפילת ערבית דמוצאי שבת, ונותנים טעם לדבריהם, מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מוצאי שבת כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההוא וכו'. עכ"ל. (שער התפלה דף רט)
- ג. בחינה ראשונה של קדושת שבת נמשכת עד חצות ליל מוצ"ש, ולכן אסור לומר סדר התיקון קודם חצות לילה. בחינה ראשונה זו, היא תוספת קדושת שבת ע"י כוונות התפילה. ותפילת שבת האחרונה היא אמירת 'יהי נועם' (ויושב בסתר) שאומרים במוצ"ש. והארה זאת נמשכת עד חצות ליל מוצ"ש, ולכן אסור לבכות ולהתאבל כלל.
- ד. בחינה שנייה של קדושת שבת נמשכת כל ליל מוצ"ש, מחצות ואילך, והיא מעורבת בין קדושת שבת לחולו של יום ראשון, באופן שמותר לומר סדר התיקון כשאר לילות, אבל לא להרבות בבכי. בחינה שנייה זאת, היא תוספת קדושת שבת מסעודות שבת לסעודות חול, הנמשכת ע"י סעודה רביעית במוצ"ש, שהמשכתה כל הלילה. ומכיוון שאין תוספת שבת זו תלויה בתפילות אלא באכילה, לכן הורשה לומר התיקון אחר חצות ליל מוצ"ש.
- ה. נזכיר כאן, כי לפי דברי האר"י ז"ל, המשכת תוספת קדושת שבת ע"י אכילה מתארכת כל ליל מוצ"ש, עד אשמורת הבוקר. ואם כן, לכאורה, אין איסור לערוך סעודה רביעית אחרי חצות לילה, ודלא כמי שהחמיר.
- אם במוצ"ש קודם חצות, אסור להתאבל ולומר סדר התיקון, בגלל קדושת שבת עדיין נמשכת, ק"ו בליל שבת עצמו שאין לומר תיקון חצות, ואף לא ד' המזמורים שאומרים בליל ר"ח ובימי שאין בהם נפילת אפים, שימים אלו אין בהם כ"כ קדושת שבת, ובכל זאת אומרים ד' מזמורים כלא"ה. ק"ו דק"ו, כי קדושת ליל שבת מבטלת אף ד' המזמורים האלו.

33 למה לשנות מקום לימוד התורה ממקום שקרא בו תיקון חצות ?

34 נטילת ידים לפי הרש"ש למי שחזר לישון אחרי חצות או למי שניער כל הלילה

33 [שער התפלה דרט"ו] והוא פשוט שאין ללמוד באותו מקום שאמר תיקון חצות, אחרי שאסור ללמוד תורה בימי אבילות, יש באמירת תיקון חצות אבילות על חרבן הבית. לכן, כדי לא לערבב זה בזה, יש לשנות מקום. זית"א.

34 מי שקם בחצות לילה, וחזר לישון אחרי ברכות השחר ותיקון חצות, לדעת הרש"ש ז"ל [נהר שלום כ' ע"ב], אינו צריך עוד ליטול ידיו להעביר הזוהמא, אלא יטול על מנת 'המון' לתפילה.
 א. אם אין זוהמא, כדברי הרש"ש, אין מקום ליטול בסירוגין, ומספיק בנטילה בעלמא, כמי שנגע במקומות מכוסים, להתנקות מידי העסקניות.
 ב. גם, אם הבן איש חי זצ"ל תלה דינו בנטילת ידים לסעודה ג"פ, ע"פ דברי אלו של הרש"ש, הדבר תמוה, אחרי שבסירוגין, הוא דווקא לנטילת ידים דשחרית.
 ג. נראה כי, לפי דברי הרש"ש, אין איסור לאכול אחר חצות לילה למי שנוער כל הלילה, וגם למי שהתעורר קודם חצות, וגם למי שרק אחרי חצות הלך לישון, ובעוד שעדיין אינו זמן להתפלל תפילת שחרית.

האר"י ז"ל	הרש"ש
לקום בחצות לילה או אחרי חצות	לקום קודם חצות לילה
ליטול בסירוגין להוריד זוהמת השינה	אין זוהמת השינה כי קם קודם חצות לילה
ברכה ראשונה מ-ה"י ברכות השחר: המחזיר נשמות לפגרים מתים	ברכה ראשונה: הנותן לשכוי בינה (כדעת רבי נתן שפירא בספרו 'מאורות נתן' שקדם לרש"ש)
לומר תיקון חצות בזמן כל חצי השנה של הלילה	לומר תיקון חצות דווקא בחצות לילה (הנקרא נקודת חצות-והוא מימאורות נתן)

סיכום: האר"י ז"ל לא מסר למוהרח"ו, שיש ליטול ידים (עם ברכה או בלי) פעם שנית, במקרה הזה. אלא אדרבה, כותב מוהרח"ו כי שתי ברכות, 'נט"י ו'אשר יצר', אינן ממנין י"ח ברכות, ואין לברכן אם לא נתחייב בהן. הרי, אם כבר קם פעם ראשונה, נמל ידיו ובירך, לדעת האר"י ז"ל, אין לו לברך שנית, ואף לא ליטול, אלא בבחינת 'היכון'.

לעשות 2 נקבים בצורת ציר"י בטלית קטן ?
35 כן. ברור כי יש גם לספרדים לנהוג כפשט האר"י ז"ל, ולא לפי מקובלים החולקים עליו

מה הוא סדר הכריכות ?

3-3-3-3-1 (13) / 2-3-3-3 (11) / 3-3-2 (8) / 1-3-3 (7)

36 אם יש להטיל פתיל תכלת בכנף אחד או בארבעתם ?
יש להטיל פתיל תכלת בכל ד' הכנפות

35 גם ראיתי למורי ז"ל שבציצית קטן היה עושה שני נקבים סמוכים זה לזה [שער התפלה די"ד]
א. מדברי מוהרח"ו, מנהג האר"י ז"ל הוא לעשות ב' נקבים בציור ציר"י, בכל כנף מהטילת קטן בלבד.
ב. האר"י ז"ל, ובעקבותיו, תלמידו המובהק, מוהרח"ו, לא ציינו כי הנהגה זאת אישית ופרטית להאר"י ז"ל בלבד. אלא הוא הדין, כמו עשרות פעמים שמוהרח"ו ראה את רבו ז"ל, ורשם הנהגותיו.
ג. ידוע כי מוהרח"ו לא נהג כל מנהגי רבו ז"ל, והסיבות כמוסות איתו.
ד. אמנם, עיקר כתיבת 'עץ חיים' הוא למסור לנו תורת רבו הוא האר"י ז"ל הנקייה, ולא תורתו האישית של מוהרח"ו, חרף מה שבנו רבי שמואל גרם. ולכן, מוהח"ו לא העיר או הגה על דברי רבו ז"ל (אלא פעם א' בענין בישול מילוי בשר בשר, עיי"ש).
ה. בקונטרס לרבי יהודה משען כתי"ק, מביא שכולם, משמע כל התלמידים הקרובים להאר"י ז"ל, כן ניקבו ב' נקבים בטלית קטן, כדברי רבם האר"י ז"ל.
ו. אם לא הגהת רבי שמואל ויטאל, לא היינו יודעים כי מוהרח"ו נהג אחרת ממנהג האר"י ז"ל, והוא קלקול גדול! זו התחלת פילוג ושיסוי תורת האר"י ז"ל, בין מנהגים שכן מקיימם, ובין מנהגים שאין אנו מקיימם, כאשר אין הבחנה כזאת אצל רבינו מוהרח"ו בעצמו !

סיכום: בודאי שגם הספרדים צריכים לנהוג כהאר"י ז"ל, ולעשות ב' נקבים בטלית קטן, וכדברי רבי יהודה משען ז"ל המעיד שכל החברים נהגו כרבם הוא האר"י ז"ל. ומה שמוהרח"ו הוסיף כי מקור הדין בדברי האגור, אין זו הצדקת הנהגת האר"י ז"ל כלל, כי אם סמך למנהג. ופשוט כי הנהגות האר"י ז"ל הן בבירור האמת ע"פ אליהו הנביא ז"ל. ובמקרה זה, דעת האגור צודקת, ולא כי האר"י ז"ל היה נוהג כ'האגור'. והמבין יבין.
העיקר הוא, שמוהרח"ו הביא דעת האר"י ז"ל, וביטל דעתו לפני רבו, כי אין זו תורתו אלא תורת רבו ז"ל. באופן שמוהרח"ו לא ציין מה כן או לא נוהג בעצמו, ודלא כאחרים שחלקו על האר"י ז"ל ימין ושמואל. ולכן, יש לכל אחד, ספרדי כאשכנזי, לעשות ב' נקבים בטלית קטן בצורת ציר"י.

36 "אלא שגם בשאר ג' הציציות אנו מניחין בהם התכלת". [די"ז] ודלא כפי שכתבתנו ב'שער האמת' שיש להטיל רק באחד מד' כנפות הטלית בלבד.

אם להטיל פתיל תכלת בטלית בזמננו ?
37 אין חובה וצורך בפתיל תכלת בזמננו. והרוצה, הרשות בידו.

37 דברי האר"י ז"ל המפורשים בדברי מוהר"ח"ו (שער התפלה דפוס ב' דף י"ז/ט):

- א. הטלת פתיל תכלת תלויה בחורבן או בבניית בית המקדש. [שער התפלה דף י"א] לשון מוהר"ח"ו:
"ודע כי שני מיני ציציות הם התכלת והלבן ר"ל כי בזמן בית המקדש קיים היה הציצית לבן ובו חוט תכלת כנודע אבל עתה בזמנינו הציציות כולם לבן ואין בהם תכלת.
"אבל הציצית שכולו לבן שאנו נוהגין עתה אחר החרבן הוא מד' מוחין הכלולין בבינה דאימא שהיא עצמה בינה דאימא בתחלה וזהו הטעם שאין לנו תכלת בזמן הזה."
כי שני מיני ציציות הם:
- הא' מלבן ותכלת כמו שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים
- והב' הוא כולו לבן כמו שאנו נוהגין עתה אחר החרבן
- אלא שהציצית של תכלת ולבן הוא יוצא ממח חכמה דאימא אשר היתה בתחלה בינה דאבא כנ"ל ולכן היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים
- אבל הציצית שכולו לבן שאנו נוהגין עתה אחר החרבן הוא מד' מוחין הכלולין (...) וזהו הטעם שאין לנו תכלת בזמן הזה.
- ונבאר תחלה ענין ציציות שהיו נוהגין בזמן בית המקדש קיים מתכלת ולבן וכו'.
- ונבאר עתה הציציות שאנו נוהגין בזמן הזה שהם לבן בלתי תכלת
- ובזה תבין איך גם בזמן הזה שאין לנו תכלת אין התכלת מעכב את הלבן כנוצר כמשנה, והלבן לבדו הוא צוה גמורה מן התורה. עכ"ל מוהר"ח"ו.

- ב. כוח התכלת (אור החכמה דאימא) אינו נפסק אף בזמננו, אך אין כוח בדינו להוציא לפועל
ג. לבן ותכלת הם ב' בחינות ולכן אין אחד מעכב את השני
ד. הלבן לבדו הוא מצווה גמורה מן התורה

סיכום: מכל האמור, פשוט כי :

- א. תכלת תלויה בבנין בית המקדש
ב. "בזמננו", פירוש כל עוד שבית המקדש נחרב, באופן כי תמיד האר"י ז"ל מקביל מושג "בזמננו" למושג "בית המקדש קיים". ולכן, "בזמננו" אינו תקופת האר"י ז"ל, אלא כל הזמן שלא נבנה בית המקדש מחדש
ג. אין כוח בידנו בפועל למשוך מוח החכמה דאימא אחרי החורבן
ד. תכלת לא מעכב הלבן וגם להיפך, ולכן אפשר להטיל פתילים מכל צבע, חוץ משחור, כמובא בשו"ע
ה. כמו כמה ממנהגי עם ישראל (לכרוע ביה"כ בשעת סדר כהן גדול באמירת 'והעם היו משתחוים וכו') עדיין קיימים, אף שבית הבחירה עדיין לא נבנה, והוא כעין תרגיל והזכרת המעמד וסגולה וחיזוק האמונה, שייבנה כב"א

מי צריך ללבוש טלית קטן?
38 יש ללבוש טלית קטן, בין ת"ח בין המון העם

מברכים על מנהג?
39 גם לדעת האר"י ז"ל, גם לדעת השו"ע והרמב"ם, במקום שמברכים.

38 עיין היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז[פ"ה ע']

א. יש לשאול את כל הפשטנים, למה אינם לובשים טלית קטן על בגדיהם כדברי השו"ע.
ב. גם מה שהובא בשם אחד מגדולי מרוקו בדור האחרון, שהיה גוער במי שאינו ת"ח ולבוש טלית קטן, שאין זו דעת גדולי מרוקו הקדמונים. וכבר מופיע בספר 'היכל הקודש' לרבי משה בר מימון אלבאז ז"ל דברים מנגד, וז"ל (דיני ציצית דף ע'): "וכל זה סוד טלית קטנה שחייבים כל ישראל להתעטף בה" (...) "שהיא סוד ציצית שניתן רשות לכל ישראל אפילו להמון העם להתעטף בה". עכ"ל

39 בשער התפלה [דף י"ד ומ"ג] גודל החידוש של האר"י ז"ל:

הרי, שהאר"י ז"ל היה מברך על טלית קטן, וכן מברכים על מנהג.

א. וכך הוא בשו"ע [ס' ס"ו] וז"ל: על טלית קטן **יכול** לברך להתעטף וכו'. גם מהשו"ע, אפשר לברך על מנהג, וכמו שמברכים על מנהג הדלקת נר יום הכיפורים, וגם על ההלל [הרי שמרן השו"ע לא ביטל לברך על ההלל, שהיה זה מנהגו כמשמע בב"י, אלא הביא מנהג ארץ ישראל ע"פ הרמב"ם לא לברך על ההלל הקצר]

ב. גם הרמב"ם עצמו מודה שהרוצה לברך על מנהג, הרשות בידו [עיין דיני פורים, שהנהוג בברכת 'הרב את ריבנו' אחרי קריאת המגילה, יברך. לא רק שהרמב"ם מודה כי ברכת 'הרב את ריבנו' הוא מנהג, גם מודה שהרוצה לברך על מנהג, יברך]

ג. **מנהג בארץ ישראל היה משתנה לפי גל עולי לארץ**. באופן כי היום, כל קהילה צריכה לבדוק ולקבוע לפי מנהג אבותיה, ולא לפי זרם ופוסק אחד בלבד. כי אם נמצא מנין עדות המזרח או ספרדים באזור מגורים שרובו אשכנזים, היה ראוי כי אותם עדות המזרח ינהגו כאשכנזים. בגלל לא תתגודדו ובגלל הרוב ובגלל מקום שנהגו. וכך להיפך. ויוצא כי מבטלים מנהגים קדומים וכפייה "מגדרית" היא (בלשון סג' נאמר). אלא שבעצמו, מרן השו"ע נהג כפי אבותיו בספרד ובפורטוגל, אף שהגיע למקום שמנהגי המסתערים היו שונים (עיין שו"ת אבקת רוכל, שמרן דן ג' פעמים בסוגייה זאת, ועל כורחך, שנוטה לפסוק כי כל קהילה בארץ ישראל, תשמור על מנהגיה). ובפרט, כי מרן השו"ע הגיע בגל של גולי הגירוש בהמוניהם, ולא כיחיד.

ד. אמנם, רבני וחכמי עיראק וסוריה שהיו שולטים פה בארץ ישראל, מלפני קום המדינה, בעקבות שליטת שליחי ורבני טורקיה ממאה 17 למניינם, כפו על שאר הקהילות הנדרפות שהגיעו לארץ, את פסיקת חכמי בבל ואגפיה, ברמיסת סממנים גולי ספרד שמתוכם נמנה מרן השו"ע. ואף כי מביא בס' תכ"ב ב', בברכת ההלל בראש חודש, כי מנהג ארץ ישראל כדברי הרמב"ם לא לברך, בכל זאת, מרן באותו סעיף, מקדים מנהג הספרדי המרווח שכן לברך. (יש ויש, יש בתרא אינו לכולי עלמא כידוע, עיין אחרון אחרונים כללי השו"ע בשדה חמד ז"ל). עיין ברכת ההלל בר"ח ההלל.

יברך על טלית קטן גם בלילה ?
40 אין לברך על טלית קטן בלילה אלא באשמורת הבוקר

מתי ילבש טליתו הקטן ?
41 יש ללבוש טלית קטן קודם טלית גדול

40 דעת האר"י ז"ל 'לילה אין לאו זמן ציצית' הוא דווקא בטלית גדול. אמנם, אף שמצאנו בב"י כי אחד מהראשונים היה מברך בלילה, מפורש בדברי מוהר"ח"ו כי אין לברך על טלית גדול בליל יום הכפורים אחרי השקיעה. נמצא כי אין לברך על טלית קטן או גדול בלילה, ורק מצד המצוה חייב ללבוש טלית קטן בלילה, ואין הברכה מעכבת.

גם מפורש בדברי מוהר"ח"ו שיש לברך ב' ברכות ביום, א' על טלית קטן וא' על טלית גדול. באופן כן, אם היה מברך בלילה, היה פטור מלברך ביום. הרי שאשמורת הבוקר מפסיקה בין הנחת טלית קטן בלילה, ללבישתו ביום, ואז טוען ברכה ללבוש מחדש טלית קטן באשמורת הבוקר.

סיכום:

- א. כל הלילה, ילבש טלית קטן על החלוק
 - ב. בסדר קימת המיטה, מוהר"ח"ו מסדר כי יש ליטול ידיו בתחילה ואח"כ לנקות את גופו ולטהרו. רק אז, ילבש בגדיו. הרי שלפי סדר זה, הוא מוכרח להוריד טליתו מעצמו כדי להיכנס לשירותים
 - ג. אם נכון הדבר, יוצא כי הוא כן יצטרך ללבוש בחזרה הטלית קטן, ואז לברך עליו.
 - ד. אלא שכל סדר קימת המיטה הוא בלילה אחרי חצות, ועדיין אין זמן ציצית ולא יוכל לברך עליו
 - ה. יוצא כי או:
 - ילבש טלית קטן של יום בלי ברכה
 - או ילבש טלית קטן כי מחליף חלוק/בגד הלילה שיישן בו, לחלוק/בגד של יום
 - או ימשש את טליתו הקטן באשמורת הבוקר ויברך
 - או יטבול במקווה באשמורת הבוקר, ואז יברך על עיטוף טלית קטן
- מכל האמור, יוצא כי יש לברך בטלית קטן אחרי אשמורת הבוקר.

41 צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף, היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול, אחר שהניחו ציצית קטן, ומכ"ש (ומי כיל שיכן) שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו-ז]
באופן כן לפי דברי האר"י ז"ל, המתפלל בתפילין, כמנהג האשכנזים, עם טלית קטן, אך בלי טלית גדול, ועדיין לא נשוי, טועה.

יקצה טלית קטן מיוחד ללילה ?
42 טלית קטן של לילה הוא זה שלובש ביום

ילבש טלית קטן בשעת תשמיש ?
43 לפי התלמוד והזוהר, הלובש טלית בשעת התשמיש, ילבשו סביב הגרון

42 ולכן צריך לזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשובו על מטתו יניח הטלית קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד]

עיין לשון מוהרר"ו בענין השינה להניח הטלית קטן במיטה. הוא משתמש במילה להניח בענין לבישת הטלית קטן בלילה.

נראה שיש לברך כל פעם שלובש את טליתו. וכך למי שלובש טלית קטן המיועד ללילה, ופושט את טליתו של יום, שלכאורה צריך לברך. אמנם, לילה לאו זמן ציצית ואין יברך כשלובש טליתו בלילה ? אלא, מביא מוהרר"ו ז"ל את המנהג הטוב ללבוש טלית גדול בליל יום הכיפורים, ובלי ברכה. לכן, אין צורך לברך גם על טלית קטן שלובש בלילה.

משמע מדברי מוהרר"ו ז"ל, שאף הנכנס לבית הכסא, ודלא כהרמ"ע מפאנו שאסר. ועוד, מכיון שהטלית קטן מתחת הבגדים, הרי שמכוסים במקום מטונף.

מדברי האר"י ז"ל, אין טלית קטן המיועד ללילה, אלא הוא אותו טלית קטן של היום, ודלא כהבן איש חי. והרי, אם אין להסיר כלל מעליו אלא לבית המרחץ כדברי האר"י ז"ל, הרי גם אין להסירו בלילה, ואין יחליף לכסות לילה ? ומה גם שהיה קם בחצות לילה, ואין יברך [לאפוקי דעת שאין מברכין בלילה] כשהיה מקפיד לברך כשיצא מבית המרחץ/המקווה ? ומה גם שאם היה לו כסות לילה, הרי היה לו להחליף כסות יום בלילה אחרי צאת הכוכבים, ובפירוש כתב מוהרר"ו שלילה לאו זמן ציצית דווקא לטלית גדול. משמע שלטלית קטן מותר לברך בלילה. ולכן, מכל האמור, ברור שלהאר"י ז"ל לא היה טלית קטן מיועד ללילה. ומה שנאמר על כסות לילה הוא הלבוש, ולא הטלית, והרי מוהרר"ו משתמש בלשון הנחה, ולא בלשון לבוש. לכן, מה שאמרו שלא טוב לישון בבגדי היום, פירוש, בגדי ממש, ולא הטלית קטן.

ועיין כי מוהרר"ו משתמש גם במילה הנחה לגבי לבוש הטלית קטן

צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף היפך סבירת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית קטן וכמ"ש שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו-י]

43 מורי ז"ל כשהיה לובש טלית קטן ביום, כשהיה יוצא מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה [ד"ד] מדברי מוהרר"ו ז"ל עולה כי גם בשעת הזווג יש ללבוש טלית קטן סביב צוארו כדאיתא במס' מנחות ל"ח ע"ב, וזו המסקנה של זר זהב להר"י צמח [ד"ל/ל"א]. ואף שאין מקור מובהק בדברי האר"י ז"ל בענין הזה, מ"מ לדברי האר"י ז"ל, אין להוריד כלל את הטלית קטן מהגוף אלא ברחיצה ובמקווה. והרי, המסבב גרונו בטלית קטן מקיים גם דברי הרב ז"ל, כי אינו מוציא אותו, וגם לא עובר על מיאוס, מכיון שאינו לובש אותו – ועל כרחך, שאם היה צריך ללבוש טליתו בשעת הזווג, לפי האר"י ז"ל היה צריך ללבושו על הגופיה מתחת בגדיו. והרי ידוע שע"פ הזוהר יש להקפיד ששום בגד יחצוץ בשעת הזווג, ואין ילבש בגד או טלית ? נמצאנו למדים, שדברי הגמרא והזוהר אלהים חיים הם ומשלימים אחד את השני כדברי מוהרר"ו ז"ל בהקדמתו לעץ חיים [בשער כתבי מורי]. ולכן, יש ללבוש טליתו הקטן סביב גרונו/צוארו. ודו"ק.

וכך שהנכנס לבית הכסא בטלית קטן, פועל כדעת האר"י ז"ל, ודלא כדעת הרמ"ע מפאנו.

להיכנס בבית הכסא (שירותים) בטלית קטן ?
לכסות ציציות הטלית קטן בכניסתו לבית הכסא ?
44 עדיף לכסות את הפתילים בכניסתו לבית הכסא

45 סוג טלית קטן

44 פתילים בבית הכסא

א. על כרחך כי לדעת האר"י ז"ל יש ללבוש הטלית קטן על החלוק. בין שתהיה חלוק היום או של הלילה, אין הדין שונה, ויש ללבוש עליו את הטלית קטן.
ב. באופן כי לפי סדר האר"י ז"ל, יש קודם כל ליטול ידיו בקומו ממיטתו, אה"כ לנקות ולטהר את גופו. וחייב להיכנס לבית הכסא כשעדיין לא לבש בגדיו, שהוא השלב הבא, אחרי ניקיון הגוף, קודם לברך ברכות השחר, כמובא בי'שער התפלה. הרי, בעוד טלית קטן מונח עליו ממעל החלוק שלו.

סיכום: נראה כי לדעת האר"י ז"ל, אפשר להיכנס בטליתו הקטן שעליו, מגולה, בבית הכסא. כי אין קדושה בטלית קטן, אף לדעת האר"י ז"ל, אלא בפתילים. לכן, אפשר שיש להחביא את הפתילים קודם להיכנס לבית הכסא (שירותים), כפי שיש לכסות את הציציות בכניסה לבית הקברות. גם ייתכן שיש קשר בין נגעי בני אדם ודין לועג לרש, לבין טומאת השד השורה בבית הכסא ובמקומות המזוהמים. ואין זה דומה לדין דיבור קודש או כתב קודש, שמהותם היא קדושה, לא כן הציציות אלא במעט, כדברי האר"י ז"ל, כי יש צורך לשזר את הפתילים בכוונה לקיום מצות ציציות בכנף.

45 הציצית קטן שאין מעטפין בו לא הראש ולא הזרועות. אבל הציצית הגדול המעטף את הראש. [ד"ד]
מבואר מלשון מוהר"ח"ו, כי טלית קטן שלהם כמו שלנו, שהם פתוחים לגמרי, ואין בית קיבול לזרועות.

איך ילבש טלית קטן ? מתחת או מעל בגדיו ?
46 ללבוש הטלית קטן תחת בגדיו

אם יש להוציא ציציות הטלית קטן לחוץ ?
47 גם לספרדים יש להוציא הציציות לחוץ

46 כי עיקר מצותה על זכירת המצות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכת. דוגמא לדבר, כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזוורו כדי שיוכרנו. ועל כן יש בה חמשה קשרים כנגד חמשה חומשי תורה, וארבע כנפים, שבכל צד שיפנה יזכור. (...) כתב בעל העיטור: ואותם שמקבצים הציציות בשעת קריאת שמע ונותנין על העינים, אפשר שנוהגין כן משום "וראיתם אותו", על שהיה עטיפתם תחת מלבושם. עכ"ל הבי"י.

הטלית הקטן היה (האר"י ז"ל) לובשו למטה משאר מלבושיו על גם חלוקו, שלא כדעת המתיהירים ללבושו על כל בגדיו, וטעות גמור בידם הפך האמת. [ד"ד] ולכן הוא נלבש על החלוק מתחת המלבושים שלא כאותם הנוהגים ללבושו על המלבושים, וטעות הוא בידם. [ד"מג]
א. דעת הבי"י להלביש טלית מעל בגדיו אינו מסורת אלא סברתו האישית ע"פ מה שמשתמע מלשון הטור בס' כ"ד.
ב. מכיוון שעיקר המצוה הם הציציות, אין סיבה ללבוש הטלית קטן על בגדיו, שאין זה אלא יוהרא ואינו מועיל כלל. ולכן, בא לשון האר"י ז"ל להחריף.

47 שו"ע סי' י"א סט"ו/ שער התפלה דף כ"ג-כ"ד ע"ב
גם יוציא הציציות החוצה כדרך השלכתם. [דכ"ד ע"ב] והנה, כיוון שאלו האורות של הציציות עוברים דרך היסוד דאימא כנ"ל, ויוצאין לחוץ בגילוי לכן נקרא הציציות בלשון כנף. [דכ"ג ע"ב]

פשוט הוא, כי עיקר טלית קטן וגדול היא הטלת ציציות, באופן כי עיקר המצוה היא הסתכלות בציצית, מלשון מציין מן החרכים. ולא הבגד עצמו הוא העיקר, בין שהיה תחת או מעל מלבושיו. ועיין לשון הטור ס' כ"ד שאינו מדובר בטלית אלא בציציות. [טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית, שיהיה לו בגד קטן מציין שילבש אותו כל היום. כי עיקר מצותה על זכירת המצות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכת. דוגמא לדבר, כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזוורו כדי שיוכרנו. ועל כן יש בה חמשה קשרים כנגד חמשה חומשי תורה, וארבע כנפים, שבכל צד שיפנה יזכור. (...) כתב בעל העיטור: ואותם שמקבצים הציציות בשעת קריאת שמע ונותנין על העינים, אפשר שנוהגין כן משום "וראיתם אותו", על שהיה עטיפתם תחת מלבושם. עכ"ל הבי"י.]

אין להכניס ולהסתיר הציציות, וזה פירוש לשון מוהר"ח, 'בגילוי', אחרי שכבר כתב שהציציות יוצאין לחוץ. אלא ללמדנו שהם צריכים להיות בגילוי ממש ולא מכוסים, בין בגופם בין בבחינתם.

- א. עיקר המצוה וזכירתה הוא בהסתכלות בציציות/פתילות.
- ב. בין שהבגד (טלית קטן) יהיה תחת או מעל הלבושים, אין נפקא מינה בזה, העיקר שהציציות יהיו מגולות, כדי תמיד להסתכל בהן.
- ג. דין 'לועג לרש' לא מבחין בין ציציות טלית קטן לטלית גדול, אף שבגמרא עוסק בהנכנס לבית עלמין עם תפילין וטלית גדול, שציציותיו נגרות על הקברים. במקרה שציציות טלית קטן ארוכות ונגרות על הקברים, גם טעון איסור 'לועג לרש'.
- ד. בארץ ישראל, אין ענין ללעג הגויים, ולכן אין סמך להכניס את הציציות במכנס. באופן שיצא קרח מפה [השו"ע, שבהכרח הציציות מבחין] וקרח מפה [מלשון מוהר"ח, ברור שיש להוציאן לבחון]

איך ללבוש טלית גדול ?

⁴⁸ יש לכסות כל הגוף בטלית גדול, באופן כי צדדי הטלית מימין ומשמאל הם מושפלים על זרועות. וירים את הצדדים לקראת קריאת שמע.

ה. מנהג הספרדים הקדום הוא להוציא הציציות בחוץ, כך הביא הר"י הלל בספרו גבורות האר"י.
ו. כי פשוט הוא שעיקר קיום מצוות הציצית [ועשו' ונתנו' והיה לכם' וראיתם' וזכרתם] אינה אלא בציציות ולא בבגד עצמו, וכמו שהסברנו לעיל. באופן כי אין שום מצוה ללבוש טלית קטן מעל בגדיו, היות כי עיקר המצוה הם הציציות. ובמקרה שלובש טלית קטן מעל בגדיו והציציות טחונות בבגדיו ואינם נראים לחוץ, במה יזכר ? ועוד, כי בוודאי בימות הגשמים, לא ילבש את טלית הקטן מעל מעילו. נמצא כי אין היכר כלל בטלית קטן ואיך יזכור את המצוה?

ז. ואם טוענים שגם הציציות תחת המעיל ואינם נראים, אשוב לו כי הרי, אזהרת 'לועג לרש' היא מחמת שיגרר את הציצית על קברי מתים, ולא כי הם נראים להם. ולכן, הציציות צריכות להיות ארוכות עד שיעברו שפת המעיל. ואם לא כן, שעיקר המצוות הוא הציציות ולא הלבוש עצמו, המחבר בס' כ"ג היה פוסק כי אסור להיכנס לבית הקברות עם טלית קטן מעל בגדיו. והרי, הוא ז"ל דן שם רק בציצית שיש לכסות.

סיכום: בין ע"פ השו"ע, [שיש ללבוש טלית קטן על כל בגדיו], בין ע"פ האר"י ז"ל, [שיש ללבוש תחת בגדיו על החלוק], יש להוציא הציציות לבחוץ בבירור מוחלט, על מנת להסתכל בהם תמיד.

⁴⁸ בהגיעך אל מזהר והבא עלינו ברכה ושלוש וכו' תקוף שתי צידי הטלית על שתי כתפותיך באופן שישארו שתי ציציות מאחור ושתי ציציות לפנים [ד"צ]

א. מדברי מוהרצ"ו, נראה כי היו נוהגים ללבוש טלית גדול, באופן כי כל הטלית עוטף את הגוף, וצדדי הטלית מושפלים על הזרועות מפנים, ולא מרומים על הכתפיים. ואין זה שייך למוהרצ"ו בלבד היפך דברי ר"י צמח.

ב. מה שחידש ר"י צמח בנגיד ומצוה, בין נשמות קין לאלו של הבל, אינו מאר"י ז"ל. וז"ל ר"י צמח:

מי שהוא בחינת קין יעלה הטלית על הכתפים (ב'מהר והבא עלינו) אבל מי שהוא משרש הבל יפרידם על זרועותיו וכנפיהם פרודות מלמטה/מלמעלה. והרב חיים ז"ל היה נוהג לעלות אותם למעלה מפני שהיה יודע שהוא בא משורש קין. [ס"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

ג. ידוע גם שהיה מנהג ללבוש טלית גדול רק על העורף וחלק הגב העליון, אחרי עטיפת הטלית גדול כדון, שעיקרה היא עטיפת הראש ומנהג זה ראיתיו גם אצל חלק מיוצאי צפון אפריקה (לאו דווקא מטוניזיה) וגם אצל חלק מהאשכנזים שורדי השואה. והוא קרוב לדברי האר"י ז"ל, כי שיעור הטלית גדול ובפליג העליון גל הגב בלבד, ולא כל הגב. ומדברי השו"ע, טוב לכסות את הראש בתפילה, ולכל הפחות בעמידה, עיין שם, ויש שנהגו לכסות ראשם רק בברכת הכהנים.

ד. מלשון מוהרצ"ו, משמע כי אין צורך לכסות את הזרוע שעליו תפילין כל התפילה, אלא בשעת הנחת תפילין בלבד, ולכל היותר עד ק"ש

ה. וכך הוא בפשט השו"ע (ס' ד' סכ"א) כי חלק מזרועות הוא מגולה אף בשעת התפילה, ודלא כה"כ החיים סופר' ע"פ מחצית השקל.

מה הוא שיעור הטלית גדול ?

⁴⁹ שיעור שיכסה הראש, החזה והגב העליון.

יברך וילבש טליתו או ילבש ויברך קודם ?

⁵⁰ לעטוף ראשו ואח"כ לברך, וכפסק מרן השו"ע

ברכה על טלית גדול פוטרת ברכה על טלית קטן ?

⁵¹ לא. לדעת האר"י ז"ל יש לברך 'להתעטף' על טלית קטן בתחילה, ואח"כ יברך על טלית גדול

⁴⁹ שער התפלה דף ג' ו'. באופן כי אין שיעור קבוע כללי, אלא פרטי ואישי.

⁵⁰ ברור לפי האר"י ז"ל [מורי ז"ל כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה היה נוהג לעטף בו את ראשו ממש ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך לבישתו. שער התפלה די"ד], שיש קודם כל להתעטף בראשו, ואז לברך, ואח"כ לשמטו מהראש אל הגוף כדרך מלבוש. וכך הוא פסק השו"ע ס' ח' ס"ק א'. אמנם, לאפוקי הטלית גדול, עיקר לבישתו של הטלית קטן הוא על הגוף, ולא עיטוף הראש. והרבה לא קיבלו פשט מרן השו"ע. אמנם, דברי האר"י ז"ל והשו"ע דרכי אלהים חיים הם ומסכימים זה לזה.

⁵¹ ע"י שתי ברכותיהם נתקן אור מקיף שלהם [דמ"ג] הנחת טלית קטן ועיטוף טלית גדול. [דנ"ט] משמע כי לילה הוא הפסק, ואף שלילה לאו מצות ציצית, אינו אלא על טלית גדול כדברי מוהר"ח"ו, מ"מ לית לן לברך בלילה אלא ללבושו בלבד. ולכן, באשמורת הבוקר יש לברך גם על טלית קטן וגם על טלית גדול. פירוש הדבר, כי ברכת טלית גדול אינה פוטרת טלית קטן.

מה הוא נוסח הנכון 'בציצית' בשו"א או בפת"ח?
52 נוסח 'להתעטף בציצית' שו"א תחת הבי"ת, ולא בפת"ח

טלית או תפילין קודם?
53 להניח תפילין קודם טלית גדול הוא טעות

מה הוא הסדר לעיטוף הטלית והנחת התפילין?
54 לעטוף קודם טלית גדול ואח"כ התפילין, ובבית

52 בעקבות דברי ר"י צמח בזר זהב שכתב ע"פ סברתו (על פי הבנתו) שיש לומר בציצית בפת"ח. החיד"א פסק כהרמ"ז לומר 'בציצית', הבי"ת בשו"א. ואין שום מקור בכתבי מוהר"ח ז"ל לומר באופן אחר ממה שנהגו דורי דורות.

53 צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף, היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול, אחר שהניחו ציצית קטן. [ד"ו-ז] ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך. עכ"ל שער התפלה. [ד"ה]

א. כפסק הרדב"ז, שקרא תגר על מנהגי מקובלי צפת להניח תפילין בביתם, והולכים לבית הכנסת להתעטף בטלית גדול.

ב. עיין בב"י, המביא פירוש הזוהר ע"פ מקובלי ספרד שכך הבינו מהזוהר ללבוש טלית קטן, להניח תפילין ואח"כ טלית גדול. והאר"י ז"ל חלק עליהם ותיקן את הדין.

ג. הרי שיש ללבוש טלית קטן בהתחלה, ואח"כ טלית גדול ובסוף תפילין.

54 ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. [ד"ה]

א. כוונת האר"י ז"ל בענין המקדימים התפילין אל הטלית, אלו מקובלי ספרד, כמוכא בבית יוסף (וכבר באנו את זה לעיל). אמנם, הוסיף השו"ע לשון 'מי שהוא זכיר בטלית קטן'. והסיבה פשוטה, כי לא מוכא בזוהר אם מדובר בטלית קטן או גדול.

ב. גם לשון שהב"י מביא בשם הר"ן בספר היראה, אינו מכריח עטיפת טלית גדול בבית הכנסת, אלא אם יש לו טלית נוספת, אז ילבש אותה שמה, אחרי שהגיע בטלית קטן ובתפילין מביתו לבית הכנסת, כפשט הזוהר, בלי הוספת שלב ג', להתעטף בטלית גדול בבית הכנסת.

ג. סוף דבר, מרן השו"ע הסכים לדברי הזוהר, ורק מדברי מקובלי ספרד הכנים ענין זה לעטוף טלית גדול בבית הכנסת. באופן, שאם ידע את דברי האר"י ז"ל שביירר באמיתות דברי הזוהר הקדוש, כי דבריו מורים שיש לעטוף בטלית גדול בבית קודם התפילין, היות שיש תמיד לשאת את הטלית קטן על גופו [חלקון], הרי שהשו"ע היה מודה להאר"י ז"ל.

ד. דעת השו"ע כדעת האר"י ז"ל, שיש ללבוש קודם טלית מצוייצת ואח"כ תפילין. ודו"ק.

מה עדיף ? לצאת מביתו בטלית ותפילין או להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת ?
55 עדיף לצאת ביום מוכתר בטלית ותפילין, מלהיות מעשרה הראשונים בבית הכנסת

אם יש לעטוף הטלית גדול בבית הכנסת ?
56 לא. יש להתעטף בבית, קודם הגחת תפילין.

להתעטף בטלית גדול בבית הכנסת גם בשבת ?
57 אין מקור ללבוש טלית גדול בביתו בשחרית שבת. והרשות בידו.

55 ואמר לי הטעם מפני שהיה חולני והיה צריך לשהות בביתו ולפנות נקביו, ועוד לסיבה אחרת, לפי שהיה הולך אח"כ מעוטף בטליתו ומוכתר בתפיליו מביתו עד בית הכנסת והיה מוכרח לעשות כן ביום כי לילה לאו זמן תפילין הוא, והעשרה ראשונים היו מקדימים לבוא באשמורת טרם אור היום, ולכן לא היה יכול לקיים מצוה זו לסבות אלו. (ד"לב)

56 מנהג האר"י ז"ל לעטוף טלית גדול ולהניח תפילין בביתו ולצאת מעוטר לבית הכנסת. מאידך, מי שנוהג להגיע לבית הכנסת על מנת להיות א' מעשרה הראשונים, בעוד אשמורת הבוקר, יעטוף טלית גדול ויניח תפילין כשיאיר היום בבית הכנסת. ועליהם כתב מוהר"ח.
יש לזכור שמוהר"ח בעצמו מעיד שלרוב, לא היו מתפללים בנין החמה אלא אח"כ, ומעיד על האר"י ז"ל, כאשר היה מתפלל בנין החמה (עיין דברינו בענין תפילה בנין). מלשנו ברור שהאר"י ז"ל לא היה מתפלל תמיד בנין החמה, אם מפאת בריאותו, אם מפאת לצאת מעוטר בטלית ותפילין באור היום.

57 ב"שער התפלה" דף רכ"ז, מפורש כי האר"י ז"ל היה נושא את טליתו ואת חומשו בשבת, מביתו לבית הכנסת. באופן כי לא היה לובש טליתו הגדול, בין ביציאה מביתו, בין בחזרתו. ובוודאי, כי חמור יותר ליטול טלית וחומש ביד, ברשות הרבים או בכרמלית, מלצאת בליבוש טלית גדול. לכן, אנו הסומכים על עירוב בצורת הפתח, כמנהג הקדמון בארץ ישראל, עוד קודם מרן השו"ע (עיין ארץ חיים סתהון כלל י"ט), הותר לנו ליטול ואף ללבוש את הטלית. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר לעצמו.

58 צורת אות פ' - הארוכה

מה אורך רצועות הראש?

59 בימין המניח, ארוכה, ובשמאלו, קצרה עד החזה בלבד

יברך על תפילין בעמידה או בישיבה?
60 מפשט מוהר"ו, יש לברך בישיבה

58 פ' - אות הצד"י פשוטה מורכבת משתי אותיות י' ופ' פשוטה כזה פ' [שער הפסוקים הרע"ה מזולתו]

אות פ' ארוכה היא אותיות י' ו-פ' (ח"ב ס' נ"ה ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי) אפשר כי צריך לתקן את לשון 'שער הפסוקים' (וכבר אנו יודעים, כי אין מצוי בידינו בארץ ישראל, את הארבעת שערים כתי"ק של מוהר"ו הנשארים שעדיין לא נדפסו), אות הצד"י (סופית) ארוכה ולא פשוטה. וכך הוא בספר החזיונות פ' ארוכה.

59 ובענין הרצועות, ראיתי מקפידים להניחם תלויות ולא להניחם באבנט כדי שלא יגיעו בארץ אם הם ארוכות, ומורי ז"ל אמר לי כי אדרבה ראוי הוא להניחם באבנט ולהשיים שם קצות הרצועות כדי שלא יגיעו בקרקע. [שער התפלה דכ"ז]

גם הזהירני (האר"י ז"ל למוהר"ו) (...) שלא יגעו הרצועות של התפילין בקרקע. (ספר החזיונות ח"ד דת"ח) רצועת ימין המניח היא ארוכה, ורצועת שמאלו, קצרה. והוא הפוך בכחינת אימא עילאה, כי לה, רצועת ימין המניח היא שמאלה בשבילה, ולכן ארוכה, ושמאל שלו, היא ימין שלה, קצרה. [שער המאמרים ד"קנה] והוא פירוש ב' מאמרים הסותרים א' לשני (רעיא מהימנא פנחס דף רכ"ח ע"ב, ובתיקוני זוהר דף ל"ד ע"ב) הרי שמדברי מוהר"ו, שיעור הרצועות הראש הוא ארוך. שאם הרצועות היו קצרות, לא היה חשש כלל שיגעו לקרקע, והוא פשוט. ובשער מאמרים דף קנ"ד טור ב' בסוף הדף בדיבור המתחיל גם תבין מאמר זה וכו', כי רצועת ימין המניח היא ארוכה, ורצועת שמאלו היא קצרה, עד החזה. ולכן, יש להיזהר כי רצועת ימין לא תגיע לארץ, אף שמלשון מוהר"ו ב'שער התפלה' וספר החזיונות, משמע כי ב' הרצועות ארוכות ויכולות להגיע לקרקע. ולכן האר"י ז"ל מזהיר (מדברי מוהר"ו ב'שער התפלה: משמע לכולם, ולא רק למוהר"ו) להכניס הרצועות באבנט כדי שלא תגיענה בקרקע.

60 הבן איש חי כותב כי אין מקור בדברי מוהר"ו אם יש לעמוד או לשבת בשעת הברכה. והדבר נכון, שאינו מפורש. אמנם, מדברי מוהר"ו ב'שער התפלה, ברור שיש לברך גם בישיבה, היות שרק בהנחת תפילין לראש יש לעמוד, ולא מוזכר קודם לזה. ומה גם כי מוהר"ו מדויק שיש להניח תפילין של יד מיושב, ואח"כ להניח תפילין של ראש מעומד. ואין הנחת תפילין בלי קשירה. ואין קשירה בלי ברכה. הרי כי צריך לעמוד רק אחרי שיכרוך ז' כריכות סביב הזרוע. גם, תוספת מוהר"ו ז"ל ולא מעומד משמע כי גם הברכה צריכה להיות במיושב. הנה תחלה תניח תפלה של יד מיושב ולא מעומד. [ד"כו]

- א. לעמוד או לשבת בברכת תפילין של יד, אינו מפורש בלשון מוהר"ו
- ב. מוהר"ו מדויק: יש להניח תפילין של יד מיושב – ולא מעומד. הוספה זו מורה שאין לעמוד עד הנחת תפילין של ראש
- ג. השלב הבא אחרי הנחת תפילין של יד בברכה, הוא ז' כריכות סביב הזרוע, גם במיושב

מתני לכסות תפילין של יד ?
61 יש לכסות את היד בשעת הנחת תפילין בלבד

62 רצועות התפילין שהורות פנים וחוץ

מותר להשאיר רצועות התפילין על הרצפה ?
לא. זו אזהרת האר"י ז"ל למוהר"ו, כמוכא בספר החזיונות כתי"ק, אף שאינו מוזכר במפורש בשער התפלה.

מי יניח תפילין של רבינו ת"ם ?
כל מי שחפץ להניח שתי הזוגות, מותר לו. האר"י ז"ל לא מייחס הנחת תפילין של ר"ת למי שהוא חסיד, ואין הניחתם מוגדרת כחומרה, אלא היא ראוייה לכל אדם.

- ד. מוהר"ו אינו מתייחס כלל להנחת תפילין של ראש, בישיבה או בעמידה. אולם, מפורש בלשונו שיש להניח תפילין של יד מיושב.
ה. רק בחילוף תפילין של ראש, מוהר"ו מציין לעמוד אז, ולא קודם לכן. למפרע, מבינים שיש לעמוד, כמנהג הפשוט וכמובא בגמרא ובפוסקים, בהנחת תפילין של ראש.
ו. מה שמוכא בירושלמי לעמוד בכל דבר שבקדושה, אינו מהירושלמי עצמו כפי שגילה האר"י ז"ל

סיכום: מכל האמור, יש לברך במיושב, כפי שהוא מניח תפילין של יד בברכה, במיושב. והאשכנזים יברכו ברכה על תפילין של ראש במעומד, כפי שפשוט מניחים את תפילין של ראש, במעומד.

61 בתחלה יקשור תפלה של יד בזרועו השמאלי במקום הקבורת, ויכסה זרועו עם הטלית כדי שתהיה הנחת תפילין בהצנע. [ד"כז]

- א. מלשון מוהר"ו, תכלית כיסוי הזרוע היא בשעת הנחת תפילין בלבד
ב. בשער התפלה דף ס"ז, מוהר"ו מציין שיש להשפיל את כנפות הטלית גדול בבי הצדדים שהיו מונחים על הכתפיים. מראה כי התפילין של יד לא היו יותר מכוסות ע"י הטלית.
ג. משמע כי תפילה של יד היתה מגולה, לא מכוסה ע"י הטלית וגם לא ע"י הבגד העליון, שאין ענין להצניע את התפילין אלא בשעת הנחת תפילין

62 כך מפורש בשער התפלה דף כ"ב. וכך נראה מהגמרא (מנחות), ומפורש בב"י בשם הרמב"ם כי זהו נוי התפילין.

63 מפורש בדברי מוהרר"ו שיש להניח תפילין של יד מיושב ולא מעומד. הנה תחלה תניח תפלה של יד מיושב ולא מעומד. וקודם שתברך הברכה תכוין (...) ואח"כ תקשור התפילין ותברך עליהם. (...) ואח"כ בהניחך תפלה של ראש תכוין וכו' [ד"כז] אמנם, לא כותב שיש להניח תפילין של ראש מעומד דווקא. האם יניח תפילין של יד על הקיבורת ואח"כ יקום לקשור ולברך ? או שמא אחרי הנחת תפילין של יד וברכתה, יניח תפילין של ראש בישיבה ?

דברי מוהרר"ו: והנה אחר שהנחנו תפלה של יד אח"כ צריך להניח תפלה של ראש. [דל"ז] באופן כי הנחה כוללת הנחת תפילין של יד על הקיבורת, קשירה וברכה. ורק אז מניח תפילין של ראש. ועוד, מובא סדר חליצת התפילין זו"ל מוהרר"ו [דמ"ב]: אז תסיר בתחלה תפלה של יד מיושב על דרך שהנחת אותה מיושב כנ"ל ואח"כ תסיר תפלה של ראש ואח"כ תסיר הטלית, כי כמו שהנחת הטלית קודם התפילין, כך יהיה הטלית בראשך עד אחר שתסלק התפילין. וצריך להסיר ולחלוץ תפלה של יד מיושב על כל פנים כנוכר. עכ"ל מוהרר"ו. והוא מקור הבלבול הרב, ותימה שלא הביאו לשון מוהרר"ו אחריתי, שבדרוש נוסח התפלה והוא העיקר והברור ביותר:

[בד"ה 'עלינו לשבח וכו' על כן נקוה לך וכו' [דרע"ח]]:

ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס, ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס, ואח"כ יסיר הטלית.

המשך דברי מוהרר"ו: ולפעמים בימי הקיץ והחום, אחר שהסיר תפלה של ראש היה מורי זו"ל מעביר טליתו מעל גב ראשו ומורידה על כתיפיו ואח"כ מסיר תפלה של יד ואח"כ מסיר הטלית לגמרי. עכ"ל מוהרר"ו שהבאנו.

סיכום:

- א. יש להניח, לקשור ולברך על תפילין של יד מיושב.
- ב. יש להסיר תפילין של יד מיושב על כל פנים כדברי מוהרר"ו, משמע כי הוא עיקרו של דבר
- ג. לומדים את סדר הנחת תפילין השלם, מסדר חליצת התפילין שבסוף תפילת שחרית דחול, והוא דרוש נוסח התפלה ודרוש סדר הנחת התפילין שהבאנו קודם לכן:
 - לעטוף את הטלית גדול
 - להוציא תפילין של יד מהכיס
 - להניח תפילין של יד על הקיבורת, לקשור ולברך
 - מותר להוציא תפילין של ראש מהכיס
 - לכרוך זו' כריכות סביב הזרוע קודם להניח של ראש
 - לעמוד ולהניח תפילין של ראש בלי ברכה כמנהג האר"י ז"ל
 - לכרוך ג' כריכות האצבע (האמה) אחרי הנחת תפילין של ראש
 - לכרוך ג' הכריכות הללו, ב' בפרק אמצע האצבע, וא' בפרק תחתון האצבע, הסמוך לכף היד

מדברי מוהרר"ו בסדר חליצת התפילין, משמע כי אין קפידא להתיר כריכות האצבע קודם לחלוץ תפילין של ראש. ואולי בזה רצה לרמוז מוהרר"ו בסדר חליצת התפילין שבדרוש התפילין, שיתחיל לחלוץ תפילין של יד בהתחלה, פירוש, כריכות האצבע. אמנם אינו מוכרע, והעיקר להתחיל בחליצת תפילין של ראש, ולחלוץ תפילין של יד מיושב.

אם יקשור ויברך או יברך ויקשור עובר לעשייתן?
 64 משמע מ'שער התפלה' ועולת תמיד' כי יש לברך בשעת הקשירה, בשעת עשייתן

- 64 הנה תחלה תניח תפלה של יד מיושב ולא מעומד. [ד"כז] וקודם שתברך הברכה (... ואח"כ תקשור התפילין ותברך עליהם. [ד"כז] בעת שתניח ותקשור התפילין תכוין כל הכוונות הנז' [דכ"ח]
- א. כמו נרות חנוכה, מצות התפילין תלויה בקשירה, ולא בהנחה. אמנם, בהדלקת נרות חנוכה, הנחה והדלקה הם ב' מעשים שונים, בעוד כי במצות התפילין, הנחה היא התחלת המצוה, וסיומה בקשירה
- ב. לכן, הברכה חלה על ההנחה, שהיא תחילת המצוה, ולא על הקשירה
- ג. ברכה עובר לעשייתן, הוא הקרוב ביותר לעשיית המצוה, ולכן, עובר לעשייתן בתפילין הוא בין הנחה לקשירה
- ד. אם הקשירה היא סיום המצוה, היה ראוי לברך גם על תפילין של ראש, כדעת הגאונים
- ה. לדעת הרא"ש והשו"ע, יש לכרוך כריכות הזרוע, אחרי הנחת היד ומיד אחריה הנחת הראש
- ו. לדעת הרא"ש והשו"ע, כריכות הזרוע הן מנהג. אמנם ברכת 'להניח תפילין' כוללת הנחת היד ומיד של ראש
- ז. בעוד שמניח תפילין של ראש, תפילה של יד רופפת ואינו יותר מהודקת
- ח. לדעת הזוהר, יש לברך רק ברכה אחת על תפילין של יד (בתחילה) ושל ראש
- ט. אמנם, לדעת האר"י ז"ל, כריכות הזרוע הן חלק מן המצוה, וחייב לכרוך בין הנחת היד לשל הראש
- י. בהנחת תפילה של ראש, תפילה של יד מחוזקת ע"י כריכות הזרוע עד היד, ואינה רופפת
- יא. אף שהאר"י ז"ל מכיר במנהג אשכנז לברך ב' ברכות, מ"מ, הוא ז"ל נהג כדעת הזוהר ומנהג הספרדים, לברך ברכת 'להניח תפילין' בלבד
- יב. לכאורה, למן דאמר כי יש לברך ברכה אחת לתפילין של יד ושל ראש ביחד, סיום המצוה אינו בקשירת היד (הידוק) אלא הנחת הראש
- יג. עובר לעשייתן במקרה זה, הוא בין הנחת תפילה של יד להנחת תפילה של ראש, פירוש, אחרי ההידוק וקודם הנחת הראש, וכדי שהידוק תפילה של יד תישאר מקושרת ומהודקת היטב, לכן חייב לכרוך כריכות סביב הזרוע עד היד, ואז להניח תפילה של ראש
- יד. כך שכריכות הזרוע הם חלק של מצות הנחת וקשירת תפילה של יד, והגשר בין תפילה של יד לתפילה של ראש, בלי שום הפסק. לכן, נראה מדברי מוהר"ח"ו כי יש לברך אחרי קשירת תפילה של יד, ולכוון עד הנחת תפילה של ראש כולל הכריכות
- טו. עכשיו, שכריכות הזרוע הן חלק ממצות הנחה וקשירה, קיום 'עובר לעשייתן' חייב להיות בין סוף תחילת המצוה, שהיא קשירת תפילה של יד, לבין סיום המצוה, שהיא הנחת תפילה של ראש, אבל עדיין קרוב להנחת תפילה של יד
- טז. לכן דברי מוהר"ח"ו לברך אחרי הקשירה, וכך משמע מדבריו בשער התפלה ובעולת תמיד.
- יז. מעמד השו"ע כמרא דארשא לא חלים על האר"י ז"ל ולא התחייב בזה באף מקום

ז' כריכות הזרוע הן בעלמא או ממש ממצות הנחת תפילין ?
65 ז' כריכות הן חלק ממצות הנחת תפילין לדעת האר"י ז"ל

כמה כריכות סביב הזרוע ?
66 יש לכרוך ז' כריכות דווקא

65 ז' כריכות כחלק ממצות תפילין

- א. הב"י לפי הראש, כי גמר ההנחה היא קשירת תפילין של יד, ומיד אחריה מניח תפילין של ראש, ורק אח"כ כורך ז' כריכות סביב הזרוע
- ב. אם כן, ברכת 'להניח תפילין' אינה חלה דווקא בין הנחת תפילין של יד בקיבורת לבין הקשירה, אלא בין קשירה להנחת הראש, למנהג הספרדים לברך על היד בלבד
- ג. לאפוקי האר"י ז"ל שמצריך לכרוך ז' כריכות הזרוע קודם הנחת תפילה של ראש, גם לספרדים הנוהגים לברך ברכה אחת בלבד, וכך היה נוהג בעצמו האר"י ז"ל
- ד. לפי האר"י ז"ל, הצורך לכרוך ז' כריכות קודם הנחת תפילה של ראש, מחייב את הכריכות כחלק הנחת תפילין, ולא כמנהג בעלמא ולכן, ז' כריכות הזרוע הן ממצות הנחת תפילין.

66 ברור בשער התפלה כי ע"פ האר"י ז"ל יש לכרוך ז' כריכות סביב הזרוע. ואף בב"י מובא מספר זה. משום מה, יש שכתבו לכרוך ט' כריכות (גליא עמיקתא צ"א, סדר הכוונות טרינקי צ"ז, מאורות נתן פ"י), פרי עין חיים בשם החברים.

לקשור ג' כריכות בקיבורת או כריכה אחת בלבד ?
 67 אף שמנהג המרווח עד היום הוא לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת, מ"מ לדעת האר"י ז"ל
 יש לכרוך רק כריכה אחת בלבד (זאת של קשירת הרצועה בקיבורת)

יש לברך גם על תפילין של ראש ?
 68 דעת האר"י ז"ל כמנהג הספרדים - אולם, האר"י ז"ל לא פסל מנהג האשכנזים.

67 ג' כריכות בקיבורת

- א. מוהרר"ו לא הזכיר בשער התפלה, מה שמוזכר ב'עולת תמיד', שיש לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת. מוכרח לנו להבין כי 'עולת תמיד' אינו מהדורא בתרא, ובהיותו כתבי הגניזה, מוהרר"ו לא תמך בהם.
- ב. מפשט לשון מוהרר"ו בשער התפלה, לא מוזכר ענין ג' כריכות בקיבורת, הבן, שאין לעשותן.
- ג. ר"י צמח ביזר זהב' [נ"ט/ס"א] מביא עדות ברורה מרבי שמואל ויטאל על אביו מוהרר"ו ז"ל שקיבל מהאר"י ז"ל, לא לכרוך ג' כריכות האלו אלא רק אחת. וכך נראה משער התפלה, שלא הביא לכרוך ג' כריכות בקיבורת [מאיך, לא נזכר מאומה שקיבל מרבו האר"י ז"ל לכרוך רק כריכה אחת ולא פסל מנהג ג' כריכות בקיבורת].
- ד. ר"י צמח לא סמך על דברי רבי שמואל ויטאל, וגם לא על עולת תמיד, שהוא בעצמו ערך. אלא ר"י צמח מצא עילה לשאלת חלום, והוא מאוד תמוה.
- ה. איך לא רבי שמואל ויטאל לא הגיה בשום מקום, ולא העיד על מנהג אביו מוהרר"ו שראה אותו וחי איתו עד גיל כ"ב ?

סיכום:

- א. מנהג קדמון הוא לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת, לעדות ספרד ואשכנז.
- ב. רוב המקובלים רישמו לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת. גם כך מובא בעולת תמיד ובפרי עץ חיים.
- ג. ספר פרי עץ חיים, אינו אלא בחלקו הגדול, העתק מאורות נתן לרבי נתן שפירא הירושלמי, מעותקים משובשים, ומהבנת ר"י צמח והערות רבי שמואל ויטאל, וכמעט אין כל קשר עם כתבי הגניזה שנקראו בטעות בשם 'מהדורא בתרא'.
- ד. ג' כריכות סביב הקיבורת אינן מוזכרות בשער התפלה, ומפשט לשון מוהרר"ו, היה פשוט להבין כי אין לדעת האר"י ז"ל לכרוך ג' כריכות אלא א' בלבד
- ה. שם שד"י ע"י תפילין של יד ושל ראש, אינו כלול מג' כריכות הקיבורת כפי שנכתוב להלן

68 ואין התפלה של ראש צריכה לברך עליה (ד"מ) אבל סברת חכמי אשכנז המברכין גם על תפילין של ראש. (שם)

גדולת האר"י ז"ל ותלמידו מוהרר"ו, היא, שאינם מפלים אף עדה, ומזכירים לצורך, גם מנהג הספרדים וגם מנהג אשכנזים, הטובים ומוטעים כאחד. ולכן, באורך הדורות, יש רבנים מפורסמים וענקיים שמצאו נכון להתווכח אם האר"י ז"ל היה ספרדי או אשכנזי. ומחילה מכבודם, אף שודאי לאר"י ז"ל עצמו היתה חכמה נפלאה, פוסק ומקובל וצדיק ביחד, עיקר תורתו שמסרה לתלמידו רבי חיים ויטאל, אינה לפי חכמתו אלא דרך גילויי התמידיים של אליהו הנביא, סימן עיקרי למוהרר"ו לקבל דברי רבו ז"ל, כמופיע בהקדמתו ב'שער כתבי מורי'. האם נאה והגון לחשוב כי אליהו הנביא ז"ל היה ספרדי או אשכנזי ? התשובה ברורה למדי. ובכל זאת, ישנם ממקובלים אחרונים, ששינו דעת האר"י ז"ל לפי מנהג עדותם [עין מאורות נתן בשער התפילין ובעוד מקומות]

אם יש לשבת או לעמוד בכריכות האצבע ?
69 יש לכרוך ג' כריכות האמה בעמידה, בעקבות הנחת תפילין של ראש שבעמידה

יכרוך הרצועה גם ביד, להשלים שם שד"י ?
70 לא. אין שום צורך בדבר ואינו ע"פ האר"י ז"ל

- 69 לא נמצא שיש לשבת כדי לכרוך ג' כריכות האצבע – באופן כי רבי שמואל וויטאל ז"ל מפרש בהרבה מקומות דברי אביו מוהר"ח ז"ל, ע"פ סברה, כשהוא היה יכול להביא עדות ממה שראה באביו בנוכחותו (הרי בפטירת מוהר"ח, הבן שלו, רבי שמואל, היה בן כ"ב), וחבל על דיאבדין.
- א. רבי שמואל ויטאל מחייב לשבת כדי לכרוך ג' כריכות האמה, על סמך לשון אביו מוהר"ח ז"ל ב'שער התפלה', כי יש לחלוץ את התפילין בשיבה קודם לחלוץ של ראש. ולכן, רבי שמואל ויטאל נקט שיש לכרוך ג' כריכות האצבע בסוף, ולחלוץ כריכות אלו בהתחלה, הכל במיושב.
- ב. אלא שכבר הערנו, כי לשון מתוקן ואחרון של מוהר"ח ז"ל נמצא בדרוש 'נוסח התפלה' אחרי כל פרקי תפילת שחרית. ושמה מוהר"ח ז"ל מבאר ומציין, כי יש להתחיל חליצת התפילין, בתפילין של ראש, כשאר הפוסקים. ורבי שמואל ויטאל לא שט לבו לזה.
- ג. גם ר"י צמח נקט כפשט לשון מוהר"ח ז"ל, ואין סיבה לשבת כדי לכרוך את ג' כריכות האמה

סיכום: לכן, יש לכרוך ג' כריכות האמה, בהמשך הנחת תפילין של ראש, קרי, בעמידה לפי המנהג המרווח, המבוסס על דברי הגמרא, אף שאין טירחה יתירה לשבת אחרי הנחת תפיליה של ראש ולכרוך ג' כריכות האמה, כי ממילא נוהגים לשבת להתחיל בתפילת שחרית.

תוספת: לא מובן מי העתיק ראשון, רבי יעקב צמח או רבי משה טרינקי גם בענין התפילין (...) והיה מצחק מן האומר שכל הג' כריכות יהיו בפרק התחתון. [כח] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] והיה מצחק מן האומרים שהשלשה כריכות יהיו בפרק תחתון. [לג] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] "והיה מצחק" אינו כלל מדברי מוהר"ח ז"ל כתי"ק.

70 הוא בחינת שם שד"י שבתפילין שהם ש' של בית תפלה של ראש - וד' דקשר תפלה של ראש - ויו"ד דקשר תפלה של יד. [תקכ"א] דלא כמי (סדר הכונות לרבי משה טרינקי [צז]), שנוהג כי אות שיו"ן של שד"י היא בכריכת הרצועה סביב היד, אחרי ג' כריכות שבאצבע [אמה].

לכרוך ב' פעמים הרצועה על כף היד אינו מהאר"י ז"ל. גם לא ג' כריכות הקיבורת. ואינו לדעין האר"י ז"ל, השלמות שם שד"י

רצועות ארוכות או קצרות ?
71 רצועות הראש צריכות להיות קצרות ובאבנט, על מנת שלא יגעו בקרקע

איך יניח תפילין של רש"י ור"ת
72 יניח תפילין דרש"י ודר"ת ביחד

71 רצועות הראש

- א. מובא כי הימנית עד הטבור והשמאלית עד הלב [שער המאמרים ד"א]
 - ב. מובא כי יש להיזהר שהרצועות לא יגעו לקרקע, הרי ארוכות הנה
 - ג. עצת להכניס אותן באבנט, תמוהה, כי מקום האבנט בין הסוף החזה לבין היסוד, והוא רחוק מאוד מהקרקע
 - ד. רצועות באבנט מגיעות לקרקע, כי הן יותר הדוקות לגוף, אבל לא מקוצרות
 - ה. רצועות באבנט באופן שהן מגולגלות סביביו או מונחות בתוכו, כן מקצר אותן, ואם כן, עדיף לחתוך הרצועה בימין עד הטבור, מקום האבנט, והשמאל בלב
- סיכום:** יש לקצר הרצועות, מצד ימין שלו, עד הטבור, ומצד שמאל שלו, עד הלב, ולהכניסם, אם אפשר, באבנט. נמצא כי הימין ארוכה מהשמאל. והאבנט מונח קרוב ללב, על הכרס.

72 דע כי מורי ז"ל בתחלה היה מניח תפילין דרש"י ודר"ת ביחד בשחרית ומתפלל בהם תפלתו כמ"ש בפ' הקומץ רבה יש בראש להניח בו שני זוגות תפילין ר"ל ביחד דאלו בזה אחר זה יש מקום לאלף זוגות. [דכ"ח] והיה משים בבוקר שתי זוגות תפילין דרש"י ודר"ת. [דכ"ח]

באופן כי אין להניח אחד אחרי השני, כדברי אור צדיקים (ס"ט אות ג), עוד לפני הבעש"ט זיע"א.

מתני יחלוץ תפילין ?
73 האר"י ז"ל היה חוזר לביתו בלי טלית ותפילין. היה ז"ל חולץ בבית הכנסת.

יחלוץ קודם היד או הראש ?
74 יחלוץ תפילה של ראש בתחילה ובעמידה

73 זמן חליצת תפילין

- א. מובא בשו"ע שמנהג העולם לחלוץ אחרי זבא לציון – הרי שהציבור היה יושב אז
- ב. האר"י ז"ל קבע כי יש לחלוץ אחרי עלינו לשבח [ועל כן נקווה לך] – משמע, שהמתפללים נמצאים בעמידה
- ג. מכל האמור, פשוט כי היו עומדים אחרי אמירת עלינו לשבח וחולצים בעמידה, בתחילה, תפילה של ראש, ורק אח"כ היו יושבים להמשיך בחליצת תפילה של יד.
- ד. באופן כי היו מתירים את כריכות האצבע בעמידה, ולא היו יושבים בשביל זה, ואח"כ עומדים לחלוץ את הראש, ועוד פעם יושבים לחליצת היד כי הוא הכרח גדול לפי האר"י ז"ל, ופעם אחרונה, עומדים לקפל את הטלית גדול.
- ה. אף בהנחת התפילין, מוהר"ח"ו לא רמז כלל לשבת כדי לכרוך ג' הכריכות באצבע, אחרי הנחת תפילה של ראש בעמידה.
- ו. לא מובא לומר שום פסוק או פרשה או י"ג עיקרים וכל תוספות המדפיסים – אלא היו מסיימים את התפילה, חולצים תפילין והולכים – וכך הוא בדפוסים עתיקים, שאין כל התוספות האלו
- ז. האר"י ז"ל לא היה לומד אחרי התפילה, אלא מיד חוזר לביתו לאכול פת שחרית, בלי טלית ותפילין עליו, מכיוון שהיה חולץ אותם אחר עלינו לשבח בבית הכנסת
- ח. מוהר"ח"ו לא ציין כי האר"י ז"ל היה חולץ תפיליו בביתו, אלא להיפך

סיכום: מפורש כי לדעת האר"י ז"ל, יש לחלוץ תפילין ולקפל את הטלית גדול, אחרי עלינו לשבח, בעודו עדיין בבית הכנסת. ולכן, אר"י ז"ל היה בעצמו חוזר הביתה קודם לימודו, בלי טלית גדול ותפילין על גופו.

74 ברור שיש לחלוץ בהתחלה תפילין של ראש ובעמידה. וכך דברי מוהר"ח"ו בדרוש התפלה: ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס, ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס, ואח"כ יסיר הטלית. וקצת קשה על דברי רבי שמואל ויטאל שניסה ליישב בין האר"י ז"ל לבין השו"ע, כשלשון מוהר"ח"ו ודברי האר"י ז"ל ברורים, ורבי שמואל לא הזכירם.

יחלוץ כריכות האמה בעמידה או בישיבה ?
75 אין קפידה איך לחלוץ כריכות האמה, והמחמיר, ישב לחלוץ האצבע, אבל יעמוד לחלוץ
הראש

75 מחלוקת קיימת בין רבי שמואל ויטאל לבין רבי יעקב צמח בענין.

א. רבי שמואל ויטאל סובר כי יש לשבת כדי לחלוץ כריכות האצבע, כי התחלת החילוץ הוא ביד
ובישיבה, כפי שמופיע בשער תפלה לאביו

ב. אמנם, מוהרר"ו עצמו כותב בדרוש לתיקון נוסח התפלה כפי שהוא קיבל מרבו האר"י ז"ל,
דרוש שנערך בסיום עריכת כל דרושי תפילת שחרית, כולל טלית ותפילין, שיש לחלוץ קודם הראש
בעמידה ואח"כ תפילין של יד בישיבה, ואינו מתייחס להתרת כריכות של האצבע

ג. קשה שרבי שמואל ויטאל מזכיר מה שאביו כתב בגוף הדרוש, אך מתעלם ממה שמוהרר"ו
כתב וקבע בדרוש נוסח התפילה שהוא בתרא. ונדחק רבי שמואל ויטאל להמציא סברא כדי לתאם
בין האר"י ז"ל לשו"ע והפוסקים, להתחיל בראש בעמידה. ולא היה צריך כלל, אחרי שכבר מובא
מפורשת בדרוש תיקון נוסח התפלה.

ד. רבי יעקב צמח הולך כרוכ הפוסקים והשו"ע, להתחיל חילוץ כריכות האצבע בעמידה, אחרי
שמוהרר"ו לא ציין לשבת בשעת ג' כריכות האצבע, ועל כורחך אתה כבר עומד בעקבות הנחת תפילין
של ראש שהיה קודם לזה. יוצא כי, לדעת ר"י צמח, בין כריכת האצבע לבין התרת כריכות האצבע, יש
לעמוד, ואין להטריח לשבת ולעמוד כל רגע.

ה. והוא דרך קבע לר"י צמח, אף נגד האר"י ז"ל, ולכן אין לקבוע כי שיטת ר"י צמח היא ע"פ
האר"י ז"ל, ואינו כן. גם, ר"י צמח לא השיג אף פעם כתבי מוהרר"ו כתי"ק, אלא שמע רבי שמואל
ויטאל בדרשותיו בשבת וערב שבת. ולצערנו, גם זה מובא בכל ספרי ר"י צמח, ובחלק נכבד מ'שער
הכוונות' שנדפסו, ובהחלט בספר המשובש 'פרי עץ חיים'. [ואני הק"ה, מצאתי כי הרבה ת"ח עדיין
מחזיקים בפע"ח מחמת מקור עדתם, כאילו יש מסורת בזה, בפרט ממקובלים אשכנזים. וצער גדול הוא, שאינם
מצליחים לפקח עיניהם מרוב קנאתם ושמרנותם. ומי שרוצה ב'אמת', ה' מוליך אותו לכיוון הנכון]

ו. לשון נגיד ומצוה המובא גם בספרו זר זהב [דנין] להר"י צמח ואינו נמצא בכתבי מוהרר"ו ז"ל:
"גם אמר הרב זלה"ה שהג' כריכות באצבע דיד שמאל ישים מעומד וכו'. עכ"ל. והוא מצא כתוב כך
בספר הכוונות שיש לכרוך מעומד.

ז. לא כתב מוהרר"ו לשבת מחדש כדי לכרוך ג' כריכות האצבע. משמע, בעמידה, ונפקא מינה
לדברי רבי שמואל ויטאל שניסה לגשר בין האר"י ז"ל לשו"ע, בדין חליצת התפילין. באופן כי חליצת
האצבע בעמידה, כחליצת תפילין של ראש, ויושב אח"כ לחלוץ תפילין של יד, ובזה צדק ר"י צמח.
והוא מפורש בדרוש נוסח התפלה כפי שקיבל מרבו האר"י ז"ל, והוא בסוף כל דרושי תפילת שחרית,
והוא בתרא.

סיכום : לא כתב מוהרר"ו לחלוץ בישיבה או בעמידה – כי אין קפידה בזה.
לפעמים נמצא מעומד כמו בסוף אמירת 'עלינו לשבח', ולמה ישב כשהוא צריך ע"פ הפוסקים, לחלוץ
קודם כל הראש בעמידה ?

מתני לומר פסוק 'ואני ברוב חסדך' וגו'
76 יש לאומרו קודם שיכנס לפני בית הכנסת

אם יש להקיף התיבה קודם התפילה?
77 האר"י ז"ל לא היה מקיף בין בחול בין בשבת

לפעמים, כמו בשחרית ר"ח, חולץ תפילין אחר חצי קדיש, ועדיין לא קם ולא זע, אחרי שקרא קדושה דמיושב 'ובא לציון'. ובהכרח הוא חולץ במיושב, כי מה יחלוץ מעומד לראש, ואח"כ ישב לחלוץ יד, ואח"כ יקום להתפלל מוסף בלחש?
אולם גם בר"ח יש לחלוץ ולא לקפל את התפילין, עד אחרי עלינו לשבח כדי לקיים סדר הגמרא והאר"י ז"ל ביחד.
ומדינה דגמרא והשו"ע, יש לחלוץ תפילין של ראש בעמידה, על כל פנים. וכך הוא במוהר"ח בתרא (בנוסח התפילה שקיבל נהאר"י ז"ל, וערך דרוש זה אחרי שסיים שער התפלה)

76 יש לומר פסוק זה קודם כניסתו לבית הכנסת

- א. אמירת פסוק זה שייכת לג' תפילות בבית הכנסת
- ב. אין לומר פסוק זה בכניסתו לבית המדרש ללמוד
- ג. אמירת פסוק 'מה טובו' היא הוספה. הרוצה לנהוג מנהגי האר"י ז"ל, יש לו לנהוג באדיקות רב.
- ד. אם מוסיפים וגורעים מדברי האר"י ז"ל, אז אין יותר טעם למה שהאר"י ז"ל תיקן ונהג
- ה. הרוצה להוסיף על תיקוני ומנהגי האר"י ז"ל, שלפחות ידע בבירור שמה שמוסיף אינו מהאר"י ז"ל.

77 [שער התפלה - ענין בית הכנסת דף לב/ל"ד]

ואחר שנכנס לבה"כ שמעתי בשם מורי ז"ל שבכניסתו ישתחוה כנגד ההיכל ואחר כך יאמר מזמור אלהי"ם יחנו ויברכנו וכו' אשר יש בו ז' פסוקים וכנגדם יקיף ז' הקפות סביב התיבה שבאמצע בה"כ (...)
אבל אני ראיתי שהיה בא לבה"כ ולא היה מקיף שום הקפה ואיפשר כי בשביל שלא בא מן עשרה ראשונים לפי שהיה מתאחר לכא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד (כן נראה לעניות דעתי).

ואמנם ביום שבת אין צורך להקיף אלא הקפה אחת בלבד (...)
ע"כ שמעתי בשם מורי ז"ל. [שער התפלה דף ל"ד]

- א. ידועה עדות מוהר"ח בהקדמתו לשערי 'עץ חיים' [בשער כתבי מורי], כי לא אז ידו מיד רבו ז"ל בתפילות, כדי לרשום כל הנהגות האר"י ז"ל
- ב. מוהר"ח מזכיר גם כי ראה את האר"י ז"ל לענות 'אמן' על כל ברכה מברכות השחר, כשהיו שאר המתפללים מברכים בבית כנסת, ואף שהאר"י ז"ל התקדם בתפילה בהיותו בפסוקי דזמרה
- ג. אם האר"י ז"ל היה בפסוקי דזמרה, סימן שכבר היה בטלית ותפילין, שלא היה מתקדם בתפילה מפרשת העקידה והלאה אלא בטלית ותפילין – זאת אומרת, אחרי אשמורת הבוקר, וכנראה ששאר המתפללים לא היו מברכים ברכות השחר אלא מאשמורת הבוקר ולא קודם לזה
- ד. מוהר"ח מיעד כי האר"י ז"ל לרוב, היה מגיע מוכתר בטלית ותפילין לבית הכנסת מביתו (ולא מהמקווה)
- ה. בכל זאת, אין עדות אחת ממוהר"ח, במשך שנה וכמה חודשים, שראה את האר"י ז"ל להקיף את התיבה

78 נוסחאות שונות

אם מותר להתקדם בתפילה בציבור ?
79 כן, מותר, ואין חשש, ודלא כמי שמחמיר היום

אם מותר לומר פרשת המן ופרשת י' הדברות בתפילת שחרית ?
80 אין לאומרם, בין ביחיד בין בציבור

- ו. מוהר"ח"ו שמע מחברים בשם האר"י ז"ל, כי יש להקיף בשחרית בחול, ז' פעמים כנגד ז' פסוקי מזמור אלהי"ם יחנו ויברכנו שיש לומר אחרי כניסה לבית הכנסת. ובשחרית שבת, להקיף פעם א' בלבד
- ז. החברים לא העידו על האר"י ז"ל, כי לא ראו אותו להקיף כלל, וכך מוהר"ח"ו
- ח. ר"י צמח ביזר זהב מביא עדות הכמה חברי מוהר"ח"ו בדמשק, כי מוהר"ח"ו עצמו היה מקיף ז' הקפות בשחרית בחול
- ט. כבר הבאנו כי מנהגי האר"י ז"ל לחוד, ומנהגי מוהר"ח"ו לחוד, והעיקר תורת הרב ז"ל
- י. מכל האמור, אין עדות או אפילו דיבור אחד המעיד כי האר"י ז"ל היה מקיף
- יא. לא נמצא בכתבי מוהר"ח"ו שהאר"י ז"ל מסר למוהר"ח"ו להקיף את התיבה בשחרית שבת וחול !

78 פסוק ויהי נועם

- א. לא מובא לומר פסוק ויהי נועם בסוף 'לשם יחוד', לא בשער התפלה ולא בשער המצות
- ב. גם לא מובא תפילה זו 'הרי קבלתי עלי עול מלכות שמים שלימה שתיקנתי וכו'
ומה ראו לנסח תפילה שאינה מופיע כלל בדברי האר"י ז"ל. אבל מעוות ביותר, שאותם אחראים לאחזקת קבר רבינו האר"י ז"ל בצפת, רשמו במצבתו, את אותה תפילה לאהבת כל ישראל, שאינה מהאר"י ז"ל עצמו.

79 למרות מה שכתב הר"י צמח ביזר זהב [קצ"ו], מוהר"ח"ו מביא [דל"ה] מנהג האר"י ז"ל לענות אמון על ברכות (השחר) של מתפללים אחרים בית הכנסת, אף שהוא בעצמו היה נמצא בפסוקי דזמרה. הלוא, מפורש כי האר"י ז"ל עצמו היה מתקדם בתפילתו בבית הכנסת במנין.

80 הב"י כותב בעצמו שאזהרה זאת דווקא לציבור. ובשו"ע לא הביא שמותר ביחיד. אולם, לפי פשט השו"ע, בין ביחיד בין בציבור, טוב לומר פרשיות האלו. ואילו, מוהר"ח"ו מחדד ע"פ האר"י ז"ל שאף ביחיד אין לאומרם.

אם פיוטים בתפילה הוי הפסק ?
81 לדעת האר"י ז"ל אין שום הפסק בתפילה, ואף בעמידה

להתפלל בלחש או בקול רם ?
82 יש לשמור על מנהג הקדום והנהגת האר"י ז"ל, להתפלל בלחש, ולא בערבוביא בלי שום כבוד לזולת

81 דעת האר"י ז"ל:

- א. הסתייגות היחידה מהאר"י ז"ל בפיוטים, היא, אם נכתבו ברוח הקודש, כגוף התפילה שניתקנה ברוח הקודש ע"י כנסת הגדולה של עזרא, או ע"פ חכמת פייטנים שהיו גאונים בפייטנות ושירה היהודית, אך לא ידעו או הבינו כהוגן חכמת הסוד וסדר עליות וירידות העולמות והנשמות.
- ב. להאר"י ז"ל, אין שום הפסק באמירת פיוטים בתוך התפילה, אף בתוך שמונה עשרה, כמו שהיה נהוג במחזורים קדמונים (רומא, קרפנתראס, אביניון, ועוד), היפך אותם מקובלים אחרונים, שהלכו אחרי אזהרת מרן השו"ע, ולא לפי האר"י הקדוש זיע"א.
- ג. מלשון השו"ע [ונכון למנוע מלאמרס] אין איסור בדבר. ופלא כי מקובלים אחרונים החמירו על דברי האר"י ז"ל, שדווקא הקיל מלומר בתוך ברכות היוצר, פיוטי הקדמונים [זמן התנאים וקודם לכן]. באופן שאין זו הפסק לדעת האר"י ז"ל. וכמה טעו וכתבו היפך מדברי האר"י ז"ל בשמו !!!

82 כידוע שחזנים ופייטנים כיום, נותנים מופע חי, ואין קשר כלל עם התפילה ודביקות בהקב"ה, אדרבה, מפריעים לכוון ולדבק לה:

- א. מנהג הספרדים בכל הזמנים היה שהציבור מתפלל בלחש, חוץ מקריאת התורה, והחזן מרים קולו בכמה קטעים, אך ורק, כדי לממקם את קצב התפילה
- ב. רוב קהילות הספרדים היו נוהגים כהאר"י ז"ל עצמו, ורק נהגו כמה יחידים בקהל להרים פתאום את קולם, בסיום איזה פסוק או קטע, כדי לא לשכוח להפריע את היושבים סביבה ...
- ג. מנהג אשכנז העתיק גם היה דומה למנהג הספרדי
- ד. המנהג התקלקל ע"י עריכת התפילה בישיבות, ובפרט האשכנזיות [אף שכיום, כל הישיבות, לא משנה מאיזה זרם, במתכונת הישיבה האשכנזית - כולם מתפללים בקול רם, כל אחד בקצב שלו - ונעלם תפילה 'ביחד' אלא בכמה קטעים בודדים]
- ה. כיום, רוב המניינים הנקראים 'בני תורה' או 'בני הישיבות', אינם יודעים להתפלל, ולא קיבלו שום מסורת אלא מה שנהגו בקרבם, היפך ממניינים 'בעלי בתים', שדווקא הם, המשיכו המנהגים הקודמוניים, ולא רפו ידם.

סיכום: ברור שיש להתפלל כמנהג האר"י ז"ל, בלחש, באורך כל התפילה, חוץ מקטעים מיוחדים שיש להרים את הקול, כדי:

- א. לא להפריע לסובבים, ולצאת אותם מריכוזם
- ב. לא להתגאות בקול הנעים שלו לעומת למי שאין
- ג. להתרגל להיות שפל רוח
- ד. לזכור שהוא מתפלל לפני בוראו, ואינו נותן מופע ציבורי

סוגי הקדיש השונים (שער המצות):

- חצי קדיש, אף בלא פסוקים קודם⁸³
- קדיש 'יהא שלמא' אחרי מקרא, או תהלים
- קדיש 'על ישראל' אחרי תורה שבעל פה

אם יש לעמוד באורך כל הקדיש
⁸⁴ לא. יש לשבת אחרי שיענה והגיע ל'בעלמא'.

⁸³ עיין תפילת י"ח במנחה דף נ"ו – אף שלא אמר 'אשרי', יאמר קדיש כי הוא קשור לעמידה,
⁸⁴ ואז היה נוהג שלא לישיב עד שיענה אמן יהא שמייה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב [דף קפ"ד]

- א. כפי שהזכרנו כמה פעמים, טעות היא לקום בקדיש לפי האר"י ז"ל
- ב. מי שנתפש מעומד בקדיש, ישב רק אחרי שסיים לענות 'בעלמא'
- ג. כן יש לענות עד 'בעלמא', ובפרט יוצאי צפון אפריקה שכך נהגו דורי דורות, ודלא כפי מי שביטל את המנהג וחידש לענות רק עד 'מברך' או עד 'ברוך הוא'
- ד. כן יש לענות מ'אמן' יהא שמייה רבא, ולא רק מ'יהא שמייה רבא', וכך היה נוהג האר"י ז"ל, וכך חשבון התיבות שהן כ"ח, כולל 'אמן' הראשון, עיין להלן
- ה. גם הש"ץ צריך לענות 'אמן', שהוא נכלל בי' המתפללים

סיכום: אין לקום בקדיש והנטפס עומד בקדיש, ישב אחרי שיענה 'אמן יהא שמייה רבא' עד 'בעלמא'

אם יש לומר 'ז'לעלמי בו' או לעלמי בלי ו' ?
⁸⁵ ולעלמי בו'. כך מופיע בסדר הנוסח שכותב מוהרח"ו לפי מה שקיבל ישירות מרבו האר"י ז"ל.

⁸⁶ יש לומר 'מכל' ברכתא ולא 'מן כל' ברכתא

⁸⁵ באורך כל 'שער התפלה; מוהרח"ו משתמש פעמים ב'זלעלמי' ופעמים ב'לעלמי'. ואי אפשר להכריע ע"פ לשונות מוהרח"ו

א. הראשון, שלכאורה, הכריע, הוא בנו, רבי שמואל ויטאל: כדי לקיים ספירת כ"ח אותיות, יש לומר 'לעלמי בלי ו'ו'. רוב המקובלים הלכו אחריו, כולל ר"י צמח.

ב. מפורש בדברי מוהרח"ו בשער התפלה, כי אין כ"ח אותיות בלבד אלא כ"ט אותיות כנגד "אמן"!

ג. כבר הבאנו לשון מוהרח"ו בכמה מקומות ב'עין חיים' (חי' שערים – האמת ז' שערים למבין) כי אין הגמטריה קובעת וגם לא הכוונה (וכאמור: בא"ה מקבץ נדחי עמו ישראל – שם חב"ו מוזכר, אך תיבת 'ישראל' אינה מן המניין, ולא שינו את הנוסח כדי לקיים את הכוונה!)

ד. מה שקבע ר"י צמח בנגיד ומצוה [נד] כי יש לומר 'לעלמי בלי ו', כי הוא לשון התרגום, אינו מדוייק, ונעלם ממנו כל הפעמים בנוסח התפילה שאומרים 'זלעלמי בו', כולל קדושה דמיושב, וגם בסוף שירת הים

ה. בדרוש נוסח התפלה כפי שמוהרח"ו קיבל מהאר"י ז"ל, קבע האר"י ז"ל שיש לומר 'זלעלמי עם ו'ו'

ו. גם רבינו הבית יוסף, קבע כי יש לקיים נוסח הקדמונים, 'זלעלמי בו', וחלק על ר"י אבוהב שרצה לשנות ולנסח 'לעלמי בלי ו', מחמת ספירת כ"ח אותיות ולא יותר

ז. גם מרן השו"ע (נ"ו סק"ג) אינו מביא נוסח 'לעלמי' או 'זלעלמי', וכפי דברינו בספרנו 'זכור לטוב' (דף 71), הפוך מדפוסים האחרונים שאינם מתקנים גירסת השו"ע.

ח. מרן השו"ע מביא דברי רבי יוסף גיקטיליה, שאין בו כלל תיבת 'לעלמי' או 'זלעלמי', אלא 'לעלם עלמיא', וכך הוא נוסח דפוס השו"ע הראשונים, כולל הראשון, שמרן ראה ותיקן כידוע.

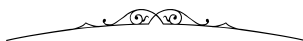
⁸⁶ אף שמובא במפורש בנוסח הקדיש שקבע האר"י ז"ל שיש לומר מכל ולא מן כל, רוב המקובלים האחרונים, כולל הרש"ש ז"ל [נהר שלום שאלה ס"ב], הלכו אחרי דברי רבי שמואל ויטאל ורבי יעקב צמח, לומר מן כל כדי לקיים ספירת כ"ח תיבות.

יש להבין השפעת סברות רבי שמואל ויטאל בענין מסורת תורת האר"י ז"ל, ואין להשוותו לאביו מוהרח"ו ז"ל, שהוא היחיד שקיבל תורת האר"י ז"ל סולת נקייה, וגם היחיד שהכירוהו פנים אל פנים

איך לספור את כ"ח אותיות של הקדיש לפי האר"י ז"ל?
ספירת **אותיות** הקדיש הנכונה לדעת האר"י ז"ל היא כך:

אמ"ן - יהא - שמייה - רבא - מברך - לך - לעולם
א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' יא' יב' יג' יד' טו' טז' יז' יח'

ו לעלמי - לעלמי - א
יט' כ' כא' כב' כג' כד' כה' כו' כז' כח' כט' [כנגד אמ"ן]

מה הן כ"ח **תיבות** שבקדיש?
אלו הן:

אמ"ן - יהא - שמייה - רבא - מברך - לעולם - ולעלמי - עלמיא - יתברך - וישתבח - ויתפאר -
א ב ג ד ה ו ז ח ט י י"א

ויתרומם - ויתנשא - ויתהדר - ויתעלה - ויתהלל - שמייה - דקודשא - בריך - הוא -
י"ב י"ג י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח י"ט כ

לעלה - מכל - ברכתא - שירתא - תשבחתא - ונחמתא - דאמירן - בעלמא
כ"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח

יש לומר נוסח 'שמייה' ולא 'שמה' עם מפיק בה"א
גם לומר די ברא, ולא דיברא במילה אחת (נוסח הקדיש להאר"י ז"ל-שער התפלה)

אם יש לענות לקדיש מ'אמן' יהא שמייה רבא' או מ'יהא' בלבד ?
87 יש לענות, בין הש"ץ, בין הציבור, מתיבת 'אמן'

אם צריך לעמוד כדי לתת צדקה ?
88 כן. כל פעם שנותן צדקה.

87 אמן יהא שמייה רבא

- א. על כורחך, שיש לענות 'אמן' לדברי הש"ץ
- ב. יש שמציינים הפסק קטן, בין עניית 'אמן' להמשך עניית הקדיש ('יהא שמייה וכו'), והיא סברה רחוקה
- ג. מוהרח"ו מזכיר בשער התפלה בדרושים, לפעמים 'אמן יהא שמייה' וכו', ולפעמים 'יהא שמייה' וכו'
- ד. מפורש בכמה מקומות שיש לענות מ'אמן' ולא מ'יהא'
- ה. גם מפורש כי 'אמן' הוא כלול בכ"ט אותיות וכ"ה תיבות
- ו. מוהרח"ו מעיד על רבו ז"ל, כי הוא האר"י ז"ל בעצמו היה עונה 'אמן' יהא שמייה רבא' עד 'בעלמא', באופן כי 'אמן' מן המניין
- ז. אפשר אולי לדמיין כי לרוב המקובלים הבאים אחרי מוהרח"ו, לא היה בידם דרוש תיקון נוסח התפלה כפי שמוהרח"ו קיבל מהאר"י ז"ל, ולכן, סברו מה שסברו, אף נגד האר"י ז"ל

88 צריך לתת צדקה זו עתה מעומד, והטעם הוא לפי שהצדקה היא מצות עשה וראוי הוא לעשות המצות מעומד. [דס"ד]

- א. נראה שדווקא מצות צדקה זאת, בתפילת שחרית, יש לתתה בעמידה, כמו שמוהרח"ו דייק 'צדקה זו עתה'
- ב. מלמד אותנו שראוי לעשות מצות מעומד, ואפשר רק מצוות עשה

אם יש לעמוד בעניית 'ברכו' ?
89 מנהג לקום בעניית 'ברכו' הוא קדום, ומקורו במדרש עצמו.

מתי לומר אותם פסוקים בעניית 'ברכו' ?
90 יש לומר בלחש 'יהי שם ה' מבורך וכו' בשעת שהש"ץ אומר ברכו, בכל ברכו, ולא בליל שבת בלבד.

89 ובאותה תקיעה עומדים על רגליהם אותם שהחיה סנדלפון, ואחר שהם עומדים על רגליהם עומד מטטרו"ן המוסב שמו ישראל ואומר ברכו אל ה' המבורך, וכל גדודי מעלה ומטה גם האנשים יענו אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד. [רס"ע. ס' תקטו - ר"י סרוק] תק"ו ליקשים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

- א. מנהג הקדום, לספרדים ולאשכנזים, הוא לקום בעניים 'ברכו' ע"פ דברי הבמדרש עצמו ברבי עקיבא, וגם בשבלי הלקט (י"א) בשם המדרש, וכמובא בילקוט שמעוני
- ב. השתבש המנהג. והיום קמים לחצי קדיש הראשון בליל שבת קודם 'ברכו', ויושבים דווקא בעניית 'ברכו', היפך ממנהג הקדמון
- ג. "חדשים" באו וביטלו כל חלקה טובה בעדות ישראל, לעשות מנהג ועדר חדש ומחודש, וכמו אלו הרביזיוניסטים, שמשכתבים את ההסטוריה, כך הם בנו והושיבו ממלכה, ושיכתבו פסיקת הספרדית חדשה (והם בכלל מעדות המזרח ולא מיוצאי חלצי מגורשי ספרד) שאין לה ראש ושורש.
- ד. הרי לך, כי אף הרמ"ע מפאנו כותב בשו"ת שלו ס' צ"ד, לעמוד בעניית ברכו, וכפי המוזכר במדרש !
- ה. בספר 'חבל נחלתו' ס' ת"ז הלכה ה' אות ו', קובע המחבר ע"פ 'טוב עין' להחיד"א, כי אין להשוות בין האר"י ז"ל להרמ"ע מפאנו, כי בדוודאי הולכים אחרי האר"י ז"ל ולא אחרי הרמ"ע בענייני קבלה. ולפי האר"י ז"ל, אין לעמוד כלל בקדיש והוא מנהג טעות, וכך מאריך קצת החיד"א בספרו 'טוב עין'.
- ו. אלא שהרמ"ע מפאנו בשו"ת שלו (ס' צ"ד) אינו כלל עוסק בענייני קבלה, ואף לא במנהגי קבלה או אר"י ז"ל
- ז. מפורש מפי האר"י ז"ל, כי אין לעמוד בעניית קדיש. ומנהג לעמוד בדברים שבקדושה, הוא מנהג טעות, ועוד אינו מהירושלמי עצמו.
- ח. לא מוזכר בדברי מוהרח"ו שיש לעמוד או לא בעניית 'ברכו'.
- ט. מאידך, יש כן לעמוד כששורש התפילה/בקשה/מצוה הוא בדכורא, כפי דברי מוהרח"ו בענין אמירת 'השכיבנו' שצריכה להיות במיושב

90 ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדין אין אלהים: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם ומרומם על כל ברכה ותהלה: ככתוב בסידורים הדפוסים. (דק"פ-דקפ"ה) (ד"סה)
לפי דעת האר"י ז"ל, המנהג הוא לומר פסוקים בכל עניית 'ברכו', ולא בליל שבת בלבד.
גם תמוה מאוד, שהפסוקים אינם מופיעים בשום סידור 'ירושלמי'.

האם יש למושמש גם בתפילין של ראש, בתחילת ברכת היוצר או קודם העמידה?
91 לא. לפי האר"י ז"ל יש לגעת בתפילין של יד בלבד

מי יכול להתפלל וותיקין ואם האר"י ז"ל היה מתפלל וותיקין
92 האר"י ז"ל לא היה מתפלל באופן תדיר בוותיקין, גם לא מוהר"ח
רק צדיק גמור יכול להתפלל בוותיקין

אם לומר העמידה קודם או אחרי הנץ?
93 עיקר תפילה בנץ החמה או קודם לו, הוא קריאת שמע

91 בהתחילך ברכה זו תמשמש בתפלה של יד (ד"ס)

א. מנהג זה אינו מהאר"י ז"ל אלא מת"ר נירות [מובא ברנו ליעקב] וסברה על דברי רבי משמואל ויטאל
ב. יש למושמש תפילין של יד, בתיבות "יוצר אור", כמופיע ב'שער התפלה' למוהר"ח, המתחיל בדיבור
"יוצר אור וכו' בהתחילך ברכה זו תמשמש בתפלה של יד". ולא בתפילין של ראש.

92 האמנם אני ראיתי למורי ז"ל שאפי' כשהיה מתפלל כמנהג הותיקין ולומר ק"ש קודם הנץ החמה
אפ"ה היה אומר ק"ש ב"פ. [דע"א]

א. מפורש בדברי מוהר"ח, כי צריך להיות צדיק/חסיד גמור כדי להתפלל בוותיקין
ב. מוהר"ח גם מכליל את עצמו בהמון העם, ולא כאחד שיכול להתפלל בוותיקין
ג. כשאר רוב אנשים, מוהר"ח לא היה מתפלל בוותיקין
ד. האר"י ז"ל, שלא היה מעשרה ראשונים בבית הכנסת בשחרית, באשמורת הבוקר, מחמת חוליו, וגם
כי היה רוצה לצאת מוכתר בטלית ותפילין, לא יכל להתפלל וותיקין כי לא היה יוצא מביתו ועדיין
חושך.

ה. עדות שנייה מעיד מוהר"ח, כי לא תמיד האר"י ז"ל התפלל וותיקין
ו. אמנם, יש לברר איך ראה מוהר"ח את רבו האר"י ז"ל, לענות 'אמן' על ברכות השחר שהיו מברכים
שאר המתפללים:

- משמע פעמים אחרות שהאר"י ז"ל היה מתפלל בוותיקין
- משמע בתקופה שבה האר"י ז"ל התפלל בביתו במנן (עיין לשון מוהר"ח שהאר"י ז"ל לא היה מקפיד
לקרוא בספר תורה כשהיה מתפלל בביתו)

סיכום:

א. האר"י ז"ל לא היה תמיד מתפלל בוותיקין
ב. מוהר"ח, כשאר העם, לא היה מתפלל בוותיקין
ג. מוהר"ח היה תמיד מלווה את רבו אר"י ז"ל בזמן התפילה [הקדמת עץ חיים למוהר"ח]

93 מוהר"ח מזכיר בשער התפלה (דף ע"א), כי עיקר תפילה בוותיקין הוא קריאת שמע בשעת נץ החמה
או קודם לו, ולא תפילת העמידה. ומוזכר גם בתלמידי הבעש"ט זיע"א, שהוא ז"ל בעצמו היה מתפלל
שמונה עשרה קודם הנץ.

המתפלל ביחיד יכפול גם 'ה' אלהיכם אמת' (נ"מ לק"ש על המיטה) ?
94 **בין ביחיד, בין בציבור, יאמר לבד "ה' אלהיכם אמת"**

95 **סוד הגרו"ן**

צריך להתחיל מ'אמת ויציב' או מ'ויציב' ?
96 **יש להתחיל מ'אמת ויציב' בין בציבור בין ביחיד, להשלים ח' פעמים 'אמת'**

מתאי לקום לקראת תפילת העמידה ?
97 **בשחרית כשאומרים 'תהילות'**
במנחה אחרי חצי קדיש שקודם תפילת י"ח
בערבית אחרי חצי קדיש שקודם תפילת י"ח

94 **אנו כופלים ב' פעמים ה' אלהיכם אמת** (...) ואח"כ ע"י השליח ציבור (...) הנה על ידו נכפלים ונעשין גם הם ג' מוחין אל הנקבה ע"י הזרתו לכופלים פעם שנית. [דקנ"ב]

95 ותכוין כי הנה ענין הגרון כבר נתבאר אצלנו כי הוא ג"פ יב"ק שהוא כחינת המוחין דקטנות שהם שם אלהי"ם ובחינת מוחין גדלות הקר' שם הוי"ה. [דקי"ט] (טור א' שורה ראשונה)
ג"פ יב"ק גמט' ג"פ אלהי"ם וג"פ הוי"ה. ולכן גרון [ג"פ אלהי"ם] נקרא מעבר יב"ק, שהוא מעבר של שם הוי"ה ושם אלהי"ם. [גם ע"פ שער הפסוקים ל'].
ודלא כהגהת רבי שמואל ויטאל, הכותב שצריך עיון ותיקון בדברי אביו מוהרח"ו. אמנם מוהרח"ו דווקא דייק בלשונו, ולא כתב כי ג"פ יב"ק הוא גמט' גרו"ן, כדרכו בקודש המסמן גימטרייה עם ב' גרשים בתיבה עצמה, אלא כתב "ותכוין כי הנה ענין הגרון וכו'. ואין זו גמט'.

96 יש להתחיל, בין ביחיד בין ברבים מ'אמת', ולא לדלגו, להשלים שמונה תיבות 'אמת' הנמצאות באמת יציב ובעזרת אבותינו, והוא שונה מ'אמת' של 'ה' אלהיכם אמת' שאינו אלא להשלים רמ"ח תיבות של ק"ש.

97 **תהילות לאל עליון**

- א. בשחרית, כשמגיע לתהילות יקום כדברי מוהרח"ו המפורשים
- ב. הרי, שאין לקום באמירת 'ה' שפתי תפתח' אלא קודם לו, כי אין קדיש בין סמיכה לגאולה.
- ג. בתפילות מנחה וערבית, על כורחך, צריך לקום אחרי חצי הקדיש שקודם תפילת שמונה עשרה. ובפרט בהשכיבנו דתפילת ערבית, שיש לאומרו מיושב כדברי מוהרח"ו ז"ל. גם כי אין לקום כלל בשום קדיש.

בסוף תפילת העמידה שבלחש, יש לשבת או להישאר מעומד ?
98 אין הכרח בכתבי מוהר"ו.

אם יש ליישר הזרועות אורך צדדי הגוף בשעת תפילת י"ח בלחש ?
99 זו טעות, ויש להניח יד ימין על יד שמאל על הלב.

אם יש לעשות ג' פסיעות קדימה קודם להתפלל העמידה ?
100 כך משמע מדברי מוהר"ו

- 98 כשמוגיע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים (דק"פ-דקפ"ה)
- א. מוהר"ו לא מזכיר אם לשבת או להישאר מעומד, אחרי שפסע אחוריו ג' פסיעות וסיים תפילתו בלחש. משמע שאין קפידה
- ב. האר"י ז"ל היה כן נשאר מעומד כל אורך תפילת חזרת העמידה
- ג. לפי מנהג האר"י ז"ל, יש להישאר מעומד, משעת הקדושה, עד נפילת אפיים, באותו מקום שאמר 'נקדישך'

99 יש ליישר את הזרועות באורך הגוף בכל מוד. שער רוח הקודש ד"קעט מזולתו. וקצת שגו בזה וחשבו כי כן יש לנהוג בשעת העמידה בתפילה. ואינו כן אלא יד ימין על יד שמאל על הלב, כידוע.

- 100 ובהגיע הש"ץ אל נקדישך וכו' צריך האדם לחזור ולפסוע ג' פסיעות לפניו במקום שהיה עומד התחלה בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה. [דקמ"א]
- א. הרמ"א (צ"ה) בשם הרוקח. זה השלחן גיג' (פ"ד הלכה ג') בשם אשר לדוד מועטי בשם ספר הכוונות ושבלי הלקט
- ב. מפורש בשער הפלה כי יש לחזור למקום שבו התפלל העמידה בלחש, ע"י ג' פסיעות קדימה. משמע, כי יש לעשות ג' פסיעות קדימה קודם להתפלל שמונה עשרה אף בלחש, וכמסקנת הרב ויגש אליהו גיג'.

להתפלל בלחש או להשמיע לאוזניו? (דיוק ע"פ בדוק הבית למרן הב"י)
101 לדעת האר"י ז"ל ולדעת מרן השו"ע, ע"פ הזוהר, אין כלל דהשמיע לאוזניו בתפילת לחש

לכרוע ברכיים בעמידה?
102 אין לכרוע ברכיים ע"פ האר"י ז"ל, כפי שגילה לתלמידו המובהק, הוא מוהר"ח ז"ל

אם יש לפרט חטאים ב'שמע קולנו'?
103 מותר לפרט חטאיו בוידוי שב'שמע קולנו'

- 101 הפולמוס סביב מחלוקת בין האר"י ז"ל לשו"ע לא כ"כ מובן. דברי השו"ע ברורים: משמיע לאוזניו בלחש ולא משמיע קולו לכתחילה. וכן היא דעת האר"י ז"ל. כבר הסברנו גם כי השו"ע הוסיף תיבת 'בלחש' שהוא מן הזוהר, ע"פ תוספות 'בדוק הבית' למקן הב"י.
- א. בב"י הראשון (בלי תוספות ספר 'בדק הבית'), נכון שמרן ז"ל מסכים לדעת הטור, להשמיע לאוזניו בתפילת העמידה בלחש, כמו בקריאת שמע. וכך כתב הגהות מיימוניות. ועל זה בא לחלוק מוהר"ח ז"ל ע"פ האר"י ז"ל.
- ב. בספר מרן 'בדק הבית' [שנת שס"ה 1606 למנ'] שניתוסף אח"כ לב"י, הרי שמרן ז"ל הוסיף כי יש לחשוש לדברי הזוהר המסכים לתוספתא, שיש להתפלל ח"י ברכות בלי להשמיע לאוזניו כלל. הרי שהשו"ע מסכים לדעת האר"י ז"ל ע"פ הזוהר הקדוש. ולכן, מובן עכשיו לשון מוהר"ח, החולק על דברי הב"י, אך, לא חולק על דברי השו"ע, המסכימים לאר"י ז"ל.

- 102 וכבר נתבאר כי ע"י שתי הכרעות עלתה המלכות עד נצח והוד דועיר אפין אהור באהור - ועתה בשתי זקיפות אלו עולה עד הת"ת דועיר מאהוריו. [דקס"ז]
- א. מקור ראשון בכתבי מוהר"ח הוא ב'שער כתבי מורי', ע"פ זוהר עקב
- ב. 'שער כתבי מורי' הם כתבי האר"י ז"ל, עוד לפני שלימד את מוהר"ח, ולא מסר תורה זאת למוהר"ח. עובדה, שמוהר"ח לא הכניס כתבי האר"י ז"ל בשערים שלו, כ'שער התפלה', ואספם בשער לבד, בשם 'שער כתבי מורי'.
- ג. בשער הכוונות לרבי שמואל ויטאל, עורך וסודר קטע מ'שער כתבי מורי', שאינו קיים במקור [בשער התפלה למוהר"ח], ונוצר בלבול גדול
- ד. מקור נוסף בכרעות הברכיים בעמידה, הוא בשל"ה ובמ"א, על סמך הזוהר פרשת עקב. אלא שלא היה בידם 'שער התפלה' למוהר"ח כתי"ק
- ה. כבר מוהר"ח בשער התפלה הזהיר כי יש מאמרים סותרים בזוהר בענין זה.
- ו. מלשוננו, כי האר"י ז"ל בירר כל לשונות הזוהר והעמיד אותם, באופן שאין סתירה
- ז. בעשרות המקומות [בין ענין העמידה בין ענין ראש השנה], מוהר"ח לא מביא פעם אחת ענין או רמז לכרוע ברכיים

103 וכשיגיע אל ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו וכו' אומר וידוי על חטאיו או בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שהטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי ועד היום הזה, ואם ירצה יתודה באריכות בפרטות כרצונו. ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו וכו' (דק"פ-דקפ"ה)

הרוצה להאריך בוידוי הפרטי שלו, הרשות בידו ע"פ האר"י ז"ל.

אם יכרע ג' כריעות בפסיעות בסוף העמידה ?
104 לא. יכרע קדימה כל עוד שפוסע ג' פסיעות

אם יש לענות ברוך הוא וברוך שמו ובאיזה ברכות ?
105 לפי השו"ע והאר"י ז"ל, יש לענות בכל הברכות 'ברוך הוא וברוך שמו', גם בברכות שיוצא ידי חובה

104 להאר"י ז"ל יש לכרוע רק כריעה אחת כעבד היוצא מלפני המלך, ולא ג' כריעות כהרמד"ל ע"פ הזוהר.

105 ענין עניית הקהל השומעים הברכות מפי שליח ציבור ברוך הוא וברוך שמו בעת שמוכיר שם הוי"ה של הברכה. (ד"קמט)
לא נאריך בענין, רק נציין כי מנהג לענות ברוך הוא וברוך שמו, מקורו אינו ממרוקו, אלא בדברי הגאונים, המובא באורחות חיים. ואח"כ בטור בשם אביו הרא"ש. וכך הסכים האר"י ז"ל. והעיקר, שמרן השו"ע לא הביא עניית ב"ה וב"ש בתור מנהג, אלא להלכה ולדין, כלשונו [עיי' שם ס' קכ"ד]. והוא מהטור, כי אף שאפשר להסיק כן מדברי מוהר"ח, מ"מ ב"שער תפלה' עוסק דווקא בעניית ברוך הוא וברוך שמו לברכות הש"ץ בחזרת התפילה. וכך גם בשו"ע ס' קכ"ד, אף שהסעיף אחריו עוסק גם בעניית אמן, וענין אמן יתומה וכו', ולא שייך להיזהר באמן יתומה רק בברכות חזרת הש"ץ, אלא בכל הברכות.

הרי שאם היתה כוונת השו"ע לענות ברוך הוא וברוך שמו רק על ברכות שאינו יוצא י"ח, למה פסק דווקא בדין חזרת הש"ץ, שיש חשש לברכות לבטלה אם אין י' שעונים? הרי, אם אינם יוצאים ידי חובה, לית לן חשש כזה. וכבר עסקנו בזה בכל ספרינו [הקונטרסים, זכור לטוב, שער האמות, פסקי ודיני האר"י ז"ל, סידור משח זית"א]

- א. בעניית 'אמן' וברוך הוא וברוך שמו, השו"ע (קכ"ד) והראשונים, אינם מבחינים בין ברכות שיוצא י"ח לבין ברכה שאינו יוצא (ומוציא) ידי חובה
- ב. מרן השו"ע, אינו מוכיר עניית 'ברוך הוא וברוך שמו' בתור מנהג, אלא דין ופסיקה וכפשט לשונו
- ג. השו"ע מביא בס' קכ"ד, גם דין אמן חטופה, קטופה ויתומה. אם דין עניית 'ברוך הוא וברוך שמו' אינו חל אלא על ברכות חזרת הש"ץ, גם כן דין עניית אמן – וזה אינו.
- ד. כמו דין עניית 'אמן' בס' קכ"ד חל על כל הברכות שאדם שומע מחבירו, בין יוצא י"ח בין שלא, כך עניית 'ברוך הוא וברוך שמו' – ולכן מרן השו"ע העמיד את ב' הנושאים האלו באותו סימן (קכ"ד)
- ה. לדעת השו"ע, מי שאינו בקי בתפילה, הש"ץ יחזור את תפילת י"ח, וע"י כך, ישמע כל ברכת הש"ץ, יכוון לצאת ידי חובה, ויענה לו גם 'אמן' וגם ברוך הוא וברוך שמו
- ו. לפי סדר השו"ע, הדין מובן:
- מי שאינו יודע להתפלל, יצא ידי חובת תפילת העמידה ע"י ששומע חזרת הש"ץ ומכוון לכל ברכותיו
- אף קהל שבקיים צריך לחזור את העמידה לקיים תקנת חכמים
- בין שייצאו י"ח ע"י חזרת ברכות הש"ץ [לאילו שאינם יודעים להתפלל], לבין שלא יצאו י"ח בחזרת הש"ץ [אלא מחזירים את התפילה כדי לקיים תקנת חז"ל], צריכים לכוון לברכות חזרת הש"ץ, לענות 'ברוך הוא וברוך שמו' ואמן' על כל ברכה

איך לכרוע בימודים דרבנן? יש להרכין רק את הראש בלבד, כשאומר מודים דרבנן, וכך הוא בשו"ע.

מזאתחיל בתיבת 'ברכך' בברכת כהנים? הנהנים או המקריא?
 106 הנהנים יתחילו לבד בתיבת 'ברכך', ומתיבת שם הוי"ה והלאה, הש"ץ יקריא להם

- דין 'ברוך הוא וברוך שמו' ו'אמן' בא אחרי ברור כוונת הברכה ע"י הציבור, בין שיוציאים י"ח בין שלא, בכל חזרת ברכות הש"ץ, ועניית 'אמן' לכל ברכה – דין עניית 'ברוך הוא וברוך שמו' ו'אמן', בא אחרי סעיף זה, שיש לכל הציבור לכוון על כל ברכה ולענות 'אמן'.
- יוצא, כי יש לענות, ע"פ מרן השו"ע, 'ברוך הוא וברוך שמו' ו'אמן', על כל ברכה, ולכן מובן למה מרן השו"ע דייק בלשונו "על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו", ושילש משנתו מיד אח"כ בדין עניית 'אמן' "יענו אמן אחר כל ברכה בין אותם שיצאו ידי תפלה בין אותם שלא יצאו".
- באופן כי הגדרת כל ברכה שבסעיף 'ברוך הוא וברוך שמו', מוסבר היטב מיד אח"כ בסעיף דין עניית 'אמן', כי כל ברכה פירושו, 'בין אותם שיצאו ידי תפלה בין אותם שלא יצאו', ודו"ק.
- ז. אף אלו שבקיים צריכים לחזור את התפילה לקיים את התקנת חכמינו ז"ל, גם יכונו בברכות הש"ץ וגם יענו אחריו 'אמן' ו'ברוך הוא וברוך שמו'

סיכום: פשוט כי גם להארי"ז וגם לשו"ע יש לענות ברוך הוא וברוך שמו כמו שעונים אמן, בכל מקום, על כל ברכה, בין שיוציא י"ח בין שלא, וכך הוא בכל הראשונים שהזכירו לענות 'ברוך הוא וברוך שמו'.
 גם, נמצא כי לפי השו"ע, דין ברוך הוא וברוך שמו ודין אמן, הם אותו דין של עניית 'אמן'.

106 כי צריך אל כל העם והקהל שכאשר הנהנים יברכו ברכת כהנים שהיא ברוך אתה ה' אקב"ו וכו' קודם שיאמרו מילת "ברכך" [דקמ"ז]

- א. אף שהענין מפורש ב'שער התפלה', שער הכוונות כת"י רבי שמואל, סידור חמדת ישראל לרבי שמואל (ויטאל), מ"מ, כמה פוסקים הביאו לשון רבי שמואל ויטאל מספר דרשות שלו
- ב. בכל הג' המקורות שהבאנו קודם, מופיע כי הנהנים הם המתחילים ראשונים לומר 'ברכך'
- ג. כך גם חלק מהמקובלים (היכל הקודש [פכ"ו קיח])
- ד. מפורש בשו"ע [מתחילים] הפהגים לומר: בְּרַכְךָ. וְאַחַר כֵּן מְקַרְא אוֹתָם שְׁלִים צְבוּר מְלָה בְּמַלְחָה] והוא תלמוד מפורש סוטה [פרק ז'] דף לט, ב
- ה. הרבה מנהגים בארץ ישראל (ירושלים, צפת, חברון) השתנו מחמת מוצא הרבנים ששלטו בארץ (במשך 300 שנה שלטו כאן רבנים מאזמיר, קושטא וסלוניק, בפרט אחרי מה שקרה עם אותו איש בטורקיה שהתאסלם בסוף. באופן כי חלק נכבד ממנהיגים קדמוניים נשתנו ונשכחו לצערינו – לפני 100/150 שנה התחילו לשלוט כאן בארץ רבני בגדאד, השליטו את מנהגייהם עד היום, ואינם מנהגי כלל ישראל, ובפרט, אינם מנהגי ירושלים, והגואל יעשה צדק)

סיכום: מפורש בדברי מוהר"ח כי מיד אחרי הברכה, הנהנים מתחילים לבד 'ברכך', וכך הוא בשו"ע.

אם היחיד יאמר סדר ויעבור וי"ג מידות כמו הציבור או בא"ת ב"ש מצפ"ץ ?
 107 המתפלל ביחיד יאמר גם כן ויודוי ונפילת אפיים כמו הציבור

איך ליפול בנפילת אפיים ? יניח ראשו על זרוע שמאל בנפילת אפיים ?
 108 יש לשבת על הקרקע וליפול פניו בקרקע, ובאבינו מלכנו יש לזקוף את גופו עדיין יושב על הקרקע. המניח פניו על זרועו השמאלי או על פני ידו השמאלית, הרשות בידו. אך, בתוך כך ידו מהווה סכנה

107 מהאר"י ז"ל: כשאדם מתפלל עם הציבור ואומר ויעבור ה' וגו', וכשהוא מתפלל ביחיד ואומר י"ג מידות בא"ת ב"ש מצפ"ץ מצפ"ץ וכו'. ונלע"ד נתן שצריך עיון במקום אחר שאומר להפך. [שער שלש עשרה מדות] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ואינו מהאר"י ז"ל אלא מר"י צמח.

108 ודע כי פעם א' אמר לי מורי ז"ל שאמר לאחד מן החבירים סוד אחד בענין נפילת אפים ושלא רצה לגלותו לי לפי שיש ח"ו סכנה בדבר (...). שיזהר כשנופל על פניו שלא ישים פניו דבוקות תוך ידו השמאלית ממש אמנם ישים פניו על זרועו השמאלי (ד"קעא) נופל על פניו וישים ראשו בין ברכיו ופניו טוחות בקרקע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. ואח"כ זקוף ראשו ונשאר מיושב ואומר אבינו מלכנו אבינו אלהי וכו' עד עזרנו אלהי ישענו וכו' למען שמך. (דק"פ-דקפ"ה)

- א. לא יניח מצחו בכף ידו השמאלית, אלא על הזרוע או על גב היד
- ב. בסוף נפילת אפיים, ירים ראשו ויאמר במיושב 'אבינו מלכינו'
- ג. בימים ב' ו-ה', יקום אחרי נפילת אפיים, לומר כל סדר הסליחות והוידוים, ובסוף 'והוא רחום' בעמידה
- ד. ישב קודם קדיש

סיכום: מותר להפיל ראשו על זרועו השמאלית, ואף על ידו השמאלית, כל עוד שלא מניח פניו/מצחו בתוך כף ידו השמאלית. כך מפורש בשער התפלה. וכך הוא גם בחיד"א.

בירור נוסף: המנהג לומר נפילת אפיים מיושב ובהטייה קלה לצד שמאל בלי הנחת המצח על זרועו השמאלי, ובלי השתחוויית הגוף לקרקע, ובלי בפנים טוחות בקרקע, מקורו אינו באחרונים אלא בשו"ע עצמו ס' קל"א, וכך הוא בב"י ע"פ הרד"א ושכך נהגו הספרדים, אף שחלק מהספרדים כן נהגו אחרת, עיין שם. לפי האר"י ז"ל:

- א. להפיל פניו לקרקע ולהיות מיושב בזמן נפילת אפיים
- ב. להישאר מיושב, אך יזקוף ראשו בעת אמירת 'אבינו מלכנו'
- ג. אין הנחייה מהאר"י ז"ל למוהר"ח, להניח ראשו על יד או זרוע השמאלי, אלא דווקא אותו תלמיד, שמוהר"ח שאל על הסוד שהאר"י ז"ל לא רצה לגלות לו. והרי, אם להניח הראש בכף היד השמאלי היה כל כך מסוכן, האר"י ז"ל היה מזהיר את אותו תלמיד, ולא את מוהר"ח ? עובדה שמוהר"ח לא נהג כן, ולא קיבל מהאר"י ז"ל להניח ראשו על זרועו השמאלי
- ד. בשער הכונות וסידור 'המדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל, הוסיפו תיבת 'האדם' [שיזהר האדם כשנופל על פניו], ואינו נמצא במקור (שער התפלה דף קע"א), באופן שלפי מוהר"ח אין הנהגת האר"י ז"ל או על פיו, להניח ראשו על זרועו השמאלית, אלא דווקא אותו תלמיד.
- ה. בדרוש נוסח התפלה, מוהר"ח מודיע איך להתנהג בנפילת אפיים, אך משמיט את הנחת הראש על הזרוע השמאלי – וכנראה, כמנהג הספרדי הקדום כפי הרד"א המוזכר בב"י

אם סומא (עיוור ב"מ) יכול לעלות לספר תורה?
109 אין שום איסור לאדם עיוור לעלות לתורה, מותר ואף מצוה

תיק או קופסה לס"ת?
110 העיקר ע"פ האר"י ז"ל הוא לאחוז בריעות הס"ת במטפחת, או במפה, הוא הבד שנהגו עד היום לכסות את קלף הס"ת מבחוץ

109 השו"ע (קל"ט) לא פוסק שהסומא אינו יכול לעלות בעצמו אלא לקרוא. ועל כורחך כותב מרן כי הסומא כן עולה לס"ת:

סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב [ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא כמו שאנו מקרין בתורה לע"ה]:

- א. כדרכו בקודש, בבית יוסף ס' קמ"א עוסק בסוגיה. אמנם, בשום מקום כותב מרן שאין הסומא אינו יכול לעלות לס"ת, אלא שהסומא לא יקרא בעצמו בעל פה. אבל בשום אופן מרן השו"ע אסר לסומא לעלות לספר תורה, היות כי הש"ץ יכול להוציאו י"ח.
- ב. אדרבה לפי הזוהר ורבינו האר"י ז"ל ע"ה, אחד צריך לקרוא בקול רם, והשני לשתוק. בין העולה לתורה, בין לבעל קורא המוציא י"ח העולה לתורה, ורק אחד צריך לקרוא, כי אסור ששניים יקראו ביחד, וכבר כתבנו לעיל.

110 גם צריך לזהר בעלותו לקרוא בס"ת שיאחזו בבי' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא בריעה עצמה של הס"ת, יד אחת מצד זה ויד השנית מצד זה. אבל תאחז אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארו"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ח"ו. (ד"קעד)

משמע כי הס"ת בקופסה, כי איך יאחזו בתיק כמו אשכנזים וגם יכסה ע"י מפה? ואם כן היה מכסה ישיר עם התיק עצמו כמנהג אשכנז

- א. מדובר בס"ת כמנהג עדות המזרח, שתיק הס"ת הוא תיבה בעץ
- ב. אין 'מפה' לס"ת כמנהג אשכנז, והרי מנהגם הוא דווקא לאחוז במקלות עץ ולהגביה אותן בשעת הברכה
- ג. אצל חלק מהספרדים ששמרו מנהג הקדום בס"ת כאשכנזים, עוד לפני שהרא"ש הגיע לספרד, עד היום תולים בספרי תורה האלו, מטפחות, כמו ששאר ספרדים ועדות המזרח נוהגים.
- ד. אמנם גם בענין ס"ת למנהג אשכנז וחלק מבני ספרד:
 - התיק הוא הנרתיק בבד עבה כידוע
 - יריעות הס"ת עצמו
 - מפה הוא הגרט"ל, החגורה העבה או אפשר גם במפות שנהגו לתלות ברימוני הס"ת

סיכום: כבר ידוע שגם הספרדים נהגו במעיל כמנהג האשכנזים, ואין שום הוכחה כי המקור בקהילות אשכנז, אלא במנהגים קדמוניים, שנחלקו גם לספרדים וגם לאשכנזים, ואין להתמקד תמיד בענין השפעות של רב או עדה מסויימים על רבנים ועדות אחרות.
מהרה"ו לא הבחין בין תיק לתיבה, כי הדין חל על שניהם. גם לא קבעו כי כך לספרדים וכך לאשכנזים.

בשעת ברכות לס"ת, יפתח או יסגור את הספר ?
לדעת האר"י ז"ל יש לסגור את הס"ת בשעת ברכות ראשונות ואחרונות.

מעם הגבהת הס"ת ?
111 לקבל אור כתב הספר תורה

מתאי יש לומר חצי קדיש ? אחרי קריאת התורה או אחרי חזרת ס"ת להיכל ?
112 יש לומר חצי קדיש אחרי חזרת הס"ת להיכל, מיד אחרי קריאת שלישי (ישראל) בשבת,
על כרחך שיאמר קדיש קודם קריאת ההפטרה

111 משמע כי טוב להסתכל באותיות. אולם העיקר היא בקיעת האור השנייה, אחרי בקיעה ראשונה
שהיא בהוצאת ספר תורה מההיכל, ולא בפתיחת ההיכל בלבד.

112 ענין הקדיש שאומרים אחר קריאת הס"ת הוא ממש ע"ד כוונת הקדיש שלאחר נפילת אפים (ד"קעד)
תכף אחר הקריאה סוגרין ס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל (דקע"ג)
גם מזרי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמרין אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה
למקומו שאז כל העם עומדין. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

- א. חצי קדיש הוא אחרי החזרת ס"ת להיכל, בימי חול (בשבת ויו"ט, ממילא קוראים את ההפטרה)
- ב. אם היה אחרי הקריאה כנהוג היום, הרי כל הקהל יושבין. הוכחה שקודם הקדיש מחזירין ס"ת להיכל
וכל הקהל עומד לכבודו ורק אח"כ אומרים קדיש
- ג. עובדה כי לפי האר"י ז"ל, אין העולה השלישי או האבל' אומר חצי קדיש אחרי קריאת התורה, אלא
דווקא הש"ץ או החזן, אחרי חזרת ס"ת להיכל
- ד. מנהג האבל או מי שיש לו חיוב על הוריו שנפטרו (או א' מהם) מקורו על פי סברא.
- ה. אדרבה, אין שום סמך לנוהגים לומר חצי קדיש עם העולה שלישי, כי חצי קדיש זה אינו על קריאת
התורה (שמצריך קדיש יהא שלמא כמובא ב'שער המצות) אלא העברה מעולם לעולם, שקודם 'אשרי'
וובא לציון יורדים
- ו. חצי קדיש אינו צריך שום פסוק קודם
- ז. חצי קדיש שאחרי החזרת ס"ת זה ביום חול, הוא מעבר (ירידה) מעולם אצילות לעולם הבריאה

סיכום:

- א. הש"ץ הוא החייב לומר חצי קדיש אחרי החזרת ס"ת להיכל, כשעדיין כל הקהל עומד.
- ב. חצי קדיש זה לא תלוי בקריאת התורה. גם לא במי שאבל או יש לו חיוב. גם לא באמירת 'אשרי'.
- ג. כל קדיש הוא מעבר מעולם לעולם אחר, בעליה מתחילת שחרית עד אחרי נפילת אפים (או קריאת
התורה בימי ב' ו-ה') ואז יורדים עד להגיע מחדש לעולם העשיה.

אם יש לומר מזמור יענד ביום שאין בו תחנון ונ"א ?
 113 אין לומר מזמור יענד ביום שאין בו תחנון, בין בשחרית בין בתיקון הצות

יש לומר שיר "של יום שהיו אומרים הלויים על הדוכן" ?
 114 אף שהמנהג קדום, מוהר"ח"ו לא מזכיר ע"פ רבו ז"ל. ואין חשש לאומרם כמנהג הראשונים
 למי שרוצה

113 והנה ג"כ אני מסופק כי בימים שאין בהם ויעבור היכן נרמזו שתי הזיווגים האלו של לאה ושל רחל לרוחות ולנפשות. ואמנם בימים שיש בהם הלל כבר ביארנו כי זיווג לאה הוא בקריאת ההלל. עד כאן לשון הקונטרס שלי שמצאתי כתוב כששמעתי מפי מורי ז"ל. [דר"ז]
סיכום:

- א. המנהג הקדום, בסדר רבי דוד אבודרהם ע"ה, לדלג מזמור יענד ביום שאין תחנון, וכך השו"ע ס' תכ"ג ג'
- ב. לפי האר"י ז"ל, יש לדלג מזמור יענד בתיקון הצות – ביום שאין בו תחנון ונפילת אפים
- ג. זיווג רחל ולאה לרוחות ונפשות ועליתת כל הנשמות ע"י מזמור יענד, ביום חול, ובר"ח בזמן קריאת ההלל

114 אשרי יושבי וכו' ויענד וכו' ובא לציון וכו'. וקדיש תתקבל. תפלה לדוד וכו'. קדיש יהא שלמא וכו'. קוה אל ה', אין כאלהינו וכו' פטום הקטרת וכו' הכל נוסחו כמו פטום הקטרת שאמרין בסדר הקרבנות כנ"ל ויאמר אחריו ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות וכו' ה' הושיעה וכו' תנא דבי אליהו וכו' אמר ר' אלעזר וכו' וקדיש על ישראל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

- א. מנהג אמירת מזמורי שיר הלויים שהיו אומרים על הדוכן, מקורו אצל כמה ראשונים (עיין ברד"א). ואולי לא המזמור העיקר, אלא דווקא למנות את היום לשבת, ועל זה הליבשו אמירת המזמור
- ב. רבי אברהם אזולאי בספרו כנף רננים [כנף ו'] מסתפק אם מקור דרוש שירי הלויים לכל יום השבוע הוא מהאר"י ז"ל, ונוטה לשלול, וצדק בזה ר"א אזולאי.
- ג. דרוש זה (שיר של יום) הוא מרבי יהודה רומנו, א' תלמידי האר"י ז"ל. הוא חיבר דרוש זה לטובת/בקשת שאר התלמידים, כי האר"י ז"ל לא גילה את דעתו בענין זה, ולכן לא נמצאים בח' שערים מכתבי מוהר"ח"ו
- ד. ידוע בדרוש למוצ"ש בענין זיהי נועם' [דרכי] כי טוב להזכיר ולומר כל יום ביום פלוני בשבת, והיא ממצות הכנת שבת.

סיכום: לא נמצא מקור בכתבי מוהר"ח"ו לומר שיר של יום שהיו אומרים הלויים על הדוכן. גם בסדר המשך התפילה, מ'אשרי' עד 'עלינו לשבח', מוהר"ח"ו מדלג שיר של יום, ואינו מזכירו.

מה הוא נקרא 'קדיש יתום' ?
115 הוא הקדיש קודם עלינו לשבח. והוא נקרא קדיש בתרא (אחרון)

ילמד מיד אחרי תפילת שחרית או אכילת פת שחרית קודם ?
116 יש לקיים דברי חז"ל לאכול פת שחרית בבית קודם הלימוד, וכך נהג האר"י ז"ל

מתי יש להזכיר חורבן הבית ? בשעת אכילה או בברכת המזון ?
117 הזכרת החורבן בסעודת חול בלבד

115 קדיש יתום

- א. קדיש יתום הוא הקדיש שאחרי פיתום הקטורת בסוף תפילת שחרית
- ב. קדיש יתום הוא קדיש בתרא
- ג. האר"י ז"ל היה אומר קדיש יתום בג' התפילות: קודם עלינו לשבח
- ד. קדיש 'יהא שלמא' נאמר על פסוקי תנ"ך, ובפרט תהלים (שער המצות)
- ה. קדיש 'על ישראל' נאמר על תורה שבעל פה (שם)

סיכום:

- א. קדיש יתום הוא הקדיש שקודם עלינו לשבח, ומקומו קובע אותו כקדיש בתרא=קדיש יתום
- ב. כל קדיש שמחוץ לסדר התפילה, ואינו קדיש בתרא, קודם עלינו לשבח, אינו קדיש יתום
- ג. כולל חצי קדיש אחרי קריאת התורה, או בעליית שביעי בשבת, שנהוג להיות 'אבל' או יתום, אינם כלל קדישי יתום

116 וזהו מנהג מורי ז"ל אחר שהיה יוצא מבהכ"נ ואוכל אכילתו, היה מתעטף בציצית ואח"כ לובש תפילין. ואח"כ קורא את הקריאה הזאת. (שער המצות פר' ואתחנן דפ"ז)
רבי נתן שפירא הירושלמי מביא כי יש לאכול מיד אחרי התפלה, בטלית ותפילין. אמנם, מפורש בשער המצות כי האר"י ז"ל עצמו היה הולך אחרי תפילת שחרית לאכול (פת) שחרית בביתו, והיה חוזר לבית המדרש ומניח טלית ותפילין והיה לומד.

117 גם צריך שתדע (...) שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן מנ"ל בשם הזוהר [שער המצות ק"ט]
מבואר היטב, כי אין ליזכר חרבן הבית בסעודות שבת וימים טובים ור"ח או כל יום שאין בו תחנון, אלא בימי חול הרגילים בלבד. ק"ו בסעודות בימים שאין בהם תחנון, כשבת יו"ט, ר"ח וכו', שאין להזכיר כלל ענין החרבן בסעודות. וק"ו דק"ו, בברכת המזון שיש לברך בשמחה יתירה [עיי' להלן] ובפרט בימי שבת ויום טוב, ואין שום מקור וסיבה להוסיף בפיסקא רצה והחליצנו את המשפט 'הגם' או 'אע"פ' ששתינו וכו', שהוא ממש היפך דברי האר"י ז"ל, והוספה מאוד מאוחרת.

אם להניח אזוב על השולחן לפי האר"י ז"ל?
118 אין זה מהאר"י ז"ל וגם לא מהזוהר הקדוש

מה הוא שיעור נטילת ידיים לסעודה
119 יש ליטול עד פרק הזרוע

כמה שפיכות על הידיים בנטילה לסעודה?
120 יש לשפוך ברצף על כל יד פעמיים בלבד

מתי יגביה ידיו בנטילת ידיים לסעודה?
121 בשעת הברכה.

118 פרי עץ חיים וטעמי המצוות: דין אחד יש להם, ומכילים המון שיבושים והוספות שאינם מהאר"י ז"ל. בענין האזוב על השולחן כבר הבאנו כי מקור הדברים בזוהר.

- א. האזוב מרחיק החיצונים כדברי הזוהר.
- ב. אמנם לא בזוהר ולא באר"י ז"ל יש רמז להביא אזוב לשולחן להרחיק החיצונים ואין זו אלא חידוש ע"פ דרשות הזוהר.

סיכום: להניח אזוב על השולחן בזמן הסעודה, כדי שירחק את החיצונים, אינו לא מהזוהר, וגם לא מהאר"י ז"ל, אלא ממקובלים אחרים ומספר מעבר יבוק. אמנם, פשוט שאינו מהאר"י ז"ל, כי מים אחרונים ואמירת הפסוקים 'אברכה' וגו', הם המסלקים את החיצונים מעל השולחן. הראת לדעת, כי אין האזוב מבריה את החיצונים מעל השולחן, אלא באופן כללי.

119 נטילת ידיים שיעורה כל היד שהוא ה' האצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע. [שער המצות פ' עקב דצ"ד]

- א. מפורש בלשון מוהר"ח כי שיעור נטילת ידיים עד פרק הזרוע ולא עד פרק כף היד
- ב. דברי ר"י צמח תמוהים, אחרי שדברי מוהר"ח המפורשים ב'שער המצות' עוסקים דווקא בנטילת ידיים לסעודה, ומיד אחרי ענין נטילת ידיים בא ענין ברכת המוציא. ע"ש.
- ג. לדעת הר"ף ותלמידי רבינו יונה, מי שנוטל ידיו עד מקום חיבור הזרוע, יגביה ידיו (עיין בית יוסף) וכך דעת האר"י ז"ל (שער המצות שם)

א. 120 מה שהביא הבן איש חי הוא מסידור הרש"ש, ואינו מנהר שלום אלא מסידור רבי יום טוב אלגאזי. סידור הרש"ש האמיתי היה בידי בנו הרש"ש ז"ל רבי חזקיה יצחק שערבי ז"ל, שהביא איתו את הסידור לטונים.

- ב. מפורש ב'שער המצות' שיש לשפוך ב' שפיכות רצופות בלבד על כל יד.
- ג. גם ב'שער התפלה (רס"א) מחזיר מוהר"ח ל'שער המצות' לשפוך ב' פעמים ברציפות על כל יד.

121 שער המצות צ"ו.

ישפשף את ידיו אחרי השפיכות על ידיו ?
122 כן. ישפשף ידיו אחרי השפיכות קודם שיגביה את ידיו ויברך.

יגביה הלחם בשעת ברכת 'המוציא' ?
123 בין בשבת, בין בחול, יש להגביה הלחם שבין אצבעותיו

ש 122

123 וב' שולי הלחמים יהיו דבוקים זה בזה וב' פנים שלהם יהיו פן זה מצד ימין ופן זה מצד שמאל. ואז יתראה כאלו שני לחמים נעשו לחם א' ובו שתי פנים מב' צדדיו ויהיה כדמיון לחם הפנים שבמקדש. [דרס"ב] ואז תברך ברכת המוציא. ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוהזות בלחם למעלה מעט. [שער המצות דצ"ז] ויקח הלחם בין שתי ידיו ויברך ברכת המוציא (...) יגביה הלחם בין אצבעותיו למעלה. [שער המצות דק"סג מזולתו]

- א. אין דין ב' כיכרות ביום חול, דלא כרבי משה אלשיך ז"ל [שער התפלה דף רס"א טור ב' ב' שורות קודם הסוף]
- ב. מוהרר"ו כותב בשער המצות (דף צ"ז), כי יש להגביה ב' ידים מעט במילת 'המוציא'.
- ג. הקונטרס שמוהרר"ו מביא ב'מה ששמעתי מזולתו' בסוף 'שער המצות' (דף קס"ג) הוא מקור השיבוש. שם, מובא להגביה הלחם
- ד. אמנם, מוהרר"ו ב'שער המצות' מציין הגבהת הידים בשעת המוציא, ולא הגבהת הלחם.
- ה. הגבהת הידים הוא העיקר, בין שיהיו בהן לחם אחד ביום חול, או ב' כיכרות ביום שבת
- ו. אף שלא מובא ב'שער התפלה' שיש להגביה את הלחם בתיבת 'המוציא', כן נמצא במפורש בשער המצות, גם ממה שמוהרר"ו קיבל ישירות מהאר"י ז"ל, וגם מזולתו (מקונטרס תלמיד אחר).
- ז. גם מוהרר"ו ב'שער התפלה' (דף רס"ב) מפנה הקורא למה שכתב ב'שער המצות' – מה שמוכיח כי יש לשמור סדר הבציעה שבחול בתוספות הראויות לשבת קודש.

הוספה: בדף שצ"ד בענין בציעת הפת, הוספת המהדיר מס' קכ"ג: מביא שער המצות פ' עקב ע' ק"ס מזולתו: "ולכן אל תגביהם [ב' הכיכרות] למעלה ותרחיקם מהב' הכיכרות התחתונות". ואח"כ מביא הפע"ח והגהות צמח שיש להגביה הכיכרות בב' ידים. לא מקובל שהמהדיר יביא לשון שער המצות מזולתו [מה ששמעתי מזולתו דף דף ק"ס הוצאת אהבת שלום], ולא יטרח להביא לשון מוהרר"ו בגוף שער המצות כפי שקיבל מרבו האר"י ז"ל, הנמצא בדף צ"ז: "ואח"כ תקח הלחם בין שתי ידיך מזה ומזה ותברך המוציא וכו' ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוהזות בלחם למעלה מעט." עכ"ל מוהרר"ו.

סיכום: ברור כי לדעת האר"י ז"ל יש להרים ידיו, כשהלחם או הכיכרות, בין ב' ידיו, לקבל ולתקן את השפע, בין בחול בין בשבת.

למבול פרוסת המוציא ג' פעמים במלח ?
 124 יש למבול הפרוסה רק פעם א'

יניח מלח על השולחן קודם המוציא
 125 כן. ומנהג ישראל הוא שיש להניח תמיד על השולחן מלח

על פרי אדמה או פרי העץ שגדל ע"י אדם, מה יברך ?
 126 יברך את הברכה הראוייה למין הזה, ולא ברכת 'שהכל' משום ספק.

אם יש לסלק את הסכין מעל השולחן קודם ברכת המזון ?
 127 יש לסלק את הסכין לגמרי, ולכסות אותו אינו מספיק

- 124 אחר שתבצע הלחם צריך למבול אותו במלח (...) ותכוין למתק הגבורות ע"י החסדים ע"י טיבול זה כי כל מלח הוא קצת מרירות ודין. [שער המצות דק"ס מזולתו]
- א. כבר הסברנו, כי מקור הדברים מספר 'מעבר יבוק' ואינו מהאר"י ז"ל, וכך הביאו ר"א אזולאי במעשה חושב, ואח"כ באור צדיקים לר"מ פאפיראש, ועוד מקובלים אחריו.
- ב. בשער המצות, כתוב שיש לכוון בג' הוי"ת בטבילת פרוסת המוציא במלח. ולא מוזכר שם שיש למבול ג"פ אלא פעם א'. (וכבר הרחבנו בענין בספרנו 'זכור לטוב')
- ג. האר"י ז"ל לא נתן שיעור לטבילת פרוסת המוציא במלח. ונוכיר פעם נוספת, כי הרבה מכוונות המופיעות בכתבי מוהר"ח, הועתקו בפזיזות, עברו עיבוד, ונתחלפו מכוונה למעשה ממש.
- ד. מה שאכן בדוק, היא התופעה המצויה, כי המקובלים, לרוב, העתיקו הנהגות משאר מקובלים, או המציאו הנהגות ע"פ דרשות וכוונות, כשלא מצאו מקור מפורש בדברי האר"י ז"ל. אלא, שהרכבה פעמים, העותק היה לוקה ומשובש, והוסיפו הנהגות סותרות דברי האר"י ז"ל שהיו מצויים במקור, הוא עריכת עץ חיים' כתי"ק למוהר"ח'ו (ח' שערים).

125 ס"ה/שער המצות דף צ"ו-דף ק"ה-דף ק"ס מזולתו
 יש להניח מלח על השולחן, אף אם הלחם מטובל במלח [ולשון השו"ע אינו שאין להניח אלא אין להמתין עד שיביאו אם הלחם מטובל במלח. הרי שיש לכתחילה להניח קודם, וכך מסקנת הרמ"א שגרס להניח].

126 בהחלט לדעת האר"י ז"ל יש לברך על כל מין לפי מהותו ולא לפי אופן גידולו, בין שהם תוצאת גידול האדם בין גידול טבעי.

127 גם צוה לי בענין הסרת הסכין מעל השולחן להזהר מאד להסיר אותו לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד. [שער הגלגול ד"ק מט] גם אמר לי שמי שהוא משורש קין, צריך לזהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת ברכת המזון לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד כי כלי הזיין הם בקין כנודע. [שער רוח הקודש נ"ה אזהרות לשורש קין]. צריך להסיר הסכין לגמרי מהשולחן ולא מספיק לכסותו (ח"ד ס' ט"ז ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ח"ו דפוס שובי נפשי)

מכל הלשוונות האלו עולה כי:

- א. יש להסיר הסכין מן השולחן לגמרי, ולא די לכסותו
 ב. יש להסירו, בין בחול בין בשבת ומועדים

לומר 'הב לן ונברך' קודם או אחרי מים אחרונים ?
128 הראוי הוא לומר 'הב לן ונברך' קודם מים אחרונים

אם לומר 'הב לן ונברך' בזימון ?
129 אין לומר 'הב לן ונברך' בזימון, ואינו בכלל מנוסח הזימון

128 [שער המצות דק"ח/דק"ט]

אמנם אלו הפסוקים צריך לאומרם אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כל המזמור, ואח"כ פסוק אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי (...) וכדי לסלקו משם, צריך למימר הב לן ונברך כמ"ש בינוקא דפ' בלק. תחלה תאמר המזמור והפסוקים כגו' עד סוף הפסוק ואנחנו נברך יה וכו' ולכן אומרים זה הפסוק אברכה את ה' וכו' **תמורת** הב לן ונברך ואח"כ פסוק סוף דבר הקול נשמע וכו' ואח"כ תהילת ה' ידבר פי וכו' ואח"כ פסוק ואנחנו נברך יה וכו' ואח"כ יאמר וידבר אלי זה השלהן אשר לפני ה'. ואח"כ יאמר ברכת המזון.

- א. בשו"ע כמו בגמרא, מופיע 'הב לן ונברך' בב' אנשים בלי זימון
- ב. לכן במקור, אין אמירת 'הב לן ונברך' אלא הפסקת אכילה והזמנה למים אחרונים
- ג. אם כן, למה לדעת זוהר יש לומר 'הב לן ונברך' אחרי מים אחרונים ?
כי אין לאומרו כלל אלא 'אברכה' וכך דייק ובירר האר"י ז"ל מלשון הזוהר פ' בלק.
- ד. מכיוון שפסוק 'אברכה' הוא מאותם פסוקים שאומרים בין מים אחרונים לבין ברכת המזון, הרי ממוקם אחרי מים אחרונים, וזאת, כי אמירת 'הב לן ונברך' לא אוסר לחלוטין את האכילה. מה שכן מים אחרונים.
- ה. עובדה כי אמירת פסוק 'אברכה' הוא גם ליחיד, מבואר היטב כי אמירת 'הב לן ונברך' אינו חלק מהזימון בג' אנשים, ואינו מופיע בנוסח הזימון במשנה ובגמרא.
- ו. אם יש לומר 'הב לן ונברך' בזימון, הרי שהמברך ביחיד, אינו יכול לאומרו כי פשוט אין זימון ביחיד.
- ז. אמירת הפסוקים (כולל 'אברכה') אחרי מים אחרונים הוא לכל אחד, ואינו תלוי בזימון כלל. הרי כי 'הב לן ונברך' אינו כלול בזימון.

129 אף שהרבה מקובלים נטו לומר 'הב לן ונברך' בנוסח הזימון, מ"מ, ברור כי לדעת האר"י ז"ל אין לאומרו כלל !

- א. סוגיית הב לן ונברך, מפורשת בש"ס (ברכות מ"ה), בב' שאוכלים באותה סעודה, וזו הזמנה למים אחרונים, ולא לזימון, כי אין זימון בשני אנשים שאוכלים באותה סעודה.
- ב. מפורש בשו"ע (קצ"א א') שכן 'הב לן ונברך' הוא בב' אנשים האוכלים ביחד והזמנה למים אחרונים, ואם אמר 'הב לן ונברך', אף שנמלך ורוצה להמשיך לאכול, אינו יכול לסעוד עוד, אלא צריך לחזור ולברך (נט"י והמוציא).
- ג. מלשון מוהר"ח"ו (המובא לעיל), ברור כי אמירת 'הב לן ונברך' היא הזמנה לזימון ולא מתוך הזמנה (זימון) לברכת המזון

גם היחיד יאמר 'הב לן ונברך' ?
130 גם המברך ביחיד או בב' אנשים, יאמרו 'הב לן ונברך' קודם מים אחרונים

מת' יברך על כוס יין בברכת המזון ?
131 יש לברך על כוס מג' אנשים והלאה, ולא ביחיד

מה הוא נוסח הנכון ברצתה והחליצנו בשבת ?
132 יש לסיים רצתה והחליצנו בתיבות 'בעל הנחמות' ולא יותר

- א. 130 כפי האמור לעיל, 'הב לן ונברך' אינו מיוחד לברכת הזימון ולג' שאכלו ביחד
- ב. לפי הזוהר (פ' בלק) והאר"י ז"ל (שער המצות), יש לומר אברכה ושאר הפסוקים, בין בשבת בין בחול, בין ביחיד בין בג' או יותר
- ג. מכיוון כי אף ביחיד יש לומר פסוק אברכה, שהוא 'תמורת' (במקום) 'הב לן ונברך', פשוט אז כי גם ליחיד היה צריך לומר 'הב לן ונברך', עוד לפני שפסוק אברכה יהיה במקומו לפי האר"י ז"ל
- ד. פשוט כי 'הב לן ונברך' אינו מנוסח הזימון, שאין היחיד מזמין לבד אלא בג' אנשים כידוע
- ה. אמירת 'הב לן ונברך' אינו אוסר לחלוטין חזרה לאכילה. מים אחרונים, כן אוסרים. באופן, כי האומר 'הב לן ונברך' אינו מועיל אחרי מים אחרונים.
- ו. 'הב לן ונברך' פירושו להתכונן. וכך מפרש רש"י בשמות פרק א' "הבה נתחכמה לו" – כל הבה, פירושו הכנה והזמנה. באופן כי 'הב לן ונברך' היא הכנה והזמנה לברכת המזון, אף ביחיד. ולכן, אי אפשר שתהיה הזמנה לזימון שהוא הזמנה בעצמו.
- ז. דברי האר"י ז"ל המפורשים: אומרים פסוק אברכה את ה' במקום 'הב לן ונברך' (נוסח 'הב לן ונברך' הוא מהריטב"א)
'הב לן ונברך' לא היה אף פעם חלק מנוסח הזימון עד שיבוש הנוסחאות ומנהג מעותקים שונים מכתבי מוהר"ח, כידוע.

131 בס' תע"ט [כוס שלישי לליל סדר הפסח] כותב ש'מצוה לחזור אחר זימון'. אם היה מספיק כוס ביחיד, כוס זה של פסח השלישי [הנתקן מחמת שתיית ד' כוסות, ולא מחמת ברכת המזון], לא היה מביא השו"ע שיש לחפש אחר זימון. באופן שדעתו נוטה, כי אין כוס ברכת המזון אלא בג', וכדבריו: 'יש אומרים שאינה טעונה כוס אלא בשלשה'.
וכך דעת האר"י ז"ל, שאין היחיד מברך ברהמ"ז על כוס יין, דלא כהרמ"א שהסיק כך מלשון הזוהר. וקצת מקובלים אחרונים טעו בזה וחלקו על האר"י הקדוש זיע"א.

132 [שער המצות ק"ט]

בכל הדפוסים הקודמים, נוסח רצתה והחליצנו מסתיים ב'בעל הנחמות', וזאת, כדי לא להזכיר חרבן בית המקדש בשעת ברכת המזון. אף בימות החול, אין להזכיר חרבן בברכת המזון אלא בשעת הסעודה. ולכן, התוספת 'זהגם שאכלנו ושתינו' או 'אעפ"י שאכלנו ושתינו', הם הוספות גרועות, ובמפורש נגד האר"י ז"ל. וכך הוא במוהר"ח מפורש:
גם צריך שתרע (... שכתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן כנ"ל בשם הזוהר

מה הוא הנוסח בייעלה ויבוא ?
133 יש לגרוס 'ראש החודש' עם ה"ה

יחתום 'האל הזן את הכל' ?
134 לא. יחתום 'הזן את הכל' בלבד, בלי תיבת 'האל'.

איך לגרוס מיטיב, יטיב, הטיב לנו ?
135 יש לומר הוא מטיב הוא הטיב הוא יטיב לנו.

מה הוא נוסח 'על הנסים' ?
136 יש לגרוס 'על הנסים'. ולא 'ועל הנסים'.

137 נוסח מגדיל ומגדול

133 והוא נוסח מוהרח"ו ב'שער התפלה' דף רע"ט.

134 זו שגיאה, כי תוספת תיבת 'האל' היא מהאר"י ז"ל, ואינה נתקנה אלא באמירת 'כי הוא אל זן ומפרנס לכל', לא בהתחלת הברכה [הזן אותנו] ולא בחתימת הברכה [הזן את הכל]. שער התפלה.

135 מפורש בשער המצות פרשת עקב דק"י.

136 רוב הראשונים, השו"ע והאר"י ז"ל (עיין גם בסוף שער התפלה קודם 'מה ששמעתי מזולתו) גורסים במפורש 'על הנסים', ולא הנוסח 'ועל הנסים', ואין לשנות ממנהגי הקדמונים.

137 מובא בראשית חכמה (תוצאות חיים), וגם תק"ן ליקומים להרמ"ע. אמנם, אין מקור בח' שערים למוהרח"ו ז"ל.

מה שיעור אורך לימוד תורה הבסיסי ?
 138 אין ללמוד פחות משעה אחת

קריאת שמו"ת בשבוע היא למטרת סיום הפרשה ?
 139 לא. ולכן, ע"פ האר"י ז"ל יש לקרוא הפרשה ביום ששי במלואה

הקורא שמו"ת ביום שבת אחרי מוסף, אם צריך לסיים קודם שיקדש קידושא רבה ?
 140 כן. צריל לקרותה קודם הקידוש

138 ואח"כ תעסוק בתורה שעה אחת [הרי"ד]

מהרמב"ם עד המשנה ברורה, יש מן הפוסקים שקבעו חצי שעה, ויש שקבעו שעתיים, לבעל בית, קריא, שעובד ואינו יושב כל היום. אף שמדין השו"ע, יש להתפרנס ולעבוד על מנת שלא ישתגע מחסרון כיס, בכל זאת, חייב ללמוד ולשלוש את לימודו כמובא בשו"ע ע"פ מס' קידושין. אמנם, מדברי האר"י ז"ל, בלימוד הלילה, לא יפחת משעה אחת של לימוד (שער התפלה דרוש תיקון חצות). וגם ביום, לא ירבה בלימוד הש"ס יותר משעתיים ביום (שער המצות ואתחנן). הרי כי זמן המועט ללימוד תורה הוא שעה, ולא נאמר כאן 'כפי כוחו ושכלו', שהשיעור הוא אישי לכל אחד.

גם מה שמביא מוהרר"ו בעצמו, שיש ללמוד כל התורה כולה וכל הפרד"ס כדי שלא יחזור בגילגול פעם נוספת להשלים מה שלא למד, ופירושם של כמה מקובלים אחרונים על דברי מוהרר"ו, כמו ר"י צמח, קצת מופתעים. מי יודע את יום מיתתו (ב"מ) ?

ועוד, מוהרר"ו בעצמו לא היה לומד הרבה גמרא והיה מתמקד בזוהר (ספר החזיונות כי לא היה נמשך אחרי לימודי העיון, ומגלה שבתור גלגול רבי חיים דלאריאה, שהתקשה להאמין בחכמת ספר הזוהר, כך חזר לתקן זה. פירוש, כדברי חז"ל, לימד ויקבע רבו ע"פ מה שלבו נוטה, ולא ע"פ הפרסום והכבוד), אף שהוא בעצמו היה פוסק הלכה, ואחרון שהוסמך ע"פ רבי משה אלשיך, רבו בפשט, ובציווי מרן השו"ע היושב על ארס דוואי.

139 [שער המצות ואתחנן דפ"א/ד"צ] [שעה"תפ דרכ"ה]
 וככלות כולם הם כ"ו פסוקים.

וביום ששי, אז תקרא כל הפרשה כולה מתחלתה ועד סופה, שנים מקרא וא' תרגום כנודע. גם ביום ששי עצמו צריך לקרות כל הפרשה כולה במקרא ותרגום באותה הכונה שנתבאר שם. פסוקי התורה הנקראים כל יום ויום (הנקרא חוק לישראל) ובליל ו', אינם משלימים את כל הפרשה, ולכן, מפורש ב'שער התפלה' כי יש לחזור כל הפרשה כולה בערב שבת, שמו"ת.

140 (שער התפלה ד"רכה)

והיה דוחק עצמו לקרותה ביום ששי והיה אומר כי זה סוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. זולתי אם אירע לו איזה אונס גדול מאוד אז היה קורא הפרשה שמו"ת אחר סיום תפלת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית כמו שצווה רבינו הקדוש לבניו ולא כאותם הקורין אותה באמצע תפלת שחרית דשבת

לפי האר"י ז"ל, יש לסיים לקרוא שמו"ת ביום שבת, אם אירע לו אונס ואינו יכול להשלימה ערב שבת, קודם סעודת שחרית בשבת. ברם, יזהר שלא יכניס עצמו במצב של תענית בשבת ויקדש קודם חצות היום.

אמנם, אפשר ללמוד מדברי מוהרר"ו, כי אף לאר"י ז"ל לא היה תמיד פשוט לקרוא את כל הפרשה כולה, והיה דוחק את עצמו. לכן, אל יתייאש האדם.

מותר לישון ולאכול בבית הכנסת ?
141 עדיף בעזרת נשים. וחמור יותר בבית המדרש.

אם דברי תורה מקבלים טומאה ?
142 אין דברי תורה מקבלים טומאה, גם לא של הזב, גם לא מנידה

- 141 קדושת בית המדרש חמורה על קדושת בית הכנסת [שער המצות ואתחנן דפ"ד]
- האר"י ז"ל לא היה אוכל פת שחרית בבית הכנסת או בבית המדרש, אלא בביתו [שער המצות פ' ואתחנן דף פ"ז]
 - כן נהג האר"י ז"ל להבדיל בבית הכנסת במוצ"ש [רי"ט] [שער המצות דקנ"א]
 - אמנם, לא מוזכר שהאר"י ז"ל היה בעצמו מבדיל ושותה יין בבית הכנסת, אלא אדרבה, היה מבדיל בביתו [רי"ט]
 - מוהר"ח"ו מזכיר מנהג היושנים בטליתם הגדול בליל יוה"כ
- סיכום:** משמע מדברי מוהר"ח"ו כי לדעת האר"י ז"ל יותר חמור לאכול ולישון בבית המדרש. ואם כבר התירו בבית המדרש, אדרבה בבית הכנסת.

- 142 קבלת טומאה בדברי קודש
- בשער המצוות מוהר"ח"ו מביא דברי האר"י ז"ל, כי שמות מלאכים מקבלים טומאה
 - שם מובא כי שם הוי"ה אינו מקבל טומאה, אלא יש להזהר כפליים מחמת כבודו וקדושתו
 - ב'שער כתבי מורי' דקע"א; מוזכר דברי רבי עזריה 'שלא יחוש לכך ויאמר מה שירצה כפי מה שהיה בלבו דכיון שהם דברי תורה אינם מקבלים טומאה במבואות המטונפות, ולא יגרמו להכניס קדש בחול כמו שהיה הוא חושב'.
 - עובדה שהשו"ע פסק כדעת הרמב"ם, כי בעל קרי יכול לקרוא ק"ש, ואינו חייב לטבול כדי לשמוע קריאת ס"ת, ואף לנשקו בהלוך וחזור להיכל
 - ועוד, כי מוהר"ח"ו לא מזכיר שהאר"י ז"ל היה מקפיד לבחור טובלי מקווה ביום קריאת תורה
 - עובדה כי מי שנטמא בקרי (או בתשמיש), אף שטבל בבוקר, אין טומאתו מתעלמת לגמרי אלא רישומו זעיר נשאר עד אחר השקיעה. והלוא, בוודאי הולך להתפלל, ואין לו להיעדר או לצאת מבית הכנסת בשעת קריאת התורה או לא לגעת בס"ת עצמו. גם לא מטמא את התפילין או המזוזה לנשקה בכניסתו וביציאתו. גם לא מטמא ספר קודש או סידור.

סיכום: אין דברי תורה וס"ת מקבלים טומאה, בין ע"פ הפשט בין ע"פ האר"י ז"ל

אם לא אומרים 'אשרי' בתפילת מנחה, היש לומר חצי קדיש בכל זאת ?
143 כן, יש לומר קדיש בכל זאת.

מה הוא זמן תפילת מנחה בחול ובשבת ?
144 ביום חול, זמן תפילת מנחה הוא בדמדומי שמש, קרוב לשקיעת החמה - ובערב שבת, יש להתפלל באור היום, ונראה עדיף במנחה גדולה

143 כפי שכבר כתבנו, הקדיש הוא גשר לעלות או לרדות בעולמות, ואינם מותנים בפסוקים שאומרים קודם [שער התפלה דקצ"א]

א. כן, וכך מפורש בשער התפלה. כי חצי קדיש קשור לתפילת העמידה, ולא לאמירת 'אשרי' שהוא תהילים.ו

ב. מפורש בשער התפלה כי אחרי קריאת תהלים יש לומר קדיש 'יהא שלמא' ולא חצי קדיש.

ג. גם בדברי מוהרח"ו בשער התפלה, כי אין חיוב לומר 'אשרי' וכל המזמורים שקודם, אף שיש לומר פטום הקטורת. כי העיקר של תפילת מנחה הוא תפילת העמידה.

144 (ד"קצא) (ד"קפה)

גם היה נוהג מאוד שלא לאומרה [חזרת הש"ן] אלא סמוך לשקיעת החמה [בימי חול] כנזכר בגמרא על פסוק ייראוך עם שמש

תפילת מנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תכף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית מעל ראשו על בין כתפיו לפי שאין ציצית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל והיה נוהג בתכלית שלא להיות מעוטף בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה, ותכף היה מסיר מעל ראשו בעת שקיעת החמה, והיה חושש מאד בדבר הזה

א. ביום חול, יש להתפלל עם דמדומי שמש כדין הגמרא, אף שחזרת התפילה קרובה לשקיעה ואפילו אם היה קרוב לשקיעת החמה, ולא עוד אלא אפילו אם היה בערב שבת קרוב לשקיעת החמה היה אומרה [העמידה] בלחש ואח"כ בקול רם

ב. בערב שבת, מוהרח"ו לא מזכיר שרבו האר"י ז"ל היה כן או לא מתפלל מנחה בטלית ותפילין, והדעה נוטה שכן, כי לרוב, היה מוכרח להתפלל מנחה ערב שבת קודם מנחה קטנה

ג. כך הוא סדר הכנות שבת מזמן תפילת מנחה ולמעלה, כפי המצוי ב'שער התפלה': להתפלל מנחה, לערב עירובי הצרות ומבואות, לקצץ צפורניים, לרחוץ פניו ידיו ורגליו, ללבוש בגדי שבת, להכין הנרות, לערוך השולחן עם י"ב הכיכרות (חלות) והמלה, לצאת לשדה לקבל שבת

ד. באופן, כי אין מסיפק זמן להתפלל מנחה קרוב לשקיעה, ועוד בבית הכנסת, ואז לחזור הביתה קודם השקיעה, ולעשות כל שלבי הסדר הזה.

סיכום:

א. יש להתפלל מנחה בחול, סמוך לשקיעה עם טלית ותפילין, עם חזרת הש"ן, ולהוריד תפילה של ראש וטלית מעל ראשו טרם שקיעת החמה

ב. בערב שבת, בלי ספק יש להתפלל מנחה כדרכו בטלית ותפילין, בפרט במנחה גדולה, באופן שיספיק להמשיך שאר סדר הכנות שבת, כפי שכתבנו לעיל

ג. רק במקרה מסויים, אם מתפלל בלחש סמוך לקשיעת החמה, לא יתפלל בטלית ותפילין, אך כן יהויר העמידה

אם יש להניח תפילין בתפילת מנחה? גם בערב שבת?
 145 כן. ואף בערב שבת, אלא אם הוא קרוב לשקיעת החמה

מותר לומר וידוי ותחנון אחרי השקיעה?
 146 אפשר לומר וידוי בלילה. אך לא יאמר י"ג מידות (ויעבור) ונפילת אפיים מצאת הכוכבים.
 ויש לדלג י"ג מידות ונ"א משקיעת החמה ואילך.

145 הרי ברור שהאר"י ז"ל לא היה מסיר מראשו תפילין בעת שקיעת החמה בערב שבת, ומשאיך תפילין של יד על זרועו בקבלת שבת, שיש לאומרה ממש בשקיעה, כמובא לקמן בשער התפלה. להורות, שיש להתפלל מנחה בערב שבת עוד קודם מנחה קטנה, כדי להתפלל בטלית ותפילין, כמובא בלשון מוהר"ח בדף הזה: "גם היה [האר"י ז"ל] נוהר מאד שלא לאומרה [תפילת מנחה] אלא עם טלית ותפילין. עכ"ל.

ועוד, ברור שאם היה האר"י ז"ל מתפלל תפילת מנחה בערב שבת בטלית ותפילין, ובדוחק היה מסיר תפילין של ראש בשקיעה, ורץ לשדה לקבל את השבת, עדיין בתפילין של יד עליו, ולכל הפחות, הטלית, הרי לא היה צריך לחזור אח"כ בביתו לעשות את סדר קבלת שבת, ולהתעטף בטלית גדול מצויצת כהלכתה כמעיד מוהר"ח, מכיון שכבר היה עטוף בטלית של מנחה. להורות, כי בודאי אין סמך להתפלל מנחה של ערב שבת סמוך לשקיעה בטלית ותפילין.

146 וידוי ותחנון בלילה

- א. האמת, כבר הוודוי נמצא בלילה, בסדר ק"ש על המיטה
- ב. אף שמוהר"ח מיינה סדר הוודוי ונ"א במנחה של חול, הרי, לא הזכיר אותם בערב שבת, כשהאר"י ז"ל היה מתפלל קרוב לשקיעה ובכל זאת חוזר העמידה – לא מוזכר שמה וידוי ונ"א
- ג. גם כן, האר"י ז"ל לא הבחין בין תפילת י"ח של שחרית, מנחה וערבית, בענין אמירת וידוי קצר בברכת 'שמע קולינו'
- ד. עיקר הענין היא הגדרת מה היא השקיעה
- ה. מבואר כמה פעמים בשער התפלה, ובפרט בענין קבלת שבת, כי יש לקבלה קודם בין השמשות בעת השקיעה ממש. ולכן, האר"י ז"ל (שער התפלה) מבחין בין שקיעה שזוה זמן תוספת שבת, לבין צאת הכוכבים שהוא לילה ממש והוא זמן קדושת שבת ממש, ולא תוספת קדושה בלבד.
- ו. על כרחך, שלא היה זמן לומר במנחה קרוב לשקיעה ואף בבית השמשות, את כל סדר הוודוי ונפילת אפים עם אבינו מלכנו, אלא לעבור זמן צאת הכוכבים
- ז. מפורש כי אין לומר י"ג מידות בחצי הראשון של הלילה, גם לא סליחות, גם שום קינה ובכיה על החורבן (שער התפלה דף קצ"ד), חוץ מיה"כ וט"ב
- ח. זמן איסור ברכה על הטלית גדול, לדעת מוהר"ח והאר"י ז"ל, חל משעת השקיעה ואילך, ולא מצאת הכוכבים. באופן, כי כל זמן שקיעת החמה קשורה ותלויה בצאת הכוכבים שהוא לילה. וכך אינו שרבי שמואל ויטאל מעיד על אביו מוהר"ח, שיש מברך על טלית גדול ערב יום כיפור, קודם שקיעת החמה. הלוא, לילה לאו זמן ציצית אמרו חז"ל. לכאורה, עד צאת הכוכבים היה מותר. אלא כי לדעת האר"י ז"ל, אין לברך על טלית גדול בלילה, כולל מזמן שקיעת החמה. וכך הוא בענין קבלת שבת בבית, שמוהר"ח מביא להתעטף טלית (ציצית) כשר כהלכתה, אבל לא מזכיר כלל לברך. ודו"ק.

אם יש להתפלל ערבית סמוך למנחה, וקודם צאת הכוכבים?
147 לא. יש להתפלל ערבית דווקא בלילה. אמנם, מנהג האר"י ז"ל להתפלל מנחה בימי חול
בדמדומי שמש כדין המשנה, והוא בין השמשות. ואף אז, היה חוזר תפילת י"ח. יוצא שהיה
מתפלל ערבית סמוך למנחה. מנחה בבין השמשות. ערבית בצאת הכוכבים.

אפשר לתת צדקה בלילה?
148 כן, ובלי שום חשש

- א. 147 האר"י ז"ל היה מקפיד להתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה
- ב. היה ז"ל גם מקפיד לחזור תפילת י"ח אף שקרוב לשקיעה, ואף בערב שבת
- ג. האר"י ז"ל לא היה נושא תפילין אחרי השקיעה או לפחות היה מוציא את תפילין של ראש קודם
השקיעה
- ד. מאידך, נמצא כמה פעמים בשער התפלה בלשון מפורש כי תפילת ערבית היא דווקא בלילה,
בתחילתה שהוא חצי הלילה קודם חצות הנקרא 'לילה'. [דף רפ"ג בדיבור המתחיל ב' זבוחצות הלילה' וכו',
דף רפ"ד "והנה בתפלת ערבית או חזרת רחל להקטיו עצמה (...)] ואז הוא לילה וחשך ממש", ובעוד כמה
מקומות שלדברי מוהר"ו דעתו של האר"י ז"ל היא להתפלל מנחה סמוך לשקיעה, ותפילת ערבית ממש
בלילה בהתחלתה – וכך הוא בענין ליל שבת, שילך לבית הכנסת בעת שהציבור אומרים 'מזמור שיר ליום
השבת' ומובא שם שזו קדושת שבת ממש כי לילה הוא]
- ה. אם כן, האר"י ז"ל, כפי שכותב מוהר"ו שיש לומר וידוי ונפילת אפיים גם במנחה, היה אומרם אף
אחרי השקיעה
- ו. יוצא כי לדעת האר"י ז"ל, אין לומר נפילת אפיים בלילה, שהוא זמן תפילת ערבית, בין בחול ובין בשבת
- ז. ועוד לדעת האר"י ז"ל, אין השקיעה פירושה צאת הכוכבים, כפי כמה מפוסקי אחרוני אחרונים
- ח. שמועה כי ע"פ האר"י ז"ל יש להתפלל תפילת ערבית מיד אחרי מנחה כשעדיין קצת אור, אין לו מקור
במוהר"ו, אלא בספר שלמי ציבור שכן סבר ע"פ דרוש ג' אשמורות.

148 ההבדל בין מצות צדקה לבין מצות לימוד תורה, ששניהם מדאורייתא, הוא כי אין תחליף לצדקה
המצילה ממוות מי שמקבל ומי שנותן, ואולם כן יש תחליף ללימוד מקרא בלילה ללימוד תורה אחר.
ואיך נפריז כ"כ על המידה לאסור צדקה בלילה למי שהוא צריך, רק ע"פ פרשנות דרושים? ודאי הוא
כי מצות צדקה היא חלה כל עת, ואף בשבת היא קיימת, דרך נתינת הסעודות בערב שבת מגבאי העיר
למי שאין לו או במצות הכנסת אורחים. או בקבלת שבת.

אם לומר תהלים קודם ערבית, בין חול בין מוצ"ש?
 149 לדעת האר"י ז"ל אין לומר שום מזמור קודם ערבית, בין בחול בין במוצ"ש, ואף בליל שבת

אם לומר פסוקים בליל שבת קודם חצי קדיש דברכו הראשון כמנהג החדש?
 150 לא. הוא שיבוש מנהגים

149 ענין המזמורים שנהגו לומר קודם תפלת ערבית לא היה מורי ז"ל נוהג לומר שום מזמור כלל זולתי ג' פסוקים של ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו'.
 וכן ע"ד זה בליל מוצאי שבת לא היה נוהג לומר אותה האלפא ביתא ואותם מזמורים כלל. [דקצ"א]

סיכום:

- א. אף שלא מובא כי יש איסור, מכיון שכל ענין הספר הזה הוא דוקא לעסוק במנהגי האר"י ז"ל, ולא מנהגי המקובלים השונים, הרי שהוא ז"ל לא נהג.
- ב. השאלה היא אם רבי שמואל ויטאל לא היה "מתיר" לומר מזמורים אחרים, האם היו אומרים אותם היום, כשידוע כי האר"י ז"ל לא נהג כן?
- ג. ומה שכתבנו, 'אף בליל שבת', ראה כי אחרי קבלת שבת שבבית, יש ללכת לבית הכנסת להתפלל בציבור בשעה שאומרים 'מזמור שיר ליום השבת' או חצי קדיש (לספרדים). ומוהר"ח"ו, לא הזכיר כי יש לומר 'מזמור שיר ליום השבת' עוד פעם עם הציבור. משמע, כי אין לומר שום מזמור טרם חצי קדיש של ליל שבת, וכמו שאר תפילות ערבית בשנה, בין בחול בין בשבת מוצ"ש וילי יום טוב.

150 נהגו כיום לומר כמה פסוקים בליל שבת, אחרי דרשת הרב, לבין חצי קדיש של תפילת ערבית. מנהג זה יחסית חדש, והוא בא לחזק את הדעה, כי על מנת לומר חצי קדיש, יש להקדימו בג' פסוקים. ואין זה נכון כלל:

- א. כי גם בתפילת מנחה אומרים חצי קדיש, בין שאמרו 'אשרי קודם או לא
- ב. הרי, בליל יוה"כ הספרדים אינם אומרים קדיש אלא מיד 'והוא רחום וגו'. והנה, פסוקים יש, ובכל זאת לא אומרים חצי קדיש, ועיין מחלוקת הפוסקים בבית יוסף
- ג. כבר כתבנו בכמה מקומות, כי אחרי פסוקי התנ"ך, כולל תהלים, יש לומר קדיש יהא שלמא (שער המצות)
- ד. תפקיד הקדיש אינו אלא לעלות או לרדת מעולם לעולם

סיכום:

- א. המנהג הנכון והמקורי הוא לדרוש (ולא לתת שיעור הלכה כמנהג החדש אצל המלומדים החדשים) קודם קבלת שבת בענייני פרשת השבוע, ולומר חצי קדיש מיד אחרי 'מזמור שיר ליום השבת', והוא ע"פ האר"י ז"ל.
- ב. מנהג הספרדים הקדום היה לדרוש בשחרית בשבת קודם הוצאת ס"ת
- ג. כל שיבוש המנהגים מקורו בחוסר יושרות וניסיון לסדר מנהג אחד עם מנהג אחר
- ד. אם אומרים דרשה, שנחשב כתורה שבעל פה, אף שעוסקים בענין פרשת השבוע, היה כדאי לומר קדיש דרבנן, ואז מסתבכין ומוסיפים ג' פסוקים ואומרים חצי קדיש (אם בכלל, כי יש שאמרו שאין להרבות בקדישים, והמקור בתיקוני שבת לרבי אברהם הלוי ברוכים, אמנם אינו דינא דגמרא)
- ה. אין סמך לומר פסוקים קודם חצי קדיש אחרי הדרשה בליל שבת, והוא מנהג ירושלמי החדש

אם לומר חצי קדיש קודם ברכו של ברכת מעריב ערבים
151 יש לומר חצי קדיש זה בכל אופן, אף שאמרו קודם לכן קדיש על ישראל. ועוד כי ג'
הפסוקים עושים הפסק

אם יש לקום ב'השכיבנו' ? אם יש לעמוד בליל שבת באמירת 'זפרוס עלינו סוכת וכו' והגן
בעדנו' ?
152 יש לומר 'השכיבנו' במיזשב, ולקום לקראת העמידה בלבד אחרי חצי קדיש, בין בחול בין
בשבת

151 ואה"כ אומר קדיש וברכו ותפלת ערבית. [דקצ"א]

- א. המבטלים חצי קדיש קודם ערבית, במקרה שאמרו דברי תורה קודם לזה, וסיימו בקדיש על ישראל, טועים. כדי לא להרבות בקדישים, לא אומרים אז חצי קדיש שהוא סמוך לקדיש על ישראל. יותר חמור, סתם אומרת הג' פסוקים ואחריהם 'ברכו' ישר. ומבטלים אמירת חצי קדיש, שאינו תלוי כלל בפסוקים שאומרים קודם ברכו, אלא בברכת השמע (אשר בדברו).
ב. לומדים מזה שכן האר"י ז"ל היה גם לפעמים ש"ץ.
ג. גם מה שהעיר רבי שמואל, כי אותם ג' פסוקים הם כדי שלא יהיה החצי קדיש שקודם ברכו על דברי ריקם. הרי שאם כן, לא היה תיקון כל שהוא דווקא בג' פסוקים האלו וסגי במנהג המרווח לומר כל אותם מזמורים.

152 ולכן פסוק זה (אדני שפתי תפתח וגו') נאמר מעומד כי כל עניני דכורא הם בעמידה. אבל ברכת השכיבנו היא בהיכל קדש הקדשים דנוקבא דבריאה, ולכן אין בו עמידה כי כל עניני הנוקבא הוא ביושב. [דר"ץ]

וגם לסיבה זו צריך לברך ברכה זו מעומד לפי שהיא למען בסוד המוחין דז"א ונדע כי עלמא דדכורא כל עובדי מעומד ולכן עתה אשר כונתך להעלות את הנקבה וליחדא עם בעלה צריך שיהיה מעומד. גם בכל נטילה מג' סעודות דשבת צריך לקיים ב' הדברים הנו', שיהיה מעומד ושיגביה ידיו עד כנגד ראשו: ויש לבאר, כי הרי לפי דברי מוהרח"ו כאן, אין לקום ב'השכיבנו', בודאי שלא לקום בחצי קדיש שקודם העמידה, ויעמוד באמירת ה' שפתי תפתח בלבד. אלא שכתוב בכמה ספרים (שלמי חגיגה) שיש לעמוד באמירת 'זפרוס עלינו סוכת שלום' בערבית דליל שבת, לקבל תוספת קדושת הנשמה דנוקביה. והרי כאן כותב שבעניני דנוקבא יש לשבת. גם קבלת שבת ואמירת באי כלה באי שבת מלכתא היא בעמידה והרי, מקבלים נפש דנוקבא.
גם כמה שמוהרח"ו כתב שכל עניני דכורא בעמידה הם, כנראה כי ר"י צמח הלביש על זה לקום באמירת נשמת כל חי לקבל נפש דדכורא. וממילא, רוח ונשמה דדכורא מקבלים אותם בעמידה [רוח בה שפתי תפתח שבשחרית, נשמה באמירת כתר שבמוסף].
גם כן, מה שהבינו כי יש לקום בחצי קדיש קודם ברכו הראשון דליל שבת, כי הלבישו עליו בחינת נוקבא, ואין האמת כן, ובפרט, כי מפורש בידי מוהרח"ו שרבו ז"ל לא היה קם לשום קדיש אלא אם כן היה נשאר מעומד. לא שהיה עומד או קם.

אמירת 'יראו ענינו' היא הפסק?
 153 לא. ומנהג הקדוים הוקבע ע"פ הגאונים, ומובא בפשט מרן השו"ע!

אם יש איסור לקרוא מקרא (תנ"ך) בלילה?
 154 אין לקרוא תנ"ך בחצי הלילה הא', קודם הצות הנקרא 'ליל', חוץ מתהילים שתמיד מותר

דכורא - במעומד	נקבא - במיושב
ק"ש (רמ"ח תיבות) - חסדים דדכורא - ולכן היה ראוי לקרוא ק"ש בעמידה אלא שאין צורך (עיין שער התפלה דף ע"ט)	תפילין של יד
עמידה - קודם הקדשים דדכורא - ה' שפתי וכו'	נפילת אפיים
נמילת ידים לסעודה	קדיש
יציאה לשדה לקראת המלך	השכינו לשלום - בין בליל חול, בין בליל שבת
נקדישך	נשמת כל חי
כתר	ברכו את ה' המבורך
צדקה	סעודה
מצות עשה	מצות לא תעשה

153 מרן הב"י מסתפק קצת באמירת 'יראו ענינו', אולם בשו"ע קובע שאין להפסיק בין 'יראו ענינו' לבין חצי קדיש שלפני העמידה, ולא שאמירת 'יראו ענינו' זו הפסק.
 ואף כי אינו מוזכר בשער התפלה, מ"מ לא כתוב שהוא הפסק, ואל תשכח כי האר"י ז"ל הכריז כי יש לקיים כל אחד ואחד מנהג מבית אביו, כל עוד שאינו מתנגד לתיקוני התפילה שבש"ס ובדרוש תיקוני הנוסח שקיבל מוהר"ח"ו מפי האר"י ז"ל.
 ולכן, דברי ר"י צמח זה ז"ל [תי"ח] מתנגדים לדברי האר"י ז"ל המפורשים, שכל אחד צריך לשמור מנהגי אבותיו, כל עוד אינם מתנגדים לתיקוני התפילה שהאר"י ז"ל גילה ומסר למוהר"ח"ו, כמובא בדרוש נוסח התפלה בשער התפלה, אחרי דרושי תפילת שחרית, ע"ש.

154 לפי דברי האר"י ז"ל (שער המצות פ' ואתחנן), אינו ראוי לקרוא מקרא בלילי חול, חוץ מליל ו', כי זה מתגרה בחיצונים. והסיבה היא כי מקרא הוא בעולם העשיה, וכך החיצונים. אמנם, כבר הבאנו ב'שער האמת' רשימה ממוקמות משער התפלה ושער המצות, כי תהלים אינם אלא בעולם היצירה, ולכן אין שום התגרות בחיצונים לקרותם בלילה, קודם או אחרי הצות.
 הרי שבתפילת ערבית, שהיא בלילה, אומרים מזמור שיר למעלות, גם בסדר ק"ש על המיטה אומרים פסוקים מהמקרא (???) ומזמור יושב בסתר עליון וברכת כהנים - ואולי כי הוא סדר של תפילה ולא לימוד - אך תהלים מעולם היצירה - גם פירושים על התורה הם בחינת משנה והם בין עולם היצירה לבריאה ואין חשש

יאמר השכיבנו בק"ש שעל המיטה ?
155 לא לפי האר"י ז"ל

איך יסדר מיטתו ?

156 יסדר מיטתו באופן כי ראש המיטה לצפון ורגליה לדרום, ויכוון בשעת התשמיש שראשו במזרח

155 אף שמוזכר בשו"ע, 'השכיבנו' לא כלול בסדר ק"ש על המיטה כפי שהאר"י ז"ל סידר הנמצא ב'שער התפלה'.

156 ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום הוא יהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך ורגליו למערב יסוד ומלכות כנז' אצלינו בענין נטילת הלולב וידו הימנית בדרום שהוא החסד ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. (שער המצות בראשית ד"י)

אף שרבי שמואל ויטאל הגיה כי דברי אביו, לסדר מיטתו בין מזרח למערב, הוא נגד כל הפוסקים, סגנון מוהר"ח"ו בכל שעריו, הוא לא אשר או לפסול. ומוהר"ח"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל לא פסל נתינת המיטה בין צפון לדרום, ומביא שיהיה הוא, השוכב, ראשו במזרח, רגליו במערב, ידו הימנית בצפון, וידו השמאלית בדרום.

איך ישן בתנועה כזאת שאסור לישון על גבו או בטנו מחמת חשש לקרי ?
אם סדר זה בשעת הזיווג, הרי שהסדר הפוך וידו השמאלית לצפון וידו הימנית לדרום דברי השו"ע ברורים: אין לישון במיטתו בין מזרח למערב עם אשתו בלבד. ואף השוכב לבד יש לו להיזהר, מ"מ לא אסר בשוכב יחידי.
נמצא, כי נתינת המיטה לפי האר"י ז"ל, בין מזרח למערב, אינו אלא בשעת התשמיש.

א. ענין סדר המיטה אינו נמצא ב'שער התפלה' בדרוש 'ענין שכיבת הלילה', אלא דווקא ב'שער המצות' דף י' בפרשת בראשית בפרק 'מצוה פריה ורביה'. באופן כי כוננת סדר המיטה בין מזרח למערב אינו אלא בתשמיש המיטה.

ב. מוהר"ח"ו שמר גירסת 'נתינת המיטה בין צפון לדרום' ולא שינה כהרגלו, או תיקן את הלשון.

ג. דעת השו"ע כי איסור זה (ע"פ הרמב"ם) דהיינו בשעת התשמיש. וכשהוא יחידי, אינו חיוב אלא אזהרה.

ד. לשון מוהר"ח"ו ברור: אין לסדר את המיטה אלא כרוב הפוסקים, בין צפון לדרום, וכפי שהוא בעצמו כותב בהתחלה: ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום יהיה. ועובדה היא, כי בכל לשונות מוהר"ח"ו מבאר מה הוא הדין [עיי' בנעילת נעליים ועוד], ומביא דעת האר"י ז"ל במפורשות. וכאן לא ניסח דבריו ב'ענין נתינת המיטה בין מזרח למערב', גם לא העיר שהוא נוסח או מנהג טעות. על כרחך שיש לקיים כפשט מוהר"ח"ו לסדר בין צפון לדרום לתשמיש, לפחות.

ה. מיטת מוהר"ח"ו בדמשק היה מסודר ראשו במערב ומרגלותיו למזרח (ח"א ס' י"ט ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ח"ו דפוס שובי נפשי)

יברך ברכת המפיל אף אחרי חצות לילה ?
 157 לא, אך ק"ש בלי ברכה, אפשר

יברך ברכת המפיל גם בליל שבת ?
 158 בליל פסח בלבד, אין לומר ברכת המפיל, כפי שאין לומר ברכת מעין ז' בליל פסח שחל בשבת.

159 בקשת הריני מוחל וסולח

1. דברי מוהר"ח ע"פ הזוהר ברורים וז"ל: ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך, ורגליו למערב יסוד ומלכות כנו' אצלנו בענין נטילת הלולב, וידו הימנית בדרום שהוא החסד, ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. עכ"ל.
 פירוש:

- דווקא בשעת התשמיש.
 - גם תנועת איברי הגוף, אף שאפשר שהיא תהיה ממשית ולא רק בחינה, מ"מ, ברורה לתשמיש ולא לשינה רגילה, שאסור לישון על הגוף ועל הגב מחמת חשש לקרי.

2. אם רבי שמואל ויטאל לא היה מוגיה כי דברו מוהר"ח הוא נגד כל הפוסקים, רובנו היינו מבינים כפשט מוהר"ח, כי מיקום אברי גוף האדם במיטתו אינו אלא בחינות (כלשון מוהר"ח: *יהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמת שיעור קומה העליונה*). והעיקר כנוסח מוהר"ח, בין צפון לדרום.

157 ברכת המפיל מטרתה הגנה נגד המזיקין וסגולה מחמת אותו עוון קרי, ואין הבדל בין קודם לאחרי חצות בזה. רק באופן שקם בלילה ולמד וחזר לישון עד אשמורת הבוקר, אינו צריך לברך ברכת המפיל.

א. כמו שכותב מוהר"ח, שאם אדם חוזר לישון, יקום לפחות חצי שעה קודם אשמורת הבוקר. והלוא, מוהר"ח לא הזכיר ליטול ידיים שנית, או לברך ברכות השחר פעם נוספת.

ב. עיין גם ברמ"א בענין ליל פסח ליל שימורים הוא, שאין צורך בברכת המפיל, כי ליל שימורים מגן מהמזיקין. אבל ק"ש צריך. ונראה שכן נקט האר"י ז"ל ע"פ אותה שמועה ששמע מוהר"ח מתלמיד אחד, שהיה קורא ק"ש בליל שבת אחרי התשמיש, אחרי חצות לילה. ולא הובא שהיה מברך ברכת המפיל, אולי שעיקר ההגנה היא בק"ש עצמה.

ג. גם, תועלת ברכת המפיל עד חצות לילה (שער התפלה דף קצז), שאין הזוהמא מתחדשת אחרי חצות, אלא רק נמשכת מכוח טומאת המיטה שמתחילה בשנתו בחצי הראשון של הלילה, כידוע.

158 מדברי השמועה שקיבל מוהר"ח, אף שלא ראה ולא שמע מרבו ז"ל ישירות, כי האר"י ז"ל בליל שבת היה קורא ק"ש על מיטה אחרי התשמיש, לא מוזכר ברכת המפיל. ונראה גם שבהיות אחרי חצות, האר"י ז"ל לא היה מברך ברכת המפיל. אמנם, נראה כי מוהר"ח מסתפק בשמועה זאת, וכותב בהתחלה ובסוף כי לא שמע ממורו ז"ל הוא האר"י ז"ל.

159 תפילה זו אינה מופיע בכתבי האר"י ז"ל. היא הוספת רבי יעקב צמח ז"ל בספרו זר זהב ובנגיד ומצוה דקי"ט, ע"פ הסיפורים: ויש תפילת רבי נחוניא בן הקנה ומר זוטרא במס' מגילה כ"ח ע"א.

יקרא ק"ש על המיטה קודם או אחרי התשמיש ?
160 מותר אף אחרי התשמיש

האם יכוון שם אלו"ה בקימה מן המיטה ?
161 לא. יכוון שם זה דווקא בק"ש של המיטה לפני לישון

160 ושמעתי כי מורי ז"ל היה נוהג בכל ליל טבילת מצוה להיות נעור עד חצי הלילה ועוסק בתורה ואח"כ משמש מטתו ואח"כ קורא ק"ש ויישן. וטעמו של דבר כדי שלא יבא לידי הרהור כלל על מיטתו ואולי יבא לידי קרי ח"ו אבל לא שמעתי ממנו ז"ל. [שע"המצ בראשית]

שמועה ששמע מוהר"ח על האר"י ז"ל שהיה קורא ק"ש אחרי התשמיש, אף אחרי חצות. אמנם זה היה דווקא בליל שבת, והיה האר"י ז"ל יושן אחרי התשמיש בלבד, כשקודם חצות היה לומד עד שעת התשמיש אחרי חצות.

- א. משמע שאפילו שנטמא ע"י תשמיש המיטה, מותר לקרוא ק"ש, כך שדעת האר"י ז"ל כדעת השו"ע, שמוותר לקרוא ק"ש אף שטמא ולא טבל.
- ב. מדברי אותה שמועה יש לקרוא ק"ש אחרי התשמיש.
- ג. בליל חול, יקרא ק"ש, ישן ויקום בחצות לתשמיש כשהוא חייב בעונה.
- ד. באותו ליל חול, ליל טבילה, לא מוזכר בשום מקום שאין לקום לתיקון חצות ולבטל ללמוד תורה שאחרי התיקון. באופן כי ברור שטומאת התשמיש הטוענת טבילה בבקור, כדברי האר"י ז"ל, אינה מעכבת קריאת תיקון חצות וגם לא לימוד תורה, וכפסק מרן השו"ע ע"פ הרמב"ם.
- ה. בליל שבת ילמד עד חצות, ישמש את מיטתו ויקרא ק"ש אחר כך לפני לישון מ"מ, נראה שמוהר"ח מסתייג משמועה זו, וחוזר בסוף וכותב שהוא לא שמע מהאר"י ז"ל.

161 פסוק בידך אפקיד רוחי שצריך לאומרו בשינת הלילה אחר שתאמר זה הפסוק תכוין בשם אלו"ה.
[דתרי"ז שער התפלה דפוס ב']
דלא כמובא בפרי עץ חיים שיש לכוון בקום האדם ממיטתו.

אם יש לומר 'אל מלך נאמן' או 'ה' אלהיכם אמת' ביחיד ובק"ש על המיטה?
 162 אף שמוהר"ח מוכיר גם 'אל מלך נאמן' וגם 'ה' אלהיכם אמת', עדיף לומר 'ה' אלהיכם
 אמת' המשלים בסוף ק"ש את רמ"ח איברים כנגד רמ"ח תיבות. מ"מ, הבוחר יבחר כמנהג
 אבותיו

- 162 וכדי להשלים מספר רמ"ח תיבין צריך שטרם שתתחיל הק"ש תאמר אל מלך נאמן או אחר שתסיים
 הק"ש תכפול שנית ה' אלהיכם אמת כנודע כי אין בק"ש רק רמ"ח תיבין. [שם]
- דלא כמו שכתבתי בשער האמת; כי יש דווקא לומר "ה' אלהיכם אמת", אלא יבחר בינו לבין "אל
 מלך נאמן". ומה שטעיתי הוא בעקבות מה שמוהר"ח הביא ממה ששמע מזולתו, ושם מופיע "ה'
 אלהיכם אמת" בלבד. ואין זו דעת מוהר"ח המפורשת בשער התפלה עצמו.
- א. מלשון מוהר"ח שיש גם ליחיד, גם למתפלל בציבור, לכפול בעצמו בסוף ק"ש ג' תיבות "ה' אלהיכם
 אמת", מלבד השליח ציבור הכופל אותן תיבות.
- ב. רק בק"ש שעל המיטה, מוהר"ח נתן אפשרות לומר 'אל מלך נאמן' קודם פסוק 'שמע ישראל' או
 בסוף כל הפרשיות, לומר 'ה' אלהיכם אמת', על מנת להשלים רמ"ח תיבות
- ג. באופן כי הקורא ק"ש ביחיד, אין לו לכוון כמובא בשו"ע, אלא כן לומר "ה' אלהיכם אמת", להשלים
 רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח איברים
- ד. יש להבין איך ש"ץ, שמנהגו לקרוא ק"ש בלחש (כמובא בשו"ע שיש ב' מנהגים), יוציא י"ח כל הציבור,
 אחרי שלא שמעו כלל את ק"ש אלא פסוק ראשון (שמע ישראל) ו"ה' אלהיכם אמת"!!
- ה. במה ש"ץ מוציא י"ח כל הציבור הקורא בקול רם את ק"ש, אם הם בקיים בקריא וכתוב?
- ו. בשער התפלה: למוהר"ח כתוב, כי ע"פ האר"י ז"ל, בין המתפלל בציבור, בין החזן (הש"ץ) יאמרו כל
 אחד "ה' אלהיכם אמת"
- ז. המתפלל בציבור אלא לעצמו, ואין שום אדם שמוציא אותו י"ח, בין בדעתו בין שלא בדעתו, הרי הוא
 דומה כהמתפלל ביחיד, חוץ לחלקים בתפילה, שהוא חייב להצטרף (קדיש, קדושה וכו')
- ח. לעולם, כדברי רז"ל, תפילת ציבור נשמעת בזכות המניין שבו שוכנת השכינה (עיי' בענין ברכת מעין ז'
 במקום שאין בו ס"ת, שוודאי יש לברך מכח קדושת המנין עצמו)

סיכום:

- א. יש לומר "ה' אלהיכם אמת" בשעת התפילה (שחרית וערבית) בין ביחיד בין בציבור
- ב. המתפלל וגם הש"ץ יגידו כל אחד "ה' אלהיכם אמת"
- ג. בק"ש שעל המיטה בלבד, הבוחר יבחר בין 'אל מלך נאמן' שבתחילת ק"ש, לבין "ה' אלהיכם אמת"
 שבסוף, כדי להשלים רמ"ח תיבות

תשמיש קודם חצות לילה ?
163 ידוע כי אף לעם הארץ יש לקיים תשמיש אחרי חצות לילה. ובדורנו זה, אין להקפיד כ"כ אחרי חצות, מרוב החולשה שירדה לעולם ולשמר את השלום בית העיקרי. ועל כולם תבוא ברכה, בין המקיל בין המחמיר.

163 ענין הזוג בחודשי העיבור והניקה. ודאי כי בזמנים האלה חייב האדם לקיים מצות עונה, ואין לומר כי אדרבה נראה שהוא לבטלה ח"ו. [שער המצות ד"ט] (...) אבל אני שמעתי מאחרים שכפי הסימנין שהכירו במורי ז"ל שלא היה מקיים מצות עונה בזמנים הנז' דעיבור וניקה, אבל נלע"ד שאינו כן, כפי מה שאני ראיתי בו סימנים אחרים. [שער המצות ד"ט] מי שאינו ת"ח מותר לשמש מטתו בלילי החול ולא ביום, ואף בלילה אינו מותר לו אלא אחר חצות לילה. [שער המצות ד"י]

אמנם אם אשתו מעוברת או מניקה אין לחוש על כך והטעם כנ"ל וכו'. אמר מאיר, אם כן אפשר שגם יהיה מותר בתחלת הלילה בזוג, אחר שאין הולדת וולד להם שיקחו נשמה מגולגלת, ודע כי זה שקר, וגם זה הענין עצמו מוכחש מהזוהר, שאמר שתלמיד חכם המשמש מטתו בחול עובר על ערות כלתך לא תגלה (...) וזה הועתק מכתב יד הרח"ו זלה"ה, ואפשר שכתב זה קודם שלמד עם מורינו הרב זלה"ה. [טעמי המצוות פ' בראשית] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

לא מובן כל כך הערת ר"מ פאפיראש:

- א. האר"י ז"ל לא התיר תשמיש המיטה, לת"ח ואף לא לעם הארץ, קודם חצות לילה בימי חול
- ב. ר"מ פאפיראש מסיק לבד, כי אם מותר בימי עיבורה וניקה, אז גם קודם חצות, אלא שאין אלו דברי מוהרח"ו כמובאים לעיל
- ג. מדברי מוהרח"ו בזמן העיבור והניקה, לא זו בלבד היתר אלא גם חיוב לקיים עונה

אמנם, מחילה מכבודו, אין זה מכתב יד מוהרח"ו ז"ל כלל !
לא מובא בכתבי מוהרח"ו שיש ליטול ידים, אבל כן מפורש שיש למחרת, לטבול מטומאת תשמיש.

זמני איסור הזיווג (ד"רצה - ד"רסה)
164 הזיווג (תשמיש המיטה) אסור:

- בליל פסח
- בליל שבועות
- בלילי ראש השנה
- בליל יוה"כ
- בליל שמחה תורה (שמיני עצרת)

אם יש לפרוש באבר מת?
165 כן, כי אין מנוס שהאבר ימות כל הזמן שצריך לשהות על הבטן

164 עדות ר"י צמח ששמע בשם מוהרר"ו, כי יש לפרוש מהתשמיש בליל ז' של פסח, היא טעות חמורה, שכן מוהרר"ו כותב כמה פעמים מפורשות, כי יש מצוה, ואף חיוב תשמיש, בליל ז' של פסח!
[ד"רצה]

- א. בשער המצוות דף ט' פר' בראשית, אף שהאישה מוחלת, מ"מ, בליל הטבילה, חייב האיש לפקוד את אשתו
- ב. עדות מפוקפקת מר"י צמח [רנו ליעקב דף רל"ט] מפי ה"חברים", על אחד מהם שלא התייצב בליל שבועות, ועל זה ענה להם מוהרר"ו "שאוּלי נזדמנה לו טבילת של מצוה". וכידוע שאין לסמוך על עדויות כאלה ואחרות, אלא במה שמונח בח' שערים למוהרר"ו.

165 שהות על הבטן אחרי תשמיש המיטה

- א. במס' שבועות דף י"ח ע"א, מה שכתב רש"י ["ובתלמיד חכם לזו"], משמע כי פרישה באבר מת הוא רק במקרה שאמרה 'נטמאתי' בשעת התשמיש, כשהיא מלכתחילה היתה טהורה, אלא סמוך לווסתה [ולא נעסוק כאן בסוגיית 'סמוך לווסתה' ואם הוא שוגג, בפרט אם הוא תלמיד חכם, עיין שם]. וכך הוא בשו"ע בס' קפ"ה ס"ד.
- ב. עיין ב"י יו"ד קצג ושו"ע (שם) ס"א, שהיא דעת הראב"ד לחומרא, ולא כן פסקו רוב הראשונים, הטור והשו"ע.
- ג. לכאורה, לדעת מקובלים אחרונים (אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [סכ"ז ט"ו]), פירשו כי ישהה על בטן אשתו עד שתכלו כל הטיפות זרע, עד שהאבר ימות.
- ד. אלא, מדברי שער המצות (דף י"ב), אף הוצאת טיפות דיהות (לא מלובנות כזרע) עוד לפני התשמיש, נחשבים כשכבת זרע לבטלה. קל וחומר אחרי התשמיש כדברי מוהרר"ו. ולכן, לדעת האר"י ז"ל, לא רק שיש לשהות על הבטן אחרי התשמיש, אבל גם אין לשהות בין חמימות היצר לבין התשמיש עצמו.
- ה. אמנם, האר"י ז"ל מצריך לטבול למחרת (בשחרית של שבת) מחמת 'טומאת התשמיש'. והוא תמוה, כי אין האישה נידה, והנהדר מטיפות הראשונות והאחרונות (ושהה על הבטן), לא אמור להיות טמא. לכן, נראה כי אין הרוב ניצול משז"ל באונס מחמת התשמיש.

אם יש ליטול ידים אחרי התשמיש
אין מקור באר"י ז"ל.

אם יש לטבול כל בוקר קודם התפילה?
166 יש לטבול כל יום, וקל וחומר, בעקבות טומאת קרי או טומאת תשמיש. והטוב לטבול קודם התפילה

אם יש מקור לנטילת ידיים 40 פעם במקום טבילה במקווה?
167 אין מקור באר"י ז"ל וגם לא במקובלים קדמונים, ואף לא בזוהר
168 והרוצה ליטול ידים בכלי, במקום טבילה במקווה, יטול ידיו בסירוגין ג"פ בלי ברכה אלא
בכוונה להיטהר בעין מקווה

166 טבילת שחרית

- א. לא מוזכר בדברי מוהר"ח, שרבינו האר"י ז"ל היה טובל קודם התפילה בימי חול, אלא היה יוצא מביתו לבית הכנסת מוכתר בטלית ותפילין
- ב. לדברי האר"י ז"ל, יש חיוב לטבול כל יום, כולל שחרית שבת, גם בענין ההשגה וגם בענין הקדושה
- ג. כל עוד שלא טובל, ונטמא בטומאת קרי או טומאת תשמיש, טומאתו גלויה במצחו תמיד
- ד. כשטובל, טומאתו שחוקה אך נשאר קצת רשימו עד השקיעה של אותו יום
- ה. פוק חזי הנהגת האר"י ז"ל, שאחרי טבילתו היה לובש טלית קטן, עוטף את ראשו ומברך עליו. ראה גמורה שהיה טובל ביום, כי אין ברכה על טלית קטן אלא ביום, כמוזכר בלשון מוהר"ח ז"ל ב"שער התפלה"
- ו. ולכן, מוהר"ח ז"ל לא מעיד ומוזכר כי רבו האר"י ז"ל, היה טובל בשחרית, בין בחול בין בשבת, קודם תפילת שחרית

167 נטילת ידים 40 פעמים בסירוגין במקום טבילה במקווה

- א. אחרי חיפוש מעמיק במשך זמן רב, לא מצאנו מקור לנטילת ידיים זו (40 פעם) במקום טבילה במקווה, אלא מאותו ספר ח"י. ואין צורך להביא מקורות מאוחרים אחרי כתיבת והדפסת ספר זה.
- ב. גם מה שהובא ע"פ ר"י בעש"ט ע"ה, אינו מדוייק ומאומת, ומכל מקום, אינו נוגע ל40 פעמים כלל. גם, אלו המתמקדים בנוסח בקשת הלשם יחוד קודם "טבילת ידים", שהוא מהח"י, אבל אינם קושרים בקשה זאת לטבילת ידים, אינם אלא טועים, שהכל ביחד מאותו ספר ח"י.
- ג. והברור הוא פשוט: מוהר"ח ז"ל מעיד לנו כי רבו האר"י ז"ל לא הלך לטבול 6 חודשים רצופים, מחמת חוליו, ובגלל קור החורף הצפתי. ולכן, אימו גזרה עליו לא לטבול, שמצבו לא יחמיר. ומציין מוהר"ח ז"ל, כי כל אורך הוי' חודשים האלו, לא הסתלקה השגתו, פירוש, גילוי אליהו הנביא, רוח הקודש.
- ד. הרי, שהיתה הזדמנות פז ליטול ידים 40 פעם או אפילו בלי כוונת אלא נטילה פשוטה. ולא הוזכרה כלל נטילת ידים במקום טבילת מקווה, במשך הששה חודשים האלו.

168 נטילת ידים רגילה עולה כטבילת מקווה בשעת אונס

- א. מוהר"ח ז"ל מביא בספר הפעולות, בשעה צרת סערה בים, ליטול ידיו אף שנקיות ועולה לו כטבילה.
- ב. בספר הקנה {כ"ח}, מוזכר כי נטילת מים אחרונים היא במקום טבילה וטהרה

חייב לטבול במקווה קודם תפילה או לימוד ? 169 משמע כי יש לטבול קודם התפילה, אם אפשר

מה הוא תיקון האמיתי לעוון חילול הברית [קרי, שו"ל] ?
170 תיקון האמיתי והעיקרי הוא בשעת ק"ש על המיטה בכוונת פסוק שמע וגו' ואחריו ברוך שם וגו'

169 טבילת שחרית

- א. לפי השמועה ששמע מוהר"ח, האר"י ז"ל היה לומד בליל שבת קודם חצות, משמש מיטתו (בעת הנכון) וקורא ק"ש על מנת להינצל מקרי בתוך שינה.
- ב. משמע כי האר"י ז"ל היה קורא ק"ש אחרי תשמיש, פירוש, קודם שיטבול
- ג. נראה כי בהיותו בטומאת התשמיש (שאינו בטומאת קרי) היה מברך כל ברכות השחר כמנהגו בקודש
- ד. אף בימי חול היה מברך ברכות השחר, עוד קודם שילך לטבול. ולא מובא שהיה הולך לטבול קודם לעטוף בטלית גדול ולהניח תפילין, ואז יוצא מפתח ביתו
- ה. גם בימי חול, לא מצאנו כי יש ללכת לטבול אחרי חצות לילה למי שקרה לו מקרה בשינה, אף שיש לברך ברכות השחר, ולקרוא סדר תיקון חצות
- ו. נראה שאין האר"י ז"ל מחייב לטבול קודם התפילה, ועיין בספר החזיונות מעשה עם מוהר"ח, שבכל זאת התגלה לו האר"י ז"ל
- ז. אף שרבי שמואל ויטאל מצריך טבילה במקוה, למי שקרה לו קרי בליל יום הכפורים ח"ו, מ"מ מפורש בשער התפלה, כי מקווה ורחיצה חד הוא בענין איסור רחיצה שיום הכפורים – באופן שמי שקרה לו קרי בליל יום הכפורים חלילה, יתפלל בטומאתו ולא ילך לטבול, ולדעת רבי שמואל ויטאל כן ילך לטבול, לא מחמת התפילה והלימוד, אלא בגלל חוסר קדושתו
- ח. מדברי מוהר"ח ב'שער התפלה' בענין איסור רחיצה ביום הכפורים, והוא גם איסור טבילה, משמע שאף שנטמא ביוה"כ, לא יטבול אלא יקנח (כפי הבי"ו והפוסקים איתו) המקום, יתפלל וילמוד.
- ט. ברם, ביום שבת, היה קודם הולך לטבול, והוא הכרחי כדברי מוהר"ח, בין להיטהר מקרי או מתשמיש, בין לקבל קדושת יום השבת
- י. מוהר"ח בשער התפלה, הקדים חיוב טבילה קודם דרוש תפילת שחרית של שבת.

170 כבר כתבנו בהרבה מקומות דברי מוהר"ח ע"פ רבנו האר"י ז"ל, כי עיקר התיקון הוא ק"ש על המיטה בלי ספק. ומכיוון שעוון זה שכח חלילה, יש גם לסמוך על תיקון רבי נחמן מברסלב ז"ל הוא 'תיקון הכללי', והם כוחם של צדיקים לתקן לעוון גדול, תיקון נגיש לכל א' מישראל, והלמדנים ודאי קשה לקבל דבר כזה ויפשפשו כמעשיהם.

גם כוונת הזוהר הקדוש שאין תשובה לעוון הזה, ביאורו הוא כי תיקון יש, ותשובה קשה היא, כי יש אבר קטן וכו' כמובא בש"ס. ועל זה כיוון הזוהר שאין תשובה לעוון הזה. כי התשובה לעצור היא קשה. ולכן, האר"י ז"ל ורבי נחמן תיקנו תיקון קל, לאזן בין התשובה, שהוא הרצון, לבין התיקון עצמו שלא קשה הוא. ובוודאי שהזוהר לא יכחיש ח"ו תשובת אדם הראשון בק"ל שנים, ומה שנעשה במשך שנים האלו, נעשה. אמנם, אדם הראשון הוא עצמו קיבל תשובה על זה. הינך רואה כי כן יש תיקון לעוון הזה כבר מאדם הראשון. וזה מחזק את דברינו.

שילוב אצבעות הוא איסור או מידת חסידות ?
171 הוא איסור ממש, ולא כשאר אזהרות האר"י ז"ל

מתן יקרא כ"ו פסוקים בליל ו' ?
172 לכתחילה, יקרא כ"ו פסוקים אלו אחרי הצות לילה

אם יש לקרוא כ"ו פסוקים בליל ששי עם התרגום ?
173 כן. יש לקרותם ב' מקרא וא' תרגום

171 בסוף 'שער המצות' בחומרות על מנת להיות חסיד, מופיע כי אסור לשלב אצבעותיו. אמנם, אין זה עולה בסגנון הרגיל של עצות וחומרות, שהן הוספות לעבודת ה', אבל לא קובעות את הדין. והרי, כן נמצא בכתבי מוהר"ח ע"פ האר"י ז"ל, שממש **אסור** לשלב, ולא רק 'לא ראוי' או 'עדיף'. ושב ואת"ע.

172 נוצר שיבוש במעתיקי דברי האר"י ז"ל, ובשער התפלה ובשער המצות הענין מבואר היטב, שיש לקרוא כ"ו פסוקי הפרשה בליל ששי, אחרי הצות לילה אחרי שקם מהמיטה. ומי שאינו יכול לקום, יקראם קודם שילך לישון.

173 בליל ששי תקרא בקומך ממתוך אחר הצות לילה ואם לא תוכל לקום תקראם קודם שתישן ששה ועשרים פסוקים אחרים, שלאחריה כ"ו פסוקים שקראת בה' ימים הראשונים של השבוע כנו', ואח"כ תקרא מה שתמצא כמנהגך. [שער המצות דפ"ו]
ובליל ששי תקרא כ"ו פסוקים אשר בפרשה עצמה אשר אחרי כ"ו פסוקים הראשונים (...) ואם בענין הדיבור והלימוד בתורה כבר ביארנו בסדר המקרא שנוהג בכל יום ויום שצריך לקרות בכל ליל ששי כ"ו פסוקים מפרשת השבוע באותה הכוונה שנתבאר שם בשער המצות בפ' ואתחנן במצות ת"ת. [שער המצות דפ"ט]
ודע כי צריך לקרות כל אלו הפסוקים כדרך שקוראין הפרשה בערב שבת, כל פסוק מהם שני פעמים מקרא ופעם השלישית תרגום. [שם]
דע, כי בכל פעם שתקרא איזו מקרא אפילו בשאר ימי השבוע צריך לקרותו ב' מקרא וא' תרגום. [שער המצות]

מכל לישונות מוהר"ח עולה כי:

- א. יש לקרוא כ"ו פסוקים בליל ששי נוספים לכ"ו פסוקים שקוראים במשך השבוע
 - ב. פירוש: שמו"ת בשאר פסוקים בשבוע וכפרשה שיקרא למחרת בערב שבת
 - ג. יש לקראם בקומו ממתנו אחרי הצות לילה, ולא באשמורת הבוקר כדברי הר"מ פאפיראש בהגהותיו לפע"ח
 - ד. אם אינו יכול, יקרא אותם קודם לישון
- סיכום:** יש לקרוא כ"ו פסוקים בליל ששי אחרי הצות לילה, בנוסף לכ"ו פסוקים שקרא לאורך השבוע (שכל יום יש מספר פסוקים שונה לקרוא ומצבר כ"ו פסוקים בשבוע מלבד כ"ו פסוקים בליל ששי).
יש לקרוא אותם כפי שקרא את הכ"ו פסוקים הקודמים במשך השבוע: ב' מקרא וא' תרגום.

מתי יקנה קניות שבת ?

174 יש לקנות דווקא ביום ששי ערב שבת

מזה הוא זמן קריאת שניים מקרא ואחד תרגום ערב שבת ?

175 יש לקרוא שמו"ת קודם טבילות מקווה לשבת

סדר הכנות צרכי שבת ערב שבת ע"פ האר"י ז"ל [שער התפלה למוהר"ח"ו]

קריאת שמו"ת אחר תפילת שחרית ערב שבת

קניית צרכי שבת בבוקר

טבילות במקוה

לגלח ראשו קודם חצות היום

לטעום התבשילים

להתפלל מנחה

לערב עירובי הצרות ומבואות

לקצץ צפורניים

לרחוץ פניו ידיו ורגליו

ללבוש בגדי שבת

להכין הנרות ולהדליקן

לערוך השולחן עם י"ב הכיכרות (חלות) והמלח

לצאת לשדה לקבל שבת

לחזור הביתה להקיף השולחן

ללכת לבית הכנסת לתפילת ערבית של שבת

מתי יש לגלח ראשו ?

176 צריך לגלח קודם חצות היום. ואין גילוח הזקן כידוע

174 ביום ו' בבוקר. שער התפלה

175 מנהג מורי ז"ל תקף בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית מדרשו אם

היה שם ספר תורה כשר והיה מוציאו וקורא בו הפרשה שנים מקרא וא' תרגום והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה והיה לו תלמיד א' שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר תרגום והוא אומר אחריו וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה (ד"רכה)

כידוע היום, רוב המקובלים האחונים הסתמכו על עותקים ודפוסים שגויים. לכן אין לדון אותם לכף חובה. מאידך, מכבוד חכמים, חייבים אנחנו לתקן על מנת לתת להם מנוחה בשמים.

סיכום: יש לקרוא שמו"ת, כל הפרשה כולה, מיד אחרי תפילת שחרית ביום ששי. באופן חריג, אם אי אפשר לקרוא או לסיים הפרשה ביום ששי ערב שבת, אז יסיים אותה קודם סעודה שנייה שבשחרית שבת, אחר התפילה.

176 בערב שבת לא היה מגלח ראשו אלא קודם חצות היום. (שער המצות קדושים דנ"ט)

מאיזה שעה יש לטבול ערב שבת?

177 יש לטבול אחר שעה חמישית ואחרי שקרא שמו"ת, ודלא כהמקובלים האחרונים

אם יש לטבול פעם נוספת, בהתחלה, להיטהר מטומאת קרי או שז"ל?
178 אם כבר טבל קודם התפילה, אין צורך לחזור אלא ב' טבילות בלבד לכבוד שבת

כמה טבילות בערב שבת, יום שבת וחגים?
179 יש לטבול תמיד ב' טבילות בלבד

177 ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת (ד"רכה)
ואף גם במקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית מיום שישי (ד"רכה)

מקובלים אחרונים:

הטובל ערב שבת מן המנחה ולמעלה, כשהוא בתוך המים ישתחוה למערב, ואם אינו יודע איזהו מערב העולם, יצייר בדעתו ד' רוחות וישוח למערבו (...) וכשיוצא פוסע לאחוריו כמי שיוצא מבית הכנסת. [קכ"ד/ה. ס' שלג - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה
סוד הטבילה. ערב שבת או קודם מנחה או אחר מנחה, צריך להיות אחר חצות [רי"ב. ס' תנח – האר"י ז"ל]
תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

- סדר הכונות לרבי משה טרינקי [לז] [שובי נפשי]
 - נגיד ומצוה לר"י צמח [קל"ו] [דפוס שובי נפשי]
- ויותר שהטבילה סמוך ללילה הוא יותר טוב. [סכ"ח י"ט] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום]
דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

178 דף ש"ם הוספת המהדיר מס' כ"ב מספר הכוונות ופע"ח: "ושמעתי מה"ר יצחק ארזין ז"ל ששמע ממורי זלה"ה שאם הוא בעל קרי צריך שיטבול ג"פ א' להסיר בגדי הטומאה וא' להסיר בגדי חול וא' להמשיך עליו תוספת שבת". ע"כ.
והדבר לא ברור:

- א. כי כבר מוזכר לטבול כל יום [עיין שער רוח הקודש].
- ב. שאם כן, משמע שדלעת האר"י ז"ל אין לטבול כל יום, וזה אינו.
- ג. עיין בלשון מוהר"ו בענין טבילת שחרית של שבת, כי טבילת שחרית עולה גם כן להיטהר מטומאת קרי או/ו מטומאת תשמיש, וגם לקבל קדושת יום השבת.
- ד. לכאורה, יש לטבול בבוקר קודם התפילה. ואם כן, כבר טיהר את עצמו מטומאת שז"ל או קרי או תשמיש

179 דע כי צריך האדם לטבול שתי טבילות זו אחר זו. והראשונה היא להפשיט בגדי החול של הנפש והשנית היא לכבוד שבת לקבל התוספת (ד"רכה)
בערב שבת יטבול ב' טבילות, א': להוריד בגדי הקליפה שהם בגדי חול – ב': לקבל קדושת תוספת שבת

ביום שבת בשחרית, א': לקבל קדושת יום השבת
ערבי יום טוב, אלו ערבי רג"ל, א': להוריד בגדי הקליפה, בגדי חול – ב': לקבל קדושת הרג"ל

מותר ליטול חפץ במקום שאין בו עירוב ?
 180 האר"י ז"ל היה נוטל סידורו וטליתו בעירוב שיתופי מבואות שהיה מערב בעצמו

אם יתפלל מנחה ערב שבת בטלית ותפילין ?
 181 אם מתפלל מנחה גדולה, כן

180 והנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת וגם היה מוליכו בבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת תוב"ב, אותה הנודעת, ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב הנעשה בשיתופי כל מבואות צפת תוב"ב או אשר נעשה לבית הטבילה ההיא אם היו נעשין כהלכתן או לאו (ד"רכז)

- א. האר"י ז"ל לא היה יוצא מפתח ביתו בשבת מעוטף בטלית, דלא כבימי חול.
- ב. מפורש כי האר"י ז"ל היה נושא סידורו וטליתו אף לבית הטבילה
- ג. בית הטבילה זו (המקווה) היה גם כן כלול בעירוב שיתופי מבואות
- ד. האר"י ז"ל עצמו היה מערב כל ערב שבת שיתופי חצרות ומבואות, ולכן לא היה צריך לסמוך על עירוב שאחרים היו עושים, בין כהלכתו בין לא (שער התפלה דף רכ"ז)
- ה. לכן האר"י ז"ל היה נושא טליתו וסידורו במקום שהוא בעצמו ערב שבת בשיתופי מבואות
- ו. רבי שמואל ויטאל כתב [סידור חמדת ישראל כת"י - אהבת שלום] שכנראה האר"י ז"ל היה מקיל מדרבנן. ואין שום צורך בהגדה זאת, כי אדרבה האר"י ז"ל היה מחמיר בשיתופי מבואות אלא שהיה מערב הוא ז"ל בעצמו ולא סומך על עירוב של אנשים אחרים. ודו"ק

181 אחר תפלת מנחה היה מקיים מצות עירוב כמו שיתבאר. [דשמ"ב דפוס ב']

תפלת מנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תכף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית מעל ראשו על בין כתפיו לפי שאין ציצית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל (ד"קפה): והיה נוהג בתכלית שלא להיות מעוטף בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה ותכף היה מסירם מעל ראשו בעת שקיעת החמה והיה חושש מאד בדבר הזה. [דקצ"א]

גם היה נוהג מאד שלא לאמרה אלא עם טלית ותפילין (...) כי בראשונה היה נוהג להניח במנחה תפילין דסברת ר"ת, ואח"כ עשה זוג תפילין ע"ד שימושא רבא והיה מניחם בתפלת המנחה. [דקצ"א] [דכ"ח]

ידוע משער התפלה: כי:

- א. האר"י ז"ל היה מתפלל מנחה בחול עם דמדומי שמש
- ב. האר"י ז"ל התפלל מנחה בערב שבת ממש סמוך לשקיעה עם דמדומי שמש, שהוא זמן קבלת שבת, במקרים מסויימים, ולא באופן קבוע
- ג. ברור שתפילת מנחה בערב שבת לא היתה סמוך או קרוב לשקיעה, כי איך יערב אח"כ אם כבר נכנסה שבת
- ד. משמע מלשון מוהרר"ו, כי האר"י ז"ל היה רגיל להתפלל מנחה גדולה, ולכן היה לו סדר הכנה לשבת ארוך אח"כ, מזה שלא היה אפשרי, אם היה מתפלל במנחה קטנה או קרוב לשקיעה
- ה. מוהרר"ו ז"ל לא השאיר לנו רמז לא להניח תפילין ערב שבת בשעת תפילת מנחה, אף קרוב לשקיעה

אם לקצוץ ציפורניים כדעת האבודרהם? ¹⁸² לא. אלא יכלול השמאל בימין ויטול צפורניו בסדר נטילת שחרית. ימין ואז שמאל

¹⁸³ מקור לבישת בגדים שחורים בארץ ישראל – השתלשלות (בעזר הספר על גירוש ספרד)

1. אפשר שיש להתפלל במנחה של שבת עם תפילין אף קרוב לשקיעה, ולהסיר מיד קודם השקיעה את התפילין, כמובא בדברי מוהר"ח¹, ולהשאיר את התפילין בבית כנסת כי הן מוקצה – וכל זה בשעת הדחק, כי לדעת האר"י ז"ל ע"פ הזוהר, יש איסור מוחלט להניח תפילין בשבת

סיכום: מכלל האמור, נראה כי יש להתפלל מנחה גדולה בטלית ותפילין. באופן חריג המתפלל במנחה קטנה, יזהר להסיר את התפילין קודם השקיעה, במקום שאפשר לשמור אותם, בכבוד, עד צאת השבת. ובשום אופן יתפלל עם התפילין עליו אחרי השקיעה, בין בערב שבת בין בחול.

¹⁸² והיה קוצצם כסדרן ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנו' בספר אבודרהם (ד"רכז) האר"י ז"ל לא היה מקפיד בסדר הרד"א, ומשמע כי היה מתחיל בידים שאין פחות שפלות מוהרגלים, ובסדר ימין ואח"כ שמאל, ככלל האר"י ז"ל, לכלול תמיד השמאל בימין. אמנם, מוהר"ח¹ לא פסל את דברי הרד"א, מאידך להחמיר על האר"י ז"ל נראה יוהרא גמורה, אחרי שמוהר"ח¹ הזכיר מנהגו של רבינו האר"י ז"ל.

- א. האר"י ז"ל לא היה חותך צפרניים כסדר המובא בספר אבודרהם, וגם לא כסדר מגיד מישרים
- ב. מרן הבית יוסף והשו"ע לא מזכיר לחתוך צפרניים כסדר האבודרהם
- ג. שהאר"י ז"ל היה מלעיג כמובא בסדר הכונות לרבי משה טרינקי [נח] אינו קיים בכתבי מוהר"ח¹ ז"ל.

¹⁸³ גם צריך האדם ללבוש בגדי לבן ולא של צבעים אחרים. וקבלתי ממורי ז"ל שכפי צבע וגוון המלבושים שלובש האדם ביום השבת בעולם הזה כך ממש יתלבש בעולם הבא אחר פטירתו תמיד בימי השבת. ואמר לי כי בקבלת שבת פעם אחת נתגלה אליו נשמת חכם שנפטר בימיו וראהו לבוש שחורים ואמר לו כי לפי שבעולם הזה היה לובש שחורים ביום השבת שלכך היו מענישין אותו שם להלבישו אחר פטירתו בגדים שחורים אף בימי השבת. [דרכ"ט]

- א. יש לדעת כי בגד שחור שלובש החכם באשי, הראשון לציון, אינו יהודי אלא מחוייב אז ע"י ממלכת הממלוקים ואח"כ האוטומנים, זה כבר 500 שנה, כי לבד הסולטן היה יכול להתלבש בלבן (וקצת אנשי המלוכה גם).
- ב. גזירה זו, התרחבה גם לנוצרים שחיו תחת מלכות אוטומנים, כפי שאפשר לראות עד היום אצל אותם כומרים הראשיים יש"ו (ובפרט הארמנים, ה' ינקום בעובדי עבודה זרה האלו) בעיר העתיקה בירושלים
- ג. לא פלא כי בגד (חליפה קצרה או ארוכה) השחור התרחב גם לכת רבני קהילה באירופה, בעיקר ממאה ה'18 למניינם, אחרי שכך נכפה על כל רב המשרת רשמית, שיש להתלבש ככומרים המשרתים את הציבור שלהם (חוק נפולאוני שהוכר באיגוד הרבנים מהקונסיטואר הראשון והקמת "הסנהדרין" הבדוי מטעם נפוליאון)
- ד. אין שום מקור בתורה שיש לרב ללבוש בשחורים, לא הכהן גדול או הדיוט, גם לא המלך, גם לא ראשי סנהדרין, ואפילו לא תנאים ות"ח
- ה. המקור היחיד שמצא ה'אליה רבא' הוא כי חכמי פומבדיתא היו לובשים גלימה אוכמא, מעיל שחור. אמנם, לא מובא כי בשבת היו לובשים אותה

מותר ללבוש בגדים צבעוניים בשבת ?
 184 אסור ללבוש בגד שחור. ויש להימנע מבגד צבעוני

הלבוש בגדים לבנים בשבת עובר על 'יוהרא' ?
 185 בהחלט לא. רק רבני טורקיה, ובעקבותיו, רבני הגלות, דחו את מנהג המקורי בארץ ישראל

1. רוב חכמי צפת בתקופת האר"י ז"ל והשו"ע היו לובשים לבן בשבת, כפי שמוזכר בתיקון שבת לרבי אברהם הלוי ברוכים. לא אותם בלבד, אלא גם טף ונשים ! ומנהג המקורי היה כבר בידי רבי יהודה בר עילאי ע"ה כדברי רש"י
2. סך הכל, ללבוש בגד שחור בחול ובשבת, (פוק חזי כי רוב העם אינו לובש שחור בשבת אלא דווקא ראשי עם והכת שלהם, המתנשאים על העם ומתבדלים מהם כהרגלם הגלותי), אינו אלא מנהג גוי, שנובע מגזירות אומות העולם עלינו, במשך הגלות המרה הזאת – ואין שום דבר קדוש ויהודי בלבישת בגדים שחורים בשבת
3. ועיין לשון האר"י ז"ל בשער כתבי מורי דף ק' וז"ל: וגוון המלכות שהוא תכלת, וגוון הקליפות שהוא שחור

184 בגד שחור

- א. דין הפוסקים והשו"ע (ס' רס"ב ג' וד') כי יש ללבוש בשבת בגד:
 - נקי
 - נאה
- ב. אף כי לדעת האר"י ז"ל המפורשת בדברי מוהר"ח"ו (שער התפלה דף רק"ט) אין ללבוש בגד צבעוני אלא לבן בלבד, מ"מ העיקר הוא לא ללבוש בגד שחור.
- ג. עיין בספ"ק 'יד אברהם', שבו מוזכרים עשרות פוסקים האוסרים ללבוש בגדים שחורים בשבת !
- ד. הלבוש בגד שחור בשבת ייענש כפי דברי האר"י ז"ל. וכל אלו המתירים לעצמם בגד שחור בשבת, בין גדול בין קטן, באופן קבוע, יתנו את הדין וייענשו בעלמי דאתי על זלזול מסורת הדורות שלא הוקבעה על פי גזרות אומות העולם, אלא ע"פ תורתנו הקדושה וצדיקי הדורות.
- ה. עובדה כי האר"י ז"ל ור"י בעש"ט היו לובשים בלבן, היה מספיק לנו ללבוש כמותם (עיין רש"י המביא מנהג ר"י בר עילאי שהיה לובש סדינים לבנים בשבת)

- א. 185 במקום שמנהג הוא טעות, אין לקיימו לדעת האר"י ז"ל, דלא כמו כמה פוסקים אחרונים מאיזמיר ואגפיה
- ב. לדעת האר"י ז"ל, כל אדם צריך ללבוש בגדים לבנים בשבת, ולא רק כת מיוחדת או יחידי סגולה, וככותב מוהר"ח"ו במפורש
- ג. רבי שמואל ויטאל כותב [סידור חמדת ישראל כ"ד ד"צח] כי אין יוהרא מי שרוצה לנהוג מנהגי האר"י ז"ל
- ד. השדה חמד היה קם באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' כי כך היה מנהגו, לעומת כל הקהל שהיה יושב
- ה. הכף החיים סופר (ס' רס"א) כבר כתב כי אין יוהרא כלל

השקיעה היא צאת הכוכבים ?
 186 לא. השקיעה היא קודם צאת הכוכבים, בין לקבלת שבת, בין להדלקת נרות חנוכה, בין ברכת הטלית גדול ועוד

מתי יש לקבל את השבת בשדה ?
 187 בשקיעה ממש.

כמה הקפות סביב השולחן בקבלת שבת בבית ?
 188 יקיף השולחן כל עוד לא סיים סדר קבלת שבת

- 186 מבואר כמה פעמים בשער התפלה, ובפרט בענין קבלת שבת, כי יש לקבלה קודם בין השמשות בעת השקיעה ממש. ולכן, האר"י ז"ל (שער התפלה) מבחין בין שקיעה שזה זמן תוספת שבת, לבין בין השמשות, לבין צאת הכוכבים שהוא לילה והוא זמן קדושת שבת ממש, ולא תוספת קדושה בלבד.
- א. יש לקבל שבת בשדה בשקיעה ממש, ולהתפלל ערבית ליל שבת בלילה בבית הכנסת (שער התפלה דף רל"ה)
- ב. משמע כי יש לקבל תוספת קדושת שבת (סדר קבלת שבת) בבין השמשות, הזמן לקבל שבת בשדה, לחזור הביתה לקבל שבת בבית, ואז ללכת לבית הכנסת כשהציבור אומר 'מוזמור שיר ליום השבת' או החצי קדיש. ואל תטעה. מקום קבלת שבת בשדה היה מאוד קרוב לבתים בעיר העתיקה של צפת, כפי הידוע היום שעל מקום קבלת שבת בשדה, אשכנזים בנו בית כנסת האר"י ז"ל. גם לא רחוק כ"כ מבית הכנסת הספרדים יוצאי צפון אפריקה המפורסמת, שבו היה מתפלל האר"י ז"ל בתדירות.
- ג. לילה גמור הוא אחרי בין השמשות (שם דף רמ"ה)

לילה גמור (אחרי בין השמשות)	בשקיעה ממש (בין השמשות)	סמוך וקרוב (עד) לשקיעת החמה
ערבית בחול ובשבת דף רל"ה	קבלת שבת דף רל"ה	מנחה בחול דף קצ"א שער המצות דף קמ"ה
		חזרת הש"ץ
		מנחה בערב שבת (נדיר) שם
		תשליך דף שי"ט
כל נדרי דף שני"ט מזולתו		

187 שער התפלה דף רל"ה

188 יש להקיף הקפות סביב לשולחן עד סיום הסדר (מוזמור לדוד עד סוף ה' מלך גאות לבש), ואין מספר מסויים של הקפות.

אם צריך להתפלל ערבית של שבת בעיניים פתוחות ?
189 יש להתפלל כל תפילת ערבית בעיניים סגורות

190 מזמורי לכו נרננה קודם קבלת שבת

יש לשיר 'לכה דודי' בקבלת שבת ?
191 אף שמוהר"ו לא מזכיר הפיוט 'לכה דודי' בשם האר"י ז"ל, מ"מ מוהר"ו ז"ל בעצמו
היה שר אותו וכך התקבל בעם ישראל

יאמר 'בשמחה' בנוסח לכה דודי ?
192 תיבת 'בשמחה' היא הוספה שאינה מקורית

189 אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימנך ע"ג יד שמאלך ותכוין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת. [דרמ"א קבלת שבת בשדה]

- א. לאפוקי מי שכתב לפתוח עיניים בתפילת ערבית, הרי ק"ו לעצום אותן ועיין להלן
- ב. מוהר"ו מזכיר כי אין שום הבדל בתפילה, בין חול לשבת, אלא תוספות קדושת שבת
- ג. לא מזכיר שיש לפתוח עיניים בתפילה, ומנהג זר הוא ע"פ סברות קצת ממקובלים אחרונים

190 א. בזכרוני, כבר מוזכרים בסדר היום, ובתפילה למושה להרמ"ק, וגם בתיקוני שבת לר"א הלוי ברוכים ומוזכר גם ב'היכל הקודש' [פ"ן קסו] לרבי משה אלבאז, אמנם אינו מוזכר ע"י מוהר"ו כסדר קבלת שבת או תפילת ערבית ע"פ האר"י ז"ל.

ב. כך גם פתיחת אליהו ז"ל (הרמ"ק), אנא בכח, אמירת במה מדליקין, קדיש על ישראל

191 אמירת 'לכה דודי'

- א. אין מקור ע"פ האר"י ז"ל לשיר לכה דודי בקבלת שבת
- ב. רבי שמואל ויטאל, מעיד בסידורו על אביו שכן היה שר 'לכה דודי'
- ג. גם ר"י צמח כי קיבל עדות שמוהר"ו היה שר הפיוט 'לכה דודי'.
- ד. מקובלי ישיבת 'בית אל' החליטו לדלג על פיוט זה, אף שמוהר"ו היה שר אותו, כדי לקיים מנהגי האר"י ז"ל בלבד. אם כך, יש גם לתקן כל מנהגי 'בית אל' (וכל המקובלים ההולכים ע"פ הרש"ש והח"י (...)) לקיים באמת מנהגי האר"י ז"ל, ולא לנהוג איפה ואיפה.

192 הנוסח לכה דודי שהיו נוהגים לשיר בזמן מוהר"ו נמצא בסידור 'חמדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל כת"י (הוצאת אהבת שלום).

והרי, שאין תוספת 'ובשמחה', שמקורה בר"י צמח בנגיד ומצוה, ואינו בנוסח רבי שלמה הלוי אלקבץ ז"ל בעל הפיוט לכה דודי.

יכרע באומרו 'בואי בשלום ג' פעמים ?
193 ל"א. אין שום זכר בדברי מוהר"ו ל'כרוע בקבלת שבת

יפנה פניו קודם לשמאל או לימין ?
194 הרשות בידו. ואין זו הנהגת האר"י ז"ל

195 דיוק בדברי מוהר"ו

- א. 193 אין מקור בשום מקום בכתבי מוהר"ו, וגם לא בכתבי האר"י ז"ל עצמו, שיש לכרוע בקבלת שבת.
- ב. גם לא במה ששמע מוהר"ו מזולתו – הם חלק משאר התלמידים
- ג. יש לעיין אם לא נקרא מוסיף על כריעות שקבעו חז"ל.
- ד. אם כורעים ב'בואי כלה', וגם ב'דסגינדא קמיה' באמירת 'בריך שמייה', והכריעות האלו אינן נחשבות כהוספות על תקנת חז"ל, אז בוודאי שיש גם לשהות קצת באמירת 'זאתה ה' אלהינו אנו מודים לך' באמירת 'ויברך דוד'.
- ה. יש לציין, כי הכריעה באמירת 'בריך שמייה', באומרו 'דסגינדא קמיה', מקורו מהספר 'שלטי הגיבורים' בן דורו של האר"י ז"ל ומוהר"ו. אמנם מקור המנהג אינו מהאר"י ז"ל.
- ו. בענין תוספות כריעה בתפילה, עיין מרן השו"ע הפוסק שאין לכרוע כשאומר 'זאתה אלהינו אנו מודים לך', שאין להוסיף על כריעות שקבעו חז"ל. והרי, אם כן, איך הוסיפו לכרוע בקבלת שבת ובאמירת בריך שמייה וגם בעלינו לשבח ?
- ז. ועיין בסידור היעב"ץ ז"ל, שהביא כי אביו החכם צבי ע"ה היה כן כורע באומרו 'בואי כלה' ג"פ. ובכל זאת, מכיוון שאנו כאן עוסקים במנהגי האר"י ז"ל בעיקר, ולא במנהגים השונים דור דור, לפי זה, אין מקור בכתבי מוהר"ו לכרוע.
- ח. אפשר גם שלקחו מהנהגת מהר"ם די לונאנו ז"ל, שע"פ סברתו בזוהר, יש לפסוע אחורה בסוף תפילת י"ח ג' כריעות, ימין שמאל וקדימה.
- א. 194 מובא בשער התפלה בחלק 'מה ששמעתי מזולתו', כי יקבל לימין ולשמאל ואז קדימה למערב, כשאומר 'בואי כלה בואי כלה בואי שבת מלכתא'.
- ב. אמנם, אין עדות שכך ראה מוהר"ו ז"ל את האר"י ז"ל לנהוג כך
- ג. ולא מוזכר כלל שיש לכרוע או לשהות, גם לא הראש
- ד. מוהר"ו גם לא הכניס הנהגה זאת בגוף הספר
- 195 מוהר"ו כותב שבחזרתו הביתה, יתעטף בטלית גדול מצויצת וכשר כהלכתו.
- א. אפשר היה להבין כי אף שמוהר"ו לא מזכיר, ודאי שיש לברך על טלית.
- ב. פוק חזי דיוק לשון מוהר"ו, כי אינו מזכיר לברך על הטלית, היות שהנהגה זאת ראויה לאחרי שקיעת החמה, שכבר קיבל את השבת בשדה. ואיך יברך בליל שבת, כשמפורש לא יברך בליל יוה"כ על טלית גדול
- ג. להראות כי לשון מוהר"ו ז"ל הוא מדויק ואין לפרש ע"פ סברה הנהגה אחת או אחרת שאינה מוזכרת במפורש.

בעת קבלת שבת בבית, אם יש להקיף את השולחן, ועליו החלות/לחמים מסודרים ?
196 כן. צריך להקיף סביב שולחן ערוך, ובפרט שעליו מונחים החלות

באיזה בית כנסת היה מתפלל האר"י ז"ל בליל שבת ?
197 האר"י ז"ל היה מתפלל בבית הכנסת הספרדי (יוצאי צפון אפריקה)

אם יש לקום לענות חצי קדיש קודם ברכו הראשון ?
198 לא. אין בכלל לקום בשום קדיש, ואין שום קבלת שבת או תוספת שבת בחצי קדיש זה

196 ואה"כ תלך לביתך ותכנס ותעטף בטלית מצוייצת (...) ותקיף השולחן המסודר עם הלחם לסעודת שבת, ותקפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מה שאמרת בהיותך בשדה (ד"רמד)
א. יש להקיף כשכבר הלחם מסודר, ולא שיכנס הביתה ויסדר את שולחנו.
ב. ברור, אם כי, יש לסדר הלחם על השולחן עוד לפני שיצא לשדה לקבל את השבת

197 אחר שעשית כל הסדר הנו' תלך לבית הכנסת ובעוד שהעם אומרין מזמור שיר ליום השבת או קודם שיאמרו הקדיש של קודם ערבית אז תכוין בתוספת שבת יותר מעולה (ד"רמט)
מכאן, שהאר"י ז"ל היה מתפלל בבית כנסת הספרדים בליל שבת, כי האשכנזים אינם אומרים 'מזמור שיר ליום השבת' וגם לא קדיש שקודם 'ברכו' הראשון.

א. 198 כידוע, אין לקום כלל בעניית קדיש לפי האר"י ז"ל
ב. הנתפס במעומד בעת אמירת קדיש, יענה בעמידה וישב מיד כשסיים 'בעלמא'
ג. מקור מנהג לקום דווקא בחצי קדיש שלפני ברכו בליל שבת, הוא בהגהת ר"י צמח לפע"ח
ד. ע"פ ר"י צמח, מקובלים אחרונים (שלמי ציבור/חגיגה בראש ובראשונה) חידשו לקום בחצי הקדיש הזה, לקום ב'השכיבנו' בעת אמירת 'והגן בעדנו', לקום גם ב'נשמת כל חי' – ואף אחד מהם הוא מנהג האר"י ז"ל, ואף היפך מנהג רבינו האר"י ז"ל
ה. דורות שמקובלים מקיימים מנהגים שאינם מהאר"י ז"ל או היפך ממנו, ובכל זאת מעבירים אותם כמנהגי האר"י ז"ל המקוריים – אין סילוף גדול מזה
ו. קבלת תוספת נשמה יתירה (שהוא רוח דנוקבא) אינו בחצי קדיש, אלא בעניית ברכו.

199 קבלת/ המשכת תוספות קדושת שבת

199 תוספת קדושת ליל שבת אינה מהות התפילה והמצוה ופועלת כעין 'עיבור' נשמה, ואמירתה תלויה בסדר התפילה. ולכן, תוספת זאת בליל שבת, אף שהיא בנוקבא, **נפש דנוקבא**, היא נמשכת בסדר קבלת שבת, כשיוצא לשדה לקראת המלך, כמנהג רבי יוסי, וכמובא בשו"ע ובישער התפלה: 'להאר' ז"ל!

מצות קבלת פני מלך הוא דכורא והיא מצות עשה, ולכן עומדים, אף שמושיכים תוספת קדושת שבת נפש דנוקבא. ועל זה הדרך.

ודלא כשאר המקובלים, ר"י צמח בראשם, שחשבו כי קבלת תוספת קדושת שבת היא העיקר, ובה תלויים אם למשוך אותה בעמידה או בישיבה.

תוספת קדושת שבת ברוח דנוקבא, בליל שבת בעניית 'ברכו את ה' המבורך', היא לכאורה בישיבה. לא מצאנו מקור באר"ז ל'ל' לקום אז, בין עניית ברכו קמא, קודם ברכות ק"ש (בין בערבית בין בשחרית), בין ב'ברכו' בתרא שהוא קודם עלינו לשבח.

בל תשכח, כי המפסיד קבלת תוספת קדושת רוח דנוקבא, אינו יכול לקבל תוספת נמושה דנוקבא ב'השכיבונו'. ולכן, יקבל שניהם ביחד, בעניית ברכו בתרא, שקודם 'עלינו לשבח' בליל שבת. אלא שאף כאן ב'ברכו' זה, לא מוזכר לקום כלל.

וכנראה שאין בזה קפידא, כי גם לא מוזכר לומר 'עלינו לשבח' במעומד. ובכל זאת, המנהג המרווח, אצל ספרדים, ואשכנזים, הוא לומר 'עלינו' בעמידה.

אולי גם כך בענין 'ברכו'. בנוסף, קבלה תוספת קדושה דרוח מתמשכת בברכות השמע בליל שבת כדברי מוהר"ו.

בענין תוספת קדושת שבת לנשמה דנוקבא, באמירת 'השכיבונו' בתיבות 'והגן בעדנו', אין כלל ספק שיש להישאר מיושב, ולא לעמוד כלל, וכדברי מוהר"ו המפורשים, שהבאנו לעיל. גם, כי בעניית החצי קדיש שאחרי 'השכיבונו' אין לעמוד, אלא באמירת "ה' שפתי תפתח" בלבד.

תוספת קדושת יום השבת, **נפש דדכורא**, הוא ב'נשמת כל חי'. אלא, כי 'נשמת כל חי' הוא בנוקבא, ויש להישאר מיושב. ובה שגה ר"י צמח, שחידש לקום ב'נשמת כל חי' לקבל קדושת דיום שבת נפש דדכורא. התוספת דדכורא. אבל מהות תפילת 'נשמת כל חי' היא בנוקבא, וכך צריך לאומרה במיושב.

תוספת קדושת דיום השבת ברוח דדכורא, הרי מתקבל בשעה שאומרים כל אחד, פסוק "ה' שפתי תפתח וכו'" בעמידה דלחש בשחרית. הרי, שעל כורחך, עומדים כאן לומר תפילת שמונה עשרה, לא משנה אם קבלת תוספת שבת היא דדכורא או דנוקבא.

הראת לדעת, כי עיקר מהות התפילה היא קביעות מה נוקבא ומה דכורא, ולא התוספות דקדושה!

תוספת קדושת נשמה דדכורא ליום השבת, היא בעניית קדושת 'כתר' במוסף, שעל כורחך, צריך לענות במעומד.

סיכום: אין התוספת קדושה קובעת לקבלתה או המשכתה בעמידה או בישיבה, אלא מהות מקום התפילה שבה מקבלים תוספות אלו, היא זאת שקובעת לעמוד או לשבת, כל אחת לפי פעולתה.

200 בירור נוסף בענין המנהג הרע לקום בחצי קדיש, קודם ברכו הראשון בליל שבת

המפסיד 'ברכו' הראשון בערבית ליל שבת, איך יקבל תוספת רוח דנוקבא ?
201 יכוון לקבל רוח דנוקבא בעת ברכת 'מעריב ערבים'

200 מנהג לקום בחצי קדיש קודם ברכו הראשון בליל שבת הוא מנהג טעות. המקור מר"י צמח בנגיד ומצוה, כי על פי סברתו יש להישאר עומד, אחרי סיום קבלת שבת, שע"פ האר"י ז"ל יש לאומרה מעומד.

לדעת האר"י ז"ל יש לקבל שבת בשדה ואח"כ בבית. ואז להגיע לבית הכנסת בשעה שהציבור אומר 'מזמור שיר ליום השבת'.

- א. מזמור זה הוא חלק מקבלת שבת להאר"י ז"ל, שהיתה נאמרת בעמידה
- ב. אמירת 'מזמור שיר ליום השבת' בציבור כבר מוזכר בשו"ת פאר הדור להרמב"ם, ואין מקור קודם האר"י ז"ל לקום במזמור הזה.
- ג. החיד"א הוסיף בסידורו 'תפילת ישרים' (ליוורנו) שקיבל מחכם גדול בחלום, שיש לעמוד באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' (לאו דווקא בקבל שבת כדעת האר"י ז"ל)
- ד. לפי דברי ר"י צמח, משמע כי היו אומרים קבלת שבת בבית הכנסת ומיד חצי קידש וברכו, ולכן לדעתו, אין סיבה היתה לשבת, וכפי דברי האר"י ז"ל שיש להישאר מעומד עד סיום 'אמן' יהא שמיה רבא עד בעלמא' אם הוא עומד בעת שהחזן אומר קדיש, או בקדיש שקודם לכן היו עומדים (כאחרי חזרת י"ח בשבת שהריח)
- ה. מבואר היטב בדברי מוהר"ח¹, כי לדעת האר"י ז"ל, אין לקום בשום קדיש, כי המנהג הזה הוא טעות, היות כי מה שכתוב בירושלמי היא הוספה של ת"ח אחד, ואינו מהירושלמי עצמו
- ו. אין שום קבלת תוספת קדושה או קבלת קדושה בשעת חצי קדיש הזה, אלא קבלת 'נפש דנוקבא' היא אך ורק בשעת עניית 'ברכו'. לכל היותר, היה צריך, למי שהיה יושב, לקום בעניית 'ברכו' בלבד ולא בעניית 'חצי הקדיש' שקודם לו
- ז. אין יוהרא או לא תתגודדו במנהג טעות, ואפילו שחז"ל לימדו אותנו (מסכת דרין ארין וגם הרמב"ם) שאין היחיד יעמוד במקום שהציבור יושב וכן להיפך, מ"מ במנהג טעות אין ללכת אחרי זה (אם לא לשם השלום), וכך פוסק הש"ד חמד' כשהגיע לירושלים מטורקיה, ואף שבאותו בית כנסת היו יושבים באמירת 'מזמור שיר ליום השבת', בעל ה'שדה חמד' בעצמו היה עומד לבדו (או נשאר מעומד, איני זוכר המילים המדוייקים).

201 כמו שכתבנו לעיל בפרקים הקודמים, קבלת חלק רוח דנוקבא ממשך בברכת 'המעריב ערבים', באופן כי מי שמתפלל ביחיד, ואינו יכול אפילו לקבל רוח ונשמה ב'ברכו' האחרון קודם עלינו לשבח בליל שבת, יכול לקבל את הרוח דנוקבא גם בברכת 'המעריב ערבים'.

המתפלל יחיד איך יקבל ביום שבת תוספת נשמה דכורא שאמור לקבל ב'אי"ה' בקדושת 'כתר' של מוסף?

²⁰² אפשר למשוך קבלת תוספת נשמה דדכורא בעניית 'ברכו' אחרון קודם עלינו לשבת, דוגמת קבלת רוח ונשמה דנוקבא בליל שבת ב'ברכו' האחרון אפשר גם למשוך קבלת נשמה דדכורא בקידושא רבה

אם יש שנוי בין תפילת ערבית של חול לזה של שבת?
²⁰³ אין הבדל אלא בקבלת תוספות קדושת שבת ועליית הנשמות והעולמות

נוסח זכר למעשה בראשית?
²⁰⁴ מדברי מוהר"ח, יש לומר 'זכר למעשה בראשית' דווקא במוסף, ולא מוזכר לאומרו בערבית ושחרית

²⁰² ראינו כי אפשר לכו' שמתפלל ביחיד או שלא הצליח לקבל תוספת רוח ונשמה דנוקבא, בליל שבת, ואף הפסיד עניית 'ברכו' האחרון קודם 'עלינו לשבח', לקבל רוח דנוקבא בברכת 'המעריב ערבים', ששם עדיין נמצאות בחינות עניית 'ברכו' הראשון בליל שבת, והן בחינות קבלת תוספת רוח דנוקבא.

ומה ביום שבת?

הרי, כי קבלת קדושת נשמה יתירה והוא חלק נפש דדכורא ביום שבת, מקבלים באמירת 'נשמת כל חי'.

חלק רוח דדכורא הוא באמירת 'ה' שפתי תפתח וגו' שאומרים קודם תפילת עמידה של שחרית. ובי' אלו (נפש ורוח) אפשר למתפלל ביחיד לקבל לבד. ברם, א"א לקבל החלק השלישי היא 'נשמה דדכורא' שמקבלים בעת עניית קדושת כתר במוסף. ואין היחיד אומרה.

ואפשר כי תשלום עליות תפילת שחרית ומוסף הוא בסעודה שחרית שבה עולה עתיקא קדישא דעולם האצילות עד אותם ההי"ן אשר שם, כמובא בשער התפלה דף ת"ו [אהבת שלום דפוס שני עם הגהות ר"ש ויטאל]

²⁰³ ואין הפרש בין יוצר זה דערבית דשבת לערבית החול וזלתי בענין מה שאנו מוסיפין לומר ופרוס עלינו סוכת שלום וכו'. [דש"ח דפוס ב']

מפורש כי חוץ מבחינה זאת ונוסח השכיבנו השונה בליל שבת, אין שינוי, פירוש, שיש להתנהג גם כלילי חול בעצימת עיניים מתחילת ברכת המעריב ערבים. והמוחק דיבורנו הוא שגם בקבלת שבת יש לעצום עיניים.

²⁰⁴ בשער התפלה דף רס"ח, מופיע לכוון (עם הכולל) ר"ת ב'ראשית א'להינו ו'אלהי א'בותינו, כמנין רי"א.

א. נוסח זכר מעשה בראשית' כחתימת לפיסקת 'ישמחו במלכותך' קיים עוד לפני האר"י ז"ל, כמוזכר בבית יוסף ס' רפ"א בשם הר"מ ציר נאמן, עיין שם. והוספה זאת, שייכת דווקא לתפילת שחרית של שבת, ולא לערבית או מוסף. שכן בטור ובב"י ס' רפ"א, שייך להשכמת הבוקר ולתפילת שחרית של שבת, ומסתיים בענין המקדים סימן לקריאת התורה בשבת.

ב. בסידור רפ"ד, לא מופיע זכר למעשה בראשית' אלא בתפילת ערבית של שבת בלבד.

לברך מעין ז' במקום לא קבוע או במקום שאין בו ס"ת?
205 יש לברך מעין ז' בכל מקום ובכל מצב, חוץ מליל פסח, ובבית חתנים, ולהבדיל, בבית
אבלים (בר מינן)

206 מקור אמירת מזמור לדוד ה' רועי בתפילת ערבית דליל שבת

איזה יד האימא יש לנשק בלי שבת?
207 יש לנשק את ב' ידיה

כמה הקפות סביב השולחן קודם קידוש ליל שבת?
208 יש להקיף בלחש ב' הקפות בלבד, בכל א' משלושת סעודות השבת.

ג. מדברי רבי שמואל ויטאל על שער התפלה, מעיר כי לפי הכתוב בכוונה ר"ת ב'ראשית א'להינו ו'אלהי
א'בותינו, כמנין רי"א, יש לומר הוספה זאת במוסף כמו בערבית

ד. הוסיפו מקובלים אחרונים, כי אין לומר 'זכר למעשה בראשית' אלא שהבן איש חי צדק, כי אין הכרח
להשמיט אותו בתפילת שחרית. אף שאינו מוזכר כלל בכתבי מוהר"ח²⁰⁷. והבוחר יבחר.

א. 205 במקום שאין ס"ת, אין לומר ברכת מעין ז', כי אין קדושה [כנה"ג]

ב. אם כן, אין לומר 'קדושה' ב' אנשים – הרי אין ס"ת?!

ג. אין אומרים ברכת מעין ז' בבית חתנים, ולהבדיל, גם לא בבית אבל – אמנם, גם נהגו להביא ס"ת בבית
אבל, ובכל זאת, א"א ברכת מעין ז'. הרי, כי ברכת מעין ז' אינה תלויה בנוכחות ס"ת!

ד. במקום שיש י' אנשים, השכינה נמצאת (פרקי אבות) – ענין של עשרה ראשונים בבית הכנסת –
קדושת המנין עולה

ה. לפי שו"ע (רס"ח י'), אין לברך ברכת מעין ז' בבית חתנים ובבית אבלים. ומרן השו"ע לא מינה מקרים
אחרים זולת בליל פסח שאין לאומרה. משמע כי בכל מקום אחר, יש לברך אותה.

206 כך נהגו הספרדים עוד לפני האר"י ז"ל, לומר מזמור זה בסוף תפילת ערבית דליל שבת, כמובא
בסידור רפ"ד.

207 מוהר"ח²⁰⁷ ואם אמך קיימת בחיים חייטה, תלך ותנשק ידיה (...) ענין הנשיקה שנוהגין לנשק ע"ג הידים
(ד"רנו\י)

א. מפורש בשער התפלה כי צריך לנשק ב' ידיה.

ב. משמע גם ("שנהגין") שכן היו נוהגים רוב העולם ולא רק ע"פ הסוד.

208 שער התפלה דף רנ"ז

כמה הדסים יש להחזיק ביד בשבת ?
209 יש להחזיק ו' עלי הדס, כל ג' מאוגדים, הרי ב' אגודות של ג' עלי הדס

מי שאין לו הדסים, יברך ברכת הריח על מין אחר ?
210 כן. העיקר לברך על הריח

211 אמירת 'אתקיננו סעודתיה' אינו ע"פ האר"י ז"ל

209 ואח"כ קח בידיך שתי אגודות הדס (...) וקחם בין שתי ידיך ימינית ושמאלית ותחברם יחד ותברך עליהם בורא עצי בשמים אח"כ תריח בהם (ד"רנ"ח)
ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כנודע (...) ועתה בליל מוצאי שבת, בעת ברכת עצי בשמים תקח ג' הדסים הנזכ' [ביום שבת, משולשים כשרים] בידיך הם לבדם, ותריח בהם, ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה אחת (ד"ר"ט)

בכל אגודה יש ג' עלי הדס משולשים כשרים.

210 ריח ההדס

- א. יש לברך ולהריח קודם כל הסעודות וגם אחרי ברכת המזון, ואף שיש סוד חשוב דווקא בעלי הדס,
- ב. גם כך כותב השו"ע שלהבדלה יש לברך על הדסים (ומובא באיגרות רבי שלמה שלומל כי בזמנו, היה גודל הרבה הדסים בעיר צפת תובב"א, עד שאנשים היו תולשים, בהיתר, ובחיים)
- ג. מצוה להרבות ולהשלים ברכות בשבת קודש, ולא ימנע את עצמו מלברך על סוגי ריח אחרים אף אם אין לו הדס.
- ד. משמע שכן ליל שבת, אף שההדס מובחר, וכך מובא בשו"ע עצמו בדין ריח בהבדלה.

211 "אמר המחבר אברהם (ר"א אזולאי ז"ל) מצאתי כתוב: ונראה לי שאינו מן הרב זלה"ה וז"ל: בכל סעודה מסעודות שבת ושל מוצאי שבת בכלל, צריך להכריז תחלה אלן סעודתי מהימנותא שלימתא וכו' " [רימון ח'] מעשה הושב לרבי אברהם אזולאי

- א. יזהר לא לדלג תיבת 'היא' כמודפס בכמה סידורים ועותקים, כשאומר דא "היא" סעודתא וכו'
- ב. אף ש'אתקיננו' מוזכר בזוהר, יש להבין כי בירור האר"י ז"ל הוא הבירור הנכון, לעומת כל המקובלים הראשונים והאחרונים, כולל הרש"ש ז"ל. ולכן, אף שקיימים בזוהר מאמרים הסותרים אחד את השני, האר"י ז"ל פתר הסתירות והגיע לבירור העליון והאמיתי, כדין שאין לכרוע ברכיים בעמידה ועוד.

'אזמר בשבחין' או 'אסדר בשבחין' ? לשיר פיוט זה קודם או אחרי הקידוש ?
 212 נוסח המדוייק להאר"י ז"ל הוא 'אסדר בשבחין', ויש לשירו אחר אכילת סעודת ליל שבת

212 ומקיף את שלחן שבע פעמים, ובני ביתו מקיפים אחריו, וכלם יחד משוררים בנעימה כשהם מקיפים ואומרים אזמר בשבחין וכו'. אח"כ מתירין האגודות ובוררין מתוכן ארבעה בדים שהיו עבות כמו הדס שבללולב, ולוקח בעל הבית שלש מהן בשמאלו וקושרן ביד ימין באותו בד רביעי קשר שאינו של קיימא. תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זו אחד המקורות הקדומות של שירת 'אזמר בשבחין' (ואף לא כגירסת מוהרח"ו 'אסדר בשבחין') קודם הקידוש, וגם של ז' הקפות סביב השולחן. לא זה ולא זה קיימים אצל האר"י ז"ל ובכתבי מוהרח"ו.

הקדמה

- א. פיוט 'אסדר בשבחין' הוא אחד מג' הפיוטים שהאר"י ז"ל חיבר, כל א' לכל אחת מג' סעודות השבת.
- ב. ג' פיוטי האר"י ז"ל לסעודות שבת, לא נמצאים ב'שער כתבי מורי', אלו הכתבים מיד קודשו האר"י ז"ל עצמו
- ג. מוהרח"ו מביא אותם ב'שער התפלה' כפי הנוסח המדוייק, והם חלק מתורת האר"י ז"ל שמסר לתלמידו המובהק מוהרח"ו
- ד. ספר 'יפה נוף', המכיל ג' פיוטי האר"י ז"ל, נדפס לראשונה בשנת של"ה [1575], רק ג' שנים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל [של"ב 1572]
- ה. מקור נוסף, 'אזמר בשבחין' ע"פ פירוש ר"י סרוק הועתק ע"י רבי עזרא מפנו. השונה קצת מנוסח מוהרח"ו
- ו. ידוע כי מוהרח"ו שלח לכמה ת"ח בחוץ לארץ העתקות עוד טרם הסתלקות רבו ז"ל
- ז. ידוע גם כי כמה מגורי האר"י ז"ל, כמו רבי יוסף אבן טבול, שירד למצרים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל, לא מסרו את קונטריסהם למוהרח"ו

הוספות

- א. ר"ת הפיוט לליל שבת הוא אנ"י יצח"ק בן שלמ"ה
- ב. מפורש בדברי מוהרח"ו כי יש לשיר את הפיוט הזה בסוף סעודת ליל שבת, והוא מתקנת האר"י ז"ל עצמו
- ג. אחד ממקורות מאוחרות קובע כי בהעדר פירוש הפיוט ע"פ הסוד, יש להבינו ע"פ הפשט, ולכן חלק הראשון הוקדם קודם הקידוש, וחלק השני (למבצע על ריפתא) הואחר קודם ברכת המוציא
- ד. אותו מקור, נותן בעצמו פירוש ע"פ הסוד, אמנם כבר קדם לו פירוש ר"י סרוק, המובא ע"פ רבי עזרא פנו
- ה. באף מקום, מוהרח"ו מזכיר שלא קיבל או הבין עומק פיוט האר"י ז"ל ע"פ הסוד
- ו. נוסחאו הוא 'אסדר בשבחין' ולא 'אזמר בשבחין', שער התפלה – ורובם טעו והוטעו ע"פ נוסח פירוש ר"י סרוק, לגרוס 'אזמר בשבחין'
- ז. סימן אחד פשוט, שקיבלו גירסת כתבי מוהרח"ו המדוייקים: אם ניסחו 'אזמר' או 'אסדר'
- ח. שכינתא תתעטר – שביטין ושביקין לסעודה הראשונה בליל שבת: מוהרח"ו לא מחק שום משפט מפיוט רבו האר"י ז"ל, דלא כפי הסבר ע"פ רבי ישראל סרוק

אם יש לשיר פיוט 'למבצע על ריפתא' בין נטילת ידים לברכת המוציא²¹³ אין פיוט זה קיים, והוא חלק בלתי נפרד מפיוט 'אסדר בשבחין', לסעודת ליל שבת בלבד

מה הוא הסדר שיעשה בכל הסעודות כדברי מוהרח"ו?²¹⁴ קודם הקידוש/הסעודה, יקיף פעם ראשונה, ואחריה, יברך ויריח. יקיף פעם שניה בשקט עם הדסים בידי. יכריז קודם כל סעודה: דא היא סעודתא וכו'

אם יש לומר מזמור לדוד בג' סעודות השבת?²¹⁵ יש לאומרו קודם קידוש יום שבת בלבד

אם יש למזוג כוס הקידוש?²¹⁶ כן. ראוי

ט. **כלבא חוצפא בפיוט** לסעודה שלישית: עיין 'שער האמת' שיש לאומרו ע"פ גירסת מוהרח"ו בשער התפלה

²¹³ 'למבצע על ריפתא' הוא חלק בלתי נפרד מפיוט האר"י ז"ל 'אסדר בשבחין', והוא תשלום השם 'שלמ"ה', שהוא שם אביו האר"י ז"ל. בגלל שעוסק בבציעת המוציא, יש שטעו וחילקו הפיוט לשניים, 'אומר בשבחין' קודם הקידוש, ו'למבצע על ריפתא' קודם ברכת המוציא.

א. האר"י ז"ל תיקן עוד ב' פיוטים, א' לסעודת שנייה ועוד א' לסעודה שלישית. באופן, כי לא תיקן 'אסדר בשבחין' בכל סעודה וסעודה, אלא לסעודת הלילה בלבד.

ב. מפורש בשער התפלה לשיר 'אסדר בשבחין' אחר האכילה

²¹⁴ חוץ מסעודה שנייה שיש לומר דא היא סעודתא קודם סברי מרנן בקידוש. כרגיל, אחרי הקידוש (חוץ מסעודה שלישית), יטול ידיו ויגביהם וכו', ובתוך הסעודה יקרא פרק ממסכת שבת, וישיר פיוט של האר"י ז"ל בסוף הסעודה, כנהוג בליל שבת.

²¹⁵ בליל שבת ראוי לומר קודם קידוש מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר. [קמ"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפש]

כבר כתבנו כי מוהרח"ו לא הביא בגוף 'שער התפלה' לומר מזמור זה קודם סעודות שבת, אלא בקידוש שחרית בלבד, וכך העיד בנו רבי שמואל ויטאל בסידורו 'חמדת ישראל', שכך נהג מוהרח"ו לומר 'מזמור לדוד ה' רועי רק בקידוש של שחרית. ומה שכתוב שיש לאומרו בכל הסעודות, הוא מקונטרסי החברים, ממה ששמע מזולתו, ולא מה שמוהרח"ו קיבל ישירות מהאר"י ז"ל.

²¹⁶ ב' המקומות שמוהרח"ו מזכיר למזוג היין בח' שערים, הוא מהחברים (שבצפת-מה ששמע מזולתו), ולא מה שקיבל מהאר"י ז"ל אלא מזולתו (שער התפלה דף תי"א וגם בשער המצות דף קס"א מזולתו). אמנם, מוהרח"ו מביא כי יש למזוג, כפי שקיבל מרבו האר"י ז"ל:

א. במעשה הרוח בספר החזיונות (אף שאינו מפורש וזה דיבור הרוח ולא של מוהרח"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל)

ב. גם בח"ב לספר החזיונות, והוא מה שקיבל מרבו האר"י ז"ל.

ימוזג דווקא ג' טיפות מים ?

217 ימוזג רק טיפה א', ואין שיעור בטיפות מים, בין א' ובין יותר

איך לאחוז כוס הקידוש, בכל הקידושים ?

218 תחתית הכוס צריכה לשבת על קצי החמישה אצבעות יד ימין

219 טעימת הכוס בישיבה ?

מלשון מוהרח"ו, נראה הפוך שע"פ האר"י ז"ל יש לשתות דווקא בעמידה

אם כל המסובין צריכים לשתות מן הכוס ?

220 המנהג הקדום והמובא בשו"ע הוא שכל א' יטעם. אולם, מדברי מוהרח"ו משמע כי רק

המקדש ישתה

217 כמדומני כי המקור בספר 'עמק הבכה', ואינו מהאר"י ז"ל. ואין שיעור למזיגה כל עוד שהיין נשאר הרוב והמים המעט.

218 שער המצות דף ק"ט.

219 טעימת כוס הקידוש

- א. ענין זה (מזיגת כוס הקידוש ושתייתו במיושב) מגלה לנו כי כינוי 'מדהכרים' שבדמשק, בלשון ר"י צמח, לרוב, הוא שייך לרבי שמואל וויטאל
- ב. הנה לשונות ר"י צמח מאוחרים: "קידוש דליל שבת: צמח: אמרו שהרב חיים זלה"ה היה נוהג למוזג כוס של הקידוש קודם, ואח"כ היה אומר הקידוש מעומד, והיה טועם הכוס מיושב". נגיד ומצוה לר"י צמח
- ג. רבי יעקב צמח בכת"י 'רנו ליעקב' (דף קמ"ח): נטילת ידים של הסעודה בליל שבת (...). צמח: אמר שהרב ר' חיים זלה"ה היה נוהג למוזג כוס של הקידוש קודם ואח"כ היה אומר הקידוש מעומד, והיה טועם הכוס מיושב. גם אמר לי החכם השלם בכ"ר שמואל נר"ו שאביו זלה"ה היה נוהג וכו'. עכ"ל.
- ד. מכל העדויות שהביא מוהרש"ו לרבי יעקב צמח, מובא אם מקור המנהג הוא מהאר"י ז"ל [כמו ז' כריכות רצועת התפילין של יד], ואם לאו, הרי שמנהג זה שייך למוהרח"ו ז"ל בלבד.
- ה. כך שאין מקור כי האר"י ז"ל היה יושב בליל שבת לשתות את יין הקידוש
- ו. ובליל פסח, על כורחך שתשב לשתות בהסיבה

220 בציעת הפת

- א. לעומת בציעת הפת, לא כתב מוהרח"ו שיעביר הכוס לכל המסובין שיטעמו.
- ב. מקור בשער התפלה (דף רס"א) שהמקדש צריך לשתות, והוא כוער אפין ממש. אמנם, לא מוזכר כי שאר המסובין ישתו, דלא כבציעת הפת, שמוהרח"ו מזכיר לחלק לעצמו כזית, ואז כביצה לאשתו וח"כ לשאר המסובין
- ג. משמע כי שאר מסובין אינם טועמים מן הכוס [לאפוקי סדר של פסח שלכל א' יש כוס משלו]
- ד. אם, כן, אין חובה על המסובין לשתות רביעית לצאת י"ח הקידוש במקום סעודה כפי דעת רבי שמואל ויטאל, אלא רק המקדש – ועיין השו"ע כי טעימת הכוס הוא מנהג ואינו דין.

י"ב כיכרות או מספיק בד' כיכרות (חלות של שבת) ?
221 לדעת האר"י ז"ל, יש לערוך י"ב כיכרות עגולים לכל סעודות השבת

ה. גם ע"פ הגאונים, השוטה רביעית כוס, יצא י"ח סעודה. וכמו שהמקדש מוציא שאר המסובין ידי חובתם בברכת הגפן ואף בשתיית לוג, כך הוא שהמקדש מוציא את המסובין ידי חובת קידוש במקום סעודה, ודלא כרבי שמואל ויטאל המצריך לכל א' לשתות רביעית. הלוא, שע"פ השו"ע המקדש מוציא ידי חובת המסובין ותו לן.

221 גם בענין הלחם המסודר עליו, צריך לזהר לשים בכל סעודה י"ב לחמים על השלחן כנגד י"ב חלות לחם הפנים [דרס"א]

א. מפורש בדברי מוהרח"ו שיש להניח י"ב לחמים/כיכרות, בכל סעודה מג' סעודות שבת, לא כולל סעודה רביעית [מלווה מלכה] שיש לבצוע על כיכר אחד שלם, כדעת השו"ע, ולא על ב' כיכרות.

ב. פשט דעת הזוהר (ח"ג רמ"ה) הוא שבכל סעודה תהיה ד' כיכרות על השולחן. דהיינו, י"ב לחמים בג' הסעודות

ג. אף שחלוקת המקובלים, מהשל"ה הקדוש עד גליא עמיקתא, שונה א' מהב', מ"מ, אין לנו אלא דברי האר"י ז"ל

ד. גם רבי שמואל ויטאל מגלה כי אביו מוהרח"ו היה מסדר בכל ג' סעודות שבת, ארבע כיכרות בלבד, אף שהיה לו לסדר י"ב כדעת רבו האר"י ז"ל

ה. כבר כתבנו כמה פעמים, כי עיקר פעולת מוהרח"ו היתה לרשום לשמור ואז למסור את תורת רבו האר"י ז"ל, הנקייה ביותר, ולא את דעתו האישית של מוהרח"ו וגם לא מנהגיו. סיבה לכך, מוהרח"ו לא רשם שום הערה על תורת האר"י ז"ל החולקת על רבו ז"ל ומשנה את המנהג או הדרוש

ו. נראה גם, כי לחמים היו כיכרות לא קלועים, וכך לפחות נמצא בציור מוהרח"ו ב'שער התפלה' דף רס"א (וגם לר"י צמח), ויותר דומים לחם עבה עגול המקובל אצל הספרדים ועדות המזרח דאז

ז. לעומת השל"ה, כי כל חלה קלועה ג' קליעות. יוצא כי ד' חלות כדעת הזוהר בכל סעודה של שבת, וגם כל חלה קלועה ג', הרי י"ב קלועות כנגד י"ב כיכרות לפי דעת האר"י ז"ל

סיכום: עיקר הענין הוא י"ב כיכרות/לחמים בכל מג' סעודות השבת, והיא דעת האר"י ז"ל הברורה לפי מוהרח"ו ז"ל

בוצעים מהלחם משונה על הכיכר התחתון או על העליון ?
222 יחזיק ביד ימין כיכר א' וביד שמאל כיכר א', וידבק אותם, באופן שאינו בוצע לא על התחתונה ולא על העליונה, ויבצע בכיכר הימין.

יש לבצוע את הלחם ביד או לחתוך בסכין ?
223 מוזכר "לבצוע", משמע מדברי מוהר"ח ביד, ולא "לחתוך" בסכין.

לאכול דגים בסעודה או דווקא בסעודה שלישית ?
224 אינו מהאר"י ז"ל. אמנם יש מקור למנהג כבר בתלמוד

קריאת כ"ד פרקי מסכת שבת בשולחן ?
225 האר"י ז"ל לא היה מקפיד להשלים כל הכ"ד פרקים לאורך ג' סעודות שבת

222 בציעת הפת

- א. ע"פ השו"ע (ס' רע"ד א') יש לבצוע על התחתונה. ולדעת האר"י יש לבצוע בכיכר הימני, שאוחז ב' לחמים צד בצד. ואפשר שהתחתונה תהיה גם הימנית.
- ב. יש שנהגו לאחוז הכיכר באלכסון על מנת לצאת גם ע"פ השו"ע וגם ע"פ האר"י ז"ל
- ג. מלשון השו"ע והאר"י ז"ל, אין חלה קלועה אלא כיכר הוא לחם עגול כמנהג הספרדי המקורי, והנה להם לישראל
- ד. מדברי האר"י ז"ל, יש לאחוז הכיכרות בין ב' ידיו כיכר א' בימין, והשני, בשמאל
- ה. אין ראייה לאחוז הכיכרות קדימה כתנועת הלולב או בעמידה, ראשיהן לכיוון מעלה

223 שער התפלה דף רס"א ושער המצות פרשת עקב

224 מקור המנהג

- א. במקובלי צפת [ספר החרדים/סדר היום (לבדוק)/תיקוני שבת לר"א הלוי בסוף ספר החזיונות], לאכול דג בכל סעודות שבת. הפע"ח העתיק מהם, ואינו מופיע בכתבי האר"י ז"ל.
- ב. בתלמוד, מפורש במס' שבת דף קי"ח ע"ב, שהיו אוכלים מאכל של תרדין (הנקרא איתפניה סא"לק אצלינו), דגים גדולים וראשי שום

225 "ומה שמורי ז"ל היה נוהג כי בסעודה של לילה היה קורא ד' פרקים של שבת וכו'. אמר מאיר, נראה שלא היה מקפיד על ההשלמה דמסכת שבת, או אפשר שהיה משלימן זולת עת הסעודה. [שם פי"ח] הנהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

- א. מנהג האר"י ז"ל הוא לקרוא ד' פרקים של מסכת שבת בכל סעודה, וכשהיה טרוד כהכנסת אורחים וכו', היה קורא פרק א' בלבד. ומי שרוצה לקרוא ח' פרקי משנת שבת בכל א' מג' הסעודות, הרשות בידו, ואינו חייב. שער התפלה דף רס"ג.
- ב. נלע"ד שר"ם פאפיראש צדק, וכך משמע מדברי מוהר"ח ב'שער התפלה'.

איזה מזמור לומר קודם ברהמ"ז, בחול ובשבת?
226 משמע כי גם בשבת יש לומר מזמור אלהי"ם יחננו, כביום חול

איזה כוס להשאיר על השולחן אחרי ברהמ"ז?
227 כוס ברכת המזון הוא אותו כוס של הקידוש, ויש להשאירו בשולחן כל ליל שבת

ללבוש כובע על ראשו בשעת ברכת המזון?
228 אין חיוב לכסות את הראש בכובע בברכת המזון

226 מזמור אחרי מים אחרונים

- א. אין לומר על נהרות בבל אלא למנצח אלהי"ם יחננו, כדברי מוהרח"ו המפורשים
ב. גם הפסוקים הידועים ('אברכה' עד 'זה השולחן')

227 מורי ז"ל היה נוהג להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש
ושל ברכת המזון מונח עליו. והיה מניח כלשהו טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת
בסוד אסוך שמן הנז' באלישע כנז' בזוהר. (ד"רסד)
גם היה נוהג להשאיר ולהניח השולחן במקומו ליל שבת והמפה פרוסה על השולחן, והכוס של ברכת
המזון עליו [ג] סדר הכנות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

- א. יש להשאיר את כוס ברכת המזון בלבד בשולחן ליל שבת אחרי ברכת המזון
ב. עיין מרן השו"ע אבן העזר ס' ס"ב ט', המביא גם המנהג בכוס ז' ברכות, להשתמש בכוס א' בלבד, גם
לברכת המזון וגם לז' ברכות
ג. מלשון מוהרח"ו, נמצא כי מנהג האר"י ז"ל הוא לברך הקידוש וברכת המזון באותו כוס:
- כותב מוהרח"ו מונח עליו, ולא מונחים בלשון רבים
- גם כותב מוהרח"ו להשאיר קצת טיפות יין (ולא גביע גדולה להשאיר שיעור יין לקידוש שחרית ולהבדלה)
בכוס ההוא, והיה ראוי לכתוב בכוס ברכת המזון, אם היו ב' כוסות. הרי, כוס אחד לקידוש ולברכת
המזון
- משמע כי, גם בברכת ז' ברכות לדעת האר"י ז"ל יש לברך על כוס א' בלבד, וכמובא בשו"ע שכך רוב
העם נהג

228 כיסוי הראש בברכת מזון

- א. סיפור של רבי ישראל נגידארה מוטל בספק עד היום
ב. אין שום ראיה בלשון מוהרח"ו
ג. שו"ע ס' צ"א סק"ו, ואינו אלא דווקא לתפילת י"ח
ד. מי שרוצה להחמיר, יחמיר לעצמו, ולא יפשע לגעור באחרים או יחייבו אותם חומרה זאת
ה. עיין בהיכל הקודש (פמ"א קמח) לרבי משה אלבאז ז"ל, כי טוב לעטף בטליתו לברך על כוס של ברכה

אם מותר להזכיר חטאים וחורבן בתפילה בשבת ובימים שאין בהם תחנון
229 יש להימנע מהזכרת חטאים וחורבן הבית בשבת וימים טובים ובברכת המזון בכלל בתור
בקשה. ובתור תפילה או קריאה, אין חשש.

אמירת 'ברוך שמי' בכל פתיחת היכל או בשחרית שבת בלבד ?
230 יש לומר 'ברוך שמי' אך ורק בשחרית שבת

- א. 229 מלשון מוהר"ח¹ בענין אבינו מלכינו בשבת, מפורש כי אין להזכיר עוונות וחטאים בשבת
- ב. אמנם, כן מוהר"ח¹ מזכיר לומר פסוק 'והוא אחום יכפר עוון' אף בשבת
- ג. לא קשיא, כי אבינו מלכינו היא בקשה, למרות שפסוק 'והוא רחום' הוא קריאה/הזכרה וחלק מסדר התפילה, כדמיון הזכרת ובקשת גשמים בתפילה, כידוע
- ד. דילוג מזמור יענך בתיקון חצות בליל ר"ח
- ה. ספק מוהר"ח¹ על מזמור יענך בתפילת שחרית ביום שאין בו תחנון
- ו. קריאת איכה בלחש בליל שבועות כי הוא יום טוב
- ז. למרות קריאת התורה וההפטרה, בקול רם, המזכירה לפעמים עוונות או צרות, שזו דרך הזכרה ולא בקשה
- ח. ברכת המזון בשמחה יתירה
- ט. הזכרת חורבן באכילה בימי השבוע בלבד

סיכום:

- א. מכל המובא, ברור כי אין להזכיר ביום שבת וביום טוב, שום זכר של חורבן ועוונות, כולל ראש השנה שהוא יום טוב וכדברי מוהר"ח¹ ב'שער התפלה'.
- ב. מה שהותר להזכיר בשבת ויום טוב, הוא בגדר קריאה – אבל לא בגדר בקשה וכך קבעו במוסף ראש חודש החל בשבת, הזכרת חרבן וחטאי ישראל, דבר שאינו מופיע אפילו במוסף ראש חודש ביום חול. ונראה כי דווקא לדעת האר"י ז"ל אין להזכיר עוון ועצבות וחרבן בימי שבת ר"ח ויו"ט.

230 מורי ז"ל היה נוהג ונוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח
הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל בריך שמייה דמארי עלמא וכו'. [דרס"ז]

- א. מקור אמירת בריך שמייה בכל פתיחת הס"ת הוא מרבי שמואל ויטאל, ואינו ע"פ אביו מהר"ח¹ ובוודאי לא ע"פ האר"י ז"ל. וכך הביא בנגיד ומצוה. [סידור חמדת ישראל כתי"ד צח] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [קנ"ז]
- ב. זאת לא פעם הראשונה כי רבי שמואל ויטאל מוסיף ואף מדלל הנהגות האר"י ז"ל (עיין גם מזמורי תהלים קודם תפילת ערבית ובמוצ"ש, שאין קפידא ואינו מוסיף לאומרים, כשהאר"י ז"ל היה דווקא מקפיד לא לאומרים, ויש עוד מקרים)
- ג. מבואר בדברי האר"י ז"ל שרק בשחרית של שבת יש לאומרו כמובא במפורש בזוהר. וכך נהג הגר"א ז"ל, אף שהרחיד"א בעקבות רבי שמואל ויטאל, נהגו בשבת וביו"ט, מ"מ אין לנו לזוז מדברי האר"י ז"ל ומוהר"ח¹ ז"ל, לומר 'ברוך שמי' רק בתפילת שחרית של שבת.
- ד. מלשון מוהר"ח¹ לומדים שהאר"י ז"ל לא היה נוהג בלבד לאומרו, אלא נוהר, משמע, דווקא בשחרית בשבת בלבד, כפי שמובא בזוהר.

מתני יש לומר 'ברוך שמייה' ?

²³¹ יאמר 'ברוך שמייה' כשהוציאו את הס"ת מההיכל, ולא כשהס"ת עדיין מונח בהיכל

למה אין להשתחוות בתיבות 'דסגינא קמיה' ?

²³² המשתחוה בתיבות 'דסגינא קמיה', ישתחוה בכל הזכרת השתחווייה, וגם ב'ויברך דוד'

מי אמור לעלות שלישי וששי בשבת ?

²³³ דווקא אנשים היותר גבוהים בחכמה וביראת ה' צריכים לעלות

- א. ²³¹ יש לאומרו אחר הוצאת הס"ת מההיכל, ולא כשהס"ת עדיין בתוך ההיכל, וזה נקרא בקיעה הראשונה. (שער התפלה רס"ז)
- ב. אם היו מקצרים את הוצאת ס"ת בקצת פסוקים ו'ברוך שמייה' בלבד (בשחרית שבת), ובלי כל תוספות סרק למיניהם, לא היו צריכים להשאיר את הס"ת בהיכל, כי הוא כבד (בפרט לספרדים ועדות המזרח).
- ג. בקיעת האור הראשונה היא אחרי הוצאת ס"ת מההיכל. לכן, האומרים 'ברוך שמייה' כשעדיין הס"ת מונח בהיכל טועים, וצריך להוציאו קודם ולהחזיקו בידים.
- ד. כבר כתבנו, כי אין מקור בראשונים לפתוח ס"ת בהיכל, או לומר בשבת 'ברוך שמייה' ועדיין הס"ת מונח בהיכל, או להוליך הס"ת פתוח עד לתיבה, ומשבשים את כל השלבים, ומבטלים המנהג הנכון והקדמון להגביה את הס"ת פתוח רק בתיבה.
- ה. לדעת האר"י ז"ל ומוהר"ח"ו, יש לומר 'ברוך שמייה' אך ורק בשחרית שבת
- ו. אמנם, דעת הזוהר המפורשת, האר"י ז"ל ומוהר"ח"ו, לאומרו בשחרית שבת בלבד.

²³² מקור ראשון לכרוע באמירת 'ברוך שמייה' הוא מדברי ה'מגן גיבורים'.

- א. הנהגה זאת חדשה, ואינה קיימת לא בזוהר וגם לא באר"י ז"ל
- ב. נוסח 'ברוך שמייה' אינו שווה בכל כתבי ודפוס ספר הזוהר
- ג. תיבות 'דסגינא קמיה', שבהם יש להשתחוות כלשון ה'מגן גיבורים', אינן מופיעות בדפוס הזוהר הראשון
- ד. אין להוסיף כריעות שרו"ל לא קבעו

²³³ גם נמצא שהששי והשביעי (יש לגרוס והשלישי) אעפ"י שאינן עושין שום תיקון בידם כמו שעושין הכהן והלוי שמגולים מקום הסתום כנו' עם כל זאת צריכין שיהיו אנשים היותר חשובים במעלה שבכל העולים אז כדי שיהיו ראויים לקבל האורות הגדולים המגולים ההם כנו'. [דקע"ג]

משמע כי אין למכור סתם עליית שלישי וששי, בסגנון 'בעל המאה בעל הדעה', אלא לשמור אותם, לטובת הקהל, להראויים ביותר לקבל אורות הגדולים האלו המשפיעים על כל הקהל.

יש גם לגרוס בדברי מוהר"ח"ו גם נמצא שהששי והשלישי וכו', ולא 'שהששי והשביעי כגריסת מוהר"ח"ו כתי"ק, וכפי שהוא כותב עצמו אח"כ, הכותב דווקא על ששי ועל שלישי. הרי ממה שנכתב קודם לכן [פסיקא לעיל והוא בדף הקודם דף קע"ג לשער התפלה] יש לגרוס הששי ושלישי. וכך משמע מדברי מוהר"ח"ו בענין הס"ת בשבת דף ת"ב/ת"ג. ואף שנראה כי הנכון כמו שכתבנו, מ"מ, מוהר"ח"ו היה אמור להקדים השלישי לששי. והיות כי כתב הששי והשביעי, שהוא מקומו הטבעי, אף שעליית השביעי הוא הגרוע מכולם, מ"מ, עדיין לא ברור לגמרי.

סדר קידושא רבה [דע"ר]
מזמור לדוד ה' רועי וכו'
ושמרו בני ישראל את השבת וכו' עד שבת וינפש
פסוק אז תתענג על ה'
סברי מרגן
דא היא סעודתא דעתיקא קדישא
ברכת הגפן

²³⁴ מקור סדר קידושא רבה כמנהג הספרדים

לשיר 'למבצע על ריפתא' בכל סעודות השבת, יום טוב ובסעודת שמחה
²³⁵ מנהג טעות הוא, ואין לו שום בסיס ושורש

²³⁴ סעודת שחרית: בסעודה זאת שהיא סעודת החתן אומר 'זאת היא סעודת החתן' או יאמר 'הביאו לנו סעודת המלך' או יאמר 'הביאו לנו סעודת זכור' (...) ומטעם זה, נהגו בכל קהלות ישראל הקדושים לומר 'מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר' לפי שיש בו זאת הכוונה בעצמה (...) הרי כי המזמור הזה הוא הזמנה לבעל הסעודה, ונהגו גם כן לומר 'אם תשיב משבת רגלך' (...) ונהגו עוד לומר פסוק 'אז תתענג על ה' וכו' (...) ואומר 'שמרו בני ישראל'. [פס"ט רט] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

²³⁵ ובשחרית דשבת יאמר אסדר לסעודתא כו' למבצע כו' ויטול ידיו (למים אחרונים) ויאמר ידי אסחי כו' ויברך ברכת המזון תיכף בלי הפסקה. לסעודה ג' דז"א יאמר בני היכלא וכו' לחן אלהי עוז תהלתי ויאמר למבצע כו' ויטול ידיו ויאמר ידי אסחי כו' ויברך ברכת המזון תיכף בלי הפסקה. [ע"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

א. אזמור בשבחין וכו' למבצע על ריפתא וכו' [ע"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
דבר תמוה, היות כי פיוט סעודת שחרית שבת שתיקן האר"י ז"ל, אינו בכלל 'אזמור (אסדר) בשבחין'. ומכל העירבוביא הזאת, נולדו מנהגים שאינם כתקנת האר"י ז"ל, ובפרט אמירת 'למבצע על ריפתא' בכל סעודה וסעודה, שהוא מנהג עקום ונפול עד מאוד.

ב. גם, מכיוון שמוזכר בספר 'מחברת הקודש' שהוא חלק השני של ספרו 'מאורות נתן', מבוסס על כתבי רבי נתן הירושלמי חבר ר' יעקב אשכנזי

סיכום: אין לומר 'למבצע על ריפתא' אלא בליל שבת והוא חלק אחרון של פיוט האר"י ז"ל 'אסדר בשבחין' הנאמר בסוף סעודת ליל שבת

אם מותר ללמוד גמרא בשבת ? אם מותר לחזור על לימודו של חול בשבת ?
 236 עיקר לימוד תורה בשבת הוא המדרש והקבלה, והשו"ע השמיט לימוד העיון בשבת
 יאמר 'ויהי נועם' ו'יושב בסתר' עליון במוצ"ש בשבוע שחל בו יום טוב ?

236 גם ירמזו למו"ש בספר הזוהר פרשת שלה, כי כשהאדם מחדש דברי תורה בעוה"ז ביום השבת, מעטרים לאביו כמה עטרות בעוה"ב, וזהו זכור את יום השבת לחדש בו דברי תורה, ועל ידי כך, תגרום להעטיר עטרות לאביך בעוה"ב ולכבודו, ולכן סמוך ליה כבוד את אביך וכו'. [שער הפסוקים דרנ"ג מזולתו] ולכן סמך פה איש אמו ואביו תיראו, לכבדם ביום השבת על ידי החדשי תורה, וזהו ואת שבתותי תשמורו. [שער הפסוקים דרנ"ט מזולתו]

- א. כל הפוסקים דרשו כי אם תשיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת עונג שלא ינהג כמנהגיו בימי חול, בין בלבוש, בין בשיחה, בין באכילה, בין בכליו, ק"ו דק"ו, בין לימודו
- ב. מערכת הישיבתית הנוכחית כיום היא זאת שמכניסה חול בקודש. הרי, אם אומרים שאין הבדל בין תורה (של חול) לתורה (של שבת), איך נתמודד מול שינוי תפילות בין חול לשבת. גם כאן היה אמור לא לשנות את הרגלו. גם כן בקרבנות בבית המקדש.
- ג. גם הרגל לקבוע מבחן ביום ראשון מיד אחרי שבת, מקורו אצל הגויים, ואין לו שום מקור בתורה. אדרבה, אמור לקבוע מבחן ביום ב' או ג', גם בתלמודי תורה, על מנת להוריד כל לחץ בשבת, להתכונן למבחן ביום א'. והוא טירוף וטיפשות הדעת של נוהגי הדור הנוכחי
- ד. כהרגלם, דווקא אלו שנקראים 'בני תורה', עוסקים ביום שבת, בענייני חול, בין בשעת הדרשה בליל שבת, שהתחלפה בחצי שעה של לימוד עיון עם מקורות, רק כדי להשתמש בכתרה של תורה, ולהזכיר נושאים כמו ביטוח חיים, השקעות, חובות, ארנונה, משכנתא, ועוד נושאים נחמדים שזיכרו לשומעים מה הם דואגים וחייבים לשלם, להפסיד את כל עונג שבת
- ה. הלוואי שכל אלה היו שומרים מנהגים מיוסדים על אדני פו, מנהגים בני מאות שנה, אם לא יותר, לדרוש דרשה, ולא עיון למדני לקומץ קטן של אנ"ש
- ו. נזכיר כי דעת היעב"ץ בסידורו והפתח הדביר, מי שלומד בעיון בשבת, מחלל שבת מחמת כוח הויכוח, המחלוקת והניצחון, ומדליק אש הגהינום
- ז. נזכיר כי בסוף מסכת חגיגה, ב' התנאים הקדושים היו עוסקים בשבת בלימוד 'אגדתא'
- ח. נזכיר כי אף השו"ע, שהבין קצת יותר טוב הגמרא מכל האחרונים אחריו, סידר את לימוד התורה בשבת בלי שום הזכרת חזרה בלימודו, וגם לא לימוד העיון וגמרא – אלא אדרבה, מובא הלכה משה מסיני לחזור ל' יום קודם פסח (ויש שהרחיבו לכל חג, והוא מובן) – הלוא, ענין חזרת הלימוד מוגבל ומוגדר
- ט. מה שהביא החיד"א בשם הפ"ח, מדובר בת"ח ודיינים, שהיו, דווקא בליל שבת, ולא בימו, חוזרים בסוגיות, עד זמן התשמיש
- י. מה שמובא כי עיקר לימוד הלילה (ביום חול) הוא תורה שבעל פה, קרי, הגמרא, היא טעות מפורסמת, אחרי שהאר"י ז"ל קובע כי אין ללמוד עיון יותר משעה שעתיים ביום. ק"ו בלילה, שלא ימקד את לימודו בגמרא אלא בוורה, והדברים פשוטים למי שקצת בודק את המקורות אלא, עיין בספ"הקט 'שער הדין והשלום', כי מקור לימוד גמרא בלילה אחרי חצות, מהמקובלים האחרונים, אף שע"פ הפשט, פשוט הוא, בהמנעם ללמוד תורת אמת היא תורת האר"י ז"ל.

237 לא. יתחיל רק מ'ואתה קדוש' או מ'אראהו בישועתי'

מוותר לשתות מים קודם הבדלה ?
238 כן, ואין שום חשש

239 שם 'דונג' בהדלקת נר הבדלה

- 237 דע כי כשחל י"ט באמצע השבוע בתוך ששת ימי החול או הוא דומה לערב שבת אבל כשחל י"ט במוצאי שבת אז כבר זעיר ונוקביה ביום השבת שהוא ערב י"ט היו שלימים (...) ועתה במוצאי שבת שהוא י"ט נגרע הארתו כי אז יורד למטה באימא כנ"ל. [דתכ"ו]
- א. אומרים 'יושב בסתר' במוצ"ש כשחל באותו שבוע, ששת ימים שאפשר לעבוד בהם, כי מזמור 'יושב בסתר' כנגד ו' ימי השבוע
- ב. במקרה שיום טוב חל באחד מימי השבוע, אין אפשרות לקיים הפסוק 'ששת ימים תעשה מלאכה', ולכן אין לומר 'יושב בסתר' בשבוע שאינו שלם
- ג. מוהרח"ו כותב כי יש לומר 'יושב בסתר' בכל מוצ"ש, בלי הרחבת הנושא. אם כן, גם במוצ"ש שחל בו יום טוב, יש לומר 'יושב בסתר' ? ודאי שלא, והוא פשוט
- ד. בדברי מוהרח"ו שהבאנו כאן למעלה, פשוט הוא כי שבוע שחל בו יום טוב, אינו שלם ונקרא 'ערב שבת', שאין כל היום מלאכה. ולכן, אין לומר 'יושב בסתר' במוצ"ש בשבוע שחל בו יום טוב.

238 אין חומרה זאת מקורה באר"י ז"ל, והוא ע"פ תלמידי רב אשי (פסחים ק"ה ע"א). עיין דברי הרמ"א ס' רצ"א ב', כי מקור המנהג עוד קיים לפני האר"י ז"ל, וכדרכם של מקובלי אשכנז האחרונים, הוסיפו מנהגיהם להנהגות האר"י ז"ל, כפי שהוכחנו בספה"ק 'שער הדין והשלום'.

239 שם דונג

- א. בסוד ההבדלה: כשאדם מדליק האבוקה יכוין כי דונג הוא שם ס"ג. סדר הכונות לרבי משה טרינקי [דף רטז שובי נפשי]
- ב. מקור מספר מעבר יבוק - מתק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו.

על איזה נר להבדיל במוצ"ש ?
240 יש להבדיל על נר שעווה השמור דווקא להבדלה

סעודה רביעית על ב' כיכרות ?
241 יש לבצוע על כיכר א' בלבד, ואין דין לחם משנה במוצ"ש

242 סדר משמרות ערב ראש חודש ומנהג להתענות ערב ר"ח

243 סעודת ראש חודש וסיום מסכת

240 היה מדליק נר של שעווה ומברך עליו בורא מאורי האש ולא היה מבדיל על הנר אשר בבית רק באבוקה מיוחדת. [דרי"ט]

- א. ר"י צמח כותב (נגיד ומצוה קס"ו, הגהת צמח בעולת תמיד ק"ע) בשם הזוהר ובשם פירוש מוהרח"ו לזוהר, כי יש להבדיל על נר ששבת בשבת (כדמיון יוה"כ)
- ב. אמנם מנהג האר"י ז"ל הוא להבדיל על אבוקה מיוחדת להבדלה
- ג. פירוש הזוהר למוהרח"ו נכתב קודם שלמד אצל האר"י ז"ל, ולא היה חולק באופן בוטה כל כך נגד רבו האר"י ז"ל

241 מלווה מלכה

- א. מפשט מרן השו"ע יש לבצוע על כיכר אחד בלבד, ולא מוזכר בכתבי מוהרח"ו.
- ב. בהעדר דעת האר"י ז"ל המפורשת, יש ללכת ע"פ השו"ע. ומרן הביא שם, כי יש לבצוע על כיכר א' בלבד. ולבצוע על ב' כיכרות הוא טעות מעותקים שגויים, שכתבו ח' כיכרות בליל שבת וכו', וכי כיכרות במוצ"ש כדי להגיע למספר מסויים, וכל זה ע"פ דרשות שונות, ואינו כלל ע"פ האר"י ז"ל.

242 משמרות ראש חודש

- א. מוהרח"ו סידר משמרות ערב ראש חודש לתלמידי האר"י ז"ל בצפת (ה"א ס' י"ח ספר החזיונות כתי"ק מוהרח"ו דפוס שובי נפשי)
- ב. ישיבת 'אהבת שלום' הדפיסה השנה (תשפ"ג) סדר משמרות ערב ר"ח כתי"ק למוהרח"ו.
- ג. מוזכר גם בהנהגות מקובלי צפת לר"א הלוי ברוכים, וגם בספר 'היכל הקודש' [פע"ד רכז] לרבי משה בר מימון אלבאז

243 נהגו לעשות סעודה על סיום מסכת וגם לכבוד ראש חודש והנוכה (ח"ב ס' כ"ח ספר החזיונות כתי"ק מוהרח"ו דפוס שובי נפשי)

244 מנהג הדלקת נר ליל ר"ח ובגדי ר"ח

245 סדר תיקון הצות בליל ראש חודש

אם יש לברך ברכת ההלל בראש חודש ומה הדין בברכת הרב את ריבנו אחרי קיראת המגילה לדעת הרמב"ם?
246 מנהג לברך או לא צריך להיות תלוי במנהג הקהילה ולא ע"פ מנהג המדינה, היות שבאותו עיר קיימים קהילות שונות

244 מנהגי ראש חודש

- א. הדלקת נר בליל ר"ח [בלי ברכה] מוזכר בהנהגות מקובלי צפת בתקופת האר"י ז"ל, וכך היה נוהג רבי אברהם הלוי ברוכים זצ"ל. מפורש בקונטרס שלו 'תיקוני שבת'.
- ב. גם בהנהגות מקובלי צפת לספר הזוהר [בניהן]
- ג. החלפת בגדי חול לבגדי ר"ח, מוזכר כבר בהג"ה
- ד. גם הוספת מאכל לכבוד ר"ח מוזכר בהג"ה
- ה. מה שהר"מ פאפיראש ב'אור צדיקים' [סל"א ב'] כותב, ש'בארצות המערב נהגו להדליק נרות לכבוד ראש חודש', אינו מדוייק, כי כבר בצפת נהגו כך.

245 סדר תיקון הצות

- א. בימים שאין בו תחנון יש לומר תיקון הצות במזמורים שסימנם כא"ל בלבד.
- ב. במוצאי שבת, אף שלא היה האר"י ז"ל מרבה בבכיה, בכל זאת לא היה שונה מסדר תיקון הצות בימי החול שיש בהם נפילת אפים. לכאורה, אף בשבת היה אמור לומר תיקון כא"ל.
- ג. אלא, קדושת שבת עליונה על כל קדושות אחרות, כולל קדושת ליל ראש חודש. 'הגיוני' כי בהדרגה, אין לומר תיקון הצות בליל שבת, אף המקוצר

246 הרי שדעת הרמב"ם לא לברך על מנהג. מכיון שברכת ההלל בראש חודש הוא מנהג, אז אין לברך, אף בציבור. מרן הב"י מביא כי הוא המנהג לברך בראש חודש ובש"ע, מביא את המנהג המרווח לברך, ודעת הרמב"ם שאין לברך וכך נוהגין בארץ ישראל, אחרי שהרמב"ם נחשב כימרא דאתרא' במצרים ובארץ ישראל.

אמנם, אין לנו דעה ברורה של האר"י ז"ל בנידון. אלא שקצת קשה על הרמב"ם התולה את ברכת הרב את ריבנו במקום שנהגו, אז יברכו. הרי, גם בענין ברכת ההלל בראש חודש היה אפשר לכתוב כן. ומה גם בברכת ההלל בימי חנוכה?

ובפרק ג' הלכה ה', הרמב"ם פוסק כי כל מה תיקנו אף מדברי סופרים בתורת ודאי, יש לברך. והנה, ברכת הלל בראש חודש היא מתורת ספק כידוע, ולכן לא מברכין. אולם, בענין יום שני של גלויות שכדברי הרמב"ם שהוא מספק, ולא היינו אמורים לברך ברכת ההלל ביום זה מתורת ספק, שמ"מ מברכים הלל ביום שני דגלויות כדי למנוע זלזול במועדים.

והעיר על זה הרמב"ם אלבאז בספרו 'היכל הקודש', כי כבר מאות שנה אין יום שני של גלויות ספק, אלא ממש ודאי, אחרי שהפוסקים החליטו ללכת אחרי לוח שנה מסודר (ע"פ סוד העיבור), ולא על פי ראייה.

מתני יחלוץ תפילין בתפילת ר"ח בשחרית ?
247 יחלוץ תפיליו קודם מוסף בלחש, אחר ההצני קדיש

להניח תפילין או לא, ביום ר"ח אחרי תפילת מוסף ?
248 אין שום זכר בכתבי מוהר"ח להימנע מלהניח תפילין בשאר היום בר"ח

ומה הבדל בין ברכת ההלל ביום שני של גלויות לזה של ראש חודש ? גם בראש חודש היה אפשר לומר שמחמת חשש זלזול, יש לברך על ההלל כפי שמברכים על ההלל ביום שני דגלויות. וכבר פסקו הפוסקים שיש ללבוש בגדים יפים ולהוסיף סעודה כדי לא לזלזל בקדושת ראש חודש. ולכן, כל אחד יעשה כמנהג אבותיו אף בארץ ישראל, שכבר הובאו ב' תשובות באבקת רוכל הנוטים להתיר לכתחילה שכל אחד השוכן בארץ, ינהג מנהגי קהילתו, עדותו, אבותיו. וכך פוסק האר"י ז"ל לשמור כל מנהג ומנהג וכל דיוק נוסח סידור תפילת אבותיו, חוץ מאלו שתקן האר"י ז"ל ומסרם למוהר"ח בפירוש, וחוץ ממנהגים שהאר"י ז"ל תיקן או פיסל והגדירים כמנהג טעות. וכדוגמת ברכת הלבנה שיש לברכה דווקא במוצ"ש ולא יום אחר, וכמובא עניינה בדרוש מוצ"ש ולא בדרוש ראש חודש.

247 גם זהו ענין שנהגו להסיר התפילין קודם תפלת מוסף בר"ח קודם שיתחיל עמידת מוסף אחר קדיש שאומרים אחר חזרת ס"ת להיכל (ד"רעה)

248 תפילין בראש חודש

- רבי מאיר פאפיראש בספרו אור צדיקים [ס"ט ח' דפוס ראשון בשנת ת"ן 1690 - אהבת שלום] מזכיר מנהג מוהר"ח שאין להניח תפילין אחרי מוסף של ר"ח, קריא, כל היום. ברם, הוא מסיים בדעת הרמ"ע החולק על מוהר"ח, ושכן יש להניח
- אמנם, ר"מ פאפיראש בהגהותיו לפרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום - פרק שער הכוונות לתפילה דף ד'] כותב שיש להניח תפילין במנחה של ראש חודש, לפי שיש ירידה בחטאת ר"ח, וכדברי הרמ"ע ז"ל במאמר צבאות ה'.
- הרש"ש לא היה מניח כל יום ר"ח אחרי מוסף, עד מנחה, ואז היה מניח [נהר שלום י"ט ע"ג]

- א. לא קיימת שום הוכחה כי מנהג מוהר"ח להניח תפילין ביום ר"ח אחרי תפילת מוסף
- ב. אף אם מנהג מוהר"ח היה כך, מ"מ ידוע שלפעמים מוהר"ח לא הלך בדרך רבו ז"ל (ויש קצת הסבר בספר החזיונות בענין המקווה, עיין שם)
- ג. עיין בישער המצוות כי האר"י ז"ל היה חוזר לביתו ואוכל פת שחרית, ואח"כ הולך לבית המדרש, ולומד תורה בטלית ותפילין (ומה שנהגו היום ללמוד ביום בתפילין בלבד בלי טלית גדול, עיין דברי האר"י ז"ל החריפים בענין, וכבר התרגלו בדור הזה לחלוק מימנה ושמאלה על רבינו האר"י ז"ל ע"פ היתר רבנים שלהם) - ולא מזכר כי ביום ר"ח האר"י ז"ל היה שונה מדרכו

סיכום: אין סיבה להימנע להניח תפילין אחרי תפילת מוסף של ר"ח, בין בשעת הלימוד כדרך האר"י ז"ל, עם טלית גדול, בין בתפילת מנחה.

249 אמירת ג' פעמים 'שלוש עליכם'

מתי יש לברך ברכת הלבנה ?

250 יש לברך כפי פסק השו"ע, ביום הז' לחודש משעת המולד, ויברך אותה במוצ"ש דווקא

249 אחר שאומרים ברכת הלבנה צריך האדם לומר ג"פ שלום עליכם שלום עליכם שלום עליכם (...)

בלשון תפלה שלא יהיה עוד קטרוג בעולם [ד"ר"ט]

- א. עיקר אמירת 'שלוש עליכם' הוא לבטל כוח המקטרגים
- ב. ידוע בגמרא מדברי אליהו הנביא ז"ל, גדולת העיבור למוי שלא מברך את חבירו בשם 'שלוש עליכם' ועונה לו 'עליכם השלום'
- ג. מפורש ב'שער התפלה' ע"פ האר"י ז"ל, שיש לומר ג"פ בברכת הלבנה 'שלוש עליכם' בין ביחיד בין בציבור, ואין צורך לאחל לחבירו
- ד. אם הוא ביחיד, גם יאמר 'שלוש עליכם', וכסברת הש"ח לומר 'סברי מרגן' אף ביחיד, מנוכחות המלאכים
- ה. לא מוזכר שיש לענות למברך 'עליכם השלום', אפילו לא לענות בכלל
- ו. פוק חזי עימא דבר, וכל מה שמחוק אחדות ואחוה, יש היום להחמיר

250 ברכת הלבנה

- א. אין לנו דעת האר"י ז"ל מפורשת, לכאורה
- ב. ר"י צמח מעיד ע"פ החברים שבדמשק, כי מוהר"ח היה מברך ברכת הלבנה במוצאי ט' באב
- ג. הוא המנהג הקדום המוזכר גם בשו"ע, בענין מוצאי ט"ב ויזה"כ
- ד. בפסר פע"ח משמע כי כבר ביום ג' אפשר לברך – הרי שמוהר"ח"ו נהג כדברי השו"ע, ולא בירך בהתחלת חודש אב אלא במוצאי ט"ב, אחרי יום השביעי לחודש, כדעת ר"י גיקטיליה ז"ל, ודלא כפי הכתוב בפע"ח, אם לאו היה מברך כבר ביום ג' באב
- ה. ידוע כי מה שמוזכר לרוב בספר פרי עץ חיים הוא ממקור מפוקפק, מות"ר ניירות, ובנוי על כנפי יונה וגליא עמיקתא
- ו. ענין ברכת הלבנה מופיע ב'שער התפלה' למוהר"ח"ו, בדרוש מוצאי שבת, וכמנהג השו"ע לברך במוצ"ש אחרי ז' ימים

סיכום ע"פ האמור :

- א. הזכרת ברכת הלבנה ב'שער התפלה' כתי"ק למוהר"ח"ו נמצאת בדרוש מוצאי שבת, ולא בדרוש שינויים שבין תפילות שבת וראש חודש, והרי זו דעת האר"י ז"ל, וכפסק השו"ע
- ב. לפי מוהר"ח"ו שהעידו עליו מברך במוצאי ט"ב, יש לברך אחרי היום השביעי וכדעת השו"ע ע"פ ר"י גיקטיליה
- ג. עדות זאת על מוהר"ח"ו, קובע כי הוא ז"ל סותר דברי הפע"ח

²⁵¹ מזמור 'הללויה הללו את ה' מן השמים' עד 'חק נתן ולא יעבור'

²⁵² דילוג וריקוד בתיבות 'כשם שאנו מרקדין כנגדיך' (או בלשון יחיד)

²⁵³ לנער שלוי בגדיו אחרי 'שלום עליכם' ג' פעמים

²⁵¹ מבואר כי מקור אמירת חצי המזמור הזה קודם ברכת הלבנה אינו מהאר"י ז"ל ולא ממוהרח"ו אלא מרבי אברהם הלוי ברוכים ז"ל. [עיין מאורות נתן לרבי נתן שפירא והרמ"ז שער ראש חודש פ"ג]

²⁵² ריקוד בברכת הלבנה

- א. אינו מהאר"י ז"ל וממוהרח"ו, אלא הוספת רבי נתן שפירא בספרו מאורות נתן חלק ב' הנקרא 'מחברת הקודש' [צ"ז דפוס יריד הספרים]
- ב. אמנם המקור יותר קדום, כי כבר מוזכר ב'מנורת המאור' למוריניו רבי ישראל אנקאוואה מטולדו הי"ד [ח"ב פרק התפלה ברכת הלבנה]

²⁵³ אינו מוזכר בכתבי מוהרח"ו כתי"ק

לברך ברכת האילנות בשבת ? 254 אין איסור לברך בשבת אלא שאין זה ממנהג ישראל

255 מקור ליבון כלים נמצא בהוספת מוהרר"ו עצמו, ואינו משאר גורי האר"י ז"ל

254 ברכת האילנות

- א. הנהגת זריזין מקדימין אינה אלא לבעלי בתים שדחויים ודחופים להביא פרנסתם לבית, וזמנם הפנוי מוגבל
- ב. אף שרבנים חשובים נהגו בזריזין מקדימין, והאזהדים שלהם רצו לחכות את מורם ורבם, בכל זאת, ע"י הנהגה זאת ביטלו מנהג הקדמון ובלבלו את העם
- ג. מנהג המרווח והקדמון דאז (עיין בית הבחירה חמויי וכן דורו 'חוקת הפסח' לר"א אנקווא) היה כי איש וביתו השלם, יצאו בפרדסים ושדות בחול המועד, וכמובא בשו"ע באזהרת לעמוד שומרים בפרדסים ביום טוב, שלא יבואו לידי תקלה, ומברכים על אילנות פרי, לרוב עץ רימונים (עיין זה השולחן גיג), ושמה באזור, היו עורכים סעודה קטנה (ועיין מנחת יהודה לרבי יהודה פתייה ז"ל על טעות קצת למדנים, כי אין שום תיקון הגלגול בברכה עצמה אלא באכילת פרי, והרי אין כל עיקר לתקן דווקא גלגולים בברכה זאת)
- ד. לא ראינו, ואין מקור לברך ברכת האילנות בשבת, ופוק חזי עימא דבר, שאם לא היו גורמים ביטול מנהג הקדמון והמרווח, לא היה אחד מברך בשבת
- ה. גם אפשר כי העורך סעודה בשעת ברכת האילנות, ולא טעימת פירות ועוגיות כנהוג, ייחשב כמוסיף על סעודת השבת
- ו. במה שכתב הבן איש חי שמלאכת בורר אסורה בשבת, ולכן אין לברך ברכת האילנות בשבת:
 - מלאכת בורר לאלתר מותרת (מהריט"ז)
 - עיקרה של ברכת האילנות אינה תיקון נשמות המגולגלות
 - אף לדעת ר"י פתייה זצ"ל, אין שום תיקון אותן נשמות ע"י הברכה, אלא ע"י אכילה
 - לא מנהיגים הנהגות חדשות ע"פ סברות דרושים בקבלה או כוונות

סיכום: לאור דברינו, אין איסור לברך ברכת האילנות בשבת, אלא אין זה המנהג, והנהוג כך, חייב משום יוהרא, אלא בשעת הדחק מותר אף שמשונה מן הבריות

255 קטע זה מופיע בסוף שער המצוות, מה ששמע מוהרר"ו מזולת האר"י ז"ל [מהחברים בצפת]. אולם, זו השמטה שהוסיף מוהרר"ו עצמו, ואינו מזולתו, אלא מכמה שמוהרר"ו שמע עצמו מרבו האר"י ז"ל.

אם יש להחמיר בפסח?
256 אין להחמיר כלל בפסח אלא במה שנהגו כבר בזמן השו"ע והאר"י ז"ל, משפחה ומשפחה

מה הוא נוסח כל חמירא?
257 לפי האר"י ז"ל, יש לגרוס חמיעא וחמירא

256 והחברים היו מחמירים כמנהג האשכנזים [קמ"ט] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים] מצאתי כתוב שמעתי משם כמהרי"א זלה"ה (האר"י ז"ל) שכל המשמר פסח כראוי בכל עינינו שהוא תועלת לנפש לכל השנה, והחברים היו מחמירין כמנהג האשכנזים. ע"כ מצאתי. [רימון י"ג] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

ידוע כי כמה קהילות (ובפרט באלג'יריה) היו מחמירים בפסח, וחלק מהם לא אוכלים אורז וקטניות יבשות (ע"פ רבינו חננאל בן רבי חושיאל) ועוף (וכבר עסקנו בזה בכמה ספרים והגדות של פסח שזכינו להדפיס).
אמנם:

- א. לא מובא בכתבי מוהר"ח"ו שהאר"י ז"ל היה מחמיר, וכבר ראינו בכמה ענינים, כי האר"י ז"ל היה מקיל (כמו אכילת קנה סוכר עם בשר עיין בשער המצות).
- ב. מקובלים אחרונים, הוסיפו שהחברים היו מחמירים כמו האשכנזים, ואין סמך לשמועה זו, ועוד שאפשר שהם חברים שבדמשק ולא תלמידי האר"י ז"ל.
- ג. דווקא מקובלים אשכנזים, בפרט רבי נתן שפירא בספרו 'מאורות נתן', כן שינה את מנהג האר"י ז"ל כפי מנהג אשכנז.
- ד. מ"מ, כל אחד יחזיק במנהגי אבותיו, ולא יתיר ויבטל מנהגי אבותיו, כל עוד הם לא מנהגים שגויים (פירוש: לבדוק את המנהגים בעומקות במקום לבטל אותם).

257 נוסח כל חמירא

- א. אין נוסח מדוייק שקיבל מוהר"ח"ו מהאר"י ז"ל
- ב. בדרוש על החמץ מבחין מוהר"ח"ו בין חמץ לשאור, בין חמיעא לחמיעא, ונראה שיש להזכיר שניהם וכך הוא נוסח החיד"א כנראה בעקבות דברי מוהר"ח"ו, לגרוס חמירא ומציעא, ולא חמירא בלבד

י' פתיתים בבדיקת חמץ היה נהוג אצל האר"י ז"ל ?
258 אין ראיה. המנהג קשור למוהר"ו בלבד.

מי מחביא את החתיכות אלו ?
259 האישה מחביאה הפתיתים וכך נהוג

אם יש לצייר אותיות במצות ?
260 יש לכוון הציורים במצות ומי שרוצה לחרות את האותיות בשעת אפיית מצות הסדר, הרשות בידו

י' פתיתים 258

- א. מנהג זה מקורו אצל מקובלים ראשונים (ספר המוסר לר"י בלין)
- ב. עדות רבי שמואל וויטאל (הגהותיו על הלבוש) על אביו מוהר"ו, שכן היה נהוג מנהג זה – ואין שום איזכור להאר"י ז"ל
- ג. מוהר"ו לא הביא בשום מקום שיש לנהוג מנהג זה ע"פ האר"י ז"ל
- ד. מנהג זה לא מוזכר כלל בח' שערים

כן מוהר"ו היה נהוג בעשרה פתיתים וכמעיד בנו רבי שמואל ויטאל, בהגהותיו לספר הלבוש. ומה שהובא בפע"ח אינו מלשון מוהר"ו אלא מרבי שמואל ויטאל. ולכן מה שכתבו בפע"ח "מהרב", מכון למוהר"ו ולא להאר"י ז"ל. אמנם, מנהג זה כבר היה מצוי אצל כמה ראשונים, כרבי ישראל אנקוואה זצוק"ל הי"ד בספרו האדיר 'מנורת המאור', וגם בקיצורו 'ספר המוסר' לרבי יהודה כלאץ ז"ל מתלמסאן (מגירוש ספרד הראשון והתיישב באלג'יריה), בשם מקובלים קדמונים.

259 לפי עדות רבי שמואל ויטאל על אביו מוהר"ו ז"ל (הגהות רבי שמואל ויטאל על הלבוש), זאת אשתו של מוהר"ו שהיתה מסתירה את י' הפתיתים.

אותיות במצה 260

- א. סימון מצות הסדר של פסח הוא דין קדמון ומובא בטור בשם הרא"ש ובבית יוסף ס' תע"ה רד"א (אבודרהם) בשם הראב"ד.
- ב. דין זה הונהג ע"י הספרדים וגם ע"י האשכנזים, בלי שום חשש לעבור על מלאכת מוחק (אותיות). והרב שמ"ן התיר אם האותיות הם במצה עצמה ע"פ הרב כנה"ג. רבי אברהם אזולאי. (ע"פ ביאור באר יעקב, שם)
- ג. לא כתוב בדברי מוהר"ו ע"פ האר"י ז"ל, לצייר אות במצות הסדר.

יש לברך מעין ז' בליל פסח שחל בשבת ?
261 לא. בין ע"פ השו"ע בין ע"פ האר"י ז"ל

261 ברכת מעין ז' בליל פסח שחל בליל שבת

- א. אין מקור ברור בדברי מוהר"ח ע"פ רבו האר"י ז"ל לאומרה או להימנע מלאומרה
- ב. החיד"א כותב שכן מצא סמך בדברי האר"י ז"ל, משמע מלשונו, שהוא ע"פ סברה, ולא דברי מוהר"ח מפורשים
- ג. נראה מכף החיים תפ"ז אות כ"ב, שזה תלוי במנהג המקום, וכן ראיתי שפסק אור לציון ח"ג פ' טו ס' כד
- ד. הב"י מביא מהאבודרהם שיש שנהגו לאומרה, אבל שעכשיו, פשט המנהג שלא לאומרה. וכן באחרונים שבעיר אומיר מנהג לאומרה. ונראה ממה שכתב מוהר"י צמח ז"ל בהגהותיו בפע"ח ובהגהה בספרו נגיד ומצוה (הנהגות השבת) ולא בגוף הספר (והוא מראה ככה שזה ברור מעצמו ולא מהרב ז"ל), הכותב שצריך לאומרו ע"פ הסוד אבל לא ע"פ הפשט, שהענין הוא לא מהאר"י ז"ל, שאם לא כן לא היה עושה הפרש בין הסוד להפשט. אה"ב ישראל זיתון יצ"ו.
- ה. הרש"ש (נהר שלום ל"ב ע"ב) גם כן כותב לומר מעין ז' בפסח שחל בשבת, כי חז"ל לא חילקו בין פסח לשאר ימים טובים (מס' שבת דף כ"ד) ודברי הר"ן שאין לברך אותה הוא מסברא.
- ו. מבדברי ר"י צמח ומהרש"ש, למדנו שאין אותם מקובלים מזכירים את האר"י ז"ל אלא דנים ע"פ הפשט.
- ז. תמיהה היא שבהעדר דעת האר"י ז"ל מפורשת, הם בכל זאת חולקים על מרן השו"ע. ותמוה ביותר שנהגו עדות המזרח לברך אותה ברכה בפסח שחל בליל שבת, ע"פ מקובלי 'בית אל' והרש"ש, כשמרן השו"ע פסק שאין לברך !
- ח. חכמי הספרדים (השונים מעדות המזרח) קיבלו פסקי מרן השו"ע, בין לחומרא בין לקולה (איגרות שו"ת 'רחמיך רבים' לרבי רחמים נאהורי ז"ל מבון, אלג'יריה). לעומת יהודי עדות המזרח (עיראק, ומה שנקרא היום מנהג ירושלמי, שאינו כלל ירושלמי כידוע...) החולקים על השו"ע לטובת הנהגות מחדושות ממקובלי 'בית אל'.
- ט. בהעדר דעת האר"י ז"ל, יש להעדיף פסק השו"ע (תפ"ז א'), שלא לברך ברכת מעין ז' בליל פסח שחל בשבת
- י. אף שרבי אברהם אזולאי זצ"ל, זקנו של החיד"א, מחל כבודו בפני כבוד כל מקובלי דורו (רבי שמואל ויטאל, רבי אפרים פנצ'ירי, רבי יעקב צמח, ועוד), יש לדעת כי הוא אחד מהיחידים שאינו מכללי חברי מוהר"ח בדמשק, שהכיר רבי חיים ויטאל אישית, דלא כשאר המקובלים כמו רבי יעקב צמח ורבי מאיר פאפיראש.
- יא. הרי שרבי אברהם אזולאי (כנף רננים כנף ג) כותב שאין לאומרה, כדעת השו"ע

אם יש לברך ברכת מעין ז' ביום טוב שחל בשבת לדעת השו"ע ?

- א. דברי השו"ע רס"ח סק"ט ובהמשך, **יום טוב** שחל להיות בשבת, אינו מזכיר של יום טוב בברכה מעין שבע. עכ"ל השו"ע. משמע כי יש לאומרה ביום טוב.
- ב. אלא שהשו"ע מחדד בס' תרמ"ב: אם חל יום ראשון נשל סכות להיות בשבת, אומרים בערבית ברכה אחת מעין שבע וחותם בה בשבת בלבד.
- ג. הרי, אין ליל שבועות חל בליל שבת. ליתא אז אמירת מעין ז' בג' רגלים, כי חסר אחד.

מה היא הכנת החרוסת לפי האר"י ז"ל
262 מנהג האר"י ז"ל שורשו במנהג ספדרי ומנהג אשכנזי ביחד
263 החרוסת כפי מנהג אשכנזים ע"פ מוהר"ח

אם יש אכילת חזרת בליל סדר הפסח?
264 אין חזרת בסדר הפסח לפי האר"י ז"ל

- ד. אמנם, למה השו"ע לא הזכיר בס' תרמ"ב אלא ליל סוכות בלבד? כי בפסח נהגו שלא לברכה (שו"ע ס'תפ"ז א')
- ה. הרי שאופן פסיקת מרן נשו"ע נחסף, ובלי שום כללי השו"ע של האחרונים.

262 כי הנה חקרת את פון אמו של מורי ז"ל (האר"י ז"ל) מה מיני פירות היה מניח בחרוסת, ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי להניח בחרוסת ג' מיני תבלין והם שבולת נרד וזינגביל, וקנילה הנקרא קנמון. וז' מיני פירות והם ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס

"פיו" ולא פיה, כפי שקצת טעו.

והסיבה פשוטה: עדות זאת תכליתה היא אופן הכנת החרוסת של האר"י ז"ל, לא עדות אימו. גם, מוהר"ח"ו סידר כאן בסוף דרוש "ענין פסח ויציאת מצרים", כי אינו מה שמוהר"ח"ו שמע מהאר"י ז"ל ישירות, וגם לא מה ששמע מתלמידים אחרים או מה שראה בקונטרסים. ונראה כי מוהר"ח"ו מחשב יותר את עדות אימו של האר"י ז"ל משאר עדויות, שמועות או דיבורים של שאר התלמידים, ולכן סידר עדות זאת, בסוף פרק "ענין פסח ויציאת מצרים", אבל בכל זאת בגוף הספר, ולא בסופו כנספח ממה ששמע מזולתו.

א. הענין לא מוסבר. כי הרי, אם אלו דווקא המינים שהאר"י ז"ל היה שם בחרוסת, וכמו שמפורש כותב מוהר"ח"ו, למה כותב אח"כ שמה שנהגו האשכנזים הם היותר מוכרחים. הלוא אין זו דעת ומנהג רבו האר"י ז"ל. אלא מה שהביא בתחילה בשם אימו האר"י ז"ל הוא עיקר.

263 אבל האשכנזים נוהגין לשים עיקר החרוסת מן ג' דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנזי והם אגוזים, ותפוחים, ופיראס. כי בלשון אשכנזי ר"ת ג' פרות אלו הם נוטריקון אב"ן ונותנים סימן: ובחרוש"ת אב"ן למלאות. (ד"ש)

- א. רבי מאיר פאפיראש מזכיר כי מינים שר"ת אב"ן, אינם דווקא ע"פ הסוד, אלא מנהג אשכנזי קדום ומובא במחזורים [[הגהות על פע"ח (שער חג המצות פ"ו)] דפוס אהבת שלום]
- ב. מה גם שהאר"י ז"ל עצמו לא מסר אישית מתכון למוהר"ח"ו, אפשר לחשוב כי אין קפידה בזה.
- ג. מוהר"ח"ו הוסיף מעצמו על עדות אימו של האר"י ז"ל, שהיתה ספרדייה ממשפחת פרנסאס כידוע, ואינו חלק מעדותה
- ד. אפשר שמוהר"ח"ו הביא מנהג אשכנזים, כי היה מכנה את רבו ז"ל בשם 'אשכנזי' וחישב אותו כך
- ה. נראה כי האר"י ז"ל היה נוהג כהספרדים ומוסיף ג' תבלינים

264 אין ענין של חזרת אלא מרור בלבד. באופן כי דברי מוהר"ח"ו המקוריים ב'שער התפלה' פוסלים את הוספות הפרי עץ חיים, כולל סדר הקערה המופיע בפרי עץ חיים. וכך העיר רבי אברהם אנקוואה זצ"ל מוואהראן (אלג'יריה) לפני 1500 שנה בערך, בספרו 'תפלת כל פה', שיש שטעו והמציאו חזרת בנוסף למרור, ואין הדבר כן באר"י ז"ל. אלא ממקובלים אחרונים (כנפי זימנה להר"מ"ע מפאנו ומובא בליקוטי ש"ס)

לברך על כל כוס מארבעת כוסות יין ליל הסדר ?
265 אפשר כי מדברי מוהרר"ו, יש לברך על כל כוס וכוס לפי האר"י ז"ל וכדעת הרי"ף.

אם סדר קערת ליל פסח היא ע"פ האר"י ז"ל ?
266 לא. ומה שכתוב בפרי עין חיים הוא שיבוש והוספה שאין לה מקור

265 שער התפלה דף רצ"ז ורח"ץ
אף שיש קצת מקובלים (כמו רבי נתן שפירא הירושלמי) ששילבו את מנהגייהם (בדרך כלל מנהגי אשכנז) בדברי האר"י ז"ל, ולכן שינו את תוכן המקור שבכתבי מוהרר"ו, מ"מ מוזכר בכתבי מוהרר"ו, כולל 'שער התפלה, וכולל 'מה ששמעתי מזולתו', לברך על כוס הראשון בלבד. ונראה שאינו מעכב, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.
אמנם, מוהרר"ו כותב (דף רצ"ז) כי יש לכוון גדלות שנייה בדיבור, ע"י ברכת הקידוש וברכת היין, בכוס הראשון. ובדף רח"ץ, כותב כי יש לכוון באותו אופן לכוס השני. משמע, כי גדלות שנייה לכוס השני היא ע"י ברכת הגפן.
אמנם, אין דרכנו להנהיג הנהגות חדשות ע"פ סברת והבנת דרושים וכוונות, אלא אם כן, כבר הדין או המנהג קיים, והדרוש או הכוונה בא לפרש אותו ע"פ הסוד.

266 מעניין כי ר"מ פאפיראש לא מוזכר לחלוטין את סדר הקערה של ר"ח הכהן, אף שסידר עצמו 'פרי עין חיים' ואף לא בהגהותיו על פע"ח.
עסקנו בענין זה בהרחבה. אין מקור אלא בפע"ח בשם רבי חיים הכהן (מדמשק). ואף בכתבי ר"ח הכהן (גם בכת"ק בספר הכוונות) ובדפוסים, אינו נמצא. ומכיוון שאין שום רמז אפילו קל בדברי האר"י ז"ל ומוהרר"ו ושאר התלמידים, אין לתלות בזה, אפילו שלא מעכב. אולם מצאנו מקור בראשונים וגם בשו"ע להניח המצות ושאר סימני הסדר בקערה לפי סדר המצות.
קרוב לוודאי כי מקור סדר זה הוא בספר הכוונות מאורות נתן לרבי נתן שפירא הירושלמי [שער הג המצות פ"ו].

➤ נוסח אפיקומין, בציר"י (או חיר"י"ק), ולא בקמ"ץ

מנהג הכוס והקערה השבורה ב'י מכות
 267 אינו כלל וכלל מהאר"י ז"ל, ובספק, עשר שפיכות מהכוס ממוהרח"ו

אם יש להגביה המצה הפרוסה (חצי מצה) באמירת 'הא לחמא עניא' ?
 268 אין להגביה החצי מצה ב'הא לחמא עניא' ע"פ האר"י ז"ל

- 267 מקור 'קערה שבורה' הוא בדיני נטילת ידים דשחרית לבעל סדר היום לר"מ בן מכיר זיע"א. וכך העיר לי א"הב ישראל יצ"ו, ה' ישלם לו כל משאלות לבו לטובה.
- גם בענין השפיכות, לא מצאנו מקור בדברי ר"י צמח, בספריו האחרונים שהדפסו מחדש בדיוק רב (שובי נפשי ואהבת שלום), לא ב'נגיד ומצוה', לא ב'עולת תמיד' וגם לא ב'רנו ליעקב'. רק בפרי עץ חיים בהגהת 'צמח' הידועה "שמעתי מחכם אחד בשם הרח"ו ז"ל וכו'". מ"מ, ברור שאינו מהאר"י ז"ל.
- אין מקור בתורת האר"י ז"ל להשתמש בקערה שבורה, ולשפוך מן הכוס
- א. אין מקור בתורת האר"י ז"ל להשתמש בקערה שבורה, ולשפוך מן הכוס
 - ב. אף לא במנהגי מוהרח"ו או עדויות רבי שמואל בנו, מנהג זה אינו מצוי
 - ג. מנהג 'קערה השבורה' מקורו בספר 'סדר היום' בענין נטילת ידים, ואיננה מוזכרת בסדר של פסח
 - ד. מנהג הספרדי מטורקיה (פסח מעובין) היה דומה למנהג אשכנז: לשפוך מן הכוס באצבע (או זרת)
 - ה. מנהג הספרדי הכללי (עד לפני מאה שנה בערך) לא השתמשו לא בשפיכות הכוס ולא באצבע אלא יחידים
 - ו. מקור השמועה כי יש לשפוך מן הכוס, ברבי יעקב צמח, והכניסוהו בפע"ח או לחילופין, רבי יעקב צמח שאב מכתבי רבי נתן שפירא. מחברת הקדש [קפ"ז/קפ"ח]
 - ז. בין כה לכה, אף שאפשר, כי לשפוך מן הכוס יש לו קצת סמך משמועות על מוהרח"ו, מ"מ, אי אפשר לקבוע שזו הנהגת רבו הוא האר"י ז"ל.
- 268 מנהג להגביה חצי המצה (הפרוסה) בעת אמירת 'הא לחמא עניא' מובא במנהגי מהרי"ל, ב'מאמר חמין' להרשב"ץ, ובפסח מעובין להחביב ז"ל.
- א. מקור נוסף בסידור רבי שמואל ויטאל (חמדת ישראל) גורס להרים את הקערה בשעת 'הא לחמא עניא' וכמנב השו"ע.
 - ב. אין מקור אחד בכתבי מוהרח"ו ע"פ האר"י ז"ל, להגביה את המצה.
 - ג. שיבוש הנוסח במקובלים אחרונים (ספר בית מועד לרבי שלמה בן רבי בנימין הלוי), הוא שיצר מנהג זה ע"פ האר"י ז"ל וכותב: "כנגד הפרוסה אנו אומרים הא לחמא עניא (...). ואנו לוקחים חציה שהיא אות ד' הנקרא לחמא עניא". הנהגה שאינה קיימת כלל במקור (שער התפלה למוהרח"ו, ואף לא בשער הכוונות לבנו רבי שמואל ויטאל).
 - ד. גם בכתבי החברים שבצפת, ובחברים שבדמשק ובירושלים, לא מובא להגביה חצי המצה באמירת 'הא לחמא עניא'.
- סיכום:**
- א. מי שנוהג להגביה החצי מצה בשעת אמירת 'הא לחמא עניא', מקיים מנהג אבותיו, שמקור מנהג זה בראשונים.
 - ב. הנהגה כך ע"פ האר"י ז"ל אינו אלא טועה, כי מנהג זה לא נמצא בתורת האר"י הקדוש זיע"א.

אם יש לומר 'הא' בצירי' כדברי החיד"א ?
269 יש לשמור נוסח הקדמון לספרדים לתימנים ולאשכנזים לומר 'הא' בפת"ח או בקמ"ץ

יש לומר אפיקומן (קמ"ץ תחת המ"ם) או אפיקומין (חיריק או ציר"י) ?
270 מפורש כתב מוהר"ח ו' אפיקומין עם יו"ד, וכדעת שמואל בתלמוד שאין לאכול אחרי 'צפון'

יטול ב' מצות או ג' בברכת המוציא בליל הסדר ? [דרצ"ט]
271 מפשט לשון מוהר"ח, יש ליטול ולהברך רק המצה השלימה העליונה עם המצה השניה הפרוסה, ואז לבצוע עליהם

כמה כזיתים יש לאכול בסדר ?
272 ד'. לא יותר. ושיעור הכזית בנפח, כפי שיעור החלה לדעת האר"י ז"ל.

להיות ניעור כל ליל פסח או עד שתחטפנה שינה ?
273 כך הוא לפי התלמוד. ומובא בשו"ע. והמחמיר, ימחמיר לעצמו

ג. לא מובא מנהג מסויים בכתבי מוהר"ח בשעת אמירת 'הא לחמא עניא', אלא כן מזכיר רבי שמואל ויטאל להגביה בידו את הקערה כולה, (ואינו מזכיר להוריד את הביצה ואת הזרוע) ב'הא לחמא עניא'. ואין לנו לקבוע מנהגי האר"י ז"ל, ע"פ הנהגות מוהר"ח או בנו רבי שמואל.

269 הא לחמא עניא

- א. אין מקור לומר 'הא' בציר"י או בסגו"ל, אלא במקובלים אחרונים, וכל זה, מריבוי דרשות ופרשנות.
- ב. לא נמצא לא בפוסקים הראשונים, לא בזוהר, וגם לא בכתבי מוהר"ח.
- ג. הקלקול בא מצד ריבוי הנהגות ע"פ דרושים וכוונות, אף נגד מנהגים קדמוניים, ואף נגד נוסח קדמון. הרי, שכל הקהילות, ספרדיות ואשכנזיות, היו אומרות ביחד, 'הא' בפת"ח או קמ"ץ [בין 'הא' או כ'הא']. באו לבטל מנהג המאחד את העם וכל הקהילות [כולל אחינו התימנים היקרים] ע"פ יקבלה. זה הקלקול הגדול.
- ד. החיד"א לא כתב שהוא מנהג האר"י ז"ל, ואף לא מנהג 'גורי האר"י ז"ל' אלא ע"פ הקבלה, פירוש, אינו מהאר"י ז"ל כלל

270 שער התפלה דף רצ"ט

271 המוציא כנגד השלימה, ואכילת מצה כנגד הפרוסה. נמצא שיש לחבר ולבצוע על ב' מצות בלבד, אף שחובה שיהיה ג' מצות בקערה גם לדעת האר"י ז"ל.

272 מפורש בשער התפלה. ולא כמהרי"ל שיש לאכול ה' (ב' באפיקומן). ומשיעור החלה, ברור כי דעת האר"י זל כשאר חכמי דורו, שיש למדוד בנפח ולא במשקל.

273 מה שכתוב ב'מחברת הקודש' ו'בית מועד', אינו נכון. החליפו הנהגת 'אנשי מעשה' באר"י ז"ל, ואין זו עדות מוהר"ח.

ללמוד כל ליל שביעי של פסח או עד חצות לילה ?
274 עיקר ליל ז' של פסח הוא צורך וחיוב הזיווג למי שמוותר

275 לקום באשמורת הבוקר ליל שביעי של פסח לקרוא סדר קריעת ים סוף והשירה.

קידוש בעמידה גם בליל יום טוב ?
276 כך נהגו הספרדים עוד לפני האר"י ז"ל, ואין הכרעה בכתבי מוהר"ח ז"ל

עובדה שכאן מזכיר ענין 'בליל פסח ראשון' אלא שכבר האר"י ז"ל היה בארץ ישראל, ולא היה אלא ליל פסח אחד. ואולי הבינו א' כראשון ולא כאחד ?
באופן כי מוהר"ח ז"ל מועיד על אנשי מעשה שהיו לומדים ונעורים כל ליל פסח. ברם, לא היה למוהר"ח ז"ל קושי כל שהוא להעיד על רבו האר"י ז"ל, אם כן היה מקרה כך.

274 תיקון ז' של פסח

- א. אין תיקון ז' של פסח לפי האר"י ז"ל
- ב. ילמד כהרגלו עד חצות כי הוא זמן התשמיש לתלמידי חכמים
- ג. לדעת האר"י ז"ל, יש צורך ואף חיוב לזיווג בליל זה
- ד. הלימוד עד חצות היה נהוג אצל כל ת"ח דאז, ובחצות לילה היה הזיווג

275 מוזכר ב נגיד ומצוה לר"י צמח [ק"ף]. אמנם מקור המנהג הוא בדברי הרמ"ק, עיין אבן השוהם.

276 נכון כי מפורש בשער התפלה שיש לומר קידוש ליל שבת בעמידה, כדלעיל.
הפרי עץ חיים מביא מנהג "מורי ז"ל" שהיה נוהג לומר כל קידושי שבת ויום טוב בעמידה והיה יושב כדי לשתות היין. דבר שלא מופיע בשום כתבי מוהר"ח ז"ל.
בנוסף, הנהגה זאת מקורה בעדות שקיבל ר"י צמח, על מוהר"ח ז"ל, ולא על האר"י ז"ל. וכבר ידוע כי הרבה פעמים מופיע ב'פרי עץ חיים' התיבות "מורי ז"ל" ואינו כלל מיוחס להאר"י ז"ל אלא למוהר"ח ז"ל. ומרוב גדולתו ובמחילת כבודו ותורתו, מוהר"ח ז"ל אינו האר"י ז"ל, ולפעמים נהג אחרת מרבו ז"ל מכמה סיבות איתנו.

- א. מפורש בדברי מוהר"ח ז"ל (...). כי יש לעמוד בקידוש של ליל שבת ולשבת בקידוש יום השבת.
- ב. לא מובא איך להתנהג ע"פ האר"י ז"ל בקידוש יום טוב, בין בלילה בין ביום
- ג. אמנם, כבר נהוג אצל הספרדים לעמוד בקידוש ליל שבת (בית יוסף ושו"ע, סדר היום)
- ד. לגבי האשכנזים, עיין בשל"ה המזכיר דברי הכל בו לעמוד למען כבוד שם הוי"ה המופיע בר"ת יום השישי ויכולו השמים

יגלח ראשו במ"ח לעומר או במ"ט ?
277 יגלח ראשו ביום מ"ט לעומר, לא בליל מ"ט ולא במ"ח

- 277 במ"ט ימים אלו לא היה מורי ז"ל מגלח ראשו אלא בערב הפסח ובערב חג השבועות, ולא היה מגלח לא ביום ר"ח אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. (ד"שיב)
- א. לא הבחין האר"י ז"ל בין ר"ח אייר, לבין ל"ג לעומר, לבין מי שהוא חתן או בעל ברית מילה, בין ערב שבועות שחל בשבת, ולכן אין לגלח ליל או יום מ"ח, ואף לא בליל מ"ט
- ב. גם לא לגלח ראשו בליל מ"ט כקצת מקובלים, שאין להתגרות בחיצונים, ואף שהוא ערב יום טוב, אינה אותה בחינה שיש ליל ו' בשבוע, שכבר רחמים גמורים כידוע, ולכן מותר לקרוא כ"ו פסוקים של קריאת שמו"ת כמובא בשער המצות
- ג. לגלח ביום מ"ח הוא ממנהג האישי של מוהר"ח^ו, ואינו מכריע במנהג רבו האר"י ז"ל
- ד. מה שמובא בספר 'בית המועד' כי רובם ראו את האר"י שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תכף אחר ספירת העומר [דברי רבי שלמה הלוי עורך 'בית מועד', בשם אביו רבי בנימין הלוי בשם 'רבו' רבי חייא הרופא שקיבל מהאר"י ז"ל – אל אף שרבי חייא הרופא הכיר ולמד קצת אצל מוהר"ח^ו, אך בשום אופן היה מתלמידי האר"י ז"ל ולא הכירוהו בכלל.], אינו מדוייק ואינו עולה בקנה אחד עם דברי מוהר"ח^ו, שהאר"י ז"ל היה מגלח אך ורק ביום מ"ט, לא בליל מ"ט ולא ביום מ"ח.
- ה. לגלח ראשו, הפירוש שערות הראש, ובוודאי כי האר"י ז"ל לא היה נוגע בשערות הזקן.
- ו. ספירת העומר תלויה בימי הדין במשך מ"ט ימים, ולא דווקא בתמימות ותשלום ז' שבועות. כי לדעת האר"י ז"ל, תמימות ז' שבועות ומ"ט ימי הספירה, אינה בליל הני' (ליל שבועות) אלא ביום חג שבועות בשעת תפילת המוסף. לכן, האר"י ז"ל היה מגלח ראשו ביום מ"ט, שהוא ערב שבועות, וככל ערב שבת ויום טוב, בחינת היום הוא רחמים, כדברי מוהר"ח^ו בשער התפלה בענין קריאת כ"ו פסוקים בליל ו'.
- ז. אף שליל ו' הוא רחמים, בכל זאת, האר"י ז"ל לא היה מגלח ראשו אלא ביום ששי ערב שבת, קודם חצות היום, שכבר אין שום בחינת דין. וכך הוא ערב שבועות, שיש לגלח ראשו לא בליל מ"ט, אלא ביום מ"ט ערב חג שבועות, קודם חצות.
- סיכום:** לפי האר"י ז"ל, אין לגלח הראש אלא ביום מ"ט לעומר שהוא ערב חג שבועות, ולא בשום יום אחר.

בערב שבועות שחל בשבת, אם יש לגלח ראשו ביום מ"ח, שהוא ערב שבת, או אחרי החג, כדי לא לגלח קודם יום המ"ט, וכדברי הרש"ש ז"ל?
 278 יגלח ראשו ערב שבת שהוא יום המ"ח

מתי יברך על ספירת העומר בחו"ל?
 279 יברך ספירת העומר בליל ב' דגלויות אחרי תפילת ערבית בציבור

278 גילוח ערב שבת המקדים חג השבועות

- א. גילוח הראש אינו תלוי בתשלום ימי הספירה, כי ז' שבועות הן תמימות דווקא ביום שבועות עצמו בתפילת מוסף כדברי האר"י ז"ל, ולא בלילה
- ב. לגלח ראשו ביום מ"ט הוא מתקנת האר"י ז"ל, ואין שום מקום לגלח ביום מ"ח.
- ג. כתבנו לעיל, כי יש לגלח ראשו דווקא ביום מ"ט, ומחמת שהוא ערב יום טוב (חג שבועות) ודומה לערב שבת, יש לגלח ראשו קודם חצות היום
- ד. באופן כי גילוח ראשו קודם חצות מבטל את כל בחינות הדין שהיו במשך ימי הספירה, בנוסף לערב שבת שהוא כולו רחמים, ולכן, גילוח שערות קשות שהן שערות הראש, נעשה ביום כולו רחמים שהוא ערב שבת דומה לערב חג עצמו.
- ה. אין תועלת לגלח ראשו ביום שאחרי שבועות, שכבר עבר הטעם ימי העומר ואיסור התגלחות
- ו. בהעדר בירור האר"י ז"ל המפורש, יש לסמוך על השו"ע. והלכה מרווחת שאין להכניס לחג כשוא אינו מגולח ומנוול, שהוא חסר כבוד שמחת יום טוב

סיכום: שבת שחל בו ערב שבועות, והוא היום המ"ט, יגלח ראשו ביום מ"ח כי הוא יום כולו רחמים והוא ערב שבת. הן לבטל כל הדינים שבשערות ראשו, הן לא להיכנס מנוול בחג. ויגלח ראשו קודם חצות היום כדברי הפוסקים והאר"י ז"ל (המובא בערב שבת).

279 ספירת העומר בחו"ל

- א. הרש"ש ז"ל בנהר שלום [שם ל"ב ע"ב], קבע כי גם לבני חו"ל בליל ב' של פסח, יברך אחרי ערבית ליל פסח, ואין שונה ליל ב' דיום טוב בגלויות, מליל מוצאי יום טוב ראשון של פסח, לשאר לילי ספירת העומר, שמברכים בהם, אחרי ערבית, על ספירת העומר.
- ב. לדעת הרש"ש אין קשר בין ספירת העומר לבין מצות סדר ליל פסח, שספירת העומר מדאורייתא, וסדר ליל פסח הוא מדרבנן.
- ג. יש להעיר על דברי הרש"ש, כי גם תפילת ערבית הוא מדרבנן, ולכאורה אין לו שייכות גם כן לספירת העומר

סיכום: נראה כי בדין תדיר ונדיר, ריבוי ברכת ספירת העומר במשך מ"ט ימים, עולה על סדר ליל פסח שנתי חד פעמי. וכמו בדיקת חמץ שהוא מדרבנן, ויש להתפלל קודם הבדיקה בציבור, כי תדיר ונדיר, תדיר קודם.

לכן נראה שיש להתפלל ערבית שהוא תדיר, אחריה לברך ברכת העומר ולספור שהוא תדיר ונדיר, ורק אח"ז לקיים מצוות סדר ליל פסח דגלויות, שהוא נדיר ממש.

מה הוא נוסח האר"י ז"ל: 'לעומר' או 'בעומר'?
280 'לעומר' - ונוסח מוהר"ו

281 מקור מנהג לספור ספירת העומר קודם עלינו לשבח

אולם, מה יעשה מי שמתפלל ביחיד?

מקרה זה דומה לבדוק את החמץ ומתפלל ביחיד, הנפסק בשו"ע שיש לבדוק קודם להתפלל ערבית. נראה במקרה זה כי יש שינוי בין נדיר במצוה שנתקנה לכל עם ישראל, כליל הסדר, למצווה שנתקנה גם לציבור וגם לפרט, באופן שהפרט יכול לקיימה אלא בדיחוי או בתשלומין. מה שאין כן במצוות ליל פסח, שאם לא קיים אותן בזמנן, הרי הפסיד אותן לגמרי כי אין תשלומין. לכן, המתפלל ביחיד, יקיים מצות סדר ליל שני דפסח שהוא דגלויות, כפי המתפלל ביחיד ומקיים בהתחלה מצות בדיקת חמץ, ואח"כ יתפלל ערבית ליל פסח.

אמנם, לכולי עלמא, אסור לאכול פת משקיעת החמה עד סיום תפילת ערבית, פן ישכח מלהתפלל. (שו"ע ר"ה ס"ב). ודין זה עוד יותר נחוץ בליל פסח, שכבר לאכילת האפיקומן, יש סיכון שיירדם וישכח מלאוכלה.

ולכן, המתפלל ביחיד, בליל פסח, יתפלל קודם סדר ליל פסח, פן ישכח אח"כ מלהתפלל ערבית, וק"ו, לספור ספירת העומר, ודו"ק.

280 מנהג האשכנזים לומר בבי"ת, בעומר, ומנהג הספרדים לומר בלמ"ד, לעומר. ואף שמוהר"ו כותב תמיד לעומר עם למ"ד, לכאורה, אינו מוכרח שהאר"י ז"ל היה אומר כך. מ"מ, כך הוא בכתבי מוהר"ו. ואם האר"י ז"ל היה משנה ואומר 'בעומר' כמנהג אשכנז, מוהר"ו היה מזכיר אותו.

281 נמצא בספר היכל הקודש [פ"ף רנן] לרבי משה בר מימון אלבאז וז"ל:

בליל שבת וליל יום טוב מברכין וסופרין אחר הקידוש בבית הכנסת, ובמוצאיהם סופרים אחר קדיש תתקבל קודם ההבדלה, ואם חל יום טוב במוצאי שבת, שאז אומרים קידוש והבדלה על הכוס, סופר קודם הקידוש. עכ"ל.

ימי העומר הם ימי אבילות ?

282 ימי העומר המתחילים בשבוע ימי חול המועד, וממשיכים גם לאחרי ל"ג לעומר, הם ימי דין (ומתקים אחרי ל"ג לעומר), אבל אינם ימי אבל

282 מהות ימי העומר

א. ימי העומר מתחילים ביום א' דחול המועד חג הפסח. ובכל ימי חול המועד לא תיקנו איסור שמיעת שירים ועוד דברי שמחה, להפך. למה בצאת שביעי של פסח, עם ישראל יכנס באבילות, ועוד שהוא אסרו חג, שיש בו מעט יום טוב ?

ב. הקובר את מתו (בר מינו) בימי חול המועד, הרי אינו חייב באבילותו עם תום קבורתו, אלא נדחתה למוצאי יום טוב האחרון. עובדה שלא תיקנו לדחות את העומר עד אחרי יום טוב אחרון, מלמד שדין ושמחת חול המועד חשוב מאבילות, וכפי שאני הכותב, חוויתי, במות אימי ע"ה וקבורתה ערב שביעי של פסח, ונדחתה אבילותי עד מוצאי יום טוב ז' של פסח, היה צריך לשמוח בסעודות ליל ויום ז' של פסח, מחמת 'שמחת יום טוב', אף שחזרנו באותו יום מקבורת אימי מורתי ע"ה.

ג. לדעת האר"י ז"ל אין לגלח את ראשו אלא ערב חג שבועות. משמע כדעת א' בגמרא, שמייתת תלמידי רבי עקיבא נמשכה עד שבועות (עצרת). גם פשוט כי ימי העומר, מחוץ לעניין מיתת תלמידי רבי עקיבא, הם קודם כל קשורים לימי העומר עד הבאת הביכורים ביום שבועות. ולכן, מובן כי לפי האר"י ז"ל אין לגלח עד ערב חג יום הביכורים שהוא חג שבועות, כי ימים אלו אינם דווקא ימי אבילות אלא ימי דין, אף שיום ל"ג לעומר ממתיק הרבה את הגבורות האלו.

מה טעם ל"ג לעומר ?
 283 ל"ג (ב) לעומר הוא יום סמיכת

283 ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור' אלעזר בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמהים שם.

אני ראיתי למורי ז"ל שהלך שם פעם א' ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם ג' ימים ראשונים של השבוע ההיא וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים. אבל איני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו שהשיג אח"כ.

והה"ר יונתן סאגיש ז"ל העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל, שהוליך את בנו הקטן שם עם כל בני ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה שם יום משתה ושמחה.

גם העיד לי הה"ר אברהם הלוי יצ"ו כי בשנה הנז' הלך גם הוא שם והיה נוהג לומר בכל יום ויום בברכת תשכון נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו' וגם בהיותו שם אמר נחם וכו' ואחר שגמר העמידה א"ל מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י עומד על קברו ואמר לו אמור לאיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמועתנו. והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חדש ימים עד שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין.

וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש במנהג הנז'. [דשי"ב]

ובפרט כי רשב"י הוא א' מחמשה תלמידיו הגדולים של ר' עקיבא ולכן זמן שמחתו הוא ביום ל"ג לעומר כפי מה שביארנו לעיל בענין יום ל"ג לעומר. [דשי"ב]

- א. מה היא שמחת רשב"י ?
 בהיותו אחד מחמשת תלמידי רבי עקיבא ע"ה
- ב. מתי זמן שמחתו ?
 ביום ל"ג לעומר
- ג. מה היא יום שמועתנו ?
 - אם שמועה, פירושה, בשורה, כעין שמועה קרובה או רחוקה (ב"מ), הרי של"ג לעומר הוא יום שבו הסתלקו רשב"י ובנו רבי אלעזר, היות שהאר"י ז"ל אומר בשם רשב"י, "יום שמועתנו" בלשון רבים.
 - אפשר גם ש"שמועתנו" הוא יום בשורת הסתלקות רשב"י וחביריו שקיבלו סמיכה מרבי עקיבא. אמנם, קצת קשה, לשמוח ביום אבל וחרבן כזה, שבו מתו ביחד, אב ובנו (רשב"י ורבי אלעזר) או יום שמתו רשב"י וד' חביריו.
 - בדוק שרבי אלעזר לא נפטר באותו יום שנפטר אביו הוא רשב"י ע"ה. גם ד' חבריו של רשב"י לא מתו באותו יום שרשב"י הסתלק.
- ה. מה הטעם שרשב"י י' כעס' על רבי אברהם הלוי ברוכים שהמשיך לומר נחם, כהרגלו יום יום, גם ביום ל"ג לעומר ? הרי, אם זה יום הסתלקות רשב"י ע"ה, היה נכון להתאבל באותו יום, כפי שנהגו אז, וכפי פסק השו"ע, שיש להתענות ביום פטירת גדול ישראל, ולא לשמוח ולהתהולל, חלילה. אלא ודאי שאין זה יום אבל, בין ע"פ הסוד כמובא בשער התפלה למוהר"ח"ו, גם לא ע"פ הפשט כמובא בשו"ע שאין אומרים וידוי ותחנון ביום ל"ג לעומר !

מתן יש לקדש בליל שבועות ? 284 אין להחמיר לקדש משעת צאת הכוכבים

- אם "שמועה" פירושה, אסמכתא, סמיכת תלמיד ע"י רבו, הרי שזו שמחה אמיתית, ומוכן שבאותו יום שהפסיקו למות למאן דאמר שיטה זאת, הוא בעצמו יום שמחה, וקשור לסמיכת רשב"י וחביריו, לכן שמועתנו בלשון רבים.

ד. מפורש [יולק"ן] כי יום שמחת רשב"י בל"ג בעומר הוא בגלל שהוסמך ע"י רבי עקיבא. ולכן זו הפירוש שמועתנו. ומה היא שמועה ? במסכת סוכה כ"ח ע"א, מובא כי שמועה (שמעתתא) היא ההלכה שקיבל תלמיד מרבו. ועיין בראשונים (כמו ברמב"ם הלכות יובל) כי המסורת בין רב לתלמיד נקראת שמועה. הרי שדברי רשב"י עצמו ע"ה שגילה להאר"י ז"ל כי אין להתאבל ביום ל"ג בעומר וכמסופר (עיין לעיל) עם רבי אברהם הלוי ברוכים שנענש על כך, ואומר רשב"י "ביום שמועתנו". משמע, לא רק קבלת תורת ומסירת הסמיכה לרשב"י אלא גם לד' חבריו.

ה. ברור כי אין שום מקור לקבוע יום ל"ג בעומר כיום הסתלקות רשב"י אלא אותו כת"י פע"ח בשנת 1651 למנינים. עד אז, לא התלמוד, והראשונים, והמקובלים, ואף לא האר"י ז"ל והזוהר עצמו לא קבעו כי רשב"י הסתלק ביום ל"ג בעומר. בהגהות לפרי עץ חיים מרבי מאיר פאפיראש לא נמצא רמז ליום הילולת (פטירת) רשב"י בל"ג בעומר. גם בעותקים הראשונים של גורי האר"י ז"ל לא נמצא. בעותקים האלו, אף שעוסקים בדרוש הילולת הצדיק, לא רמזו נימה על פטירת רשב"י בל"ג בעומר, ואף לא ענין ל"ג בעומר. ואף החיד"א במראית עין העיר כי בספרו ברכי יוסף, סמך על דברי פרי עץ חיים. וחזר מדעתו במראית עין, כי פשיטא שאין לסמוך על פע"ח המשובש ביותר, אלא על כתי"ק של מוהרח"ו.

ו. עיין בבית הבחירה להמאירי (יבמות ס"ב ע"ב) כי קבלה ביד הגאונים שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה, ומתוך כך נוהגים שלא להתענות בו. עכ"ל. הרי, כי אין קבלה ביד הגאונים שרשב"י הסתלק ביום זה ! ואי אפשר להשוות בין הסתלקות רשב"י שבזכותו התורה לא נשתכחה, לבין פרט אחד שהוא נסמך ביום זה ע"י רבי עקיבא.

ז. פוק חזי כמה רבי אלעזר שמח בהסתלקות אביו הוא הרשב"י ע"ה, שתה, רקד, זימר ושיבח ? רק התעלה ג' פעמים כמובא באדרא זוטא. רק מזה היה צריך להבין כי אין שמחה ביום פטירת עמוד העולם כרשב"י, כפי שאין אנו שמחים ביום פטירת משה רבינו ע"ה, וכפי שהקב"ה לא נתן לנו לעקם את תורתו ולשמוח ביום פטירת האר"י ז"ל, שדווקא בחדש אב !

ח. לאור דברי מוהרח"ו, רשב"י וד' חבריו אינם שארית תלמידי רבי עקיבא ע"ה אחרי המגיפה, אלא מגדולי תלמידיו !

284 אין רמז בדברי האר"י ז"ל ומוהרח"ו (וגם לא בשו"ע) לקדש אחרי צאת הכוכבים, כדי להשלים מנין ימי הספירה ליום החמישים, שהוא חג שבועות. אלא אדרבה, מדברי האר"י ז"ל, תשלום ימי מ"ט הוא דווקא בבוקר חג שבועות, אחרי הטבילה. [שעי הפסוקים דקס"ב]

תיקון כרת בליל שבועות 285 אין ענין תיקון כרת ולא תיקון העיניים בליל שבועות

מה הוא סדר הנכון בליל שבועות לדעת האר"י ז"ל?
286 לקרוא בסדר תורה, נביאים וכתובים בלבד, ואח"כ ללמוד בזהר ובסתרי תורה כל אחד לפי כוחו ושכלו

אם מהרח"ו סידר קריאת התנ"ך לפי הכוונה [קובו"ץ/קמ"ץ] המוזכרת במחזור רבו ז"ל?
287 לא. אדרבה קיבל בערבון מאוד מוגבל מה שהעתיק וקיבץ בשער 'כתבי מורי'

285 [רמ"ח] מהברת הקדש [הוא חלק ב' מספר 'מאורות נתן' לרבי נתן שפירא המכונה 'הירושלמי']

- א. אינו מצוי בדברי מוהר"ח"ו אלא כל לילה הוא כרת אחד.
ב. גם הכוונה הזאת של המשכת כתר ז"א וכמוזכר להלן ע"פ רבי חייא הרופא בשם האר"י ז"ל (אף שידוע כיום, כי רבי חייא הרופא הכיר ולמד קצת אצל מוהר"ח"ו, אך לא הכיר בכלל האר"י ז"ל) ומסר לרבי בנימין הלוי שמסר לבנו, רבי שלמה הלוי, שד"ר הידוע כמעביר כוונות לכמה ממקובלי איטליה, כולל ויניציה – זה הוא רבי שלמה שבעיקר סידר וכתב ספר 'בית מועד' כאילו מכתבי מוהר"ח"ו, ואינו אלא סילוף. גם רבי שלמה מכנה את עצמו בחיבור הזה (בית מועד) בשם הש"ל.
ג. גם מפורש בשער רוח הקודש כתי"ק למוהר"ח"ו, שאין לערבב תיקון א' בתיקון אחר [דף פ"ג].

286 ומשתסיים לקרות כל הפרשיות על הסדר הנז', תקרא כל נביא ונביא וכל כתוב וכתוב מן הכתובים ע"ד הנז' ג' פסוקים ראשונים וג' אחרונים שבכל א' וא' מהם עד שתסיים כל הארבעה ועשרים ספרים.

- א. כפילות דברי מוהר"ח"ו ז"ל [כל נביא ונביא" וכל כתוב וכתוב מן הכתובים] לא משאיר לנו ספק, כי מוהר"ח"ו לא קיבל סדר הכ"ד ספרים כפי אותה כוונה המופיעה ב'שער כתבי מורי', וגם לא הכניס אותה בשער התפלה.

- ב. מקרא, כמובא בשער התפלה ובלי הוספות של רבי שמואל ויטאל
נביאים כסדר הש"ס והפוסקים
כתובים כסדר הש"ס והפוסקים

287 כוונת קמ"ץ וקובו"ץ ב'שער כתבי מורי'

- א. מוהר"ח"ו מדייק בלשונו ביכל נביא ונביא' ואח"כ 'כל כתבו וכתוב מבין הכתובים', באופן שאינו מערב ומקדים כתובים בנביאים [דף תע"ח]

- ב. אין מקום שיכתובים קודמים ל'נביאים' אלא בתפילת מוסף של ראש השנה: דברי האר"י ז"ל עצמו בכת"ק על ספרא דצניעותא [שער כתבי מורי דקב"א] וז"ל: ולי שראש השנה רומז למלכות העולה למעלה בסוד החיובק שמאלו תחת לראשי, ונמצאו כתובים על גבי נביאים, לפיכך קודמין בתפלת מוסף של ראש השנה כתובים קודם לנביאים, משא"כ בשום מקום. עכ"ל האר"י ז"ל.

- ג. מוהר"ח"ו לא משנה סדר הש"ס והפוסקים לטובת אותן כוונות, השייכות ליום צום (!! המופיעות ב'שער כתבי מורי'

288 כוונת שם קובו"ץ וקמ"ץ המוזכרת ב'שער כתבי מורי' ובשער הכוונות' בדרוש לימוד ליל שבועות

ד. דברי ר"א אזולאי בספרו מעשה חושב [רימון י"ז]: ומצאתי כתוב בשם האלה"י כמהרי"א זלה"ה שצריך לכוין הכוונה הזאת. עכ"ל. ברם, קודם לכן, מביא ר"א אזולאי ז"ל סדר לימוד ליל שבועות כנוסח מוהרח"ו בשער התפלה: "מכל נביא ונביא וכן מכל כתוב וכתוב מן הכתובים".

288 הוספה

א. מוהרח"ו ז"ל העתיק ממחזור רבו האר"י ז"ל ונמצא בשער כתבי מורי [דקני"ז] וז"ל: גם זה מ"כ אחר הנ"ל וז"ל: יום צום ישאל וכו' כמש"ל עד ואני תפלתי כנ"ל, וכתוב סמוך לו אלו השמות ואולי שצריך להזכירם או לכוין בהם תקף אחר נוסח התפלה ושאלה הנז' ואלו הם:
בראשית שמות ויקרא במדבר דברים – שיר מגילה רות איכה קהלת יהושע שופטים שמואל מלכים ישעיה ירמיה יחזקאל תרי עשר תהלים איוב משלי דניאל דברי הימים א' דברי הימים ב' עזרא. עכ"ל.

וכולם בשמות המנוקדות

ב. מוהרח"ו, הסתפק בכל התוספות הנמצאות בכתבי רבו ז"ל, כפי שהוא בעצמו כותב ב'שער כתבי מורי'. אמנם, באו אחריו כמה מהמקובלים, ובראשם רבי שמואל ויטאל, ודחו כמה תפילות [יהא רעווא, י"ג מידות ביום חג ועוד]. לפי מוהרח"ו, אפשר שהאר"י ז"ל ליקט כל זה מספרים אחרים או/ו היה בצעירותו ועדיין לא בקי בחכמה זאת, והנה, הכניסו בסדר קריאת המקרא לליל שבועות, כפי אותו סדר כוונת כ"ד ספרי התנ"ך, שגם מופיע במקום של כל התפילות האלו [ב'שער כתבי מורי'] המוטלות בספק.

ג. אותן הוספות, ואף כמה דרושים מרבו האר"י ז"ל, העתיק מוהרח"ו והכניס בשער אחד שקרא לו 'שער כתבי מורי'. בכל זאת, מוהרח"ו לא הכניס אותם לגוף הספר שלו הנקרא 'עץ חיים' והם ז' שערים מובדלים משער הראשון 'שער כתבי מורי'. כך לדוגמא, ענין לכרוע ברכיים, שאף שנמצא נושא זה ב'שער כתבי מורי', מוהרח"ו לא הכניס אותו ב'שער התפלה' (לעומת כי בשער הכוונות כן סידרו קטע זה בדרושי העמידה, וקלקלו תורת האר"י ז"ל סולת נקייה כפי שמוהרח"ו ערך ומסר אותה). גם כן בענין כוונת כ"ד ספרים, שמוהרח"ו לא העתיק אותה ב'שער התפלה' ובפרט, לא בדרוש לימוד ליל שבועות.

ד. מה שהוסיף רבי שמואל ויטאל לסדר המקרא [בפרשת פנחס] ובסידורו 'חמדת ישראל' בפרשת כי תשא ובפרשת אמור, הוא על דעתו, ולא על דעת האר"י ז"ל ומוהרח"ו.

ה. גם, לא מופיע בכתבי מוהרח"ו, שיש לקרוא בלחש דברי ירמיהו או איכה או פרשת הקללות וכו', מכיון כי אין חשש לקללות עצמן, אלא להזכרת חרבן ואבילות ביום טוב, וכמפורש בדברי מוהרח"ו על האר"י ז"ל שהיה קורא את פרשת הקללות הוא בעצמו בקול רם. מה שמפריך גם המנהג לומר פסוק 'וחרה אף ה' בק"ש בלחש'.

ו. ספר הכוונות הישן להר"א פנציירי, גם הפע"ח, לא העתיקו אותם כפי נוסח 'שער כתבי מורי', אלא שינו הסדר בקריאת ספרי התנ"ך

ז. אף רבי מאיר פאפיראש, לא ערבב בין סדר הנביאים לסדר הכתובים, והכתובים עומדים במקומם אחרי הנביאים וכפי פשט מוהרח"ו בשער התפלה, ודלא כשער הכוונות ושאר המקובלים האחרונים.

יקרא באדרא בלילי שבועות וליל הושענא רבה ?
289 הרשות בידו, אבל אינו מהאר"י ז"ל, וטוב שילמד בעצמו מה שמושך לבו בתורת הסוד

מתי אי אפשר לברך ברכת שהחיינו בבין המצרים ?
כל ג' השבועות שבין המצרים, בין בחול בין בשבת.

הגהות על פרי עץ חיים. עובדה כי פרי עץ חיים הוא ערבוב מקורות ומחברים ואינו סולת נקיה כלל וכלל בתורת האר"י ז"ל. ועדיין עודנם כמה מתייהרים ההולכים אחרי הפע"ח, והמוטל עלינו, עשינו.

סיכום: אין לנו אלא דברי מוהר"ח, בהיותו היחיד שהכיר ממש רבו האר"י ז"ל, וגם היה יעודו של האר"י ז"ל לתקנו וללמדו. לכן, לשום מקובל או תלמיד אחר, אף לא בנו של מוהר"ח הוא רבי שמואל, יש אסמכתא לפרש בצד זה או אחר דברי האר"י ז"ל, בפרט, כשדיבור מוהר"ח ברור !
אין שום רמז וסימן לקרוא בליל שבועות סדר שונה, מאותו סדר שרשם מוהר"ח. גם קריאת נביאים וכתובים נקראים כסדר הפסוקים והתלמוד.

דלא כשאר המקובלים שסידרו קריאת תנ"ך בערבוביה שלמה ע"פ כוונה ב"שער כתבי מורי, שמות בקוב"ץ וקמ"ץ). כשאר דברי האר"י ז"ל שמוהר"ח לא סמך עליהם, בפרט כי האר"י ז"ל עצמו לא העביר ולא מסר אותם למוהר"ח.

289 הוא מנהג ר"א פנצ'ירי, כמוזבא בנגיד ומצוה. אמנם, לדברי מוהר"ח האר"י ז"ל לא קבע ספרים או מאמרים מסויימים. גם לימוד תורה שבע"פ כמשנה או ספר המצות להרמב"ם מקורם בעותקים, ולא יצאו מתחת ידי מוהר"ח. וכנראה שהשל"ה הקדוש גם כן העתיק מאותם עותקים.
הבירור פשוט:

- א. לפני האר"י ז"ל, חלק תיקון הראשון הוא קריאה
- ב. חלק שני הוא לימוד תורת האמת, כל אחד לפי שכלו ויכולתו
- ג. הפוך מהר"י ז"ל, קבעו מקובלים אחריו מאמרים מסויימים
- ד. הפוך מהאר"י ז"ל, אותם מקובלים קבעו מאמרים לקריאה, ואין שום לימוד
- ה. עיקום דברי האר"י ז"ל גרם שהצעירים נטשו את המעמד של התיקון, כי היה נמאס להם לשבת בצד לשמוע תמיד אותם מתייהרים לקרוא בנקל והבהתנשאות רבה את קטעי הזוהר והמדרשים
- ו. גרם שכיום, אין כמעט לימוד סתרי תורה בליל שבועות וליל הושענא רבה, אלא שיעורים, הרצאות ולימוד גמרא – ועל כן, הקומץ הקטן של 'מצניעין' מאיימיר, ניצח, שתורת האמת סולפה, נמצאת בכתות כתות של פריבילגים ומובחרים כרגיל, ומי שלא נגעל מהם, ברח והלך למקומות עוד יותר מזוהמים המיוסדים ע"י כופרים, העוסקים כאילו בתורת הסוד, בערבוביא של נשים וגויים. וכל זה מחמת אותם רבנים "מקבולים" שמרנים קנאים, שלא הבינו את צריכת ומצוקת הדור אחרי השואה. ויש עוד מה לכתוב בענין הזה, ואכ"מל.

אם מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ ובט"ב
290 לא יברך מי שיחף או מרגיש אי נוחות בנעלי בד או גומי ואחרים

- 290 צריך לברכן בכל יום כולן [ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם יחפים. (ד"לה)
- א. דברי מרן בסימן מ"ו בבית יוסף: "וכיון דאיכא פלוגתא במילתא, אין לברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה. ונראה לי שטוב לאמרה בלא הזכרת השם".
- ב. מרן בס' תרי"ג, מסיק כדברי הרמב"ם, שאין לברך ברכה זו ביוה"כ: ואין כן דעת הרמב"ם שהרי כתב בפ"ז מה' תפלה ההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי. וכבר כתבתי בזה בסימן מ"ו. עכ"ל. הרי שהב"י, השמיט בסימן זה, לברך אותה בשם ומלכות.
- ג. מרן השו"ע לא פסק שיש לברך ברכה זו גם ביוה"כ ובט"ב, לא בסימן מ"ו ולא בסימן תרי"ג, אף שבב"י הוא דן בענין זה.
- ד. בשו"ע, פוסק מרן בס' תרי"ג, כי מותר לנעול סנדל של גומי או מפני הסכנה (כעקרב), ולכן, אפשר שיברך ברכה זאת, כי הרשות בידו, וכמו שהביא בב"י בשם הרא"ש והר"ן. אמנם, אינו כותב דבר, על לברך או לא.
- ה. מכיוון שהשו"ע כבר כותב שהרוצה לברך ברכות השחר ואינו נתחייב בהם, יברך בלי שם ומלכות, וכדבריו בענין ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ בב"י ס' מ"ו, הרי בס' תרי"ג, לא מזכיר אותה בשו"ע, וברור שחזר בו, ואין לברכה כלל, למי שהוא יחף, וכדברי הרמב"ם. ומי שנועל, הרשות בידו.
- ו. דברי האר"י ז"ל ברורים לחלוטין:
- בכל ימי השנה, מברכים את כל ברכות השחר, אף שלא נתחייב בהם, מפני מנהגו של עולם.
 - ביוה"כ ובט"ב, לא מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי, כי:
 - קיים איסור בנעילת הסנדל באותם ימים
 - ללכת יחף בב' ימים האלו, הוא מנהגו של עולם [לשון מוהר"ח ו"ו שאז כל העולם יחפים].
 - כפי שמברך כל ברכות השחר מפני מנהגו של עולם בשאר ימות השנה, כך אינו מברך ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ ובט"ב, מפני מנהגו של עולם, וכדעת הרמב"ם והשו"ע.
 - מכיוון שבזמן האר"י ז"ל היו הולכים יחפים ביוה"כ ובט"ב, והוא מנהגו של עולם דאז, ורק מי שהיה נועל סנדל במקרים מסויימים כמובא בשו"ע, והרשות בידו לברך כמובא בב"י, נראה שכיום, דברי האר"י ז"ל עומדים על תילם. כי אף שהעולם נועלים נעלי בד או גומי, הרי, מצד השו"ע שלא כתב לברך ברכה זאת, ומצד האר"י שאין לברך מפני מנהגו של עולם, מנהג העולם היום לרוב, הוא כמו מנהג העולם דאז, ונקרא יחף, שיש היכר בנעילת נעלי גומי או בד ביוה"כ ובט"ב, השונה משאר ימות השנה.
 - לכאורה, יש לנו לברך ברכה זאת, וכדברי הרא"ש המוזכר בב"י, והמברך לא הפסיד. ולכן, בט"ב, יש שנהגו לשים קצת אבנים כדי לבטל את הנוחות, ולכן לא יברכו. אבל אלו שנועלים מנעל בד או אחר, ויש נוחות, הרי שטעם לא לברך מתבטל. וביום הכיפורים, אין להוסיף עינויים שאינם מגזרת חז"ל, ועוד שאיסורים של שבת (כמוזכר בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל על אותו ת"ח שנענש על שנכנס עפר

כמה לבכות בחצות היום בבין המצרים
291 לבכות חצי שעה הוא בתיקון לילה. ביום, לא הוקבע שיעור לבכי

יקרא סדר תיקון חצות בימי בין המצרים?
הרשות בידו. העיקר הוא הבכיה. מזהר"ו לא הביא שיש לומר סדר מיוחד

במנעליו בשבת) חלים גם ביום"כ, והוא יום שמחה כידוע, ואיך יניח אבנים במנעליו, שהוא גם סימן צער וזכר לחרבן?

ואפשר כי אף נעליים של ימינו בבד או בגומי, אף שהן נחות, מ"מ, לבישתן הוא ביטול עונג וכבוד שבת ושמחת יום טוב, כי אלו נעליים של חול ואינן ראויות לכבוד שבת ויום טוב, ואם כן, אפשר שיש מקום לא לברך ברכה זו.

291 מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש לשבת באבילות אחר חצי היום בכל אלו הימים ולבכות בכיה ממש של חרבן הבית. [דף שי"ז] וטעם היות זה אחר חצות היום הוא כי אז הוא התעוררות הדינין בסוד כי ינטו צללי ערב אשר לסיבה זו נשרף ההיכל אחר חצות היום. ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם. [דף שי"ז]

- א. מזה שכתבו 'חצי שעה' נלקח בדרוש תיקון חצות בלילי חול. וכך השתבשה ההנהגה בעיקבות דברי הרמ"ע מפאנו בתק"ן ליקוטים [ר"ה. ס' תנא], גם סדר הכוונות טרינקי [ח], וגם מאורות נתן עם הגהות הרמ"ז [סוד בין המצרים]. אמנם, לא מובא בכתבי מזהר"ו שיש לבכות חצי שעה אלא 'בכיה ממש'.
- ב. מזהר"ו לא סידר לומר תיקון חצות ביום בבין המצרים, אלא לשבת באבילות.

יניח תפילין בשחרית ט"ב או במנחה ?
292 מוהרר"ו לא הזכיר איך לנהוג, ומנהג צפת, ירושלים ושאר קהילות הספרדים השומרים מנהג אבותיו, להניח במנחה עד היום ומנהג להניח בשחרית אינו מנהג ירושלים, אלא מנהג ישיבת בית אל המקובלים ע"פ הרש"ש

אמירת נחם בכל התפילות בט"ב ?
293 מנהג ארץ ישראל האמיתי ע"פ השו"ע ומוהרר"ו הוא לאומרו בכל התפילות

292 תפילין בט"ב

- א. האמת, שאיננו יודעים דעת האר"י ז"ל, אם כן להניח או לא, ובפרט, אם להניח בבוקר כשאר ימי השבוע או במנחה בלבד, כמנהג העתיק בארץ ישראל, בין בירושלים בין בצפת. [כמובא בשו"ע עצמו, ובקונטרס בית דין ירושלים בסוף ספר שו"ת חיים וחסד מוסאפיא, ודלא כמי שקרא וכתב הפוך ממה שמוכר שמה]
- ב. יש לציין כי יום ט"ב אינו סדר יום רגיל, בין ברכות השחר, שלא מברכים ברכת 'שעשה לי כל צרכי', בין ברכות הנהנין בין איסור לימוד תורה, חוץ ממה שמותר ע"פ הדין. וצריך קצת סדר:
- א. דעת השו"ע [ס' ל"ח ו]: מן הדין יש להניח תפילין ביום ט"ב. המנהג: במנחה [תקנ"ה א].
- ב. מנהג המרווח בירושלים (קונטרס מרבני ירושלים הקדמונים משנת 1504 בס"ס שו"ת חיים וחסד מוסאפיא) ומנהג בצפת והכללי (שו"ע), לא להניח בשחרית אלא במנחה.
- ג. מנהג הספרדים והאשכנזים ביחד היה להניח במנחה של ט"ב ולא בשחרית
- ד. רבי יצחק אבהב שהגיע לירושלים, רבי אברהם גלנטי בצפת, הרש"ש מעדות החיד"א, כולם לא חילקו על מנהג העם להניח במנחה, אף שהם בעצמם היו מניחים תפילין בשחרית ט"ב בצנעא בביתם, והיה מצטרפים אח"כ לציבור לומר קינות בלי טלית ותפילין.
- ה. אם משערים כי, מכיוון שמוהרר"ו לא הזכיר הנהגה שונה מהנהגה רגילה (לא כתב להניח תפילין במנחה או לא להניח בשחרית), הרי שיש לנהוג כרגיל
- ו. מאידך, גם לא כתב מוהרר"ו להניח בשחרית כרגיל, לעומת המנהג הנפוץ בצפת, בתקופת האר"י ז"ל, וכפי שמרן השו"ע הזכיר, להניח תפילין דווקא במנחה של ט"ב

293 נחם בג' התפילות

- א. כך הוא מנהג השו"ע [סימן תקנו סעיף א] וגם כך מנהג מוהרר"ו. [מוהרר"ו בקונטרס מים שניים חיים].
- ב. לפי האר"י ז"ל, נראה כי אין להזכיר נחמה אלא בשעת מנחה. והמעייין יבין כי הוא שיבוש הבנה. ב'שער התפלה', ענין תשעה באב (דף ת"פ לדפוס האחרון עם הגהות רבי שמואל ויטאל), האר"י ז"ל אינו אומר שיש לומר פסוקי נחמה דווקא במנחה. אלא, לאור דברי חז"ל בתלמוד בבלי, זמן מנחה הוא העת שהציתו אויבי ישראל יש"ו את ההיכל. היינו אמורים לבכות ולתהאבל כפליים משאר התפילות בתשעה באב. והאר"י ז"ל מיישב את המנהג לומר פסוקי נחמה ולשבת על ספסל בזמן תפילת מנחה, כי דווקא בזמן מנחה ראו תקומה לעם ישראל וזאת הנחמה, בנוסף ללידת המשיח בשעת מנחה, כמובא ב'שער התפלה'.
- ג. מדברי האר"י ז"ל, כי אף שהיה ראוי להחמיר ולהתאבל יותר בשעת מנחה משאר התפילות (ערבית ושחרית), גם כן במנחה אפשר לקיים את המנהג לומר נחמה. יוצא, כי לפי האר"י ז"ל, האומר נחמה בתפילת מנחה, ק"ו שמותר לו לומר נחם בשאר התפילות.

יש לצום בערב ראש השנה ?
294 אין המנהג מהאר"י ז"ל, אמנם כן מוהר"ח"ו נהג

295 איך מוהר"ח"ו ז"ל אמר פיוטי הראשונים נגד דעת רבו האר"י ז"ל ?

294 שו"ע ס' תקפא ס"ב

נוהגים להתענות ערב ר"ה. הגה: והמדקדקים נהגו שכל אחד מתענה העשרה ימים, וכן נכון לעשות. וכל אלו התעניות אין צריכין להשלים, ואין קורין בהם ויחל, אפילו ערב ראש השנה, וע"ל ס' תקס"ב סעיף ב', ואם חל ברית מילה בערב ר"ה, יכולים לאכול. ורבים נוהגין לאכול בערב ראש השנה קודם עלות השחר משום חקות העמים הנוהגים להתענות בערב חגיהם ויכולין לאכול בלא תנאי אחר שכן נהגו.

הרבו הראשונים למצוא סמך למנהג הזה ומ"מ, לכולי עלמא אין זו מדינא אלא מנהג, אף שמוזכר בירושלמי שהגדולים (לדעת הרד"א אלו יחידים) מתענים. משמע לא המון העם. בפרי עץ חיים מובא בהקדמה ש"נוהגין להתענות ערב ראש השנה, ומתקבצת עדה קדושה של ת"ח, להתרת נדרים." והאחרונים [מ"א, הלבוש, מט"א] הסכימו שאין להשלים תעניתו, שלא יכנס ליום טוב כשהוא מעונה. ומנסיון אנשי מעשה, המתענה בערב ראש השנה תפלתו מקובלת, כל עוד שאינו חוטא באותו יום.

295 מוהרש"ו ז"ל כותב על אביו [שע"ה ד"ן ע"ד]: "ראיתיו כשהיה שליח ציבור בקהל בימים נוראים היה אומר כל הוידויים הנזכרים משום מנהגם של ישראל תורה". עכ"ל. אמנם, בשו"ת באר מים חיים [ס' י"ט] כותב מוהרש"ו ז"ל: "אבל בזמן שהוא היה נעשה ש"ץ אז בהכרח היה מתפלל כרצונו ומשם היינו למדים ושותים בצמא את דבריו ואת תפלתו ואת מנהגיו וזה היה קודם שנתפשטו דבריו וספריו בפי כל הבריות אבל עתה שזכינו אל ספריו כבר מלאה הארץ דעה את ה' ומלאו פני תבל תבואה." עכ"ל.

הבעל גבורת האר"י שליט"א הקשה למצוא ביאור לסתירה בין שתי העדויות של מוהרש"ו. אמנם, נראה שבמקרה הראשון, תוקף מנהג המקום ופיוטיו [שיריו ומנגינותיו] אינו ניתן להשתנות, כדברי מהרי"ל [במנהגיו], שיש קפדה לשמור אפילו על המנגינות של הקהילה בימים נוראים. ולכן, אפילו האר"י ז"ל לא רצה לגרום מחלוקות בימים החשובים האלו, והחליט להתפלל אצל אשכנזים שלא היו אצלם אותם פיוטים שהאר"י ז"ל נחדל מלומר.

לכן, מוהר"ח"ו ז"ל נהג כרבו ז"ל, ולא ביטל מנהגי המקום ואמר אותם פיוטים. אלא, שלהאר"י ז"ל היה אפשר ללכת לנוסח אחר לגמרי [אשכנזים] בהיותו אשכנזי מאביו. אולם, לא כן למוהר"ח"ו ז"ל, ולא היה לאן ללכת בגלל יוהרא, לא תתגודדו וגם בגלל אותם קנאים שהיו מתנגדים אליו בדמשק כידוע, והיו מנצלים את המצב כדי להגביר אשמות על מוהר"ח"ו ז"ל. ואחרי כמה זמן, ראיתי שמוהר"ח"ו ז"ל היה שליח ציבור במוסף של יו"הכ בקהל אסקליין, אותה קהילה שכ"כ הקשה עליו בהיותו בדמשק.

מתני לומר תפילת הפרנסה בימים הנוראים ?
296 אין תפילת הפרנסה אלא מזמור לבד, ויש לאומרו בליל א' דראש השנה וליל הכיפורים
בלבד

296 כבר עסקנו ברחבה בספרים הקודמים:

- א. מקור הסגולה היא בדברי מוהרח"ו בספר הפעולות (נקרא גם תעלומת חכמה)
- ב. אין זה כלל מהאר"י ז"ל
- ג. יש רק לומר, כל אחד, מזמור לה' הארץ ומלואה בניקוד הוי"ה מסויים כמופיע שם
- ד. אין מצוה לקנות ואין צורך לקנות
- ה. אין תפילה או בקשה אלא מזמור כסגולה
- ו. אין לומר המזמור ג' פעמים, שהוא טורח ציבור עצום והנוקים ידועים, אלא פעם א' כדברי מוהרח"ו
- ז. אין לפתוח את ההיכל
- ח. אין לזכות א' מהקהל בגלל שהוא רכש, וגורם עוגמת נפש של אחרים (בדין בעל המאה בעל הדיעה)
- ט. אין תפילת הפרנסה בכל פתיחת ההיכל אלא בליל ראשון של ראש השנה וליל יום כיפור בלבד, כלשון המפורש של מוהרח"ו!
- י. בכמה מחזורים מופיע בקשה עם שם 'קדוש' באבינו מלכינו' בספר פרנסה וכלכלה טובה. ולא מתביישים להוסיף בקשה לפרנסה, במקום בקשה של תשובה או של גאולה. אלו גסי רוח שהפכו ימים נוראים לעסק משלם, ה' יבוא איתם בדין ומשפט
- יא. הקרקס הזה מקורו מספר ח"י ומקובלים ופוסקים אחרונים כדי למלא אוצרות בתי הכנסת ופרנסי הקהילה

יש להתחיל סדר הסימנים באכילת תפוח בדבש ?
297 כן. יש להתחיל בתפוח כמנהג הגאונים והראשונים. וכך הוא מנהג ספרדי, ולא בתמר

איך להחזיק את השופר ?
298 פיו הצר למעלה בפה התוקע, וצד הרחב של השופר לכיוון מטה.

297 הנה, מדברי הטור (תקפ"ג) משמע שלנוהגים להתחיל בתפוח בדבש קודם הסעודה, ימשיכו כמנהגם, ולא העיר מרן שום הערה על מנהג זה, להתחיל בפרי להוציא ידי חובת ברכת בורא פרי העץ. גם לא התייחס בכלל לחשש להתחיל בפרי שאינו ממין הז' פירות שנשתבה בס' ארץ ישראל !

וז"ל הטור:

"גרסינן בפ"ק דכריתות (ה:): אמר רבה מאן דבעי למידע אי מסיק שתא אי לא מייתי בהדין עשרה יומי שבין ר"ה ליה"כ שרגא בביתא דלא נשיב זיקא אי משיך נהורא ידע דמושיך שתא ומאן דבעי למידע אי מצלח עסקיה אי לא מרבי תרנגולא אי שמין שפיר ידע דמצלח אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא היא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא כרתי סלקי ותמרי רוביא פירש רש"י תלתן רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו כו' סלקי יסתלקו כו' תמרי יתמו כו' קרי מפני שממהר להיות גדל ומוזה רבו המנהגים כ"מ ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מיני חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ מרוטנבורג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק: "עכ"ל.

ומכיוון שהבית יוסף הביא מנהג זה כפשוטו, ואין מנהג להתחיל בתמר קיים בכלל בראשונים זיע"א, הרי שעדיף לשמור דרכם של ראשונים כמלאכים, ולא דעות אחרות מאוחרות המבוססות על סברות ולא על קבלת רבותינו ז"ל מדור דור.

אלא, שמקור מנהג להתחיל בתפוח בדבש אינו מראשוני אשכנז, אלא מהגאונים עצמם, שרובם ככולם היו בבבל המובא בספר האגודה (סוף מס' ראש השנה): "כתבו הגאונים הילכך רגילין לאכול דבש ותפוחים מתוקים סימן לשנה מתוקה". וכן הובא במהרי"ל והמחזור וטרי (ס' שכ"ג) ועיין ס' שדה יער פ"א הערה 5.

אף שאין בדרכנו להביא ראיות ומקורות מספר פרי עץ חיים מסיבת בלבול הסדר והדברים ועוד כמה סיבות טובות, מ"מ, לא אחדל הפעם להביא את לשונו "שנהגו אנשי מעשה לאכול תפוחין בדבש". ואמנם, מקור הדברים יותר עתיקים, שכך מובא בדברי ר"מ פאפיראש בספרו 'אור צדיקים', וגם מרבינו רבי אברהם אוזלאי זיע"א בהגהותיו על הלבוש:

"כשאוכלין תפוח בדבש ליל ראש השנה צריך לומר תחילה תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ואח"כ מברך בורא פרי העץ, דלכתחילה אין להפסיק בין ברכה לאכילה, אפילו בדברים שהן מעין דברים שמברכין עליהם כדאיתא באו"ח ס' קס"ז".

מבואר שדעת רבי אברהם אוזלאי יצוק"ל להתחיל בתפוח ולא בתמר, כמנהג הקדמון והפשוט, וגם לומר הבקשה, אח"ז לברך ואז לאכול.

ויהודי עדות המזרח (אירעק, אירן, סוריה ומזרח הרחוק) מתחילים בתמר ע"פ פסקי הבן איש חי. ומעט שמרו להתחיל בתפוח, עד היום הזה.

298 משמע כי צריך שופר לא מיושר שפיו הרחב נוטה למטה. [שער התפלה דף שמ"ח]

סדר התקיעות וזמנן

- א. בתקיעות מיושב: ל' קולות בסדר תשר"ת תר"ת תש"ת
- ב. בתקיעות במוסף בלחש: ל' קולות בסדר תשר"ת תר"ת תש"ת
- ג. בתקיעות בחזרת מוסף: ל' קולות בסדר תשר"ת תר"ת תש"ת
- ד. בקדיש תתקבל אחרי חזרת מוסף: י' קולות תשר"ת תר"ת תש"ת

אם יש לתקוע גם בעמידה של מוסף בלחש ?
299 כן. והוא מנהג קדום להאר"י ז"ל. אמנם, כך הוא הנכון ע"פ אליהו הנביא ז"ל.

תפילה בקול או בלחש ביוה"כ ?
300 אף שהמנהג להתפלל בקול בימים נוראים מוזכר בשו"ע, מ"מ דעת השו"ע להתפלל בלחש

299 ספר המנהיג, תוספות (ר"ה ד"ג) בשם הערוך, רשב"א ס' רצ"ה.

300 יתְפַלְלוּ הַצְּבוּר בְּלַחַשׁ תְּפִלַּת מוֹסֵף ט' בְּרִכּוֹת, וּשְׁלִיחַ צְבוּר יתְפַלְל גַּם כֵּן עִמָּהֶם בְּלַחַשׁ. שו"ע ס' תקצ"א סק"א.

- א. הרי, מפורש בדברי השו"ע שיש להתפלל בלחש ולא בקול, ולכן הוסיף 'וש"צ יתפלל גם כן עמהם בלחש', ודלא כמו המנהג שהביא השו"ע, להרים הקול בימים נוראים בתפילת עמידה.
- ב. מחזיק את דברנו כי דעת השו"ע להתפלל י"ח בלחש ולא שישמיע באוניו בלבד, וכחומרת הזוהר והאר"י ז"ל

מתן לומר וידוי בתקיעות ? 301 לפי האר"י ז"ל, יש לומר וידוי בלחש בשעת התקיעה דווקא, ולא בן התקיעות

301 (בין תקיעות לתקיעות או דקווא בשעת התקיעה – נקפא מינה לתקוע שופר בסליחות שאין לו צורך לומר וידוי או י"ג מידות – וכבר כתב כך בית דין/בית הכפורת והוא בעקבות דברי האר"י ז"ל)

אין אומרים וידוי בשבת ויום טוב (ברכי יוסף תקפא ב; שדי חמד אסיפת דינים ו, ב, בשם פתח הדביר), אלא אם כן מתענה תענית חלום בשבת שיכול להתודות, שהוא כמו פיקוח נפש, כמו שהתירו לו מטעם זה להתענות בשבת (משנה ברורה רפח סק"ז). ברם, מפורש שאומר וידוי בשבת [פ' במה מדליקין] מי שנוטה למות, והרי המתענה כאילו ממית את עצמו, ולכן התירו ביום הכיפורים אף שנקרא שבת שבתון. אמנם, לא דמי שבת ליום הכיפורים, היות שרוב תענוגי שבת מתבטלים ביום הכפורים.

וז"ל המ"ב ס' רפח סקכ"ב: "כתבו האחרונים דמותר לומר בשבת אלהי עד שלא נוצרתי וכו' יהי רצון וכו' דאינו אסור שאלת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה ודומה לו שיש צער לפניו אבל הרמת עונות טוב לומר בכל יום כיון שאינו בלשון וידוי"
משמע, שבקשה שאינו ווידוי הרי מותר בשבת, אמנם אמירת ווידוי, לא.

גם ע"פ רבי ישראל בעיש"ט זיע"א אין להתודות בראש השנה וק"ו בשבת וזה דבריו: הבכיה שבוכין היא בכיה של שמחה על שהחינו וקיימנו, כי ראש השנה הוא יום טוב והוא יום שמחה, והבכיה הזאת היא לזכור את ירושלים, שהיא על ראש שמחתי. עכ"ל. (ע"פ כתר שם טוב ח"ב דכ"ב ע"ב) ועיין בדברי האר"י ז"ל בשער התפלה דף דף ריט בענין מוצאי שבת [ויהי נועם] וז"ל: "גם דע כי במוצאי שבת קודם חצות לילה אסור להתאבל ולבכות על החרבן שלא כדברי אותם הנהוגים הפך מזה לומר קינות אחר תפילת ערבית דמוצאי שבת ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מוצאי שבת כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההוא וכו'". עכ"ל. משמע מדברי האר"י ז"ל, שאם להתאבל ולבכות במוצ"ש לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההוא, ק"ו בשבת.

ועיין בדרך החיים ס' נ"ג אות י"ד, המביא את הרמ"א שמוותר להתודות בשבת למי שמתענה תענית חלום, ועיקרו של דבר, כדי להעביר רוע הגזרה מחמת חלומו. ואינו דומה למי שיש לו הרהורי תשובה בשבת, כי הרי הינם הרהורים. וכמו שהעירו אותו משמיים כך צריך לחזור – בהרהורים. והרי השוחט בשבת חייב חטאת וחייב בקרבן אחרת [עיין ברכ"י ס' תרס"ד שהאריך בזה] ועיין ברמב"ם עצמו (הלכות שגגות פ"ב) שאין קרבן חטאת ליחיד בשבת אלא לציבור וז"ל:

טז] השוחט בשבת קרבנות ציבור שלא לשמן הרי זה חייב חטאת, ויקטיר אימוריו לערב; וכן אם שחט יתר על חובת היום, חייב חטאת על התוספת.

זי] שחט קרבנות יחיד שאין דוחין את השבת, בשבת בשגגה חייב חטאת, והבשר מותר בהניה. ואין זורקין את הדם; ואם עבר זורק דמן לשמן, בין בשוגג בין במזיד עלו לבעלים לשם חובה, ויקטיר אימורין לערב; והבשר יאכל, ויביא השוחט חטאת על שגגתו.

ועוד מדבר בנשיא אפרים שהקריב קרבנו לחנוכת המזבח ביום השבת. שנאמר: "ביום השביעי נשיא לבני אפרים" (במ' ז:מח) מנין שיום השבת היה? לפי שכבר אמרנו אותו יום שהתחילו הנשיאים יום ראשון היה מכאן את למד שיום שביעי להקרבה – שבת היה. שלא תאמר היאך חילל את השבת והלא אין קרבן יחיד דוחה את השבת וזה הקריב בשבת? אמר הקב"ה: לא על פיו עשה, שאני אמרתי למושה "נשיא אחד ליום... יקריב את קרבנו לחנוכת המזבח" בלא הפסק יקריבו זה אחר זה.

אם מותר לישון בראש השנה ?
302 מותר לישון אחרי חצות היום בלי שום חשש. ומי שהוא חולה או נצרך מסיבה נכונה, מותר
אף קודם

לומר תשליך ביום א' או ביום השני של ר"ה ?
כשיום א' דראש השנה חל בשבת, מתי יש לאומרו ?
303 יש לומר תשליך ביום ראשון של ראש השנה, בין בחול בין בשבת, עדיף מחוץ לעיר

ולכן, מדברי הרמב"ם, אין קרבן חטאת היחיד בשבת. כך, שאין להתוודות בשבת אלא למי שנוטה
למזות כדברי חז"ל ולמי שנפשו עגומה בגלל הלום רע שחלם בשבת, וממילא, התבטל לו עונג שבת.
ומה שהיו חכמי אשכנז הקדמונים מתענים ומסתגפים בשבת, דרך עונג להם ולא על עונגם היו עושים,
והוא פשוט.

גם עיקר התקיעות בשופר לדעת הרמב"ם הוא לחזור ולהרהר בתשובה. ומה יעשה אם לא יפישש
במעשיו אז והרהר ? סתם ישמע קול השופר ?

302 נלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאין לישון ביום ר"ה (...) האמנם נלענ"ד כי שמעתי ג"כ ממורי ז"ל שאין
זה אלא עד חצי היום ומאז ואילך יכולין ליישן (...) ואני זוכר שראיתי למורי ז"ל שאחר חצי היום שכב על
מטתו ויישן (ד"שיט)

- א. מפורש בדברי מוהר"ח, כי הנהגת האר"י ז"ל לישון אחרי חצות היום בראש השנה, חלה על כל יהודי,
ולא על האר"י ז"ל בלבד וכלשונו: ומאז ואילך יכולין ליישן
- ב. מוהר"ח ז"ל לא היה לוקח כזאת אחריות להטעות אנשים בשום פנים, והיה מדייק בלשונו – ולכן,
מותר על כל איש ואיש לישון בראש השנה אחרי חצות היום.
- ג. יש כת אחת, הנקראת 'כת המצניעין' שביבלו כל תורת האר"י ז"ל, גרעו, הוסיפו, אסרו והסתייגו
במנהג פלוני, במנהג אחר, הפיצו בפסקים וסידורים לכל העם, באופן כי אין דין ואין דיין, אלא השכינה
זועקת על רוע מעללם
- ד. לא מובן איך מחמירים בסגולת התלמוד ומסלפים הנהגת האר"י ז"ל לחומרה, כשאין זה אלא הנהגה
בעלמא, ואפילו לא דין או הלכה.
- ה. להבין סופית, כי האר"י ז"ל לא נהג ע"פ חומרות, אלא הודרך מאוד כידוע, ובלי חומרות הלכתיות
מיותרות
- ו. עיין ב'שער המצות' כי מוהר"ח סידר פרק מיוחד לחומרות ולמי שרוצה להיות חסיד. פירוש הדבר,
כי כל מה שכתוב מחוץ לפרק הזה, הם ע"פ הדין אלא במקומות שונים שמוהר"ח מודיע כי זו חומרה
רוב הלכה ומנהג מהאר"י ז"ל הם ע"פ הדין, ואינם חומרות
- ז. ובענין הזה, יש היתר לכולם, כלשון מוהר"ח, לישון אחר חצות היום. והמחמיר, יחמיר לעצמו ולא
יחטוא בגזל דעת ההמון

303 מלשון מוהר"ח המפורש (שער התפלה דף שי"ט), מנהג המקורי לאומרו ביום ראשון של ראש השנה,
ומוהר"ח לא הבחין בין בשבת בין בחול.

יקרא ג' פעמים פסוק 'מי אל כמוך' בתשליך ?
304 לא. יקרא רק פעם אחת פסוק זה, בלי שום קריאת מאמרי הזוהר, ובלי שום בקשות.

אם ינער בגדיו בתשליך ?
305 לא ע"פ האר"י ז"ל

יעשה כפרות במטבעות או בעופות ?
306 מנהג המקורי הוא בעופות. ובמקום שיש לחץ אנשים, טוב יותר במטבעות

א. כבר למדנו, שמקום שעשו עירובי חצרות ומבואות, אין חשש כלל ליטול סידור או מחזור או תלית. מה שאין צורך בתשליך, כי יש לומר רק ג' פסוקים, ולא שום הוספות שהמדפיסים הוסיפו, בשם כמה מספרי האחרונים.

ב. אדרבה, מפורש בלשון מוהר"ו כי יש עדיף לצאת מחוץ לעיר, והוא מובן גם למחמירים לאסור ליטול עם עירוב, כי אין צורך בהוצאת חפץ לרשות הרבים, עיין הערה הבאה בהמשך

304 מ"כ בכתבי הרמ"ז נר"ו: ויאמר מי אל כמוך ג' פעמים ואח"כ ינער בגדיו. ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז [שער השופר (תשליך)]

יש לקרוא פעם א' בלבד את ג' הפסוקים האלו. והיא טעות מפורסמת, כי המעתיקים כתבו ג"פ, והבינו, ג' פעמים. ובשער התפלה, שרובו אינו מכיל כמעט קיצורי תיבות, כתוב במפורש ג' פסוקים 'כי אל כמוך' וגו'.

גם כל מאמרי הזוהר וכל התפילות אינם קיימים, גם לא במקובלים הראשונים וגם לא בגורי האר"י ז"ל האמיתיים. מה שמחזק, כי אף בשבת היו יוצאים מחוץ לעיר לקיים את התשליך, וזאת, כי לא היה צריך שום מחזור ביד, היות שיש לומר ג' פסוקים בלבד.

יש לחזור לעיקר, והוא פירוש הפסוק ועשיית יהודים השווים לכל העם
זה גם התנשאות, גוואה וטורח ציבור מיותר לקרוא כל מאמרי הזוהר וכל הבקשות האלו.

סיכום:

א. אין זכר להנהגות האלו בכתבי מוהר"ו כתי"ק.
ב. גם ביארנו בכמה מקומות, ואין לכפול ג' פעמים אלא לומר פעם א' הג' פסוקים 'מי אל כמוך' וגו'.

305 גם לא ממוהר"ו. כל ההנהגות האלו החדשות מקורן מפירוש דרשות (כמו האזוב, הכתוב בוהר שדוחה את החיצונים, ומטהר כידוע, וקשרו זה לסעודה להרחיק את החיצונים בזמן אכילתו של האדם. אמנם, אין ענין כזה, לפחות מפורש, בוהר, ובכלל לא באר"י ז"ל. באופן כי גם פע"ח וגם טעמי המצוות הם ליקוט של מקובלים, ואינם מקוריים ומאוד משובשים) ע"פ הסוד. וכבר כתבנו את חומרת סגנת חידוש מנהג או דין ע"פ דרשות, שאין לו ממשות ומסורת.

306 יש סמך בפ' כי תישא, כי הכסף הוא לכפרת העוון. ברם, מה שנאמר על מוהר"ו כי היה עושה פדיון מס' קס"א במטבעות, אין לו סימוכין. הבעיה היא גם ריבוי "עדייות", ויש לברר את שבחי האר"י ז"ל ומוהר"ו סופית.

משמע כי ע"פ האר"י ז"ל יש לקחת תרנגול ממש ולא כסף. אמנם, היום, שזכינו כי הרבה יהודים חזרו לארץ ב"ה, יש לפעמים תקלות, ועדיף לנסות לפתור את התקלות מלבטל מנהג מוזכר בגאונים.

307 זמן מנהג הכפרות הוא באשמורת הבוקר ולא ימים קודם או בבוקר יוה"כ

308 יברך על טלית גדול אחרי השקיעה בליל כיפור ?
אין לברך על טלית גדול אחרי השקיעה, בכל ימות השנה

מה הוא זמן 'כל נדרי' ?
יש לומר כל נדרי בלילה

מה טעם החזקת ס"ת בכל נדרי ?
הוא לתיקון הברית

307 וזמן שחיטתו הוא בליל יום הכיפורים באשמורת קודם עלות השחר אחר הסליחות. (ד"שנב)
מבואר כי אין לומר סליחות ערב יוה"כ ביום אלא עוד לפני אשמורת הבוקר – וכך דעת השו"ע

308 ברכת הטלית גדול אחרי השקיעה

- א. מוהר"ח"ו לא כותב לברך על טלית גדול בסדר קבלת שבת בבית, בשעת בין השמשות
- ב. מוהר"ח"ו נהג לברך קודם השקיעה, ערב יוה"כ, והוא פשוט שכן צריך לעשות
- ג. מפורש כי ע"פ האר"י ז"ל, יש להתעטף בליל יוה"כ אחרי השקיעה, ולא לברך עליו. (ד"שנב) (ד"תיז ממה ששמע מוהר"ח"ו מזולתו)
- ד. הרי כי לדעת מוהר"ח"ו, היחיד שירד לסוף דעת רבו הוא האר"י ז"ל, אין לברך על טלית גדול, משיקעת החמה ואילך, ולא מהלילה בלבד. והוא נ"מ לשאר מצות והנהגות.

309 יש שנהגו קודם צאת הכוכבים, כי אין התרת נדרים בלילה. ויש שנהגו בלילה, כי 'כל נדרי' אינה התרה ממש.

ונראה שמדברי מוהר"ח"ו, יש לומר דווקא בלילה.

מנהג שנוהגין להוציא ספר תורה או ג' ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרים עליו התרת נדרים שהוא כל נדרי וכו' (...) אבל בענין הוצאת הספר תורה, שמעתי מחבר א' שציווהו מורי ז"ל ליל יום הכפורים פעם אחת שיקנה המצוה ההיא של הוצאת הספר תורה בלילה ההיא בכל מה שיוכל לקנותו כי היה אז צריך לתקן איזו ענין והודיע לו כונה גדולה שיכין בעת שיוציא הס"ת, ונראה מזה כי יש סמך במנהג הזה להוציא הס"ת. (שער התפלה ד"שנב)

310 א. הוא תיקון לשז"ל אישי, שנתן האר"י ז"ל לאחד מתלמידיו

ב. מאידך, מוהר"ח"ו מסמיך את המנהג להוציא ס"ת בכל נדרי, משמע, הרשות בכל א' לקנותו

ג. מוהר"ח"ו הצניע שם התלמיד, ולצערנו אחרים גילוהו

ד. המעיין בשער רוח הקודש, יבין כי תיקון זה מיוחס דווקא לאחד מתלמידי האר"י ז"ל, ולא לכל אחד. והוסיפו מזה שהוסיפו. ברם, מנהג להוציא ספר תורה בשעת 'כל נדרי' [ועובדה חשובה היא שאין כל תזכורת בדברי מוהר"ח"ו לומר 'ברך שמי' או 'כל נדרי'] היה כבר קיים. עובדה המלמדת אותנו ערך חשוב בתורת האר"י ז"ל: הוא ז"ל כמעט לא חידש מנהג או הנהגה או פסק הלכה. כי כל מגמתו היתה [חוץ מללמד למוהר"ח"ו] לגלות סודם של דברים שכבר קיימים, ובפרט לא להמציא ולחדש מנהגים. מה שלא נמנעו הרבה מקובלים אחרונים היפך דרך האר"י ז"ל.

ד' מזמורי תהלים בסוף ערבית ליל יום הכיפורים
311 זו הנהגת ר"א הלוי ברוכים. ואפשר כי לא קיבל מהאר"י ז"ל

312 בעל קרי ח"ו בליל יוה"כ

אין השתן ודומה לשז"ל ממקור השתן או ריבוי אכילה ושתייה נחשב לקרי או לשז"ל

אם מותר לטבול במקוה ביוה"כ ?
313 לא. כי איסור טבילה כאיסור רחיצה ביום הכיפורים

311 מזמורים להינצל מקרי

- א. אמירת ד' מזמורים להינצל מהקרי בליל יוה"כ, מקורה בשער רוח הקדש (דף קע"ט), ממה שמוהרח"ו מהחברים בקונטרס ר"א הלוי (ברוכים), ולא קיבל ישירות מהאר"י ז"ל.
- ב. כנראה שמנהג ד' פסוקים הזה היה כבר קיים, עוד לפני האר"י ז"ל, לפחות אצל מקובלים, שכתוב "בליל יום הכיפורים נוהגין לקרות" וכו'.
- ג. יש עוד ד' מזמורים נוספים, והם ממקור זר.

312 גם היה נוהג מורי ז"ל להיות נייעור כל ליל יוה"כ ועוסק בתורה (דשנ"ג)

- א. יש כמה מיני קרי, כפי דברי רבי משה יונה שמובא ע"י מוהרח"ו בשער רוח הקודש.
- ב. ידוע גם על חומרת קרי בליל יוה"כ, שידאג כל השנה כמו שכתבו הפוסקים, ואם שרד השנה, ידע כי הוא בן העולם הבא.
- ג. אמנם, קיים סוג אחד, ואינו נכלל בהגדרת 'קרי', והוא שתן הדומה לשז"ל. מקורו מריבוי אכילה ושתייה, משינה על גבו או על בטנו, מסוג מאכלים שאכל, וממחלות שונות. ואין בזה לא מחשבה אסורה או הסתכלות אסורה באותו יום. וודאי שאין בזה קרי. ואף שהאדם דואג ביוה"כ לא פחות מאדם שהיה חווה קרי בליל יוה"כ, מכל מקום, אין לו לדאוג כל השנה, היות שהוא כמו שתן. (רבי נתן תלמיד רבי נחמן מברסלב)

313 רחיצה (ליוה"כ) כי אה"ה דהה"ן הוא בגימט' מקו"ה כנ"ל ושם אה"ה דהה"ן הם המים הנקיים בתוך המקוה כי כל בחינת מים הם ממילוי יודי"ן כנ"ל ושניהם בגימט' רחיצ"ה גם רחיצ"ה בגימט' שד"י עם הכללות. [דתקמ"ג דפוס ב']
משמע כי טבילה במקוה אסורה ביוה"כ כאיסור רחיצה. ומה שכתבתי ב'שער האמת' בענין מקוה ביום הכיפורים הוא בעקבות דברי רבי שמואל ויטאל, ולצערינו הרב, נעלם מאיתנו דברי מוהרח"ו המפורשים, כי מקוה ורחיצה, איסור אחד הוא.

- א. גם מעיד מוהרח"ו שהאר"י ז"ל היה נייעור כל ליל יוה"כ, ולדעת מוהרח"ו, כדי שלא יקרה לו קרי ח"ו, באופן כי אם היה יכול לטבול למחרת, לא היה צריך להיות נייעור כל הלילה (אולם, מחמת הדאגה הנגרמת ע"י ראית קרי בליל הכיפורים וחומרת הפוסקים בענין, האר"י ז"ל היה מעדיף להיות נייעור כל הלילה)
- ב. לומדים מכאן, כי האר"י ז"ל לא סמך על הד' מזמורים שקוראים אחרי תפילת ערבית ליל הכיפורים ואמורים לשמור האדם מקרי ושז"ל.

אם מותר להריח בשמים ביוה"כ ?
314 הריח אינו מן חמשת העינויים ביום הכפורים, ומותר

יאמר בסוף הנעילה 'ה' הוא האלהים' או לשון הפסוק 'ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים'
315 לפי האר"י ז"ל, יש לומר ז' פעמים כלשון הפסוק 'ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים

להתפלל ערבית מוצאי יום הכיפורים עם הטלית שלבש במשך כל יום כיפור ?
316 אף שמוהר"ח"ו החמיר להוריד טליתו קודם ערבית דמוצאי יוה"כ, יש מקור למנהג

314 אין טעם להוסיף בעינויים דאורייתא או מדרבנן. ומותר להריח ביוה"כ. ואדרבה, מכיון שיש מחלוקת בראשונים אם להבדיל במוצאי יוה"כ על הריח או לא, נראה שטוב להריח ביוה"כ להשלים ברכות.

- א. השו"ע אוסר במ"ב להריח בברית מילה כנהוג, משום עונג
ב. השו"ע בס' תרכ"א, אוסר לברך על כוס יין, אבל לא מזכיר כי אין להריח בשמים !
יוצא כי לפי מרן השו"ע אין איסור להתענג בריח ביום כיפור, כל עוד שאינו בכלל ה' העינויים, כגון אכילה ושתיה וכו'

315 אף שנראה כי מהשו"ע ומהב"י ועוד מקורות רבים, יש לומר רק "ה' הוא האלהים" בלבד ז' פעמים, האר"י ז"ל בחר בכפילות, "ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים" ומבואר בשער התפלה כי הם הז' פעמים, ועוד כי כך הוא הפסוק, ולא "ה' הוא האלהים" בלבד.

316 תפלת מנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תכף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית מעל ראשו על בין כתפיו לפי שאין ציצית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל (ד"קפה): והיה נזהר בתכלית שלא להיות מעוטף בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה ותכף היה מסירים מעל ראשו בעת שקיעת החמה והיה חושש מאד בדבר הזה. [דקצ"א]
מבואר בדברי מוהר"ח"ו, שאין שום חשש להתפלל ערבית אם היה לובש אותה קודם השקיעה, ולא מכסה בו את ראשו, ודלא כמנהג מוהר"ח"ו עצמו, שהיה נזהר לקפל (להסיר) את טליתו הגדול קודם ערבית של מוצאי כיפור, כמעיד בנו רבי שמואל.

יקבל האושפיזין קודם ברכת לישב בסוכה או אחריה? מחוץ לסוכה, בפתח או בפנים?
317 יעמוד ויקבל את האושפיזין אחרי הברכה, כשהוא נמצא בתוך הסוכה

317 מפורש בזוהר להזמין את האושפיזיא מבפנים, ולא מבחוץ או בפתח הסוכה. ויש שדימו כי כפי אברהם אבינו ע"ה היה בפתח אהלו, ולא בפנים, אז כך צריך לקבל את האושפיזין. ואינו כן, כי רב המנונא סבא ע"ה, היה בעצמו (כמו כל א' וא' מיישראל) מחויב לשבת בסוכה, לא כן אברהם אבינו ע"ה שלא היה לו מצוה להישאר באוהלו, ולכן היה יושב בפתחו לקבל אורחים. אך, רב המנונא סבא היה מוכרח לקיים מצות ישיבה בסוכה ואז להושיב, להזמין ולקבל, את האושפיזין, כמפורש בזוהר הקדוש, כי רב המנונא סבא היה בעצמו יושב ראשון בסוכה, מברך, ואז היה קם ומזמין את האושפיזין בשמחה יתירה. ואפשר להאריך הרבה בדרשות, ואין זאת מטרת ספרנו זה.

מכיון שהאושפיזיא אמור לשבת במקום שבו יושב המזמין ולהתלבש בו, כפי חלקו וזכותו, איך האושפיזיא יושב על כסא ריק?

ואף כי דרך הראויה היא לקבל אורחים על פני קבלת השכינה כפי שאברהם אבינו ע"ה עשה, שבחר בקבלת אורחים על קבלת השכינה, מ"מ, זאת בחינת חיצוניות, שהיה יושב בפתח. לא כן בפנימיות, שגם האדם חייב לשבת בסוכה.

גם הסוכה עצמה היא צילא דמהמנותא, וכולה שכינה בה, ואינו ראוי לעזוב את השכינה לטובת אושפיזין, כי אז גילוי שכינה בסוכה הוא תדיר, וקבלת האושפיזין הוא נדיר, ותדיר ונדיר, תדיר קודם. ולכן יקבל את האושפיזין כדרך רב המנונא סבא ע"ה בהיותו בסוכה כשכבר בירך ברכת לישב בסוכה. ומשמע מדברי הזוהר, כי רב המנונא סבא ע"ה, היה מברך לישב בסוכה כל פעם שהיה נכנס בה, או יושב בה, ולא בשעת הסעודה בלבד.

א. יש להזמין האושפיזין מתוך הסוכה, ולא בפתח

ב. יש להזמין אותם לשבת בסוכה כמופיע בזוהר ולא להיכנס בלבד

ג. לכן יש לומר 'תיבו' ולא 'עולו'.

מה הוא נוסח הזמנת האושפיזין הנכון ?
318 יש לומר 'תיבו', 'שבו' – ולא 'עולו', 'כנסו'

אם יש לסדר כסא מיוחד בסוכה או לתלותה ?
319 זהו מנהג בעלמא ואינו מהאר"י ז"ל

318 **תיבו** [שבן] אושפיזין עלאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו, ארים (ס"א אסחי) ידוי וחדוי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקהון דישראל.

הנה המקור להזמנת האושפיזין והוא בזוהר הקדוש:
כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר נומן לאושפיזין מסדר (נ"א נסדר) פתורא וקאים על רגלוהי ומברך ואומר בסכות תשבו שבעת ימים, תיבו אושפיזין עלאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו, ארים (ס"א אסחי) ידוי וחדוי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקהון דישראל: זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אמור דף קג עמוד ב.

ולכן, אין שום מקור לנוסח "עולו", שהוא נוסח חדשני לפני רק 270 שנה... ועוד שנוסח זה לא נזכר בראשונים, לא ברמ"ק ולא בהאר"י הקדוש, לא בשל"ה ולא בגורי האר"י ז"ל האמיתיים. ויש לתמוה שנוסח עולו מלשון הזמנה להיכנס לסוכה, כשלשון הזוהר ברור: מזמינים האושפיזין לשבת, לא רק להיכנס. וכך הוא בשל"ה נר מצוה ט"ו.

עוד ברור, לפני הזוהר, יש להזמין כל לילה האושפיזין שהם אברהם יצחק ויעקב ודוד המלך. אולם לא נזכר שיש דווקא ז' אושפיזין כנגד ז' ימי סוכות או ז' הרועים. אלא אדרבה, האבות ודוד המלך ע"ה, שהם היחידים המוזכרים בתפילת שמונה עשרה של חול, הם העיקר של האושפיזין, ושאר האושפיזין אינם קבועים, וכל אחד לפני שורש נשמתו ועבודת ה' שלו. וכך הוא הנוסח ב:

- א. ראשית חכמה לרבי אליהו דא וידאש ז"ל, שער הקדושה י"ד:נב
- ב. אור החמה לר"א אזולאי ז"ל על ספר הזוהר ג'ק"ג ב:ד

319 ה"גה לרבי אהרן הסבעוני: ומה טוב ומה נעים ליחד להם מקום ישיבתם בסוכה מוצע שיש ומשי ורקמה וכרים נאים ונכבדים וכבודם ע"כ. [פצ"ט שכו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו

מנהג זה מובא בספר היכל הקודש לר"מ אלבאו מדרום מרוקו, אלא אינו יצא מכתב ידו אלא הגהת רבי אהרן הסבעוני, מתלמידי רבי יעקב ששפורטש, המדפיס ספר היכל הקודש. אגב, מדבריו עולה כי זו עצה, ויש לעטר את הכסא ברקימה ועוד, לא מופיע כי יש להניח ספר או לתלות הכסא בסוכה, ואולי יצא מנהג זה החדש מחוסר מקום בסוכה. מ"מ, ודאי שאינו מהזוהר ומהאר"י ז"ל, היות שהאושפיזיא, כמובא בזוהר (ועיין בכמה מקומות בשער התפלה בענין ז"א, ואין כאן מקום להאריך) אמור לשבת באותו מקום שהמזמין יושב בסוכה, ולא במקום אחר. וכך הוא בענין אליהו הנביא ז"ל, שחייב לשבת באותו מקום שיושב הסנדק, ולא על כסא אחר המיוחד לו כנהוג מחדש, ואז מובן מה הוא עונש לאליהו הנביא ז"ל, לשבת במקום של סנדק שאינו ראוי או הגון, ומאידיך, מה קדושת סנדק ראוי והגון. אמנם קצת קשה, כי אמור האושפיזיא מאותו יום לשבת באותו מקום שיושב המזמין, והוא ענין עמוק עיין שער התפלה בשתיית היין בליל שבת ז"א וכו' ואין כאן מקום להאריך. והוא דומה לכסא אליהו שעליו צריך הסנדק לשבת עם התינוק הנימול, ולא בכסא אחר מיוחד לאליהו הנביא ז"ל, ועוד

ידליק נרות בסוכה וכמה ?
320 מנהג זה, בשם רבי ישראל סרוק להדליק ז' נרות

איך לאגוד הלולב ומיניו ?
321 יש לאגוד ג' הדסים בצד ימין, וב' ערבות בצד שמאל כמנהג הקדמונים. והנהגה כמקובלים הראשונים, לא מפסיד. אין כרעה ידועה אצל האר"י ז"ל

שבהרבה מקרים, נותנים כסא לא מכובד לכבוד אליהו הנביא, וכל המנהג הזה משובש. לכן, מובן שהוא עונש לאליהו הנביא ז"ל לשבת במקום שהסנדק אינו ראוי. כך מובן טעם עונש שהעניש הקב"ה לאליהו הנביא ז"ל. ואשריו מי שזוכה כי אליהו הנביא ז"ל נוכח בברית מילה, ויש דברים בגו. אכמ"ל.

320 מנהג זה מובא בשם ר"י סרוק בתק"ן ליקוטים. והוא להדליק ז' נרות בסוכה כנגד ז' אושפיזין. ואינו מהאר"י ז"ל.

321 מובא בפע"ח שהעתיק מספר תק"ן ליקוטים וגילוי עמיקתא, כי יש לסדר את הלולב באופן הבא:

- א. להחזיק את הלולב בצד גבו, ולא שהפנים (הקורה) יהיה כנגד הנוטל
 - ב. לסדר את ג' ההדסים, א' בימין, א' בשמאל, וא' באמצע הלולב
 - ג. ההדס שבאמצע יטה קצת לימין
 - ד. ההדסים יהיו למעלה קצת מהערבות
 - ה. ערבה א' מימין וערבה א' משמאל
- סדר הלולב זה, מקורו במקובלים הראשונים.
בראש ובראשונה, במנורת המאור לרבי ישראל אנקוואה הי"ד [אביו של הצדיק המלובן מתלמסאן (אלג'יריה) רבי אפרים אנקוואה ע"ה, המכונה 'רבינו הגדול' מפי מוהר"ו בשער ד' ל'ישערי הקדושה']. גם מובא בקיצור 'מנורת המאור', הוא 'ספר המוסר' לרבי יהודה כלאון, וגם כן ב'היכל הקודש' [פק"א שט] לר"מ אלבאז.

גם הרדב"ז [שו"ת ח"א סי' ק"ע] מביא עדות חשובה ונאמנה (אף שאינו מסדר את ההדסים והערבות אלא כדעת רבינו אבן שועיב ע"ה) וז"ל:

שאלה. ממני איך אני נוהג בנטילת הלולב פנים כנגד פנים או אחר כנגד פנים ?
תשובה. אני [הרדב"ז] נוטל אחורי הלולב כנגד פני, לקיים וראיתי את אחורי וגו' וכן ראוי לפי סוד המצוה, וכן נמצא בספרי הקבלה, וכן כתוב בספר שבלי הלקט בשם המדרש. ואפילו לפי הפשט ראוי לעשות כן, שהרי כך הוא דרך גדילתו, כשאדם פוגע תחלה בדקל שדראות הלולבים כנגד פניו, וכן ראיתי שהיו נוהגין המקובלים הראשונים, והיו קושרים ההדס מימין האדם והלולב והערבה משמאל, ולא היו קושרים הדס שוטה כלל אלא ג' הדסים ושתי ערבות ולא יותר, וכן אני נוהג אחריהם: עכ"ל הרדב"ז ז"ל.

גם רבי יעקב צמח [ר"ג/ר"ד] נגיד ומצוה. וכך כותב ב'אור צדיקים' [סל"ח ח'] לרבי מאיר פאפיראש, כי יטול תמיד שדרת הלולב נגד פניו ולא האדמדומית בו, בסוד וראית את אחורי. עכ"ל.

אמנם, ר"א אזולאי, שהוא מהיחידים שהכיר את מוהר"ו ז"ל, מעתיק קטע מעניין, ובוודאי לא מקורי: אמר המחבר (ר"א אזולאי) מצאתי כתוב וזה לשונו: אמנם אופן קשר הלולב עם מיניו כזה: תשים מן הג' ההדסים א' בצד ימין וא' בצד שמאל לשדרת הלולב וא' באמצע למעלה לשדרה. והלולב תיקח אותו

יש לקשור ח"י קשרים בלולב ?
322 ל"א. אלא כמנהג הפשוט ע"פ הבית יוסף והוא ב' קשרים

מנהג הידור הלולב בסרט משי ?
323 כן, והוא מנהג קדמון ואין בזה שום חשש הפסק בין הנוטל לבין הלוב עצמו

השדרה כנגד פניך (...) והב' בדי הערבות הם נ"ה, לכן תשים א' מימין וא' בשמאל. כן שמעתי ממהרי"ץ (רבי יעקב צמח) בשם האלקי הרח"ו שאמר לו בשם האלקי כמהרי"א זלה"ה, כך מצאתי (דברי ר"א אזולאי) כתוב. [רימון כ"ב] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

אלא שפתרון התעלומה נמצאת במקור שציטט ר"א אזולאי, והוא מספר מאורות נתן לרבי נתן שפירא
- כך שמעתי ממהר"י צמח בשם הרח"ו זלה"ה שא"ל משם מורי זלה"ה. [ש"ד] מהבית הקדש
- כך שמעתי מהר"ן שאמרו בשם הרח"ו, שאמר בשם מורי זלה"ה. ספר המנות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז [שער הלולב סוף פ"א]
- כך שמעתי מהר"ן שאמרו בשם החכם מהר"ח זלה"ה שאמר לו בשם מורי זלה"ה. [הלולב ונענועיו] ספר הכונות בית מועד

באופן כי זאת שמועה מפי החברים שבדמשק, ואף לא עדות שראו מוהרר"ו לנהוג כך. ועורכי פע"ח העתיקו מהם.

מובן צעד המקובלים האחרונים, שהרגישו חייב לנהוג ע"פ כת המקובלים, [שאינו זו דרך האר"י ז"ל דרך אגב], בפרט כשאין מנהג או דין מפורש באר"י ז"ל. ואדרבה, האר"י ז"ל הרבה פעמים בחר בקולות, וגם במנהגים שבם העם נהג ע"פ ההלכה.

סיכום: הסדר הזה אינו קיים בתורת האר"י ז"ל כפי שקיבל וערך מוהרר"ו ז"ל בע"ז חיים. ואין רמז אפילו אצל בנו רבי שמואל ויטאל.
יש לציין כי גם השל"ה לא הביא את סדר פע"ח, אלא סדר הפשוט כרוב העם, והוא הדסים בימין וערבות בשמאל, כדרשות אבן שועיב ע"ה.

322 מקור במנהג בעותקים, מכיון שאין לנו דעת האר"י ז"ל בזה. ומ"מ, מדברי השו"ע עולה כי די ב' קשרים והוא נוי הלולב. ועיין בב"י כמה שיטות במספר הקשרים.
ראייה מלשון מוהרר"ו ז"ל בדרוש הלולב, וגם בדרוש ליל שבת וזה לשון שער התפלה דף רי"ט בענין ליל מוצ"ש: ויהו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה א'. עכ"ל

323 הידור הלולב אינו עם או בלי קורה, אלא הכנתו בחוט של זהב או משי (מס' סוכה רבי מאיר) מנורת המאור לרבי ישראל אגוזא הקדמון ע"ה. באופן כי מנהג זה התמשך באורך כל הדורות אצל כמה מבני עמנו, בפרט בצפון אפריקה, וחלילה לבוא חדשים לבקרים המשתדלים למחוק כל זכר של יהדות קהילה מסויימת או אחרת. ובפרט, כשמקור המנהג מצוי בראשונים או קודם לזה.

טוב להתפלל בסוכה ביחיד ?
324 מלשון השו"ע ומוהר"ח, עדיף על מנת ליטול הלולב בסוכה.

מה מקום חיבור האתרוג עם הלולב ?
325 המקום מדוייק הוא בסיומו, במקום אחיזתו מלמטה. (דשע"ב)

- 324 שו"ע ס' תרל"ט סעיף ד
כל שבעת הימים קורא בתוך הסוכה וכשמבין ומדקדק במה שיקרא חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. המתפלל רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה. עכ"ל.
- א. אלו דברי הטור בשם הרמב"ם
ב. מפשט דברי הרמב"ם, משמע כי מותר להתפלל ביחיד בסוכתו, כשם שלומד תורה ביחיד בסוכה כהרגלו
ג. עצת האר"י ז"ל הוא כי טוב לברך על הלולב בסוכה, קודם ההלל [שער התפלה תקנ"ב], אך להאר"י ז"ל יש להתפלל בבית הכנסת
ד. לנענע הלולב בהלל עם הציבור
ה. הרי שיש סמך על הרמב"ם, הטור, השו"ע, ואחרון חביב, כדי להתפלל בסוכה, ביחיד, כפי בחירת המתפלל, ולא לפי תנאי כל שהוא (מצטער, או חולה וכו')

325 בדברי האר"י ז"ל שאינו נמצא בדברי הב"י והוא כסיפור חלומו רבי מנחם רקאנטי ז"ל הב"י [ס' תרנ"א סי"א]: למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה [אותו חכם אורח בשם ר' יצחק] מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג וכו'. עכ"ל הבית יוסף. ונוסחו בשער התפלה מקוצר מאוד. ובכל זאת, דייק האר"י ז"ל, שאף שאותו חכם לא היה מנענע אלא הלולב ומיניו בלבד בלי האתרוג, מ"מ, לשון הרקאנטי ז"ל מביא ראיה שדוקא בשעת נטילת הלולב והנענועים הראשונים, ולא הנענועים שבהקפות. יוצא, שלדעת הב"י ע"פ הרקאנטי יש לחבר את האתרוג ללולב רק בשעת הנענועים ולא בשעת הנטילה. אולם, משמע שלדעת האר"י ז"ל ע"פ הרקאנטי יש לחבר את כל ארבעת המינים ביחד כבר משעת הנטילה. ודו"ק.
ומ"מ, דעת השו"ע להפוך את האתרוג בשעת ברכת נטילת לולב גם טובה, שהרי מלכות שביסוד עולה לכתר ונמצא מתוקן.

כמה נענועים יש לנענע ומתי ?
326 יש לנענע ה' פעמים, בברכה נענוע א', ואח"כ ד' נענועים בהלל

מז שאין לא לולב, גם יקיף את התיבה ?
327 וודאי שיקיף, בין ע"פ האר"י ז"ל בין ע"פ השו"ע

326 ולכן אחר נטילת לולב ונענועיו בברכה ובהלל או עושין ההקפות [שע"א]
לאור דברינו הקודמים בשאר הספרי (ובפרט בשער הדין והשלום), דעת האר"י ז"ל כפי הכתוב בספר
התיקונין, ויש לנענע 5 מקומות:

- א. בשעת הברכה על הלולב בהלל:
 - ב. ביהודו לה' כי טוב הראשון
 - ג. באנא ה' הושיעה נא פעמיים
 - ד. ביהודו לה' כי טוב האחרון
- הרי, פעם 1 בברכה, 41 פעמים בהלל

חילוק 5 הנענועים:

- א. נענועי הנטילה הראשונה בשעת הברכה, הם לעורר אורות הסתומים אשר בו"א והיא הארה
- ב. שאר ד' הנענועים בהלל, הם המשכת אותם אורות.
- ג. לדעת האר"י ז"ל, אין נטילה בלי נענוע, ולכן מוהרח"ו (דף שם"ה טור ב') מונה 5 פעמים של נטילה, א' בברכה וד' בהלל.

סיכום: צריך לנענע גם בברכה, שהיא התעוררות ההארה, וגם אותם ד' נענועים שבהלל שהם המשכה. כך מובן שינוי לשון מוהרח"ו בין נטילה לבין נענועים. וה' יאיר דרכנו באמת.

327 לשון מוהרח"ו בשער התפלה: ונמצא כי צריך לכיין כי ע"י הקפת האדם בעצמו נמשכין המקיפין של החסדים התחתונים. [דתק"ס] וע"י הלולב שבו מקיפין המזבח או התיבה הוא ממשיך המקיפים של חסדים העליונים. [דתק"ס]

- א. השו"ע פוסק שאף בלי לולב יקיף עם שאר הציבור סביב התיבה בהקפות. ויש שאסרו ע"פ האר"י ז"ל, והיא טעות.
- ב. מפורש בשער התפלה כמה פעמים, כי יש להקיף עם לולבו ביד
- ג. אדרבה אין לנענע הלולב בשעת ההקפות (דשע"א)
- ד. מפורש בשער התפלה כי יש ב' פעולות בהקפה:
 - להמשיך החסדים מהמקיף ע"י אדם עצמו שמקיף
 - להמשיך החסדים בפנימיות ע"י הלולב

סיכום: באופן כי אין סיבה להימנע למשוך את החסדים מהמקיף ע"י אדם עצמו בלי לולב, שאין זה תלוי בלולב כלל. ולכן, לא רק מותר, אלא מצוה למי שאין לו לולב להקיף סביב התיבה על מנת למשוך חסדים דמקיפין אלו לפחות.

אם יש להקיף בשבת חול המועד סוכות ?
328 כן יקיף אך בלי לולב כמובן

אם יש חיוב לסיים קריאת ספר דברים קודם חצות לילה ?
329 לא. במקרה שסיים קודם חצות, אז יעסוק בזוהר ובסתרי תורה כפי יכולתו ושכלו

330 מקור לומר 'נשמת כל חי' קודם חצי קדיש דברכות היוצר בשחרית הושענא רבה

328 הקפות בשבת של חג הסוכות

- א. ברור שהלולב ומיניו הוא מוקצה בשבת
- ב. לדעת השו"ע, יקיפו גם בשבת, מכיוון שמנהג הקפות אינו תלוי בלולב, ולכן מי שאין לו לולב, יקיף גם לדעת האר"י ז"ל, אף שכתוב כמה פעמים בשער התפלה, שיש להקיף עם לולב, בכל זאת, מוהרח"ו לא רמו דיבור אחד על לא להקיף למי שאין לו לולב.
- ד. מדברי מוהרח"ו שכבר הבאנו קודם לזה, הרי שבהקפה, מושך המקיף והפנימי. הפנימי, ע"י הקפה בלולב המקיף, ע"י הקפת הגוף עצמו של המקיף
- ה. אין סיבה לבטל חלק הראשון (המשכת המקיף) למי שאין לו לולב
- ו. אין סיבה לבטל הקפות בשבת, אחרי שגם בשמחה תורה שחל בשבת, גם כן מקיפים את התיבה ז' פעמים. ועיינו במס' סוכה מ"ה, שכן היו מקיפים המזבח ז' ימים, כולל שבת. ומכיוון שאנו גם כן מקיפין את התיבה כפי שהיו מקיפים את המזבח, לכן יש לקיים המנהג להקיף גם בשבת, והוא פשוט, בין ע"פ השו"ע בין ע"פ האר"י ז"ל.
- ז. לשון מוהרח"ו בשער התפלה דף שע"א טור א': ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) וגם באלו המקיפים יש ז' בחינות ובכל יום יורד אור א' מהם עד תשלום ז' ימי החג. עכ"ל

סיכום:

- א. בשבת יקיף אף בלי לולב, להתקין המקיף
 - ב. גם ביום טוב ובחול המועד, מי שאין לו לולב יקיף, שלפחות ימשוך אור מקיף שלו.
- 329 מומלץ, ואף זה הוא מסברת דברי מוהרח"ו הכותב, שאם סיים לקרוא ספר דברים קודם חצות. לא שיש קפידא בזה.

330 סדר הושענא רבה: מסדרין הברכות והזמירות ומוסיפין זמירות השבת 'ונשמת כל חי' וקדיש ויוצר של חול והתפלה כשאר ימי חול המועד [פק"ב שלד] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו (שחי בתקופת האר"י ז"ל)

- א. 'נשמת כל חי' דומה לפיוט, ולפי האר"י ז"ל אין שום איסור והפסק לומר פיוט בתוך התפילה [עיינ לעיל].
- ב. גם מוהרח"ו מביא בשער התפלה כמה ענינים על 'נשמת כל חי', ולא פסל אותו כשאר פיוטי הראשונים. והוא פשוט, כי 'נשמת כל חי' נכתב ע"י שמעון הפקולי, והוא מן התנאים כידוע.

יחבוט הערבות בכוח או בנחת ? 331 בכוח, אך בלי ביזיון צחוק והוללות

אמירת י"ג מידות בימים טובים בעת פתיחת ההיכל
332 עדיף להימנע מלאומון, מחמת הסתייגות מוהר"ו מדברי האר"י ז"ל בישער כתבי מורי

331 הכף החיים סופר מביא שיש לחבוט בנחת ולא בכח כדרך עמי הארץ. יש להבין שמדובר באותם אנשים שמתלוצצים ומבזים את המנהג, ולא במי שרוצה להמתיק את הגבורות בחזקה. והמעין יראה כי מוהר"ו השתמש בד' לשונות בענין אופן החבטה, ולא נראה כי זה דווקא בנחת.

332 מובא בסידור חמדת ישראל כת"י למוהר"ש"ו ז"ל, שרבי שמואל ויטאל דחה את מנהג אמירת י"ג מידות ביום טוב בשעת הוצאת ס"ת, ושכך מובא בישער הכוונות שהאר"י ז"ל אסר לומר י"ג מידות וידוי בסליחות שאומרים בליל הושענא רבה שהוא חול המועד. והנה, אף שתפילות ואמירת י"ג מידות נמצאות בישער הכוונות ובעולת תמיד, הרי שאינן קיימות בכת"י מוהר"ו ז"ל בישער התפלה. [דעת גבורת האר"י להרב יעקב הלל שליט"א].
ולא הבנתי כוונת מוהר"ש"ו ז"ל וגם של הרב הלל שליט"א, החולקים על דברי האר"י ז"ל ואף על דברי מוהר"ו ז"ל.

כי הנה, מובא בישער כתבי מורי [שנדפס ע"י חברת אהבת שלום בפיקוחו של הר"הג יעקב הלל שליט"א] דקנ"ו ז"ל מוהר"ו:

זה מצאתי בספר המחזור של מורי ז"ל כמנהג האשכנזים בסוף חזרת עמידה דש"ץ דיום א' דשבועות שם כתוב מבחוח כ"י מורי ז"ל ענין זה ז"ל: יום שבועות יקרא י"ג מידות ג' פעמים ואח"כ יאמר רבונו של עולם וכו' (...) ויחזור התפלה ג' פעמים. ואח"כ יקרא ג' פעמים ואני תפילתי לך ה' עת רצון וכו'. וכן יעשה במוסף וביום שני ביוצר. עכ"ל מוהר"ו ז"ל שהעתיק ממחזור רבו ז"ל.

ומפורש לומר י"ג מידות ביום טוב !

אלא, הטענה היא שמובא בישער התפלה בענין לימוד ליל הושענא רבה, כי אין לומר וידוי וי"ג מידות וסליחות, בהמשך לימוד הלילה, לאלו שנהגו לקרוא כל ה' ספרי תהלים.

- א. אם אסור לומר י"ג מידות ורחמנא בליל הושענא רבה, כי הוא ליל חול המועד, קל וחומר ביום טוב.
- ב. מנהג לומר י"ג מידות בשעת ברית המילה הוא מנהג משובש, כי במקורו, הבן איש חי כתב לומר י"ג מידות בזמן מגיפה דווקא (ב"מ)
- ג. דין השו"ע הוא שהמתפלל ביחיד מותר לו לקרוא י"ג מידות אלא בטעמי המקרא, והוא נחשב כאמירת פסוק
- ד. חושדים באמירת בקשות האר"י ז"ל כפי שהעתיק מוהר"ו בישער כתבי מורי, בעקבות דברי מוהר"ו שהסתפק אם רבו ז"ל כתב מעצמו או העתיק מספרים אחרים, ואם כתבם כשכבר השיג את חכמתו (ע"י אליהו הנביא ז"ל) או קודם לכן. אם כן, היה גם צריך לחשוך בשאר בקשות וכוונות, ככוונות כ"ד ספרי התנ"ך, שרבי שמואל ויטאל הכניס בלימוד ליל שבועות בישער הכוונות שלו. לעומת אביו, מוהר"ו, שלא העתיק כוונות אלו בדרוש לימוד ליל שבועות בישער התפלה, אלא השאיר אותו במקומו בישער כתבי מורי.

333 מקור מנהג לעשות סעודה גדולה בשמחה תורה

אמירת פיוטי הזכרת הגשמים בשמיני עצרת
334 משמע כי לפי האר"י ז"ל, אין לומר שום פיוט, כי הם מהראשונים, אלא יזכיר את הגשמים בתפילת העמידה

הקפות שמחה תורה
335 ביום ובמוצאי יום טוב – לא מוזכר בליל שמחה תורה

333 ונהגו לשמוח בשמחת התורה בשעת סיומה והתחלתה והמסיים והמתחיל עושים סעודה לשמחת התורה ומתנדבים לכבוד התורה (...) כי עושין סעודה לגמרה של תורה [פק"ב שלה] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו

334 ולכן מוזכרין את הגשמים בתפלת מוסף שביום הזה (שמיני עצרת) ואומרין משיב הרוח ומוריד הגשם. [דתקע"ז]
והנה ענין הזכרת הגשמים בתפלת מוסף ביום זה. [דתקע"ז]

נראה שדווקא היה האר"י ז"ל מוזכר בתפלת עמידה של מוסף בלבד, ולא קודם כמו שנהגו ונקרא "תיקון הגשם" [או תיקון הטל בפסח], מכיוון שרוב הבקשות והפיוטים שיש בסדר התיקון הזה מקורם בפיוטי הראשונים שהאר"י לא היה חפץ לאומרם כידוע.

335 מה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר ומנחה ובערבית במוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא (...) וז"ל [הזוהר] ונוהגין ישראל למעבד וכו' (ד"שסו)
וראיתי למורי ז"ל נוהג מאד בדבר זה להקיף אחרי הס"ת (...) בליל מוצאי י"ט אחר תפלת ערבית והיה מקפיד מאוד לעשות אז שבעה הקפות שלימות זולת ההקפות של יום שמחה תורה. (ד"שסו) אבל בענין ההקפות שביום לא נמצאתי עמו ולא ראיתיו. גם ראיתיו בליל מוצאי י"ט שהלך לבית הכנסת א' והקיף ז' הקפות והלך לדרכו ומצא בית הכנסת אחר שנתאחרו בהקפות וחזר להקיף עמהם. (ד"שסו)

- א. מנהג המקורי הוא לרקוד ולהקיף את התיבה כשספרי תורה בידים.
- ב. מפורש כי יש להוציא הס"ת ולהקיף איתם סביב התיבה, ולא מובא להשאיר ס"ת על הבימה.
- ג. לא מובא הקפות ליל שמחה תורה.

סיכום: מוהר"ו מוזכר רק הקפות שחרית, מנחה ומוצאי שמחה תורה.
אין עדות על האר"י ז"ל שהיה מקיף ומרקד בליל שמחה תורה. ונהרא ופשטיה.

336 כוונת שם 'בי"ט' בשפיכת השמן לנר הנוכה אינו מהאר"י ז"ל

יברך קודם ההדלקה או בשעת ההדלקה ?
 337 ברור לשו"ע, יש לברך ואח"כ להדליק. לדעת האר"י ז"ל, אפשר שיש לברך בברכה באומרו 'להדליק נר הנוכה'

מנהג מחצית השקל
 לא מוזכר ב'שער התפלה' וגם לא בשו"ע.

336 אמר המחבר בחפשי בספרי הכוונות מצאתי כתוב כוונת הנוכה: כשתשים השמן תכוין בשם בי"ט שהוא אותיות שמן בא"ת ב"ש (... ובמ"ק עולה י"ב הרי ב"ת ועם י"ה הרי זי"ת. עד כאן מצאתי ונראה לי שהוא מהרב האלה"י כמהרי"א זלה"ה [רימון כ"ה] מעשה חושב לרבי אברהם אולאי כשתשים השמן תכוין בשם בי"ט [שם] מהגברת הקדש [דפוס יריד הספרים] בחנוכה כשתשים השמן, תכוין בשם בי"ט שהוא שמן בא"ת ב"ש וכו' [מ/מ"א] נהר שלום להרש"ש

במחילה רבה, אינו מהאר"י ז"ל אלא ר"י סרוק ונמצא בתק"ן ליקוטים.
 ומחילה מכבוד תורתם, אלא שלא מצאנו שם בי"ט בשערי מוהר"ח"ו בענין חנוכה.

337 ברור שלדעת מרן השו"ע שיש לברך קודם ולהדליק אח"כ, ואפשר מלשונו כי יש להדליק בברכה, ולא אחרי הברכה.

- א. בשו"ע עצמו [סי' תרע"ה סק"ב] כותב מרן במפורש שיש לברך ואח"כ להדליק *יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו. עכ"ל.* [באופן שלא היה צריך להביא כלל שבדיני תפילין, כי יש לברך עובר לעשיית המצוה, וגם לא לשנות נוסח השו"ע (עיין חזון עובדיה, הכותב 'מברכין ומדליקין' בבית הכנסת, היפך נוסח מרן השו"ע "מדליקין ומברכין", והוא פלא לשנות נוסח השו"ע)]
- ב. גם דיוק מדברי השו"ע [תרע"ו ס"ה] והמובא בבית יוסף, הוא לברך כשמתחיל להדליק נר הנוסף
- ג. כותרת הסימן הבא (תרע"ה) הוא 'סדר הברכות וההדלקה', הרי הדלקה אחרי הברכות
- ד. יתחיל ויברך על הנוסף (תרע"ו ס"ב)
- ה. יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה (שם)
- ו. בספרי הקטן "ממעל לזו" על הלכות חנוכה, טעינו בזאת שפירשנו כי דברי השו"ע להתחיל בנוסף ולברך הוא קודם להדליק ואח"כ לברך

מלשונות השו"ע, נראה שיש לסמוך מיד הברכה להדלקה, שהתחלה בנוסף הוא לעומת הדלקת שאר הנרות, וכך גם ברכתו. גם כי אף שגורם בהתחלת הסימן (פ"א) סדר הדלקת נרות של הרד"א (כמובא בב"י), אינו כותב אח"כ שיש לברך אלא בנוסף, פירוש, כדברי מהר"י קולון בשורשים (המובא בב"י) שיש לברך את ב' הברכות האחרות (שעשה נסים ושהחיינו) אחרי הדלקת הנר, ודלא כהרד"א.

אמנם, מבואר בעולת תמיד' שיש להדליק בשעת הברכה עצמה כשאומר 'להדליק נר חנוכה' וכך משמע מפשט לשון מוהר"ח"ו בשער התפלה, והוא בשעת עשייתן כמובא בירושלמי.

יתחיל הסעודה בבוקר או אחרי מנחה גדולה ?
338 ע"פ השו"ע, הוא קרוב לשקיעה

להשתכר מאוד בפורים עד דלא ידע ?
339 דרוש זה אינו מהאר"י ז"ל ולא ממוהר"ח

338 אף שבב"י מביא מנהג רבותיו של 'תרומת הדשן' לסעוד סעודת פורים בבוקר. ואין מקור באר"י ז"ל.

א. 339 רבי שמואל ויטאל סיים העתקת ספר אביו (שער התפלה) בלשון זה: "עד כאן [סוף ענין פורים במילים "הנק' אסת"ר על שם שמסתתרת"] הגיעו דרושי הרב ז"ל לה"ה [האר"י ז"ל]."

ב. בשער הכוונות, הוסיפו דרשה שאינה מהאר"י ז"ל ולא ממוהר"ח בענין 'עד דלא ידע'.

ג. בשער הכוונות המודפס כתוב (דף ק"ט ע"ב טור ד) וז"ל: ומ"ש שרז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארוח המן לברוך מרדכי (...) ונלע"ד (...) וכו'. עכ"ל. הוא מרבי יעקב ישראל'ג"א, ואינו מופיע בשער הכוונות המקורי [כת"ק של רבי שמואל ויטאל].

ד. דרוש זה 'חייב איניש לבסומי', נמצא בשער הכוונות לר"א פנצ'ירי [והוא קצת תמוה, כי ר"א פנצ'ירי ערך את ספריו ע"פ כתבי ת"ר ניירות, שלכאורה לא היו בנויים על כתבי הגניזה. והאפשרות היחידה היא שר"א פנצ'ירי קיבל עתק כתבי הגניזה כשהוא נסע למצרים, ושם פגש ר"י סרוק ועוד כמה מקובלים, ומשמע גם ר"א אזולאי. וידוע שר"א פנצ'ירי ערך ספר הכוונות שלו אחרי גלי עמיקתא. אלא שסוף כתיבת ספר הכוונות שלו הוא בשנת ש"ס (1600 למנו'), ולכן, כעשר שנים בערך קודם גילוי כתבי הגניזה שבירושלים ע"י ר"א אזולאי. ולכן, אי אפשר שהוספה זאת תהיה מכתבי הגניזה, וגם לא ממוהר"ח שבוודאי היה מכניסה בספרו שער התפלה].

ה. מכל לשונות מחברת הקדש [קט"ז] [קכ"ה] [קכ"ז] שהוא חלק ב' לספר הכוונות של רבי נתן שפירא (מאורות נתן), מבואר כי יש לרבות הרבה בשתיית היין, יתר על המידה ואף עד לאבד דעתו.

סיכום: בכל אופן, דרוש זה של פורים, מופיע גם בנגיד ומצוה לר"י צמח, וגם במעשה חושב לר"א אזולאי. אמנם, הפלא הוא שכך נמצא גם בסידור כת"י 'חמדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל, ואף הוסיף עליה חידוש משלו.

ומלשון רבי שמואל ויטאל בסידורו, נראה שאין מקור הדברים מהאר"י ז"ל, וכבר הבארנו כי הכנים בשער הכוונות [וגם ספר הכוונות לר"א פנצ'ירי] דברים שאינם לא מהאר"י ז"ל וגם לא מאביו רבי חיים ויטאל [עיין בקונטרסנו 'גושפנקא דפרזלא' בסוף 'שער האמת'].

ומסקנה היא, כי היו משלימים דרושים ונושאים, ע"פ מקורות אחרים, כשלא היה מופיע בכתבי מוהר"ח ובעותקים.

גם הר"י עדס שליט"א הרגיש (בספרו דברי יעקב על סידור הרש"ש ח"ב דף שני"ד אות ד) כי בספק, הלשון הזה מהאר"י ז"ל [ויש להעיר כי סידורו כת"י של מהרש"ו 'חמדת ישראל', אינו כתיבת ידו אלא מן המעתיק, וקצת הגהות משלו לכאורה]. והבוחר יבחר, ועינינו בשוכן מרומים תלויות.

אם יש לגדל פיאות הראש הארוכות ?
 340 כן. גם לפי הפשט, וגם למנהג הספרדים הקדום, ואף לעדות המזרח
 341 גידול ואורך הפיאות הם יאותן ויפיין

340 הרמב"ם התיר לגזור פיאות הראש אף שמנהג העולם היה כבר בזמנו להאריך פיאות הראש פיאות גדולות. ואולי יש קשר במה שכתב מוהר"ח בענין נשמת הרמב"ם בפאה הימנית. מ"מ, לשון הרמב"ם מעיד על שהמון העם בזמנו, נהג להגדיל פאות הראש גדולות וארוכות. ויש לנו להתבונן בדברי מוהר"ח ע"פ האר"י ז"ל, בשער המצוות דף נ"ח, שהשתמש בשבעה לשונות להגדיר פיאות הראש ז"ל: ואף אם היו שערות הפיאות גדלים מאד וארוכים לא היה (האר"י ז"ל) חותכם במספרים רק עד יגדלו ויתארכו ויתדלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן וכו'. עכ"ל מוהר"ח ז"ל.

ועד היום קצת קשה להבין כוונת האר"י ז"ל ותלמידו המובהק מוהר"ח ו'. כי הרי, אם פיאות הראש הם מוצקה האוזן העליון, עד שיכנסו בשערות הזקן, לא מתאפשר להם להיות כ"כ ארוכים וגדולים. עד שמצאתי דברי כתבי האר"י ז"ל עצמו המפורשים [שער כתבי מורי ספרא דצניעותא דף צ"ח] ז"ל: ודע כי שערות הראש הם מבויעי הדינים התחתונים ובהם תלויים (...) ומפני שיש לדינים אחיזה יותר בשערות הזקן משערות הראש, ולפיכך הם קשים ולא שיעיעין לכפות הדינים אשר מקומם שם משא"כ בשערות הראש שהם שיעיעי, ומכל מקום יש מקום תלייה לדינים בהם ובפרט מושכין השפע ממוחא להם ממטה למעלה בסוד אור חוזר הוהי שהוא דין, ובצד זה יש להם יתרון לשערות הזקן עליהם, ולפיכך האי שיערא סליק בתר אודנין [זוהר במדבר אדרא רבא דף קכ"ט ע"א קוצני דשערי תליין בתקוני נקיי כעמר נקא עד כתפוי. עד כתפוי ס"ד אלא עד רישי דכתפי. דלא אתחזי קודלא משום דכתיב "כי פנו אלי עורף ולא פנים". ושערא סליק אבתרוי דאודנין דלא לחפייא עלוי דכתיב "להיות אוניך פקוחות". ע"ש] שהוא מקום תליית הדינים ואין ראוי שיכנסו על האזניים לעכב התפלה העולה עד שם. עכ"ל האר"י ז"ל כתי"ק עצמו והעתקם מוהר"ח ו'.

גם מלשון זוהר במדבר [דק"י] ז"ל: דשערא דרישא תלי וסליק על אודנין לאחורוי, ולא תלי על דיקנא, משום דלא אצטרף לאתערבא אליו באליו. דבלהו מתפרשן בארתייהו. עכ"ל. וכך הוא גם בזוהר דקכ"ט ע"א.

ומלשון זוהר פ' יתרו, נראה שיש גם כן להזהר לא לכסות את האזניים בשער הפאות בשעת התפילה. ובצלוותא, צריך לבערא לון מן בתר אודנין, דלא יהון מכסין תרעין דשמייעה, לאעלא בהון צלוותא. ואם לאו, אתקיים ביה קרא, (משלי א) אָז יִקְרָאֲנִי וְלֹא אֶעֱנֶה. ובזמנא דשמייעה איהי פנויה מאליו דינין, אתקיים ביה (ישעיה נח) אָז תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה. וכך היה מנהג ספרדים ואשכנזים לגדל פאות ארוכות מאחורי האזניים כמעיד רבי' משאש בשו"ת שלו 'מים חיים' ח"ב עיין שם. וכך פירש הבן איש חי על מגילת אסתר, איש יהודי היה בשושן הבירה, יהודי כי היה לו פאות ארוכות

341 מבואר דברי שער המצוות, כי פיאות הראש אחורי האזניים ארוכים עד שיכנסו בשערות הזקן, ומובן. ואוסף מהאר"י ז"ל בפירושו לספרא דצניעותא [דף קח] ז"ל: ואמנם מ"ש שלים ויאה ושפיר, כי תיקוני הזקן אינם כל כך שלימים כי יש בהם שערות קצרות ושערות ארוכות, אבל שערות אלו [של הראש] כולם כשיעור אחד לא נפק דא מן דא, גם שערות הזקן קשישי ואלו שיעיעי, וזהו יאה, וגם שערות הראש ארוכים וזהו יופיים משא"כ בערות הזקן וגו'.... ולכן, אפשר לכוון היום שהתירו לפגוע בשערות הראש, בכתר דמוסף דשבת, איה מקום כבודו, אי"ה אותיות יא"ה. ודי למבין. פיאות הראש מונחות מאחורי האזניים ולא קדימה, שאין אורכם ניכר מכיוון שהן נכנסות לגבול הזקן, ולא היה צריך להוסיף 'למטה', אלא דרך אחורי האזניים בלבד.

מה ההבדל בין מילוי בשר למילוי פת ?
342 הפת סופגת את מי הבשר או דם הבשר אם יש – הבשר לא סופג דם מבשר אחר

מותר או אסור לאכול כבד בהמה או עוף, ובשר מנוקד?
343 מותר ע"פ האר"י ז"ל בלי שום חשש

אסור לאכול פת פלטר ?
344 לא. מותר ע"פ האר"י ז"ל. והמחמיר להיות חסיד, יחמיר לעצמו

342 ענין סברת הרמב"ם ז"ל בענין בישול תרנגולת שמליהו הממלאים בתוך חלל התרנגולת בטפילה של בשר מוחתך דק מעורב בביצים ופלפלין וכיוצא בזה, וכן התיכות בשר עצמו כמו הצלעות או הפלדא"ש שממלאין אותו בטפילה הגז', וכן בני מעיים שמחתכין אותן ע"ד הגז' יש מחמירין לבשל הבשר שבתוכם בתחלה קודם שיתנוהו במילוי הגז' משום חשש דם.

ואני ראיתי למורי ז"ל שלא היה חושש לסברה זו. [שער המצות ד"נו]

א. אף שמוהרר"ו מחמיר על מנהג האר"י ז"ל, והוסיף בסוף כי יותר טוב לבשל, מ"מ דעת האר"י ז"ל אינה כך אלא להקל.

ב. מדברי שער המצות, האר"י ז"ל לא היה חושש לבשל מילוי בשר בבשר (או בעוף) ש(מי) דם בשר המילוי מתערב ב(מי) דם בשר הממולא, ונחשב כבשר אחד. מה שאין כן בדם בשר המילוי בפת, שהפת סופגת את דם בשר המילוי. [אפילו שדם זה הוא מי דם ולא דם ממש].

343 מה שמובא בשער המצות כתי"ק למוהרר"ו הוא בענין לב הבהמה ועוף שאין לאוכלם. ואין זכר למנוע אכילת כבד.

אזוהרת לא לאכול בשר מנוקד חל על מוהרר"ו ולא על האר"י ז"ל, וקצת השתבש הנוסחא בעותקים. ר"י צמח לא דייק בזה וגם לא רבי משה טרינקי (כ"ט). (ח"ד ס' ח' ספר החזיונות כתי"ק מוהרר"ו דפוס שובי נפשי)

344 גם טוב לזהר כשאוכל פת של מי שאינו מוחזק בבשרות שיפריש ממנו חלה קודם שיאכלנו ובפרט

בפת של פלטר שרוב פעמים אינו זהירין להפריש חלה. [שם]

גם יזהר שלא לאכול פת של גוים אפילו מן הפלטר כלל, ואפילו בספק צריך לזהר לבדוק אם הפת שמוכר החנוני ישראל אם הוא של פלטר גוי, כדרך שנוהגין בארץ ישראל שיש חנוני ישראל שמוכר פת של פלטר גוי. [שער המצות דף קנ"ב בחומרות למי שרוצה להיות חסיד]

הרי שבפסקא השנייה, כותב הפוך, לזהר לא לאכול אפילו מן הפלטר. והפירוש פשוט.

א. לשון הראשון הוא ע"פ הדין.

ב. לשון השני הוא חומרה למי שרוצה להיות חסיד.

ראינו כבר כמה פעמים, שהאר"י ז"ל היה מעמיד כל דין ודין על מתכונתו, ולא דווקא היה נוהג חומרות יתירות. ודלא כמי שערבב דברי מוהרר"ו (עיין בהתחלת נגיד ומצוה' שסידר דברי מוהרר"ו שבשער המצות, וגרם להביין תורת האר"י ז"ל בתנאי לחומרות יתרות, ואינו כן כפי שהיערנו בכמה מקומות)

345 שיעורים לפי רבי שמואל ויטאל

מת' יש לברך ברכת 'להכניסו בבריתו של א"א', אחרי או לפני ברכת 'על המילה' ?
 346 יש לברך ברכה 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו' אחרי ברכת 'על המילה'?

345 צריך לשתות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו דהיינו כל שיסלקנו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית: שיעור רביעית הלוג: 26.4 דרהם (משקל ביצה ומחצה). שיעור ביצים: תק"כ דרהם – שיעור הלוג: 105 דרהם (1 ליטרא) – שיעור הקב: 420 דרהם. ואל תיטוש תורת אמך וכל דבר רופף בידך זיל וחזי מאי ע"ד, והנח לישראל כי נביאים הם. (רבי שמואל ויטאל בספרו חיים שנים ישרים).

יוצא כי שיעור ביצה הוא 17.6 דרהם
 שיעור הכזית כדעת התוספות הוא 8.8 דרהם
 כדעת הרמב"ם הוא 5.87 דרהם
 כדעת הרשב"א הוא 4.4 דרהם

346 עיין בספר הזהר, לך לך ל"ה, שיש לברך ברכה זו 'לסוף' (לבתר), משמע אחרי ברכת על המילה

- א. כך פסק מרן השו"ע [יו"ד רס"ה א'], אחרי ברכת על המילה, בין חתיכת הערלה לפריעה. ולא בהתחלה, קודם ברכת על המילה, כמנהג החדש (אף שנחלקו הפוסקים בזה). יש לזכור שהזהר נכתב בארץ ישראל, בזמן התנאים, עוד לפני התלמוד ...
- ב. כך הוא בספר 'הקנה' [ל"ה ג'], במנורת המאור לר"י אנקאווא [1; פרק המצות, גדולה מילה י], בכתם פו על הזהר [צ"ד ב' לר"ש לביא ז"ל]
- ג. מלשון מוהרר"ו, גמר מצות המילה הוא בשעת ברכת כוס היין אחרי הפריעה, וכוללת, חיתוך הערלה, הפריעה ואז כוס היין. וז"ל מוהרר"ו: א"כ, אם לא פרע הוי כאילו לא מל, כי שני אותיות י"ה דמילה לא נגמר כונתם, כי לא ירדו רק ע' אורות המגולים בלבד כנו"ל. והרי נגמרו מצות המילה והפריעה והכוס של יין. עכ"ל [שער המצות לך לך דף כ"א]
- ד. באופן שאין הפסק בין ערלה לפריעה, כי גמר המצוה בברכת כוס היין, וכל עוד שלא פרע כאילו לא מל, הרי שהע' אורות דחסדים אינם נמשכים לגמרי עד הפריעה, והמתקת גבורת היין על ידי משיכה זאת בשעת ברכת כוס היין.
- ה. כך, שברכת 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו' אינה הפסק בין ערלה לפריעה, וכך יש לעשות כדמשמע מלשון רבי שמואל ויטאל בספר 'שנות חיים ישרים' הלכות מילה ס' רס"ה.

347 עוון זרע לבטלה

- א. ענין חומרת הזוהר בעוון זה אינו בעקבות התיקון שלו אלא בהפסקת העוון הזה. ולכן, הזוהר כותב שאין תשובה לעוון הזה, ולא שאין תיקון, והבן.
- ב. ר"א אזולאי בספרו [מעשה חושב (רימון כ"ה)] כותב, שאינו מביא תיקוני עוונות של האר"י ז"ל בכוונה, כי אינן מועילות אלא למי שקיבל בתקופת האר"י ז"ל, לפי שורש נשמתו. והוא ע"פ מה שמוהרר"ו כתב בעצמו, בנספח 'מה ששמעתי מזולתו' בסוף שער רוח הקודש כתי"ק למוהרר"ו, כי תיקונים אלו הם לפי שורש נשמת החברים, ומשמע שרק להם ולא שאר בני אדם.
- ג. תיקון פ"ד תעניות, אף שאינו מיועד במקור אלא לאיש אחד, מ"מ אפשר לעשותו כפי שבעצמו עשה מוהרר"ו. (ח"ד ס' ו' ספר החזיונות כתי"ק מוהרר"ו דפוס שובי נפשי)
- ד. אמנם, עיקר תיקון פ"ד [וגם תעניות השובבי"ם] הוא להציל החוטא החוזר בתשובה מלהיכנס לגהנום ומייסורין שימחלו לו עוונותיו [שער התפלה דר"ז]
- ה. התיקון האמיתי נמצא בק"ש על המיטה, ואפשר לכל אדם לעשותו בנקל, אף שאין לו יד בקבלה [לפחות לכוון באמירת פסוק "שמע ישראל" בג' הוי"ת וב"לעולם ועד"]
- ו. כפי שכתבנו בשאר ספרינו [לכוון: שמע ישראל ה' (יו"ד ה"י וי"ו ה"י) אלהינו (יו"ד ה"י וי"ו ה"י יהו"ה) ה' (יו"ד ה"י וי"ו ה"י) אחד – גמטריה ד"י – ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (גמט' ד"י ואות ס) – גמטריה ד"י הוא 'ז'חרב' (פ'פיות בידם) – ע"י החרב, משמידים הקליפות ומוציאים מהן נשמות הטיפות של זרע לבטלה – מעלין ושומרין נשמות אלו באות ס – ומשלימים אותן ע"י אמירת בסוף פרשיות הקריאת שמע ה' אלהיכם אמת, להשלים רמ"ח אותיות קריאת שמע כנגד רמ"ח איברים של הנשמה ושל הגוף]
- ז. תיקון בק"ש על המיטה הוא התיקון העיקרי לזרע לבטלה, ולא תיקון פ"ד תעניות וגם לא תיקון שובבי"ם, כמובא כמה פעמים בשער התפלה ובשער רוח הקודש.

תיקון הבא על בהמה

תיקון הבא על הבהמה או על עוף או על כל מין חוץ ממין אדם, צריך לכוין בשם ב"ן דההי"ן. [תיקוני עוונות פ"ה]. אמר מאיר, כתב הרמד"ל ז"ל לאפוקי מהרמ"ע ז"ל, שכתב שתיקון הבא על הגויה ג"כ רי"ו, וכן בזהר לא נמצא שהם שוים. הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים

בענין תיקון בשם ב"ן דההי"ן, מובא בשער רוח הקודש כתי"ק למוהרר"ו ע"פ האר"י ז"ל דף ע"ט. ובענין רי"ו, הוא מפורש באותו שער רוח הקודש דף קנ"ג ע"פ רבי משה יונה, במה ששמע מזולתו. ומוהרר"ו לא הגה שאינו מהאר"י ז"ל, כפי שנהג להגות בשאר מקומות בשער רוח הקודש בנספח 'מה ששמע מזולתו'.

348 להיות חסיד אינו תנאי ללימוד הקבלה או ללימוד תורת האר"י ז"ל

אבל ומוצטער פטורים מתפילין ?

349 רק ביום הראשון לאבלות, פטורים ממצות תפילין

350 בענין הריגת משיח בן יוסף ע"י ארמילוס הרשע.

- 348 כידוע היום, הקדמות 'סור מרע ועשה טוב' המופיע בתחילת 'עץ חיים' המודפס, אינו ממוהרח"ו.
- א. אלא כן מוהרח"ו כתב קיצור 'סור מרע ועשה טוב' והעיקר לנו היא הקדמת מוהרח"ו לעץ חיים כפי שהיא מופיע בתחילת 'שער כתבי מורי', וכיום מודפס ע"י ישיבת 'אהבת שלום'.
 - ב. גם עותקים דברי מוהרח"ו בשער המצות דפוס אהבת שלום דף קנ"א ז"ל: מי שרוצה להיות חסיד צריך לנהוג בו חומרות יתירות אעפ"י שאינו מחוייב בהן כפי הדין, ואכתוב קצת ממה שהזוהירני מורי ז"ל, ויש בהם דברים של חומרא בלבד ודברים שהם כפי הדין. עכ"ל מוהרח"ו ז"ל. ואין קשר עם מי שרוצה להשיג בחכמה זאת. ודלא כדברי ר"י צמח בהקדמתו לנגיד ומצוה וגם בספרו רנו ליעקב (דף רמ"ו) ששייבש דברי מוהרח"ו.
 - ג. אין ספק כי את חכמת האר"י ז"ל אינה פונה לכל יהודי שאין לו הכנה, ידע וקיום המצוות. אמנם, יש להבחין בין תורת האר"י ז"ל, ויהודים וכוונות, לבין מנהגיו ופסקים. והסיבה היא פשוטה: מוהרח"ו בעצמו פונה לכל יהודי, וכפי שמופיע בכמה מקומות [דוגמא: לבישת בגדי לבן בשבת, ע"ש].
 - ד. אמנם, אין להחול מייחודים, שאין מצוה שלמה בלי כוונה ויחודים כפי לשון מוהרח"ו בתחילת 'שער רוח הקודש'

349 שו"ע יו"ד סי' שפ"ח א', וכך גם בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל. והוא ביום הראשון בלבד. פירוש 'כל השנה כולה', מובן שהיא שנת אבלותו של האדם, כי אם לא, היה כותב שטוב לאומרו תמיד, אפילו בר"ח ב"ט ובשבתות. ולכן בא מוהרח"ו להעיד על האר"י ז"ל שהיה אומר קדיש זה בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא. [דף פ"א].

הרי, מוהרח"ו לא מינה ביום שמתו אביו ואימו של האר"י ז"ל, היות כי אימו עדיין בחיים היתה אחרי מות בנה הוא האר"י ז"ל. ועובדה, כי מוהרח"ו הלך לשאול את אימו של האר"י ז"ל על הכנת החורסת, אחרי הסתלקות האר"י ז"ל.

350 הרי שבאותו יום שספדו את הג"הצ בבא אלעזר ז"ל, אחרי רציחתו, בא בידיי ספר ליקוט תורת רבי יעקב אבוחצירא ע"ה, ושם כתוב במפורש, כי מרוב התפילות שהתפללו עם ישראל באורך דורות, בהצלת משיח בן יוסף מידי הרשע ארמילוס, וודאי כי משיח בן יוסף לא ייהרג. ולא לחינם שדברים אלו מאביר עיקב זיע"א סבא רבא של בבא אלעזר ז"ל, ודלא כמו שקצת דיברו בהספדים.

שער התיקונים

בענין תורת האר"י ז"ל

✓ רבותיו של האר"י ז"ל

- א. רבי בצלאל אשכנזי, ורבי דוד בן זמרא (הרדב"ז) בחברותה. שניהם במוצרים.
- ב. רבי משה קורדוברו (הרמ"ק) בצפת במשך 6 חודשים, בשיעור שלו וביחד עם שאר תלמידיו.
- ג. רבו של האר"י ז"ל המובהק הוא הרדב"ז. (שער הגלגול למוהרח"ו)
- ד. רבו הנעלה על כולם הוא אליהו הנביא ז"ל.

✓ שמו האר"י ז"ל המדויק

רבי יצחק לוריא בן רבי שלמה – (ה) אשכנזי, אינו שם משפחתו, אלא כינוי שקיבל מעמיתיו.

✓ שנות חייו

ירושלים (רצ"ד 1534) – צפת (ה' אב בשנת של"ב 1572)

✓ משפחת האר"י ז"ל

- אבא: רבי שלמה לוריא
אימא: שרה (ליפקה) למשפחת פראנסיס
אשתו: בת דודו
ילדיו:
בנים:
- משה יהושע (שנפטר בהיותו בן 6 שנים) נקבר לא רחוק מקבר אביו בצפת
 - ר' שלמה (שהגיע לקראקא, פולין)
- בנות:
- נסידה (??) (אשת רבי שלמה קארו בן של רבי יוסף קארו בעל השו"ע, ונפטר)
 - התחתנה שנית עם אחיו, רבי יהודה וידל קארו בן של רבי יוסף קארו בעל השו"ע)
 - רבקה [תאומים] (אשת רבי נתן פייטאל 'הזקן' מפרנקפורט)
 - עכסה (אשת רבי שלמה סאגיס ונפטרו שניהם בצפת) הנכד רבי משה סאגיס ירד לפולין

✓ סיבת הסתלקות האר"י ז"ל בגיל ל"ה

בגלל 3 סיבות:

- מפני חוסר שלום בין החברים, נפטר מהמגיפה
- לא מצא צדיק גמור בדור כפי רצונו [ספר החזיונות]

- האר"י ז"ל נפטר בהיותו לומד מסכת יבמות, וכאז הרת רש"י. [ספר הפעולות למוהר"ח, הנקרא גם תעלומות חכמה]

אופן ומספר גילוי אליהו הנביא להאר"י ז"ל ✓

- כבר ידוע מה הראש"ל הרב עובדיה יוסף ז"ל כתב בספריו (יחווה דעת ועוד), כי להאר"י ז"ל נגלה אליו אליהו הנביא ז"ל רק פעמיים. והראש"ל ז"ל סמך על ספר שו"ת תניא.
- גם הגאון מווילנא ז"ל בחר להבחין בין חכמת האר"י לבין תורה שקיבל מגילוי אליהו הנביא, ולא התחייב כלל לתורת האר"י ז"ל

ויש לנו לענות לקושיות האלו:

- א. המטיל דופן בעדות מוהר"ח, מטיל דופן בכל תורת האר"י ז"ל כפי שרבי חיים ויטאל קיבל. כי אם, ח"ו, מסתפקים בחלק אפילו קטן (ולא מדובר כאן בטעות כתיב או טעות סופר) במקום אחד, אין סיבה למנוע מלהטיל ספק במקום אחר. יוצא כי אין מוהר"ח נאמן לתורת רבו, חלילה.
- ב. מזה ראה הגאון מווילנא ז"ל להבחין בין חכמת האר"י ז"ל לבין תורתו ע"פ אליהו הנביא ז"ל? והתשובה היא פשוטה: אף שחכמת האר"י ז"ל היא נקייה ורחבה, בכל זאת, חכמתו בחו"ל אינה עולה על חכמתו בארץ ישראל. גם תורתו ע"פ חכמה וידיעה, אינה עולה על תורתו ע"פ אליהו הנביא סולת נקייה. וכך כבר הסכים מלכתחילה רבי חיים ויטאל ע"ה עצמו, שאסף כתבי רבו האר"י ז"ל אחרי פטירתו בכרך 'שער כתבי מורי', ולא הכניס אותם בגוף הז' שערים, שהם סולת נקייה ממה שקיבל מוהר"ח מהאר"י ז"ל ישירות. באופן כי כל החכמה שקיבל מוהר"ח מרבינו האר"י ז"ל כשהיה לומד בפניו, היא ע"פ אליהו הנביא (ולא רק), והיא כולה סולת נקייה.
- ג. גילוי אליהו הנביא ז"ל להאר"י ז"ל, בפרט אחרי שעלה לצפת, היה באופן ת-ד-ר-י. תמיד! ולא בפרקים או כמה פעמים. וזאת עדות רבי חיים ויטאל עצמו בהקדמתו ל'עין חיים [שער כתבי מורי]!!
- ד. גדולי עולם קיבלו השראה מספר אחר השנוי במחלוקת כמעט 300 שנה, והרגישו תעלות רוחנית בלימודו בערבי שבתות וחגים. המעיין במנחת יהודה לרבי יהודה פתייה ע"ה, 'בין בקלות מה מקור גדול החכמה של אותם לומדים ספר הלז, ומה שורש השראתם, ה' ירחם.
- ה. סימן פשוט הוא, כי המחזק ספר הלז, נמשך להמעיט ערך כבוד וגדולת גילוי חכמת האר"י ז"ל, שואב מכוחות שאינן מן הקדושה. ופוק חזי, שתמיד יחלוקו ויפגעו באר"י ז"ל, לטובת ספר הלז ואותה 'קבוצה'.
- ו. ברור ע"פ עדות רבי חיים ויטאל, תלמיד מובהק האר"י ז"ל שאותו בלבד בחר ללמד, כי להאר"י ז"ל היה אליהו תמיד מתגלה ומלווה אותו ז"ל, ואף ב6 חודשים שלא יכל לטבול במקווה, לא זזה ממנו רוח הקודש, כמופיע שחור על לבן ב'שער רוח הקודש'.

חכמת ותורת האר"י ז"ל ✓

- א. עיקר תפקיד האר"י ז"ל הוא ללמד את מוהר"ח, ולכן מנהגיו פסקיו ותורתו הם סולת נקייה ובירור מוחלט
- ב. אף שמנהג או דין פלוני מקורו באחד הראשונים, המשמעות היא שאין זו דעת אחת או שיטה אחת משאר שיטות, אלא דווקא השיטה הנכונה
- ג. עובדה כי חכמת האר"י ז"ל היא שלו, בכל זאת, אינה עיקר תורת האר"י ז"ל כפי שהוא רצה למסור למוהר"ח וכפי מוהר"ח בעצמו טוען ב'שער כתבי מורי'
- ד. בפי מוהר"ח, תקופת שבה רבו האר"י ז"ל, פירושו הוא שהאר"י ז"ל היה בקי בחכמה זו

ה. גילוי אליהו הנביא ז"ל לאר"י ז"ל היה בהתחלה במצרים, ואחר עלייתו לצפת, הגילוי היה בהחלט באופן תדיר ותמידי

✓ אם מותר ללמוד תורת האר"י ז"ל

- א. כבר בזמן מוהר"ח"ו, בדמשק, אחרי הסתלקות האר"י ז"ל, הותר האיסור ללמוד בכתבי האר"י ז"ל [ספר החיונות].
- ב. השתבש הענין בין איסור לגלות כתבי מוהר"ח"ו שהיו בחזקתו, לבין איסור לימוד תורת האר"י ז"ל, שאינו קיים
- ג. אזהרת לימוד חכמת האר"י ז"ל היא הגבלת לימוד בפנקסי שאר החברים, שלא ירבו לסוף דעת האר"י ז"ל. בכל זאת, חלק מהתלמידים, כרבי יוסף אבן טבול, לא מסרו את פנקסיהם שרשמו בהם מה ששמעו בעת שהאר"י ז"ל היה יושב מולם. וזה חלק מהערבוב ושגיאות העותקים הרבים.
- ד. מה שמקובלי ארץ ישראל גזרו שאין ללמוד אלא בכמה תנאים, ואין להוציא עותקים לחו"ל, אין זה ממקור האר"י ז"ל וגם לא ממוהר"ח"ו. אדרבה, עדיין טרם פטירת האר"י ז"ל, רבי חיים ויטאל בעצמו שלח לחו"ל לאיזה חכם קונטרס, ובו חלק ממה ששמע מהאר"י ז"ל.

✓ למי מיועד לימוד הקבלה

- לכל מי שרוצה, בתנאי שיקיים מצות ואמונה, ילמד תורה והלכה, ויתקדש.
- בכל זאת, עדיף ללמוד על הסדר מקטנותו, כולל עיון (גמרא והלכה) ואח"כ תורת הסוד
 - כידוע, הקדמת הסר רע ועשה טוב, אינו ממוהר"ח"ו ואינו מהאר"י ז"ל, אף שהודחפה בדפוס העין חיים המודפס
 - מי שאינו מצליח בלימוד העיון, לא יבטל זמנו ויתעקש שווא, אלא ילמד מה שצריך וקבלה כדברי האר"י ז"ל:
- ואמנם אמר לי מורי ז"ל שהאדם שאינו קל העיון וצריך לטרוח מאד בעיון עד שיפיק מבוקשו, אין ראוי לו לבטל מעסק התורה בשביל העיון, ויותר טוב לו שיעסוק בדינין ובמדרשי חז"ל וכיוצא. [שער רוח הקודש ד"מא]

ואם האיש הזה יהיה כבד וקשה בעיון עסק התלמוד, מוטב לו שיניח את ידו ממנו אחר שבחן מזלו בתלמוד, ויעסוק בחכמת האמת, וזה שאמרו כל ת"ח שאינו רואה סימן יפה במשנתו בחמשה שנים שוב אינו רואה. [הקדמת ספר עין חיים למוהר"ח"ו שער כתבי מורי ד"ה] מי שמכיר בעצמו שהוא קשה העיון וטורח בו זמן הרבה כשיעייין ההלכה, לא טוב הוא עושה (... ויותר טוב לו שיעסוק בתורה עצמה בדינין ובמדרשים ובסודות. [שער המצות דפ"ה])

✓ דרך האר"י ז"ל בדרושים

- א. דרך האר"י ז"ל הוא לגלות סוד בדין או במנהג או בנוסח התפילה שכבר קיים, ולא להמציא הנהגה חדשה ע"פ הדרוש
- ב. גם דרך האר"י ז"ל לאמת ולתקן מנהג, דין או נוסח התפילה שכבר קיים אלא מוטעה או משובש

✓ תורת וחכמת האר"י ז"ל קודם עלייתו לצפת

כמו רוב הצדיקים שעלו או ביקרו בארץ ישראל, תורתם בחו"ל אינה שווה תורתם בארץ הקודש.

- א. רבי יוסף קארו חיבר ספרו הגדול ה'בית יוסף', לרוב בחו"ל. אך השו"ע שהתקבל בכל גלילות ישראל, נכתב ונחתם בארץ ישראל
- ב. רבי נחמן מברסלב חיבר ליקוטי תניינא אחרי שנסע לארץ ישראל, וידוע שמדרגת חלק זה עולה על ליקוטי מוהר"ן שנכתב בחו"ל
- ג. כך גם האר"י ז"ל בנה ויסד רוב חכמתו במצרים, מקום מגוריו, וזכה שם לגילוי אליהו הנביא מידי פעם – אך בעלייתו סופית לארץ ישראל, לצפת, קיבל מדרגה קרובה לנבואה (האר"י וגוריו לר"י הלל), כשאלהו הנביא ז"ל היה מתגלה תמיד אליו בלי הפסקה, ואף בלי טבילה במקווה (שער רוח הקודש)

✓ 'שער כתבי מורי'

- א. חלק 'שער כתבי מורי' הוא חלק הראשון שבשמונה שערים הנקרא 'עץ חיים'.
- ב. 'שער כתבי מורי' הוא איסוף כתבי יד קודשו של האר"י ז"ל, פירות עשיו, שאסף מוהר"ח בבית רבו אחרי פטירתו
- ג. חלק מהכתבים אלו נכתבו במצרים, חלק בהיותו בצפת, חלק כשהיה נוכח בשיעור הרמ"ק, אך אינם נמסרו מהאר"י ז"ל לתלמידו רבי חיים ויטאל, ולכן השיבותם פחותה בעיני מוהר"ח, ואינם עולים בקנה אחד עם הסודות שמוהר"ח קיבל ישירות מרבו ז"ל
- ד. עיקר עלייתו האר"י ז"ל לצפת, היה ללמד ולהכין מוהר"ח, בלבד, בלי שום תלמיד אחר
- ה. לכן, לדעת האר"י ז"ל, אין מציאות של 'גורי האר"י ז"ל' אלא מוהר"ח בלבד
- ו. רבי חיים ויטאל הוא זה שהכניס אנשים לפני האר"י ז"ל נגד רצונו. מוהר"ח יצטער על זה אח"כ, שדחה אנשים אצל רבו ז"ל (שער הגלגול)

✓ מזה הם ספרים המדויקים

- א. שער התפלה, שער המצות, שער הגלגול, שער כתבי מורי, שער המאמרים, שער רוח הקודש, שער ההקדמות, שער הפסוקים – כל אלו בכתב יד קודשו של רבי חיים ויטאל
- ב. 4 נדפסו לפי כתי"ק ע"י חברת 'אהבת שלום' (ר"י הלל) [שער התפלה/המצות/הגלגול/רוח הקודש]
- ג. 4 עדיין בכתב יד מוהר"ח נאחזים בידי הקליפות בחוץ לארץ בארץ אדום, ומסרבים לערוך ולהדפיס אותם שערים [שער כתבי מורי/ההקדמות/המאמרים/הפסוקים] ובעוונותם, מעכבים גאולת עם ישראל, ה' ירחם

✓ פרי עץ חיים, מבוא שערים, מחברת הקודש, בית מועד

- בית מועד הוא פרק מאוד קצר (כמה שורות) המופיע ב'שער כתבי מורי, ואינו כלל ממוהר"ח. הספר שנדפס בשנים האחרונות בשם 'בית מועד' הוא זיוף מוחלט ואינו ממוהר"ח, אלא חיבור שמקורו בחיבורי מקובלים אחרונים כמו 'מאורות נתן', 'ספר הכוונות טרינקי' ועוד
- מחברת הקודש הוא חלק שני (שבת וחגים) לספר 'מאורות נתן' לרבי נתן שפירא המכונה 'הירושלמי', שעלה עם ר' יהודה חסיד (ולא רבי יהודה 'החסיד' שהיה קדוש קדמון מרנאניא/גרמניה בתקופת הראשונים, בעל ספר 'החסידים') מאירופה לירושלים
- הגהת 'החברים' המופיע בספר פרי עץ חיים, הוא למעשה, בעיקר, דברי מוהר"ח בסוף ספריו, בשם 'מה ששמעתי מזותו'.

✓ על איזה ספרים מיוסד הספר פע"ח

הוא מבוסס על מאורות נתן, גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי, וגם מכנפי יונה להרמ"ע

✓ רבי ישראל סרוק היה תלמיד האר"י ז"ל ?

א. אילולי הרמ"ע מפאנו ז"ל, לא היתה שום שמועה על רבי ישראל סרוק (או סרוג) בהיותו תלמיד האר"י ז"ל.

ב. גם בקרב שאר המקובלים שהכירו האר"י ז"ל או מוהר"ח, לא הזכירו כי רבי ישראל סרוק היה תלמיד האר"י ז"ל (עיי' גליא עמיקתא או כנפי יונה המקורי לרבי משה יונה או תק"ן תיקונים, המזכיר רבי ישראל סרוק, אך בשום מקום קובע או מזכיר שהוא היה תלמיד האר"י ז"ל)

ג. ההוכחה הגדולה: דברי רבי שלומיל באיגרותיו, הכותב כי הוא בעצמו נשא את **בת רבי ישראל סרוק** בהיותה בצפת. וזכה בכל כתבי האר"י ז"ל שרבי ישראל סרוק השאיר לבתו, ושרכש בדמים יקרים. הרי, שאינם כתבי רבי ישראל סרוק שהיה אמור לחבר בהיותו מול האר"י ז"ל, אלא כמי שלא הכיר את האר"י ז"ל ורכש עותקים על מנת ללמוד אותם

ד. ומה גם שרבי שלומיל, חתן רבי ישראל סרוק, לא הזכער פעם אחת עדות מאשתו (בת רבי ישראל סרוק) שאביו, רבי ישראל, הכיר או למד עם האר"י ז"ל ?

✓ למה האר"י ז"ל בחר דווקא ברבי חיים ויטאל (מוהר"ח"ו)

כבר הבאנו בספרנו 'שער האמת' חלק 'גושפנקא דפרזלא', כי האר"י ז"ל לא מצא זיכרון ונקיות כרבי חיים ויטאל, על כל פני הצדיקים והגאונים וגדולי תורה שבדורו, כפי לשון מוהר"ח"ו:

פעם אחרת אמרתי (מוהר"ח"ו) לו (להאר"י ז"ל) כי אין אני פתי להאמין בעצמי שלא מצאת בכל הדור הזה ראוי ללמוד חכמה זו אלא אני לבדי, כי אין אני מכיר את עצמי ואת מעשי?

כי יש גדולים וצדיקים ובעלי מעשה יותר ממני בדור הזה, ומה לי אם תחשיבני ? ואני יודע כי שאיני כך, והנה מהר"י קארו ז"ל והרדב"ז ז"ל רבך ומהר"ם אלשיך ז"ל והר"א הלוי ז"ל והרי"ג והרמ"א ז"ל וכו'

או אמר לי, וכי מה קרוב היה לך עמי מעולם ומה הנאה יש לי ממך ? ואדרבה אתה צעיר וקטן שבכולם, ולא היה לי לקרובך אלא לאלו שהם גדולי הדור, והיה לי בזה כבוד גדול.

וזה יורה כי לא בחרתי כך על חנם, אלא לגודל מעלתך על כולם. והנה אל תחשוב בלבך כי מעלת בני אדם היא כפי דעת הבריות, ואילו ידעת כמה מומין נסתרים יש בבני אדם היית תמיה. אלא שאיני רוצה לגלות סתרי בני אדם. ויודע לך כי כבר בחנתי ושקלתי כולם בכף מאזנים, ולא מצאתי כלי זך ונקי וראוי כמורך, ודי לך בזה כי אין לי רשות לדבר בפירושו כל הדברים. ועל זה נאמר הפסוק כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. ולכן חזק ויאמץ לבבך ושמה בחלק נפשך ובמעלתה ודי בזה. [שער הגלגול כתב יד קודשו למוהר"ח"ו דף קעה דפוס אהבת שלום]

✓ האר"י ז"ל היה ספרדי או אשכנזי ?

עיקר תורת האר"י ז"ל שגילה וברר למוהר"ח"ו, הוא ע"פ אליהו הנביא ז"ל וגילויים אחרים אמיתיים – אם אליהו הנביא הוא ספרדי או אשכנזי ? יש צורך בשאלה כזאת ?

א. ברור, כי בעיני מוהר"ח"ו, האר"י ז"ל היה אשכנזי (כמובא כמה פעמים בו' שערים, ובספר הפעולות)

ב. אך האר"י ז"ל היה גם נוהג מנהגי הספרדים [אימא שלו-חרוסת, נוסח התפילה ועוד]

ג. איך לא הבינו כי האר"י ז"ל הוא סיכום כל קהילות ישראל, ונשמתו כללית. באופן שתורתו היא תורת עלמא דאתיה, תורת המשיח ?

ד. האר"י ז"ל אינו שייך לשום עדה וקהילה, אלא אף שמנהגי אביו מבני אשכנז, התייתם האר"י ז"ל בגיל ו', וגדל על מנהגי בני ספרד – וכך הוא הגואל, ספרדי, תימני, אשכנזי ועוד, הכל ביחד, והוא פשוט, כי 'צדיק אמת' מייצג כל העדות והקהילות, ולא חלק אחד שבעם בלבד, בין בתורתו, בין במנהגיו – והאר"י ז"ל, עד היום שנכתבו שורות האלו (טבת תשפ"ד) הוא היחיד שנהג כפי בני ספרד ובני אשכנז ביחד, ולא נטה לשום צד, אלא לאמת ולברר הדין המנהג והסוד – וכך הוא מנהיג אמיתי בגודל של גואל ומי ששואף לגאולה בכנות, בלי לעבור על מנהגי אבותיו, אלא מברר אותם, ומודה אם נמצא שגיאה בהם!

ה. האר"י הקדוש לא בא לעולם רק ללמוד, לברר, לגלות וללמד סודות. הוא גם תיקן דין, מנהג וסודות ביחד

רשימה מנהגים בני ספרד ואשכנז קצרה שהאר"י ז"ל היה מקיים או דוחה

מנהג הספרדים	מנהג האשכנזים
היה מברך רק על תפילין של יד	לא פסל מנהג לברך גם על תפילין של ראש
לא היה אומר פסוק 'וביום השבת ב' כבשים'	סימן בטלית גדול הוא מנהג טעות
מזמור לה' קראו בשמו קודם ברוך שאמר'	
על דברי תורה ולא לעסוק בתורה	
נוסח הקדיש	
	לא לקום בכלל בזמן הקדיש
	והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים ולעומתם משבחים ואומרים
	אין לומר 'והתקין מאורות' וכו'
לומר 'אהבת עולם'	אין לומר 'אהבה רבה'
	תהלות לאל עליון (ולא תהלה)
נקדישך ונעריצך	אין לומר 'נקדש'
כתר' במוסף שבת, יום טוב וראש חודש	אין לומר נקדישך במוסף שבת יום טוב וראש חודש
ריבונו של עולם' אחר ברכת הכהנים	
והוא רחום' סוף סדר נ"א בימי ב' ו-ה'	
אין לומר כלל ע"ב פסוקים מ - 'ואתה ה' מגן בעדי'	
לקרוא בספר תורה ואף קללות בכל רם כבני ספרד	
	תכנת' שבת במוסף שבת
סדר צדקתך במנחה של שבת ולא כסדר איטליינים	
חרוסת כבני ספרד	
סליחות בלילי חודש אלול	
	תשליך ביום א' של ראש השנה
	אין לומר 'על הנסים' ביום ט"ו אדר בצפת
	אין לומר השכבה 'מנוחה נכונה'
	לבנות ציון על הקבר אחר ז' ימי אבילות
לא היה אומר פיוטי הראשונים הספרדים והגאונים	פיוטי רבי אלעזר הקליר כמופיעים במחזור אשכנז

✓ למי מיועדים מנהגי האר"י ז"ל?
הם מיועדים לכל יהודי

- א. בנו של מוהרר"ו, רבי שמואל ויטאל מכריז: מתוך דברי מורי הרב (מוהרר"ו) ז"ל נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב (האר"י) זלה"ה. [סידור חמדת ישראל כתי"ד צח. אהבת שלום]
- ב. החיד"א חוזר בו בספרו 'מחזיק ברכה' על השו"ע ס' ר"ץ אות ב' וז"ל: ורבים שמקיימים מנהג רבינו האר"י זצ"ל בזה ומה טוב אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קדש הם. עכ"ל החיד"א.
- ג. וכך מביא השערי תשובה ס' ר"צ לשון החיד"א במחזיק ברכה הנזכר.

באופן כי אין תנאי ושום יוהרא לנהוג כאר"י ז"ל, אלא היא המצאה והגבל מחכמי אזמיר וסלוניק, והפוסקים אחרוני אחרונים ההולכים בדרכם.

✓ דרך האר"י ז"ל לקולא או לחומרא? אם צריך להיות חסיד, מקובל או מה'מצניעין' כדי לקיים מנהגי ופסקי האר"י ז"ל

- א. להיות חסיד ומחמיר כדי ללמוד חכמת האר"י ז"ל כמופיע בהקדמת 'נגיד ומצוה' לרבי יעקב צמח, אינו אלא שייבוש מקורות.
- ב. מאידך, מפורש ב'שער המצות' כתי"ק למוהרר"ו, פרק שלם 'מנהגים ואיסורים' [דף קמ"ח-קנ"א] ואחריו 'דינים וחומרות' 'מי שרוצה להיות חסיד צריך לנהוג בו חומרות יתירות אעפ"י שאינו מחוייב בהן כפי הדין, ואכתוב קצת ממה שהזהירני מורי ז"ל ויש בהם דברים של חומרא בלבד ודברים שהם כפי הדין. עכ"ל מוהרר"ו.
- ג. כמה קולות שנהג האר"י ז"ל:
- היה נושא כלים (טלית וסידור) בעירובי מבואות וחצרות
 - היה בולע ביצה חיה בלי שום בדיקה
 - היה קורא ק"ש על המיטה אחרי תשמיש ובלי לטבול קודם
 - היה אוכל קנה סוכר מלובן ע"י חלב עיזים, עם בשר
 - היה אוכל דבש מתירוש ענבים מבושל אם היה בתורת ספק

✓ מה הוא נוסח האר"י ז"ל?

נוסח תפילת האר"י ז"ל אינו קיים – גם לא שער הי"ג

- א. אין לנו נוסח קבוע של האר"י ז"ל, אלא תיקון נוסח התפלה שהאר"י ז"ל מסר לרבי חיים ויטאל.
- ב. עיקר תיקון זה, הוא כדי לתקן את סדר התפלה של כל קהילה ופרט
- ג. בשום אופן האר"י ז"ל רצה לבטל נוסח תפילה של כל א' וא'. אלא, הפוך! מפורש פעמיים שלוש, כי יש חובה לשמור נוסח אבותיו. רק שיקיים נוסח התלמוד המפורשים שהם לכל ישראל, ובנוסף, תיקון הנוסח שהוא ז"ל גילה ומסר למוהרר"ו.
- הראשון שחידש והמציא 'נוסח האר"י ז"ל' ושער הי"ג, שאינו קיים כלל בתורת האר"י ז"ל המקורית כפי שנמסרה למוהרר"ו, הוא רבי יעקב צמח בספרו 'זר זהב', וכל השיבוש שנגרם מזה. וז"ל: צמח: מאחר שאין לנו ברור איזה מספרד ואיזה מקטלוגיניא וכדומה יכול כל האדם לאחוז בסדר שכתב הרב זלה"ה שהוא היותר ברור ונכון ומסודר ואמיתית כנודע, והוא זלה"ה אע"פ שהיה אשכנזי היה אומר הודו לה' קראו בשמו וגו' קודם ברוך שאמר כמנהג הספרדים ולא אח"כ כמנהג האשכנזים, ואע"פ שנתן טעם בדרך סוד לשתי המנהגים, עכ"ז היה עושה כספרדים. וכן בסדור אשכנזים כתוב אהבה

רבה אהבתנו והרב זה"ה אמר שאין לומר כי אם אהבת עולם מן הטעם הנודעת. [דף י'] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

ד. וזה לגמרי הפוך דברי האר"י ז"ל, וכידוע שרבי יעקב צמח למד אצל רבי שמואל ויטאל בדמשק, ועדיין בתקופה שדי קרובה להאר"י ז"ל, ואיך כל הנוסחאות מתבטלות, ועוד, מוכר מדברי רבי יעקב צמח, שלא ידע מה הוא סדר תיקון הנוסח שמסר למוהר"ח"ו, כי דרוש נוסח התפלה כפי שהאר"י ז"ל מסר למוהר"ח"ו, בוודאי אינו מספיק גדול ורחב כדי לייסד סידור שלם. ואיך נתפלל ? רק ע"פ תיקון הנוסח הזה שהוא 4 דפים ? בוודאי שאין זה כוונת האר"י ז"ל ומוהר"ח"ו, ופשוט הוא.

ה. נוסח ספרד המאוחר הוא ליקוט נוסח אשכנז ותיק, בהוספות נוסח סידורי האר"י ז"ל, שאינם כלל משקיפים תיקון נוסח האר"י ז"ל המקורי. והוא אחד מנוסחאות המשובשים ביותר, כולל 'שער הציין'

1. נוסח ליוורנו (ליבורנו) הוא המשך נוסח הספרדים בתקופת השו"ע והאר"י ז"ל, כנוסח יוצאי ספרד ופורטוגל, אלא שהמדפיסים הוסיפו ולפעמים, גרעו ושינו נוסח הקדמון
2. עיין דברי מוהר"ח"ו עצמו (שער התפלה דף ק"ף) המונה נוסח סידור ספרד (מספרד אלו ספרדים, ולא סידור ספרד המאוחר השייך לחסידים) וגם סידור קטאלוניא. משמע שהיו שונים.

✓ אם סידור רפ"ד הוא סידור האר"י ז"ל ? סידור רפ"ד אינו נוסח האר"י ז"ל

- א. תיקון נוסח התפלה להאר"י ז"ל אמור לחול על כל נוסח וסידור בקהילות ישראל
- ב. לקבוע סידור, בגלל שמוהר"ח"ו הגה עליו תיקון נוסח רבו האר"י ז"ל, הוא נגד דברי האר"י ז"ל המפורשים, שכל אחד חייב להחזיק בנוסח אבותיו
- ג. איך האר"י ז"ל יקבע סידור רפ"ד (לכל השנה), כשבעצמו היה מתפלל בימים נוראים, במחזור אשכנז דאז, כפי עדות מוהר"ח"ו ?
- ד. סידור רפ"ד היה הסידור שבו משתמש מוהר"ח"ו, ולא היה לו לחפש אחר סידור אחר, אלא מה שמצוי לו תחת ידו, והוא פשוט
- ה. מה שכתב מוהר"ח"ו, והרבה הגזימו לפרש ולדרוש לא נכון וז"ל: [דרוש נוסח התפלה דף ק"ף]: "וזה נוסח תפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל. וכדי שלא אאריך אכתוב סדורו כפי דפוס הסידור גדול של כל השנה ממנהג ספרד הנדפס בשנת רפ"ד ליצירה". עכ"ל מוהר"ח"ו.
- ו. ודרשו ודרשו במשמעות לשון מוהר"ח"ו "וכדי שלא אאריך". והוא כ"כ פשוט, כי מוהר"ח"ו לא רצה להאריך ולהייגע להעתיק סידור שלם, אלא להשתמש בסידור שכבר קיים ונדפס, ורק לתקן בו את נוסח התפילה שקיבל מרבו האר"י ז"ל. אין שום תעלומה בזה !

✓ נוסח התפילה המופיע בעין חיים' (שבע שער) ודרוש הנוסח

- בעת שאומרים ישראל תהלה לאל עליון ואלם כמו שיתבאר לקמן. [דקנ"ו] ובאומרך תהלה לאל עליון ואלם צריך להגיה ולומר תהלות בלשון רבים כמו שנבאר ב"ה והוא מנהג אשכנז. [דקנ"ו] (סוף טור ב)
- א. בא אלמדנו, כי אין לסמוך על נוסח התפלה המופיע בעין חיים למוהר"ח"ו המוזכר בדרושים, אלא אם כן הוא חלק מנוסח התפלה ע"פ האר"י ז"ל כפי שקיבל מוהר"ח"ו עצמו. וראיה לזה, שבדרוש הזה לכוננת ק"ש, גורס מוהר"ח"ו בהתחלה "תהלה לאל עליון" בלשון יחיד, ובהמשך רב, מזכיר שיש לומר נוסח "תהלות" בלשון רבים.
 - ב. וכך הוא בכל שער התפלה, כל פעם שיש נוסח התפלה בלי ציון של מוהר"ח"ו לגרוס כך או אחרת במפורש, אל תשית לבך, כי כן דרכו של מוהר"ח"ו בדרושים. והוא נפקא מינה חשוב בענין נוסח

- הקדיש ועוד תיקוני נוסח התפלה שמסר האר"י ז"ל למוהרר"ו. ואדרבה גם בשאר שערים שחיבר מוהרר"ו, שאינם כוללים דרוש תיקון נוסח התפלה אלא ב'שער התפלה' בלבד.
- ג. אף נוסח המובא בכוונות (כמו 'זכר למעשה בראשית' במוסף של שבת) יש לשומרו, אף שכבר ראינו כי אין לקבוע נוסח ע"י כוונות וגמטריות. על כל פנים, בכמה מקרים ישנו נוסח בדברי מוהרר"ו שאינו רשום בדרוש תיקון התפלה.
- ד. אין שום יסוד ושורש למתנגדים לאר"י ז"ל, האומרים שאין להתפלל כנוסח האר"י ז"ל שהוא ע"פ קבלה, ולשמור נוסח קדמון של כל עדה ועדה. דווקא האר"י ז"ל אומר לנו לשמור את נוסח אבותינו !!! ואפשר, כי תדמית תורת האר"י ז"ל סבלה במשך 500 שנה, מחוסר דיוק.

✓ איך לקבוע נוסח

- א. מה הוא נוסח העדה? נוסח שהשתמר אלפיים שנה, או נוסח שסבל מגלים יהודים המגורשים מכל פינות העולם? ורואים את זה עם מנהג המסתערבים, שנוסחם שונה מנוסח בני רומה או מנוסח בני ספרד. באופן, כי אין נוסח קדמון מדוייק, והושפע ממנהגי התפילה של עדות שלמות שהיו מגיעים לאותו מקום, וממש, לפי התקופה וכמות התושבים החדשים, מנהג ונוסח הקדום היה נבלע בתוך הנוסח "החדש".
- עובדה גם אצל האשכנזים, שבתקופת רש"י, נוסח הקדיש היה דומה לזה של הספרדים, ומאוחר יותר, מחמת המאורעות וצנזורה כת הנוצרים המרושעים, הורידו מנוסח הקדיש "ויקרב משיחיה". נוסח שברוב קהילות אשכנז היום, ממשיכים, ואינם מתקנים את המעות.
- ב. קיימת תופעה חדשה, לחזור להתפלל כנוסח פרובנס או קסטיליה או קטלוניה, ואחד מהם הוא נוסח אביניון, שקצת מהגולים לקחו איתם לצפון אפריקה. ובוודאי שאינו נוסח המסתערבים התושבים הראשונים בצפון אפריקה, שנוסחם היה קרוב יותר לנוסח הרמב"ם. גם, אין אחד שקיים את תפילות נוסח הב"י והשו"ע, והוא תמוה.
- ג. לכן, חיוני, לפי דעת האר"י ז"ל, לשמור על נוסח אבותיו, שלא יעלם מהעולם.

✓ השלמת דרושי מוהרר"ו ע"י דרוש תיקון נוסח התפלה

- א. גם דרוש 'תיקון התפילה' נערך אחרי חיבור 'שער התפלה', וכי, הוא מרכז ומסכם רוב תיקוני התפילה שמסר האר"י ז"ל למוהרר"ו, באורך כל 'שער התפלה', כולל מה שמוהרר"ו רשם בפנקסו בהיותו יושב מול רבו ז"ל
- ב. בכל, זאת, המעיין יבחין כי במעט מאוד מקומות מכניס מוהרר"ו בגוף הספר, לשון פנקס החברים, אלא מיניה וביה

✓ פירוש 'אחרת' בלשון מוהרר"ו

- כל פעם שמוהרר"ו כותב 'פעם אחרת', הכוונה, לפעם הנוספת, הוא בתרא לדבריו, באופן שזו הלשון שצריך לקיים, ולא הקודמים.

מקום הגהות רבי שמואל ויטאל על כתבי אביו (עין חיים המקורי) ✓

הוא ענין רגיש מאוד, כי רוב המלמדים מאוד שמרנים לכבוד הרבנים, עד כדי כך, שכבוד ת"ח עולה כיום על כבוד התורה, לצערנו. וכבוד הרב כל כך מנופח, שאף שלא ידייק בלשונו או במקורותיו, בלשון המעטה, לא יעירו לו מפאת הכבוד אליו, ומפאת הזלזול והביזיון המוטל על המעיר, בין ת"ח ובין יהודי פשוט וטהור. העיקר, כבוד הרב, ולא משנה שהוא טועה.

א. רבי שמואל ויטאל, ע"י הערותיו לספרי אביו המקוריים (ח' שערים), נטה דעת הלומדים, וגרם לפעמים להבנה שכולה ומוטעית.

ב. אלא שגם באופן מעשי, הערות ופרשנות (התמוהה, כי ברוב המקומות היה יכול ליישב את הסתירה ע"י הבאת עדותו ממורו ורבו המובהק, הוא אביו, מוהרח"ו) של רבי שמואל ויטאל, גרמו לסתות מפשט לשון מוהרח"ו (כסדר המיטה, ב' חורים בטלית קטן, ועוד)

ג. באופן, כי מוהרח"ו עצמו לא הוסיף הערות לפי מנהגיו הפרטיים, לתורה שהאר"י ז"ל לימדה אותו ומסרה לו. וזאת היא תורת האר"י ז"ל הנקיה הבלעדית שיש ללמוד ולקיים, ולא שום פירוש, ספר, עותק והרחבה אחר כל שהוא.

הנהגות האר"י ז"ל שמוהרח"ו ראה ✓

כמה פעמים מוהרח"ו מזכיר מה שראה אצל רבו האר"י ז"ל. אפשר שאלו הנהגות פרטיות של האר"י ז"ל ואין חובה או צורך לנהוג בהן. אותן הנהגות שלפעמים מוהרח"ו בעצמו, לא מקיים (י"ב חלות, ב' נקבים בטלית קטן וכו'). אלא, שחלק מהנהגות האלו הוכנסו ע"י מוהרח"ו במנהגי האר"י ז"ל שכן יש לקיים. ועוד, גם הנהגות שראה מוהרח"ו אצל רבו ז"ל, בתוקף הלכתי כשאר מנהגי ופסקי האר"י ז"ל.

והמטרה האמיתית להעיד בהנהגות הצדיקים, אינה לסגוד להם, אלא לנהוג כמותם, בתקווה שהנהגותם מבוררות כראוי, ולא זריעת חול בעיני אנשים תמימים. וכבר הזהירונו חז"ל, 'ועמך כולם צדיקים'.

קונטרס נקמת היכל ה' מקור כמה מנהגי הספר ח"י

א. כמה הספר הזה פסול?

חייבים אנחנו להתבונן, איך כל כך גדולי וגאוני ישראל נפלו ברשת הספר הזה, אחרי שהיה מאוד פשוט לזהות אותו כזיוף מוחלט, וליקוט של ספרים וכתבי יד יותר קדומים, כולל קונטרסי החברים בדמשק וספרי המקובלים האחרונים כמו כנפי יונה. והסיבה מאוד פשוטה:

- הספר מתנגד להאר"י ז"ל רצופות ומביא מעותקים שאינם אמינים
- מרבה הנהגות ומאמרי הזוהר ואמירת לשם ייחוד, שאינם קיימים בתורת האר"י ז"ל (ועוד, כשחלק מפוסקים כינו אותו כ'גורי האר"י ז"ל' ופרחחי הדור שלנו קבעו שהמחבר הוא רבי בנימין הלוי, כשידוע כי קיימות סתירות בין הספר ח"י להנהגות שהוא לימד את הרמ"ז. מה עוד, שיש עדות שהתקרב לכת שר"י גם בהיותו בצפת. וידוע כי בנו רבי שלמה הלוי, שד"ר מארץ ישראל, עורך הספר 'בית מועד', היה מעביר קונטרסים טקסי הכת, עם כוונותיהם הפסולות ואמונתם השקרית והשפלה, למקובלי אירופה, ובפרט למקובלי איטליה, ה' ירחם, ואכמ"ל)
- חוץ מתפילות ורמזים באמונת המשיח שקר, שלפעמים מאוד בולטים, הספר מכיל לפחות 3 פיוטים שחיבר אותו נביא שקר מעזה. רק מתוכן זה, היה מספיק לדחות את הספר. וכך הגיב היעב"ץ בצדק.
- איך נפלו כמה גדולי תורה?
עיין מנחת יהודה לרבי יהודה פתייה ע"ה, המביא את ניסיון בעל הח"י לפתות אותו ללמד את כל 4 חקי הספר ח"י בבת אחת. ורבי יהודה תמה בזה. והוא פשוט, כי אותם 'חכמים' שנפלו בספר ח"י, לא לחינם כתבו הרבה והזיכרון שלהם היה מעל ומעבר. עובדה: הם בעצמם מודים שבערבי שבת וערבי חגים (עיין לשון רבי חיים פלאגי ז"ל) היו לומדים בספר הזה, ומקבלים השראה גדולה ואורות עצומים. ולא פלא, כשיודעים מי חיבר אותו ספר.
- יש גם לדעת מי הוא רבי גדליה חיון שיסד ישיבת המקובלים בית אל, תלמיד הייד אהרן רבי אהרן אלפנדר.
- עורך ומדפיס ספר הח"י הוא רבי יעקב אלגאזי, שהיה ת"ח עצום, וחיבר עוד ספרים, אביו של הראשון לציון ועמיתו של החיד"א, הוא רבי יום טוב אלגאזי. מה נוסף על כך, שרבי יעקב אלגזי הוכבד לשבת לאות כבוד, מרוב גילוי וחכמתו, בכיסא הנשיאות בישיבת בית אל בירושלים, בזמן הרש"ש ז"ל! ואותו רבי יעקב אלגאזי תיקן 10 תקנות לישיבה הזאת. חומר למחשבה, ולא אאריך.

מי יתנגד לחיד"א?

רוב רבנים הספרדים (וא אשכנזים) הלכו אחריו. וממנו, הופץ פסקיו והנהגותיו גם כן בסידורים. והרי, כולם גרסו 'ומכניע מינים', בעקבות החיד"א, כשהנוסח לא קיים לפני ספר ח"י. והנוסח הקיים והנכון היה 'ומכניע זדים'. והיום, קצת הוחזר נוסח זה הקדמון, אחרי שהונהג ע"פ כמה גדולי הדור. מה שמחזק את דברינו, אפשר לתקן ולשנות רק ע"פ המוניטין, ולא ע"פ חיפוש אמת התורה, לצערנו. ובכל זאת אנו עומדין על מטרנתנו, ב"ה)

מקורות קדומים מקצת הנהגות הח"י (ציוני מקורות הובאו כבר בשער הדין והשלום)

ה"י	מקורות	האר"י ז"ל
ברכת הלבנה ז' ימים מהמולד	שו"ע ע"פ ר"י גיטיליה	לא מופיע באר"י ז"ל – וספר פרי עין חיים אינו מהאר"י ז"ל ולא ממוהר"ח
מקווה ידים	המצאה ע"פ שם הוי"ה בי"מה ששמע מזולת"י בשער התפלה	תעלומות חכמה (ספר הפעולות) למוהר"ח נטילה פשוטה (לא 40 פעם)
ברכת המינים הפותחת ב"למינים"	היפך נוסח הירושלמי ורש"י וכל הראשונים המתחיל ב'למינים'	למשומדים ולמינים'
חתימת הברכה: ומכניע מינים	כל המקורות הקדומות: זדים	
לקרוא פרשיות התוכחה בלחש	בכסף משנה בפרק י"ג מהל' תפילה הל' ז' שהביא לשון רבנו מנחם שכתב וז"ל דברושלמי סוף פרק בני העיר	היפך האר"י ז"ל (שער התפלה)
פסוק בק"ש וחרה אף ה' בלחש	ספר המצאת החמדה לרבי שות בר יפת הרופא מארם צובה (סוריה) – שנת 1285 למני, ע"פ הקדמונים ז"ל – אמנם, מדובר בעיקר בחזן - והתרחב לכל המתפללים	לאור דברי האר"י ז"ל, אין לומר שום פסוק בתנ"ך מזכיר עונשים או קללות וכדומה. הפסוקים היחידים בלחש הם פסוקי מגילת איכה בתיקון ליל שבועות, כדי לא לבטל שמחת יום טוב. שער התפלה
לכפרת פשע בראש חודש ובשנה מעוברת	סדר רב סעדיה גאון (לאומרו כל השנה). מהר"ז ביננא תלמיד למהר"ל. ב'סידור ר' הירץ' בזמן הב"י.	
נוסח וינוחו ב'ם'	כבר מובא בהגהות הלבוש למוהרש"ו שכך הוא המנהג הספרדים	
זכר למעשה בראשית בתפילת ערבית של שבת ובמוסף, ולא בשחרית	הגהת רבי שמואל ויטאל בשער הכוונות	לא צויין זכר למעשה בראשית' במוסף בלבד, וכבר מוזכר בב"י לאומרו בשחרית שבת
קריאת שיר השירים בערב שבת	מנהג עתיק מובא בהנהגות המקובלים בתקופת האר"י ז"ל ע"פ הגהות ר"ח על הזוהר [ספונות] – של"ה	
ד' פסוקים יעק"ב במקום אמירת שיר השירים	אינם הפסוקים המובאים ע"פ רבי אברהם הלוי בתיקוני שבת אלא סילוף	
לגרוע ב' בתים מ'לכה דודי'	ע"פ הנהגות העזתי – גם נוסח שונה מאותו נביא כמובא בפנקסי של הכת	

	שר"י - נוסח לכה דודי כגירסת הח"י מובא גם בכמה סידורים (חסד לאברהם טובייאנה)	
שבת שלום ומבורך בליל שבת	הוספה 'ומבורך' [ע"פ הנהגות העזתי] אינו מקורי ואמירת 'שבת שלום ומבורך' גמט' ברוך שם כבוד מלכותו וכו'. והמבין יבין	'שבת שלום'. שער התפלה
פיוט בר יוחאי בקבלת שבת או לפני הקידוש	לפני הקידוש: תיקון שבת כהלכתא שנת שע"ב	
לימוד כ"ד פרקים קודם סעודת שבת וחילקו לג' סעודות		כמה פרקים לפי האר"י - 12 פרקים - ואין קפידה כלל
אמירת ב' התיבות 'יום הששי' קודם קידוש דליל שבת		בקידוש ליל שבת בלבד. שער התפלה
אַתְּקִינּוּ סְעוּדָתָא דְמַהֲיָמְנוּתָא עַלְמָא, אַתְּקִינּוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָא	כך היה אומר רבי שמעון קודם הסעודה ואח"כ היה יושב (זוהר פנחס פ"ח ע"ב)	האר"י ז"ל לא היה אומר אתקינו אלא 'דא היא סעודתא' הראוי לכל סעודה. שער התפלה
אשת חיל קודם הקידוש	עיין השל"ה	
פיוט אומר בשבחין קודם הקידוש	מסדר תיקון שבת למהר"י סרוק עוד לפני הדפסת התיקון שבת שנת שע"ב. מופיע גם בספר 'יפה נוף', המכיל ג' פיוטי האר"י ז"ל, נדפס בשנת של"ה [1575], רק ג' שנים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל [של"ב 1572]	נוסח מוהר"ו בשער התפלה הוא 'אסדר בשבחין ולא 'אומר' ועוד דיוקים רבים (מופיע 'שכינתא תתעטר' וגם 'שביתין ושביתין' בלי שום מחיקה). שער התפלה גם מפורש שיש לאומרו בסוף הסעודה ולא קודם הקידוש ראייה ברורה כי כל ספר המזכיר 'אומר בשבחין', במקום נוסח המקורי 'אסדר בשבחין', מסתמך על עותקים משובשים.
למבצא על ריפתא בין נטילה להמוציא	מופיע בספר 'יפה נוף' [1575] -	למבצע על ריפתא אינו פיוט בעצמו אלא חלק אחרון לפיוט האר"י ז"ל 'אסדר בשבחין'. ועדיין לא מובן מי ביתר את הפיוט הזה, עוד לפני הדפסת ספר ח"י.
סעודה רביעית עד חצות לילה	מבואר בגמ' מס' ערכין (ג:) שיום אחד בשבת עדיין נקרא מוצ"ש	לדעת האר"י ז"ל החיוב לומר תיקון בלילה הוא אחרי חצות, ולא בחצות לילה, ועוד שאין איסור לאוכל בלילה, כל עוד שלא ישן, לדעת המפרשים כך.

<p>באופן כי מותר לאכול סעודה רביעית כל הלילה, עד שיקרא התיקון אחרי חצות. והוא כן מפורש בדברי האר"י בשער התפלה.</p>		
<p>לדעת האר"י ז"ל אין לומר שום תהלים אלא ג' פסוקים בלבד</p>	<p>מוזכר בזוהר הקדוש ספר בראשית פ' וירא דף צ"ט ע"א - בספר כל בו [כ"ה ח']</p>	<p>מזמור ברכי קודם ערבית דראש חודש</p>
<p>ר"י צמח ?</p>	<p>מחברת הקודש (חלק ב' של מאורות נתן) לרבי נתן שפירא מקראקוב, המכונה 'הירושלמי'. משנת חסידים נכתב אחרי מאורות נתן. בחלק מחברת הקודש הלשון הוא: "מצאתי כתוב בספר ישן". ובוודאי שאין זו מלשון מוהר"ח"ו, וכי לא מצטט כלל רבו האר"י ז"ל, אלא מקור שונה, שוודאי אין זה מכת"ק מוהר"ח"ו בעריכת ח' שערי עץ חיים'.</p>	<p>אמירת ואברהם זקן אחרי ההלל</p>
	<p>סדר היום - של"ה</p>	<p>קריאת שיר השירים אחרי סדר ליל פסח</p>
	<p>המנהג הקדום הוא לאומרו רק פעם א' - סידור רפ"ד, וכך הוא מנהג בני ספרד</p>	<p>אמירת למנצח כל העמים תקעו כף קודם התקיעות בר"ה ז' פעמים</p>
	<p>אבודרהם</p>	<p>מזמור השמים מספרים בחול המועד</p>
	<p>מנהג חצרות חסידות בעקבות הח"י</p>	<p>שמחת בית השואבה כל יום של חג סוכות</p>
	<p>מובא כבר בסידורים עתיקים - סידור רפ"ד</p>	<p>מזמור שיר חנוכת הבית אחר ברכות נרות חנוכה</p>
<p>לדברי שער התפלה, יש מצוה, אף חיוב לשמש מיטתו בליל ז' של פסח, וח"ו לבטל הזיווג התחתון בליל זה</p>	<p>מיוסד על הערת מוהר"ח"ו על הזוהר קודם שלמד אצל רבו האר"י ז"ל - גם על דברי הרמ"ק</p>	<p>תיקון ליל שביעי של פסח</p>
<p>דרוש 30 פירות אינו ממוהר"ח"ו, ומוזכר לראשונה בספר 'חסד לאברהם' לר"א אזולאי ז"ל. ממנו העתיק רבי נתן שפירא בספרו טוב הארץ ואז הוכנס בספר ח"י.</p>	<p>מנהג בני אשכנז מוזכר בספר המנהגים שנדפס לראשונה בשנת ש"נ (1590) בויניציאה, על ידי שמעון בן יהודה הלוי גונצבורג - מובא גם בתיקון יששכר בתקופת</p>	<p>אכילת פירות וסדר ט"ו בשבט (סדר פרי עץ הדר הוא חלק מהח"י)</p>

	השו"ע בצפת לרבי יששכר אבן שושאן	
	<p>ברית יצחק: זוהר בראשית צ"ג ע"א/ב אמנם לא היה סדר מיוחד אלא דווקא חידושי תורה כמוזכר בוזהר של"ה (מס' חולין, ענין מילה דף פג) - ר"א אזולאי (על הלבוש יו"ד סימן רסב) בשם ס' מעבר יבק הנוכת הבית: ספר השורשים לרד"ק ערך הנך</p>	מנהג ברית יצחק וחנוכת הבית הסדרים סודרו ע"פ הח"י
	אף שמוכא בספר 'אמת ליעקב' שאלתיאל, כבר ידוע ומפורסם, שכמה מנהגים ונוסחאות המובאים בספר זה בשם האר"י ז"ל או הרש"ש או בעילום שם (כמו טבילת ידים 40 פעם) מקורם בח"י	סדר פדיון נפש בק"ס פרוטות
מוכא בסידורים קדמונים		נוסח היום יום .. בשבת שבו הלויים אומרים בבית המקדש קודם שיר של יום
לדעת האר"י ז"ל, אין להרבות במוצ"ש אחרי חצות לילה באמירת תיקון רחל ולאה - ק"ו דק"ו בשבת עצמו שאין לבכות כלל.		סדר לימוד לשבת זכור לרבי בנימין הלוי בדמעות שלישי [בשבת !!!]
	אין עדות מאומתת כי רבי חיים למד מפי האר"י ז"ל. גם לא נמנה עם חברי מוהרח"ו. גם לא א' מחברי ותלמידי מוהרח"ו בדמשק. ומלשון הרמ"ז, מתועד כי הרמ"ז עצמו קיבל מרבי בנימין הלוי תלמיד רבי חייא הרופא. אך הרמ"ז לא מזכיר כי רבי חייא הרופא קיבל ממוהרח"ו. לפחות מדברי ספר הח"י, נודע כי ספר 'בית מועד' שייך לרבי בנימין הלוי,	דברי רבי שלמה בן רבי בנימין הלוי בספר בית מועד על רבי חייא הרופא שקיבל מפי האר"י ז"ל. ובכרך לאדון ליקוטים ס' ה' סק"ז דידוע דרבו של הרמ"ז ז"ל מהר"ר בנימין ז"ל קיבל מתלמידי מהרח"ו ז"ל.

	ואינו פרי עיטו של מוהרח"ו כלל וכלל.	
כך הוא ב'שער המצות' דף פ"ז		קריאת כ"ו פסוקי שמו"ת בליל שישי אחר חצות לילה כך קיבל רבי אברהם רוויגו מרבי בנימין הלוי [ומציין "כך קבלתי ממהרב"ל גר"ו]
	שיבוש עותקים, כי מפורש ב'שער התפלה' לשבת על הקרקע עד סוף תיקון חצות, כולל המזמורים – ורק אחריו, כדי ללמוד תורה, יש לקום וללכת במקום אחר.	בענין קימה מהקרקע אחרי הקינות קודם המזמורים כי אין טוב לומר המזמורים על הארץ.
הרי ש'אנא בכח' מוזכר בסדר קורבנות בתפילת שחרית, ועל כרחך שיש לשבת אז, ואין סיבה לעמוד. ומוהרח"ו ב'שער התפלה' לא רמז כלל לעמוד.		מנהג רבי בנימין הלוי לעמוד בעת אמירת אנא בכח.

מעט מן הנהגות הספר ח"י הרשומים במפתח מכל הד' חלקיו:

דווקא האר"י ז"ל מגלה למוהרח"ו שאין להקפיד כמו הרד"א. (שער התפלה). תמיהה שבעל הח"י, הנחשב כאחד מגורי האר"י ז"ל בעיני כמה פוסקים, חולק כל כך על האר"י ז"ל.	רבי דוד אבודרהם (הרד"א) – מגיד מישרים המיוחס לר"י קארו ז"ל, אף שלא מובא בבית יוסף ולא בשו"ע	קציצת צפרניים כדעת הרד"א
היפך האר"י "ל והעותקים השונים שבלילה וביום יש לומר זכור ושמור"	נוסח 'שמור וזכור' מוזכר במדרש לקח טוב (פסיקתא זוטרתא) לרבי טוביה בן אליעזר. נוסח 'שמור וזכור' ועוד בלילה, הוא מנוסח והנהגת אותו נביא שקר מעזה, כמובא בקונטרסת למידיו. עיין הנהגות קבליות בשבת לחלמיש.	שמור וזכור בלילה - זכור ושמור ביום
אף שמחבר הספר ח"י מביא סדר טבילת ידים ע"פ כתבי מוהרח"ו האמיתיים שבמצרים (ונכון שהיו במצרים, היות שרבי שמואל ויטאל לקח כתבי אביו	טבילת ידים כנטילה רגילה על ידים (שפיכות) מוזכרת ע"י מוהרח"ו בספר הפעולות (תעלומות חכמה).	סדר טבילת ידים 40 שפיכות

<p>מוהרר"ו איתו למצרים), מ"מ זו המצאה ממנו, ולא פלא כי ביסס את ספרו ע"פ עותקים, ולא באו בידיו את כתי"ק של מוהרר"ו.</p>	<p>האמת ליעקב שאלתיאל לא מזכיר כי מקור המקווה ידים הוא מהה"י. אין שום מקור בדברי הבעש"ט זיע"א המאומתים, לערוך נטילה כזאת. אין טבילה כזאת קיימת בראשונים, בזוהר, ובקדמונים. ואף לא מקובלים ראשונים. והסיבה פשוטה: סדר 40 שפיכות מבוסס כל אותה כוונה הנמצאת בנספל לשער התפלה 'מה ששמעתי מזולתו'.</p>	
<p>לפי האר"י, בחול הוא אחרי מנחה גדולה</p>		<p>שלא להסתפר אחר חצות אפילו בחול</p>
<p>והוא חמור למידי לדעת האר"י ז"ל. עיין שער האמת.</p>	<p>חומרה יתירה, ואף בחול המועד הותר</p>	<p>שלא ליטול צפרנים אפילו בימי חול</p>
<p>היפך האר"י ז"ל</p>	<p>מגיד מישרים (ס' כ"ג) על משלי כמובא במגן אברהם ס' ר"ס סק"ו</p>	<p>שלא לקצץ צפרני ידים ורגלים ביום א'</p>
<p>באר"י ז"ל זו רק כוונה</p>		<p>לומר טועמיה זכו כשטועם</p>
<p>לא מובא באר"י ז"ל אפילו לשחות קצת</p>	<p>כנפי יונה להרמ"ע</p>	<p>להניח תפילין בערב שבת</p>
<p>לדעת האר"י ז"ל יש לקרוא משנה מסכת שבת בסעודות ומס' ערובין אחרי סעודת ליל שבת</p>	<p>מ"ש הרב יעב"ץ בסידורו שת"ח העוסק בעיון בשבת מחלל השבת, כנראה בעקבות דברי הח"י. אמנם, מעיד בעל ספר המוסר רבי זמריה אלצ'אהרי כי ראה במו עיניו בשבת, מרן רבי יוסף קארו, לתת לכל אחד מ200 תלמידים שישבו בבית מדרשו בשבת, ללמוד משנה.</p>	<p>אסור להשתחוות בבואי כלה אלא לשחות קצת שלא ללמוד משנה בשבת</p>
<p>מפורשכמה פעמים בשיער התפלה: כי האר"י ז"ל היה מקפיד לא לקום בשעת קדיש, ולעמוד בקדיש הוא מנהג טעות.</p>	<p>אין ענין לעמוד בקדיש ברכו ליל שבת, כי אין קבלת תוספת שבת בקדיש אלא בברכו – לצערנו, מנהג טעות זה</p>	<p>מנהג דבנ לעמוד בחצי קדיש ברכו ליל שבת</p>

	הופץ ע"י ספר 'שלמי ציבור' ועוד אחרונים.	
לומר ערבית בעינים פקוחות		עיינן גם כף החיים סופר שהרגיש כי אין סמך בדברי האר"י ז"ל ויש לעצום עיניים כדרכו הרגילה
לומר יגדל אלקים חי מן 'הנו אדון'		היפך דברי האר"י ז"ל בשער התפלה
מנהג רבו לאכול תפוחים [אדומים] בליל שבת	קונטרס הנהגת העזתי	
מהזוהר שהיחיד אומר ברכ"המ על הכוס	רמ"א ע"פ הזוהר	היפך האר"י ז"ל שאין ליחיד לומר על כוס
מהזוהר לערוך השלחן ליל שבת אחר ברכ"המז		היפך האר"י ז"ל להשאיר שאריות כל הלילה
לתקן ז' פתילות בהדלקת נרות שבת	של"ה מסכת שבת קל"ט	
לקום בעת אמירת ופרוס עלינו	ע"פ נגיד ומצוה שיש לקום בקבלת תוספת קדושת שבת בין ביום ובין בלילה	לא נמצא באר"י ז"ל. אדרבה, צריך להישאר מיושב עד סוף ברכת 'השכיבנו' בין בחול בין בשבת. שער התפלה
שלא להתענג הרבה בשינה		האר"י ז"ל שהיה ישן ב' או ג' שעות ביום שבת
לשלוש הטלית על המצח	מדברי ר"י צמח בזר זהב, אדרבה טעות היא לשלוש הטלית על המצח	
מנהג מהר"א הלוי לאחר את העם מעשות מלאכה במוצ"ש	שיבוש סיפורים דווקא במזוהר"ו בספר החזיונות, שלא היה עושה מעשה חול עד שיבדיל הבדלה במוצ"ש	
אמירת המזמורים אחרי סעודה ג'	כך הדפיסו בסידור תפילת החודש ובית מנוחה וכו'.	היפך דברי האר"י ז"ל שלא היה מקפיד לומר מזמורים (אלפא ביתא) קודם ערבית מוצ"ש
הזמנת האושפיזין, נוסח 'עולו'	מקור בטור ברקת	נוסח הזוהר הוא תיבו
לימוד הושענא רבה עד הצות [פ"ז ע"א]		
לא להניח החומץ תוך הקערה	אין סדר קערת ליל פסח מיוחד לשו"ע וגם לא להאר"י ז"ל	
התיר לשתות קפה אחרי ד' כוסות	עליו סמך המחבר"ר – אמנם מדברי הב"י סי' תפ"א, נראה כי לא החמיר אלא בשאר	

	משקין, קריא, חמר מדינה ויין, אבל מים התיר בכח מנהג העולם. והקפה נחשב כמים.	
	בזוהר מובא שיש ללמוד בחברותא כנישתא	לחזר אחרי י' בלימוד שבועות
	פר"מג א"א תרנא, ג מנהג העולם להחמיר	לאגוד הלולב בי"ט עצמו ולאגוד אותו בעלים של הלולב
אין רמז באר"י ז"ל-אמנם, לדעת האר"י ז"ל, כל מצוות שהזמן גרמא, נשים פטורות, וכדברי השו"ע.	כבר מובא בשו"ע – אבל מותר להן. ועיין החיד"א במחבר"ר במנהג נשים בירושלים	שהנשים לא יברכו על לולב
אין מקור באר"י ז"ל	יד אהרן סימן תר"ן ע"פ האר"י ז"ל	לאגוד ח"י קשרים בלולב
לדעת האר"י ז"ל אין להשתמש בערבות שבלולב כדי לחבוט אותם בחבטה – כי אז מפרקים את הד' המינים	שיבוש נוסח עותקים.	למנוע ליטול הערבה עם הלולב בנענועים ובהקפות
היפך מוהר"ח ז"ל שאינו מזכיר הקפות בליל שמחה תורה, אלא הקפדת האר"י ז"ל דווקא בהקפות ליל מוצאי שמחה תורה		עיקר ההקפות יהיה בליל שמחה תורה ולא ביום
	הוא מנהג ראשונים באשכנז גם כך כתב רבי אברהם אזולאי בכנף רננים	מנהג לרשום המצה בסכין לעשות סימן למצת מצוה
שער התפלה דף רס"א		מנהג האר"י לאכול בחגים בשלחן של ד' רגלים
האר"י ז"ל לא נהג בזה אלא מוהר"ח וקפי עדות החברים בדמשק לפי ר"י צמח (אף שבנו רבי שמואל אינו כלל מזכיר מנהג אביו זה, וקצת תמוה). ובפע"ח, כתוב הרב ז"ל, וחשבו באר"י ז"ל ומעו, כי במקור הוא מוהר"ח.	כלי שבור מוזכר בספר סדר היום בענין נטילת ידים של שחרית	מנהג האר"י ל' לשפוך שפיכות היין עשר מכות תוך כלי שבור
מנהג האר"י ל' להסתפר ביום לעומר	עדות רבי שמואל וישאל על אביו (ויש דברים בגו, עד כמה זה השפיע לרעה על תורת האר"י כפי שנמסרה למוהר"ח(ו))	מנהג מוהר"ח להסתפר ביום מ"ח לעומר

	דעת רבי חיים הכהן מדמשק	
	מבוסס על דברי מוהרח"ו כי האר"י ז"ל היה מדבר בלשון הקודש בשבת ויום טוב – אך, לפעמים היה גם מתשמש בלע"ז (ספרדית) אף בשבת, שהתלמידים יבינו.	מנהג הרב והתלמידים שלא לדבר בליל שבועות אלא בלשון הקודש
	מנהג רבי אפרים פנצ'ירי תלמיד מוהרח"ו בדמשק, מחבר ספר הכוונות 'ישן' וגיליא עמיקתא'	מנהג חסידים לעמוד על רגלם בעת קריאת האידרות
	הר"י צמח [זר זהב/נגיד ומצוה]	מנהג מוהרח"ו לחלק צדקה בערב סוכות
	שו"ע או"ח סי' תרסו – לפסול את הסוכה – אמנם, עדיין יש חשש לבל תוסיף ולמראית העין – מנהג קצת חסידים	אוכלים בסוכה בשמיני עצרת ולא ישנים
	היפך השו"ע ואף היפך עדות ר"י צמח ע"פ החברים על מנהג מוהרח"ו בדמשק	טוב לקדש הלבנה לפני יוה"כ
היפך מוהרח"ו [ומכנה למוהרח"ו ולבנו רבי שמואל בשם טועה מפי דושכל !!! – ח"י דף סו ע"ב. וכנראה שעובדה זאת לא הפריע כל הפוסקים והמקובלים שהובאו ברשימת הרב משה צוריאל ז"ל]	לא לברך על טלית גדול בליל יוה"כ הוא מדברי האר"י ז"ל – אבל לא מבעוד יום – ולא מצאנו מקור אחד שדעתו לא לברך על טלית גדול כשעדיין יום	שאין לברך על טלית בליל הכיפורים אפילו מבעוד יום
האר"י "ל לא היה מקפיד בזה. שער התפלה		לעשות סדר ד' מיתות בפועל אחרי סדר המלקות
היפך האר"י "ל מפורש בשער המצות		להוציא הכוונות מפייהם בעשיית המצוות
היפך האר"י "ל מפורש בשער התפלה	מובא בבית מועד לרבי שלמה הלוי בן רבי בנימין הלוי	לא לישון בחצות היום בראש השנה אלא לליך לבית הכנסת
דברי האר"י "ל שיש לשחוט דוקא באשמורה		לשחוט הכפרות אחרי הסליחות בשחרית
	תק"ן ליקוטים, גליא עמיקתא, לא ע"פ האר"י ז"ל	אתקינו סעודתא לסעודות יום טוב

	תק"ן ליקוטים, גליא עמיקתא, לא ע"פ האר"י ז"ל	אתקינו סעודתא לסעודת פורים
	ראשונים (טור, רד"א ועוד)	לומר ברכי נפשי בזמירות ר"ח
	מובא בספר נגיד ומצוה דף ק"ע (שובי נפשי)	לנער שולי כנפות הציצית אחר ברכת הלבנה
	בשקיעה לפי האר"י ז"ל שער התפלה	צריך לאחר הדלקת נר חנוכה עד צאת הכוכבים [וכך בילקוט יוסף וחזון עובדיה]
	לפי האר"י ז"ל אסור כל השנה שער המצות	שלא לשמש מטתו ביום בימי השוכבים
	ע"פ רבי אברהם הלוי ברוכים (הגהות על הזוהר וקונטרס הנהגות רבי אברהם הלוי, ספר החזיונות שובי נפשי)	להדליק מאורות בבית בר"ח
	ע"פ ר"י צמח	מנהג מהרח"ו לטבול ב"ג באדר
	תיקון יששכר לרבי יששכר אבן סוסאן בתקופת הב"י בצפת	מנהג ותיקין לעשות תיקון הפירות בט"ו בשבט

אין המקורות האלו טוענים לסמוך על ספר ח"י, אלא כן להמשיך מנהגים שקודמים לו. לכן, בודאי שלא באנו להכשיר את השרץ.

לא שספר ח"י מפריע בחייו היום יומים של היהודי. אלא בעיקר, החוסר תבונה במשך 300 שנה, לנהוג מנהגיו, ללמוד בדביקות ולפזר את הנהגותיו, המוסר שלו, כוונות ובקשות, בכל העולם היהודי, בלי שכמעט אף חכם יתעורר, יקום ויאמר: אחי ורעי, הספר הזה מלא קבלה, הספר הזה נחשב כגורי האר"י ז"ל או קרוב אליהם, ובכל זאת, חולק המון פעמים על האר"י ז"ל, דבר לא שגרתי לגורי האר"י. היכן כל המחמירים חסידי טורקיה, המצניעין למיניהן, שלא קראו תגר על הפצת כוונות ותפילות על פי קבלה, בגלוי? זה המסורת שלהם? שהתחילה לפני 300 שנה? מסורת די צעירה... איך לדון לכף חובה, ולקרוא את מי שנהג ללבוש בגדים לבנים בשבת, בשם 'מתחסד' 'מתייהר' ועוד כינויים נחמדים, כשהוא צודק אלף אחוז, ע"פ המסורת היהודית מזמן התנאים, מקובלי צפת לפני 500 שנה ובפרט האר"י ומהרח"ו, לעומת תורה של גלות, של חשדות וקטני אמנה, המחייבים ללבוש שחור בשבת, ולדחות כל מי שאינו בכת שלהם? וכמה הרב מן ז"ל היה שמח שילבשו לבן בשבת. איך לא יתביישו לעתיד לבוא כל אלו שחזיקו בספר ח"י ובהדפסתו, ואחריהם ההולכים בדרך העקומה, אך ביזו את כבוד ותורת האר"י ז"ל ותורת מרן השו"ע. והמעין יבין בקלות, כי כל חצר מתנהג כעין כת, סגורה מלמעלה ופתוחה וכופה מלמטה. זו תורה וזו שכרה? תדמינו רגע את רבי יהודה פתייה ז"ל בגיל 56, הדוחה ספר ח"י ומתנגד בפרהסיא לכל חכמי ומקובלי בגדאד, ושאר מקובלי העולם. איזה בודדות הצדיק הזה הרגיש. ואחרי 50 שנה בא אחריו מי שמלעיג על חלומות, אך ע"פ חלום מסיים ספר מפורסם. ועל זה נקרא עלמא דשקרא. כי חובתנו להאיר את העולם באמת, אף הרדיפות והמלעיגים. יש דין ויש דיין, אינו וותרן, אך הוא, ריבון העולמין, רחום וחנון.

ואני המחבר הכותב, איני בעל משרה, מוסד, כולל או ישיבה או אפילו תלמידים, בזוי ומנודה בין עמי, לרות ומכאובים סיבובי, שפתי חלקות ולשוני ריב אירבובי, בכף חובה דנוני ונדנוני, ולכף זכות קנאים מגרדומני. ואך, כפיי נקות הינם מנשוא אינם, ובכל זאת, כשאין אנשים, השתדל להיות איש, ורק בעלי קומה יציבותי. ואל תהי לשע פני עמך אך אל תחזיק טובה לעמך. ואני כרוב חסדיך אודיך, אחכסני מכל מכניסוני בחמלתך. נס"ו

תודות לחבריי הטובים, גומלי חסדים וטובי לב

ח' יואב עדני יצ"ו

הגברים יהאן פנחס דרעי ה"י ומיכאל ג'אווי ה"י

חבריי וידידי

דוד בן ישי, מאיר בן שמעון, יואל וירמיה ברכה, שמעון מאיר כהן, ירמיה רפאל לוי רבי מכלוף, שלמה משה, נסים עוזי, מרדכי שושנה, ור"ב הלטמאן אלופי הכולל מעיינות יוסף חיים ובראשם הר"ב יוסף אפרון שליט"א חכם אילן, חכם גרשון, חכם דרור, חכם יורם, חכם משה עזרא, חכם נסים, חכם שלמה, חכם שמעון נחמן.

ה' ישלם להם ולמשפחותם כל משאלות ליבם לטובה ולברכה ויזכו לגאולה שלמה פרטית וכללית ברחמים רבים

תורה נוסף שלי רח"א היקרים מכל ה"י ואבתי הנכורה ה' ישיעה וישעיה
י"א - ה' ישלם להם כל טוב העולם הפה
ויזכו לאאולה שלהם ברחמים מרובים ומשעיה מאלה אבי"ר

ספרים מהמחבר שנדפסו

על הנסים - חנוכה	אריה שאג - עניינים שונים ואמיתות המסורת
לטוב עבדי - סדר של חנוכה	נקמת ישראל ויהודה - ברשעת הספר חמד"י
קריאי מועד - סדר ליל שבועות	יד אברהם - ברור מנהגי האר"י ז"ל
קיצור שבת וינפש - סדר ג' הסעודות של שבת	עזה כמוות
בית אחיה - מנהגי רבי ישראל בעש"ט	שער הנחמות - ענייני אבלות
סגולתא - סגולות	ברית אברם - סדר וענייני ברית מילה
זכור לאברהם - מנהגי חג פסח לפי מנהגי קונסטנטין (אלג'יריה)	פרי עין נהדר - סדר ט"ו בשבט הנקי
הגדת עין זיתון - מנהגי קונסטנטין (אלג'יריה)	איש יהודי - ברור הלכות פורים
דרך אר"י - על חגים	פחד מרדכי - הלכות ופירוש מגילת אסתר
ינון וההראל - סדר קרבנות	הגדת פסח הוא לה' - ע"פ השו"ע והאר"י ז"ל
זכור לטוב - ברור מנהגי האר"י ז"ל	הגדת אצבע אלהים היא - ע"פ השו"ע והאר"י ז"ל
שער האמת - פסקי ומנהגי האר"י ז"ל להלכה	נגדת גלוי שכינה - עם הגהות מוהר"ן מברסלב
גושפנקא דפרזלא - אמיתות תורת האר"י ז"ל	בחירי סגולה - סדר וענייני ראש השנה וש"ץ
פסקי האר"י ז"ל	בית אברהם - סדר ראש השנה לפי קהילות
סידור האר"י ז"ל - משה זית"א	זית"א דכ"א - על חגים
שער הדין והשלום - בפסיקת האר"י ז"ל והשו"ע	לבי לבי - עניינים שונים
שער התיקון - קונט' נקמת היכל ה'	שער הגאולה - בקשות לגאולת ישראל
	ממעל ל"ו - סדר חנוכה והלכותיה

אחרון אחרון חז"ל

ברכת זקן הדור וראש דמטיבתא לספר 'שער האמת'
שקיבלתי אז מהרב דניאל סטבסקי שליט"א ראש ומייסד מכון בית הבעש"ט ירושלים תובב"א
רבי משה אהרן הכהן בן בתיה הי"ר שליט"א

בס"ד
מי אני שאמסור ההסכמה בזאת הס' הק'
והנני מוצא את עצמי קטן יותר מדאי
לבוא בהסכמה על ס' של הארי הק' ז"ל
שכבר אסמכיה באהבה ורב כבוד בזאת.
הקונטרס גושפנקא דפרזלא והמחבר בזאת תי' בו הברכה
בזכות הארי ז"ל.
העצוב אהרון הכהן

בס"ד

מי אני שאמסור ההסכמה בזאת הס' הק'
והנני מוצא את עצמי קטן יותר מדאי
לבוא בהסכמה על ס' של הארי הק' ז"ל
שכבר אסמכיה באהבה ורב כבוד בזאת.
הקונטרס גושפנקא דפרזלא והמחבר בזאת תי' בו הברכה
בזכות הארי ז"ל.

העצוב אהרון הכהן

ר"ח עמודים כמנין 'בן יוסף'
וכמנין 'יצחק'